VADÁSZ FERENC

Ketten a Remete utcából

KOSSUTH

VADÁSZ FERENC

KETTEN A REMETE UTCÁBÓL

VADÁSZ FERENC

KETTEN A REMETE UTCÁBÓL

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ / 1979

Második, átdolgozott kiadás

ISBN 963 09 1309 7
© *Vadász Ferenc, 1962*

I. A HARMADIK FEHÉR ESZTENDŐ

A budai hegyek fehér vállaira violaszínű, nehéz köd ereszkedik. Január eleje van, korán besötétedett. A távoli lámpák fényei erőtlenül hunyorognak a gomolygó ködfelhők mögül. Az utcákon a letaposott hó csontkeménnyé fagyott. A Dunán torlaszokban áll a jég, sűrűn egymás mellett sorakoznak a behavazott kupacok.

Budapesten esztendők óta nem volt annyi bál, annyi vigalom, mint ezerkilencszázhuszonkettő farsangján. A nagy tekintélyű Apponyi Albert újév napján – miközben reszketeg jobbjával hófehér apostoli szakállát simogatta – arról elmélkedett, hogy íme, hazájában az egykori Firenze pestises vonaglásához hasonló kórtünetek jelentkeznek: hörög és sikolt a nyomor, a kétségbeesés, fékevesztetten tombol a mámor, az élvezethajhászók tivornyája; Boccaccio *Dekameron*jának képei elevenednek meg nálunk – folytatta és kilátásba helyezte, hogy évi jövedelméből százezer koronát ad a rászorulóknak. – Adjanak ugyanannyit azok a magyarok, akik az enyémhez hasonló jövedelemmel rendelkeznek, s adjon ennél is többet az a tízezer, aki nálunk gazdagabb . . .

A kor nagy tekintélyű politikusa úgy érezte, ezzel megszabadult lelke súlyos terhétől. És minden folyt tovább változatlanul.

Ezen az estén hintók és automobilok hosszú sora szállítja a bálozókat végig a Baross utcán a Wenckheim palotába, ahol máskor, hétköznapokon az Andrássy–Friedrich párt –

az úgynevezett „keresztény ellenzék" – politikai csatái zajlanak. Ma néhány ifjú gróf baráti köre rendezi itt vidám farsangját.

A tükrös, csilláros termekbe hosszú sorban vonulnak be a kipirult arcú bálozók. A hölgyek pompás toalettekben jelennek meg – pillangó, páva, indus és török turbán, régi magyar fejdísz ékesíti frizurájukat. Az urakon kifogástalanul szabott frakk és zsakett feszül.

A város másik pontján, a Vigadóban már áll a bál. Látványos estélyt tart itt a Magyar Általános Hitelbank. A délszaki virágpompával díszített, csillogó hallban vidám zsongás, kacagás, muzsika közben dominók és balerinák, csikósok, kéményseprők és rokokó apródok sereglenek. Az álarc nélkül megjelent rangos vendégek hozzátartozói valamennyien. Itt van Károlyi Imre gróf, az Angol–Magyar Bank elnöke, feleségével. Körükben társalog a házigazda, Ullmann Adolf báró, a Hitelbank elnöke, a Ganz és Társa Danubius Gép-, Vagon- és Hajógyár Részvénytársaság vezére. Mellette felesége és lánya, a feltűnően szép Bessy, lovagjának, egy monoklis, választékos öltözetű ifjúnak kíséretében: Edwin Kemp ő, az USA budapesti követségének kereskedelmi titkára. Kornfeld Móricz báró, Ullmann jobbkeze a Ganz Danubius Rt. és a Weiss Manfréd Művek igazgatóságának tagja Fleissig Sándorral, az Angol-Magyar Bank robusztus megjelenésű elnökhelyettesével társalog éppen, aki – minthogy egy egész fejjel kiemelkedik a bálozók közül – elsőnek látja meg az érkező József főherceget és feleségét.

Habsburg Józsefnek és nejének megjelenése nagy tisztesség. A hódoló vendégsereg a magas személyiségek elé járul. A királyi herceg kegyesen fogadja az üdvözlést, és engedélyt ad a tánc folytatására.

Radics Béla és zenekara húzza a talpalávalót. Ötven pár megismétli a nyitócsárdást Auguszta főhercegnő kedvéért.

Néhányan rázendítenek:

Nincsen pénzem, de majd lesz,
Ha a tőzsdén újra hossz lesz . . .

A hangulat kitűnőnek ígérkezik.

Sir William Goode, a híres angol pénzember is ideruccant erre az éjszakára Bécsből, ahol az amerikaiakkal kéz a kézben az „Európai Segélybizottság" ügyeit intézi. A Morgan-féle Guaranty Trust Company nagy érdeklődést mutat a Magyar Általános Hitelbank és a mindössze két esztendeje fennálló Angol–Magyar Bank iránt . . .

– Elragadó az önök Budapestje – mondja Károlyi grófnénak tánc közben az angol vendég. – Ha az ember gondtalan jókedvre, derűs órákra vágyik, legjobb, ha Magyarországra jön . . .

Odakint a külső Ferencvárosban is vigadnak ezekben az órákban az emberek. A csapszékekben füstben és borgőzben néhány szál cigány izzadó homlokkal húzza a vonót, veri a cimbalmot, van, ahol magányos harmonika deríti jókedvre az embereket. A Liliom utcában, az egyik vendéglőben, két szomorú, fáradt tekintetű munkásember támaszkodik a pultra. Hosszúlépést isznak, koccintanak, kabátjuk ujjával megtörlik a bajuszukat.

– Savanyú ez a vinkó – rázkódik össze egyikük, aztán révedezve hozzáfűzi: –, még sincs más öröme az embernek, mint ez meg a jó alvás.

– Isten úgyse, igaza van – bólint rá a másik. – Már csak a dunyha alá vágyik az ember fia. Legjobb lesz, ha elteszszük magunkat holnapra. – A kezét nyújtja: – A legjobbakat . . .

A tánc szünetében, ott a Vigadóban, a hölgyek szigorúan bíráló szemmel vizsgálgatják egymás toalettjét. Ullmann Bessy ruhája rózsaszínű charmeuse-alj. A dereka könnyű

ezüsttüllel van bevonva, ráncozottan. Japán szabású derék – a legjobb belvárosi szalonban készült, a legfrissebb divat szerint –, rövid ujja is ezüsttüll, az öve szintén rózsaszín charmeuse, nagy csokorral az oldalán. Az anyja – Ullmann báróné –, bár jóval túl van már a negyvenen, még mindig szép és hódító. Toalettje fekete velúrsifon, hosszú aranycsipke derékkal és ugyanilyen ujjakkal, keskeny uszállyal.

Károlyi Imre felesége kedves közvetlenséggel invitálja a pálmákkal övezett fotelekhez Ullmannékat. A grófné pompás gyöngyszürke ruhát visel, sima aljjal, elöl tunikaszerű redővel, amelyet a derék alatt hosszan függő gyémántcsat szorít le, és ez tartja az uszályt is.

– Drágáim, igazán szívből örvendek – mondja –, hogy együtt lehetek veletek. Pompás itt a hangulat. Bessykém, tündéri vagy ma este . . .

Tóth Mártonné a Mária Valéria telepi barakklakás szűk konyhájában ebben a késő esti órában is szorgoskodik még. Fújja a vasaló parazsát, hogy átizzon a frissen rárakott faszén. Elfáradt már a naphosszat tartó munkában, de a fia ingét még rendbe hozza. Vasárnap lesz: hadd legyen csinosabb a fiú. Nincs annyi fehérneműje, hogy három-négy naponként ne kellene rá mosni. Nagyon röstellné, ha nem járathatná tisztán és rendesen. Azért ha szegény is az ember, még nem kell neki elhanyagoltnak lenni. Ez az ő elve.

– Hol kószálsz ilyen későn, aranyos Józsikám? – sóhajtozik félhangosan újra meg újra – közben az üvegkancsóba dugdossa kezét, és fáradt mozdulattal nedvesíti a vasaló alatt lassan kisimuló fakult, kék inget.

Újat kéne venni – tapogatja ujjával a foszladozni kezdő gallért. Figyel. A barakk előtti salakon kemény, erőteljes léptekkel jön valaki. Valami meglettebb ember lehet. Jóska lépése sokkalta könnyebb. Kicsit cingár a legény. Ne-

héz a munkája, a kosztja pedig ... bizony jobb is lehetne. Tizenkilenc esztendős, nem gyerek már, de neki azért mégis úgy van rá gondja, mintha tipegő kisfiú volna. Egyetlen fia. Azt szeretné legjobban, ha mindig itt lenne a szeme előtt. Csak akkor nyugodt, amikor maga mellett tudja. Nyugtalan, rossz idők járnak, annyi mindent hall az ember. Miért nem jön már ez a gyerek?

Nemsokára tizenegy. Tóth Józsi az Üllői úton ballag hazafelé. Mártára gondol, Zoli húgára, együtt volt vele tánciskolában. Zoli keveset táncolt, Mártát egész este ő szórakoztatta. Egymás után kerültek a fonográfra a boszton- és a simi-lemezek, s a nagy tölcsérből kiszálló hangok megtöltötték Klug úrnak – a tánemesternek – parfőmmel befújt szobáit.

Márta mindenféléről csacsogott tánc közben, ő meg csak nagyokat hallgatott. Pedig ha elmondta volna, amit gondolt. Mit szólt volna Márta? Meglehet, hogy kinevette volna. Nagyon kell vigyázni arra, hogyan mond valamit az ember ... Okos ez a lány. Talán egy kicsit okosabb is a kelleténél. Vannak olyan lányok, akik azonmód elérzékenyednek, ha valaki egy-két szép szót, kedveskedő bókot mond nekik. Márta nem ilyen ... De baj ez? Józsinak melegség járja át a szívét, hiszen Antal Márta sokkal különb a többinél.

Az egész ismeretségük olyan magától értetődő és természetes volt. Együtt inaskodtak Zolival Flesch József kocsigyárában, a Remete utcában. Hamarosan a legjobb barátokká váltak. Szabad idejük jó részét együtt töltötték, Zoli gyakran a húgát is magával vitte, ha elmentek valahová. Eleinte Márta is csak pajtása volt. De most már nemcsak az. Barátságukból egy napon szerelem lett. Márta most múlt tizenhét éves. Varrodában dolgozik. Ő nemrég szabadult fel: kocsigyártó segéd ...

Zolinak hátravan még néhány hónapja, de ez semmit

sem változtatott a barátságukon. A többi segéd szigorúan megköveteli, hogy az inasok, ha akárcsak néhány héttel fiatalabbak is, úrnak szólítsák, ők pedig letegezik az inasokat. Ő Zoli iránt felszabadulása után is úgy viselkedik, mint inaskorában.

– Mit is mondhattam volna Mártának? – töpreng Józsi. Úgy érzi, semmi értelmes dolog nem jutott eszébe, s ezért most mélységesen szégyelli magát...

Elkísérte Mártát és Zolit a Lenkey János utcába. Ott laknak a Szent László kórháznál. Búcsúzáskor se szólt mást, csak azt, hogy „szervusz". Pedig... Zoli előrement a kaputól, hogy világosságot gyújtson a konyhában. Lehetséges, hogy szándékosan hagyta őket magukra?

„Falovacska." Néhány hete szokta meg a fura becézést. Akkor történt, hogy Szigeti Zsiga, aki olyan „első ember"-féle akart lenni a gyárban, valami ilyesmit mondott neki: „Csinos kis fehérnép az Antal leány, csak az a baja, hogy nagyon rátarti. Úgy tartja a fejét, mint a kifaragott faló. Büszke a kislány..."

Akkor bosszankodott, de amikor legközelebb találkozott Mártával, úgy látta, a tartásában tényleg van valami különös. Nem hiba az, inkább szép. Úgy jár, mint az óvatos őzike. Egyszer a moziban látott ilyen őzikét. Mennyire megijedt – kisfiú volt még –, amikor a filmvásznon lépegető gyanútlan őzgidát célba vette a rejtőzködő vadász. Ment a kis őz, mereven tartotta a nyakát, és kecsesen tekingetett jobbra-balra. Ilyenek Márta mozdulatai is... Mi volna – gondolta olykor –, ha rá is valami csúf veszedelem leselkedne titokban? Hogyan védené meg?

„Mindenféle bolondságok járnak a fejemben – gondolja elszontyolodottan Józsi. – De hát mit is mondanék neki – makacsolja meg magát –, ha el merném mondani, amit érzek? Valami olyasfélét talán: milyen jó is, hogy te vagy... Milyen jó, hogy van, kire gondolnom... enélkül olyan ke-

vés volna az öröm... A műhelyben sokszor csak egy sima deszkalap vagy más élettelen valami van előttem, és én mégis a te szelíd, mosolygós arcodat látom... Márta... Falovacska... Előreugró, kicsi állad van, apró, fehér, szabályosan sorakozó fogaid. Ha mérges vagy – néhányszor már láttalak ilyennek –, akaratos lesz az állad, szörnyen erélyes. Ha nevetsz, ha jókedvű vagy, akkor meg huncut, csínytevő kislányos az arcod."

„Valami keveset... valamit mégis kellett volna már mondanom neki..." – tépelődik tovább Józsi, és éppen azt próbálja megfogalmazni, mi is volna az a kevés, amivel legközelebb előállhatna, amikor a Karabély utcánál, az egyik üres telek felől erélyes szavak ütik meg a fülét.

– Mi az isten fittyfenéje lesz már magukkal, asszonyság? – kérdezi egy mély férfihang. Rendőr hangja.

Bútorok között kuporgó asszony feleli sírósan:

– Egész délután oda volt az uram. Valahol a zuglói végállomásnál kiutaltak egy bódét, de mire odament, már mások húzódtak meg benne. Legalább kapnánk helyet egy vagonban, vagy mehetnénk valamelyik barakkba...

Józsi megáll, és dermedten hallgatózik. Hideg van, szinte repeszt a fagy. Az asszony szipog, sóhajtozik – körülötte mindent belepett a hó, bútorain csillog a ráfagyott nedvesség. A fiú közelebb lép hozzá: – Kilakoltatták a nénit? – kérdezi kissé esetlenül.

Az asszony ráemeli a tekintetét. Megszokta már, hogy az emberek érzéketlenül mennek el mellette. – Ki bizony, édes fiam. Az uram alszik, a gyereket meg szomszédok fogadták be éjszakára. Csak az Úristen tudja, hogy is leszünk ezután.

Józsi torka összeszorul. Félszeg-tehetetlenül áll még egy ideig. Semmi se jut az eszébe, amivel meg tudná vigasztalni az asszonyt. Mit is mondhatna neki? Egyszer már ők is közel álltak ehhez a nyomorúsághoz... Továbbsiet, haza.

– Csakhogy itthon vagy végre, édes fiam – sóhajt fel megkönnyebbülten Tóthné, amikor megérkezik. Nehezen várta már, hogy kinyíljon az ajtó, és láthassa a fiát. Szombat esténként mindig megvárja. Sose marad ilyen késő'ig. Ma a szokottnál korábban végzett az üzemben. Hazajött, bekapott egy-két falatot, megmosdott, átöltözött s már ment is.

– Szervusz, mama – köszön Józsi, és kutatóan körülnéz. Anyja olvasni tud a tekintetéből: éhes.

– Egy kevés töpörtyű van, fiam. Ott a kenyér. Vegyél hozzá az üvegből csalamádét. Nincs most más . . . – mentegetőzik. – Majd holnap csinálok valami jobbat.

– Megteszi ez is.

– Hol voltál?

– Táncoltunk egy kicsit – s kedvetlenül legyint, mintha azt akarná vele kifejezni, hogy valami utólag megbánni való bolondság volt az egész.

– Nem érezted jól magad?

– Dehogynem.

– Hát akkor?

– Jó volt, jó volt, mama . . .

– A simi járta, ugye? Hát az bizony nem szép tánc. A háború előtt, amikor apáddal néha eljártunk, ez is másképpen volt. A csárdás ment, meg a valcer, a fenének se kellett volna az ilyen csámpás riszálás.

– Mindegy az, mama. Tánc, tánc. Egykutya. Az a fontos, hogy nem kerül sokba.

– Mindet elköltötted?

– Nem. Csak belépti díjat kellett fizetni.

– Jól van, gyerekem, megvan a magadhoz való eszed . . . Aztán kikkel voltál?

Kicsit avas a töpörtyű, de Józsi jó étvággyal tömi magába. Belemeri a bögrét a lócán álló vödörbe, és nagy kortyokkal iszik.

– Antal Zolival – feleli, és sebtében bekebelezi a tányéron maradt savanyú csalamádét is. Fintorog hozzá, elhúzza a száját.

– És Mártával – állapítja meg az asszony, s le nem veszi tekintetét a fiúról.

Józsi nem felel.

– Zsiga nem volt veletek?

– Nem – kapja fel fejét. – Miért lett volna? Nincs rá szükségünk . . .

– Miért? – csodálkozik Tóthné. – Zsiga jó ember. Miért beszélsz így róla? Ha akkoriban, amikor a legárvábbak voltunk, ő nincs Fleschnél, te se kerülhettél volna oda. Szegről-végről rokonunk is.

– Elég baj!

– Az anyja mindig azt mondja, amikor találkozom vele – folytatja Tóthné –, hogy „tudod, Veronkám, az én Zsigám segíti ám a fiadat . . .”

– Utálatos fráter – szól megvetően Józsi. – Árulkodó, hízelgős.

– Isten őrizzen, fiam, nehogy rosszba légy vele! – inti ijedten az anyja. – Még szükségünk lehet rá. Tudod magad is, milyen nagy ember Szigeti Zsiga Fleschnél.

– Ez igaz, de barátkozni azért nem fogok vele. – Feláll az asztaltól. – Mehetnél már aludni, mama. Miért nem pihensz?

– Nem vagyok álmos.

Tóthné igazat mond. Tényleg nem álmos. Délután, amikor elmosogatott, ledőlt egy félórára, s véletlenül kezébe akadt az újság, amit az ura hozott kölcsön valamelyik barakkbeli szomszédtól. Szórakozottan olvasni kezdte, s nyomban kiment az álom a szeméből. „Sztrájkolnak a munkások Kispesten és egyes újpesti gyárakban” – hirdette egy nagybetűs cím. Csak ez hiányzott! „Az igazgatóság mindenhol arra készül, hogy kizárja a sztrájkolókat.” Tóthné torkát

nyomban összeszorította az ijedtség. Mi lesz, ha Józsiéknál is kiüt valami?... Tán csak nem szakad rájuk ez a szerencsétlenség?... Nem elég, hogy az ura... – Talán ezért is várta haza a fiát oly türelmetlenül ezen az estén.

– Te Józsi – kérdi bizonytalanul –, nálatok nyugalom van? Nincs semmi mozgolódás?

– Hol?

– Hol? Hát a gyárban.

– Miért ne mozgolódnának? Mindenki mozgolódik. – Józsi kötekedik, nevetésre áll a szája. – Ki ijesztett rád, mama?

– Senki. Nem kell engem ijesztgetni – mondja sértődötten Tóthné. – Elég gondom, bajom van anélkül is. Láthatod, hogy egy cérnaszálon lóg az életünk. Ha ez is elszakad...

– Na, na, mama. Hát mi van?... – kezdi vigasztalni Józsi. – Nem is gondoltam komolyan... Csakugyan megijedtél? Látom, mégis... Szólj már, mi lelt? Ki beszélte tele a fejedet?

– Nem beszéltem én senkivel egész délután... Az újság írja, hogy mozgolódnak... Mi jó szokott kijönni az ilyesmiből? Nyomorúság meg börtön.

– Újságot olvastál?

– Azt. Mi van ebben lehetetlen? Te is olyan vagy, mint az apád. Azt hiszitek, semmihez sem értek, csak ijedezek, rémüldözök. Tudom jól, mit beszélek, ne félj. Nem beszélek a vakvilágba.

– Mi volt az újságban?

Tóthné leül. Fiát is visszahúzza a székre. Hozzá hajol, úgy mondja:

– Azt írja, sokan letették a munkát. Meg hogy kitessékelik a gyárból, aki zúgolódik. Mehet, amerre lát. Bizonyos, hogy az ilyen embert sehol se veszik fel.

Józsi meglepetten hallgatja anyját, de persze hogy meg-

nyugtatja: az ő gyárukban nincsen semmi baj, ő nem vett észre semmit.

– Hála Istennek – sóhajt az asszony megkönnyebbülten. – Fiatal vagy még, nem tudod felfogni, milyen veszedelmekkel jár az ilyesmi. Apád is ilyenekbe ártotta magát. Tán ha nem jön a forradalom, már akkor, tizennyolcban lecsukják. Még szerencse, hogy te felszabadultál. Ezen múlik a sorsunk, fiam, a te kereseteden.

– Majd dolgozik még a papa is, nem kell mindig siránkozni.

– Te aztán könnyen beszélsz. Tudod is te, hogy mi az élet! Gyerek vagy még ahhoz . . . Az bizony.

Negyvenkét éves, kövérkés asszony Tóth Mártonné. Magasra tornyozott barna kontya, piros arca fiatalossá teszi a külsejét. A piaci kofák gyakran még menyecskének szólítják. Ha kiöltözik, olyan mutatós, mint tíz-tizenkét évvel ezelőtt, „a jó békevilágban". Akkoriban sokan megfordultak utána . . . Mostanában – a fiának is feltűnik – gyakran megviselt. Túlontúl sok a gondja. De azért még ma is szép.

Húsz esztendeje, ilyenkor farsang táján ismerte meg az urát. Húsvétkor már meg is esküdtek. Egy év múlva, éppen Úrnapján, jött a gyerek. Akkoriban az urának mindig volt munkája. Eleinte a Hofherr–Schrantznál, később a Ganz Vagonban. Úgy mondták, jókezű, ügyes ember.

Aztán jött a háború. Magára maradt a kis Józsival. Tóth Mártont elvitték. Sokáig hírt se hallatott magáról. Szkutariban járt, aztán Durazzóban – Tóthné máig se tudja, merre vannak ezek – valahol Albániában, égbe nyúló hegyek között. Jóska tágra nyitott szemmel hallgatta a róluk szóló történeteket.

Egyszer a tisztek nem mertek megközelíteni egy magaslati helyet, mert éjszakánként tábortűz fényei lobbantak ott. Tóth Márton közember jelentkezett egy este, hogy majd ő felderíti, miféle komitácsi nép tartózkodik arrafelé. Fel is

derítette: sok, sok szentjánosbogár lepte el a bokrokat, azok döntötték rémületbe a tiszteket.

Aztán – még ott a Balkánon – beteg lett. Elkapta sok más bajtársával együtt a malária. Kórházba került. Nagy kerülővel, valamikor tizenhat elején ért haza első levele – még tizennégyből szólt a keltezés. Azt írta benne, hogy „tudatom veled, kedvesem, belekerültem én is a marskompaniba. Ne szomorkodj, azt mondják, nem lesz hosszú a háború."

Tizennyolc végén került haza. Rossz bőrben volt. De azért nyomban feltűzte az őszirózsát, amikor riadót fújt a forradalom. Még össze se szedte magát, már újra mundérba bújt. Jött ezerkilencszáztizenkilenc. Jöttek a soha el nem felejthető napok. Frontra indult a vasasezred. Sorakozó a Marx laktanya udvarán. Díszszemle a Köröndön. Új, addig ismeretlen nevek hangzottak. – Éljen Kun Béla! Megjött Szamuely Tibor Moszkvából, Lenintől! Éljen Lenin és a Harmadik Internacionálé!

Nyár volt. Ekkortájt kapott Tóth Mártonné először a férjétől szerelmes leveleket. Lángolt minden szavuk. „Meglátod, igazi boldogság köszönt ránk, egyetlenem" – írta. Ceglédről, Abonyból, Szolnokról jöttek a levelek. „Mindent, mindent, ha kell, az életünket is odaadjuk a szebb világért . . ." „Vigyázz a fiúra. Azért megy minden, hogy jobb legyen, nekünk is, neki is . . ." És egy újabb levél: „Ha elbukunk, ha nem élem túl, neveld a gyereket olyannak, amilyennek én akartam volna."

Amikor Tóth Márton hazavergődött a román fogságból, már mindenfelé garázdálkodtak a fehérek. Kivitték Dunakeszire, „lefertőtleníteni". Véresre verve egy vizes, hideg pincébe dobták, ahol újra elővette a malária. Negyvenfokos lázban hánykolódott, félrebeszélt, hát hazaküldték szekéren: haljon meg otthon. Később, amikor jobban lett, újra

elvitték. Akkor már Zalaegerszegre. Onnan is csak a betegsége szabadította ki.

Majdnem két éve már ennek. Azóta nem nagyon jut keresethez. Feketelistára tették. Törődött is kissé. Csak negyvenhat éves, de jóval idősebbnek látszik. A gyárakba most többnyire csak az erőseket, a fiatalokat veszik fel. A Ganzban szóba se álltak vele.

„Internálva volt? Nem alkalmazhatjuk."

A Hofherrnél is ezt felelték, másutt is, mindenhol. Egyre rosszabb helyzetbe kerültek. Végül is a Haller utcából kiszorultak a Mária Valéria telepre.

Tóthné, míg az úra a háborúban volt, patrongyárban dolgozott. Az utolsó két évben őt is kirakták a gyárból, cselédnek még elmehetne, de erről se a férje, se a fia nem akar hallani . . .

– Te Józsi – szól újra Tóthné –, ha mégis kiütne valami, nehogy beleavatkozz! Gondolj ránk. Gondolj apád sorsára meg mindhármunkéra. Ha kitesznek, évekre fuccs a kenyérkeresetnek.

– Ne fesd az ördögöt a falra, mama! Mondtam már, nálunk nincs semmi. Feküdj le, pihenj, ne rémítsd magad ilyesmikkel.

– Lefekszem, fiam, megyek már. De ígérd meg, hogy vigyázol magadra! Te vagy az egyetlen kenyérkereső a családban. Ha valami baj ér, sose kerülünk ki a nyomorúságból. – Tóthné csendesen szipog, köténye sarkába törölgeti szemét, és kérőn, szinte könyörgőn néz a fiára.

Józsi megsajnálja. Elérzékenyül. Olyannak tűnik ebben a percben az anyja, mint egy gyenge, magára hagyott, szánni való gyermek. Egy pillanatra felrémlik előtte annak a másik asszonynak az arca, aki odakint gubbaszt sírva a fagyos éjszakában. Nyugtalanul gondol arra, hogy ennyire felelős mindenért.

– Jól van, mama, vigyázok – simogatja az anyja karját. – Pihenj le, hagyd már abba.

Flesch József kocsigyárában megkezdődött a munkanap. Nemcsak a Remete utca: nyugodt az egész Ferencváros, mintha külön világ volna. Kispesten sztrájkban áll a Hofherr–Schrantz több üzeme, sok gyárban erősödik a bérmozgalom. A Váci úti üzemek környékén is érezhető a nyugtalanság.

A kocsigyár tulajdonosa ezen a hétfő reggelen maga tart szemlét a műhelyekben. Előbb meggyőződik róla, hogy mindenki a helyén van-e, majd megáll egy-egy gépnél, satupadnál, hogy néhány szót váltson a munkásokkal. Erőltetett mosoly ül az arcán.

A gazdag és tekintélyes kocsigyáros egyébként szigorú és barátságtalan. Elfoglalt ember. A munkásai ritkán látják. Az Ipartársulat egyik vezetője, régi városatya és oltáregyesületi tag. Ösztövér, kissé már hajlott, hatvanöt körüli férfiú. Ritkás ősz a haja, nagy orra lilásvörös.

Bartucz Kálmán megy el mellette, az idősebb nyerges. Flesch úr azonmód megállítja.

– Hogy van a felesége?

Bartucz zavartan dadog: – Köszönöm kérdését... szegény feleségem meghalt több mint három esztendeje...

Kínos csend támad. Flesch úr zavarba jön. Nem is kérdezget tovább, hanem a többi munkáshoz, valamennyi jelenlevőhöz fordul, és arról kezd beszélni, hogy Bartucz és akik régebben dolgoznak nála, mind tanúi lehetnek: a rendes, tisztességtudó munkást ő mindig megbecsülte, nem ismer protekciót, pikkelni se szokott soha senkire.

– Kiváló műhely volt ez, kérem, már annak idején, megboldogult atyám keze alatt is. Örömmel dolgozott nálunk mindenki. A Flesch cég gyártmányait már a hatvanas években elismeréssel fogadták a párizsi és bécsi világkiállításon. Néhai atyámat joggal töltötte el büszkeség, mert a mi Berlinerjeink és Landauerjaink más nemzetbeliek készítményeivel minden tekintetben kiállották a versenyt.

– Úgy, úgy – bólintanak rá a közel állók. Valamennyien hallottak már erről, legalábbis akkor, amikor a főnök felvette őket. Annak idején szó szerint elmondta ezt mindegyiküknek.

– Az én hitvallásom az – folytatja Flesch úr –, hogy kéz kezet mos. Én normális üzletmenetet akarok, tisztességes, szerény vállalkozói hasznot. Maguknak pedig megadom, ami jár.

– Nem panaszkodhatunk – vonja meg a vállát Bartucz Kálmán. – Ha nehezen is, de előteremtjük a legszükségesebbet.

– Higgyék el, mindig szívemen viseltem a sorsukat. – Meghatottság érződik a főnök hangján. – Gondom lesz rá ezentúl is, hogy meglegyen a mindennapijuk. Felőlem ki-ki tartozhat, kérem, akármilyen szervezethez, nekem édesmindegy. Ebbe én nem avatkozom. Nekem csak egy a fontos: becsüljék meg egymást és a munkaadójukat. Akkor nem lesz köztünk semmi hiba.

Arról beszél még, hogy a helyzet egyébként nem valami rózsás, mert a hintó már nem olyan keresett cikk, mint valaha volt. Különösen Pesten nem: kiszorítja lassan az automobil. A nyersanyagok beszerzése sem megy már könnyen.

– Ritka csemege lett, kérem, az amerikai dió és a mahagóni, a vájtvud lemez pedig teljesen eltűnt. Nem is sejtik, mit küzdök az anyagért, hogy biztosítsam az üzem folyamatosságát . . .

Tóth Józsi eközben azzal foglalatoskodik, hogy egy különös gonddal készített díszkocsi szekrényét ellenőrzi: pontosan záródik-e? Nem ismeri, sose látta a hintó leendő tulajdonosát, csak azt hallotta fél füllel, hogy egy bogaras, különc úré lesz, valami Shell báróé, aki ma is hódol a békebeli kedvtelésnek: naponta fel-le kocsikázik két fehér pejlovával a Stefánián. Nagyon kell vigyázni, nehogy valami hibát találjon a kocsin.

Alig megy el a főnök, beállít Szigeti Zsiga. A fényezőben dolgozik, de megszokták, hogy jár-kel naphosszat, mint a nyugtalan lélek. Így hát fel se tűnne a látogatása, ha nem kezdené ott, ahol a gazdája abbahagyta.

– Örülnünk kell, hogy az öreg mindig összekapar annyi megrendelést, amennyi éppen kell. Fő, hogy meglegyen a mindennapi.

Nem felel neki senki. Hümmögnek.

– Hiába no – folytatja zavartalanul. Ő is Bartuczhoz fordul: – Megmondtam már nem is egyszer, a mi majszterünk jóravaló ember. Igazi régi vágású tulaj . . .

Erre se válaszol senki. Ráhagyják. Hebehurgya ember ez a Szigeti Zsiga. Huszonhét esztendős, nagydarab tagbaszakadt legény. Vastag csontú és széles arcú. A haja szőke, vagy talán vörös inkább. Kicsit szeplős az arca, de csak annyira, hogy összes szeplője ráférne egy kisgyerek két keze fejére. Alapjában véve nincs rossz megjelenése, vidám, kedélyes. De akik közelről ismerik, felfedezik némely rossz tulajdonságát. Alattomos ember, és pökhendi azokkal, akiket magánál kevesebbre tart.

A munkások mégis hozzá fordulnak, ha előleg vagy szabadnap kell nekik. Sok mindent el tud intézni a főnöknél.

Nem nagy igényű emberek a kocsigyáriak. Valahogy úgy gondolkodnak, hogy „jobb a szerény, de biztos kenyér, mint a bőségesebb, de bizonytalan". Sokan olyan ábrándokat táplálnak, hogy egyszer talán mégiscsak össze tudnak majd kuporgatni valamit, s akkor . . . Egy kis műhely, önállóság: ez álmaik netovábbja . . .

Józsi és Zoli új munkába fogtak: egy vén akác törzséből faragnak küllőt.

– Így – mondja Józsi és megtörli a homlokát. – Megy ez, csak kicsit nehezen. Na, csináld csak . . .

– Repedezik, vinné el az ördög – dörmögi Zoli. Feltekint Józsira, aki már a kerékgyártó gépnél áll, és éppen

hozzákezd a kerékagy megmunkálásához. Ez a kerékgyártó gép eszterga, fúró, véső és marógép egyszerre. Bécsből hozatta a főnök. Finom, drága darab, csak segéd keze alá való.

Zoli kitartóan, keményen markolja az anyagot. Olyan a természete, hogy egy-egy dolgon hosszan elrágódik, nem hátrál meg a nehézség elől. Végtelenül türelmes. Ha valami tízszer nem sikerül neki, tizenegyedszer is hozzákezd. Ha egyszer valami megragadta a figyelmét, azt érteni, tudni akarja.

Józsi is érdeklődő, kíváncsi. Mozgása fürgébb és gyorsabb, mint Zolié, a keze is ügyesebb. Talán éppen ezért van, hogy semmibe se csimpaszkodik bele olyan szívós akaraterővel, mint Zoli. Megpróbálja, ha nem sikerül, továbbmegy és azt gondolja: majd ha még egyszer a kezem ügyébe kerül, akkor már bizonyosan sikerül. Ha akkor se? Akkor majd harmadszorra . . .

Délben, mindjárt a rövid ebédszünet kezdetén, Szigeti újra ott sündörög a műhelyben, most egyenesen Józsihoz megy.

– Na, mi újság? – kérdezi kissé furcsán és titokzatosan.

– Semmi – mondja Józsi. – Mi lenne? Dolgozgatunk.

– Jól van – bólint Zsiga. Hallgat egy darabig, aztán hogy valamivel kitöltse az időt, fütyörészni kezdi a legnépszerűbb slágert: „Legszebb tánc a simi . . .” Látszik rajta eközben is, hogy valami nyomja a begyét. Ki is mondja: – Nem emlegeti senki a sztrájkot?

– Miiiit?

Józsi elcsodálkozik. Eszébe jut, hogy éppen tegnapelőtt erősítgette az anyjának: nem, itt náluk, a gyárban még csak nem is hallottak a sztrájkról.

– A sztrájkot – ismétli Zsiga. – Itt-ott leálltak az iparban. A szakszervezet lázítja őket.

– Sztrájk? Miért, mit akarnak? – kérdi Józsi.

– Nem fontos – inti le Zsiga. – Több bért akarnak. A mi öregünk anélkül is megadná, ha tehetné. Nem kell a vörösök után mennünk . . .

Józsi elgondolkozik. Mostanáig nem is törődött ezzel a sztrájkhistóriával. De úgy látszik, Flesch úr nagyon is sokat gondol rá. Lám, Zsigát küldi szimatolni . . . Jobban tenné, ha többet fizetne. Háromszáz-háromszázötven koronánál többet egy szombaton se vitt még haza. Venni pedig hétről hétre kevesebbet lehet érte. Tegnap vasárnap volt, de nem jutott húsra az ebédhez. Az anyja panaszkodott is: alig tudja beosztani a kevés pénzt, hogy egy hétig elég legyen a kosztra meg arra, ami okvetlenül szükséges . . .

– Ide hallgass, Józsi – szól Zsiga, mintha most hirtelen és véletlenül jutott volna valami az eszébe –, ismered te ott felétek azt a hogyishívjákot . . . úgy mondják, valami csavargóféle . . . azt a Kefei Dugál Janit?

– Miért kérded? Mi dolgod vele? – kapja fel a fejét Józsi.

– Semmi, semmi. Csak azt akarom tudni, hogy ismered-e. Mit tudsz róla?

– Ott lakik a Valérián . . .

– Tudom – türelmetlenkedik Zsiga. – Azt is, hogy olyan tolvajféle. Fene nagy stikliket csinál, elcseni még a templomtorony keresztjét is . . .

– Nem tolvaj az! – tiltakozik Józsi. Észreveszi, hogy a kelleténél hangosabban mondta ezt, és sietve hozzáteszi: – Sose hallottam, hogy lopott volna. Inkább verekedős . . .

– Az is – hagyja rá Zsiga –, híres garázda. Majd eljátszom én a nótáját.

– Te?

Józsinak nevethetnékje támad. Vigyáz, hogy Zsiga ne vegye észre. De fölöttébb mulatságosnak találja ezt a nagyképűséget. Még ilyet! A Janinak akarja ellátni a baját . . . Kár, hogy Zoli ezt nem hallotta. Ha később elmondja neki,

az már nem lesz olyan mulatságos, mintha egyenesen Zsigától hallaná.

Józsi derül magában.

Hogy ismeri-e Janit? De még hogy milyen jól ismeri! Híres, rettegett verekedő. Ellenséges szándékkal senki sem mer a közelébe menni, akinek valaha is dolga volt vele. A rendőrkórház sebészeti osztályán is sok gyógyszert és pólyát használtak már fel, hogy eltüntessék a keze nyomát. És vele akarja összeakasztani Zsiga a bajuszát!

– Egyidős lehet veled – szólal meg Józsi, hogy megtörje a hosszúra nyúlt csendet. – Talán valamivel fiatalabb... Azt beszélik, még senki se tett túl rajta. Mindig az húzza a rövidebbet, aki beleköt.

– De hisz, az anyja istenit! – fortyan fel Zsiga. – Majd én megmutatom neki.... – Dühösen támad Józsira. – Talán barátja vagy, hogy annyira dicséred?

– Nem vagyok a barátja. Mondtam már: csak ismerem. De még te se mondtad meg, mi a bajod vele. Hátha segíthetnék...

– Kisfiú vagy te ahhoz – hárítja el magabiztosan Zsiga. – Majd én... elveszem a kedvét, annyi bizonyos... A Terust molesztálja...

Bartucz Kálmán leánya a Terus. Azt már régóta tudja Józsi, hogy Szigeti Zsiga teszi neki a szépet. Eszébe is jutott nemegyszer: nem érdemel a Zsiga ilyen szép, jóravaló lányt. De úgy látszik, Bartucz szívesen látja a közeledését.

No még ilyet, hogy a Jani...

Talán sohase fogja elfelejteni első találkozásukat. Még ezerkilencszázhúsz elején történt, nem sokkal azután, hogy kikerültek a Mária Valériára. Egy vasárnap délután céltalanul, magányosan kóborolt a homokbánya környékén. Elbúsultan kószált a nagy füves gyakorlótéren, aztán elindult a Szabadkai út felé. Egyetlen fillérje se volt, és végtelenül szerencsétlennek, árvának érezte magát. Apját akkor hur-

colták el az internáló táborba, anyjának ritkán volt száraz a szeme. Jani barátságosan a vállára ütött, és azt kérdezte: – Hová, hékás?

Arra már nem emlékszik, hogy mit válaszolt. De Jani kiolvasta a szeméből, hogy nagy a bánata, mert tovább kérdezte: – Mi a baj, stiglic?

Nem felelt mindjárt. Bizalmatlan volt, félt tőle.

Csak amikor Jani tovább noszogatta, akkor mondta el lassan, fél mondatokkal, milyen nehéz a sorsa.

Jani nem érte be ennyivel sem, tovább érdeklődött:

– Hát apád? Hát a mestered? Sokat dolgoztok? Nem tolnak ki az inasokkal?

Olyan becsületesnek, őszintének érezte, hogy elmondott neki mindent. Azt is, mi történt az apjával.

– Ganéjok – hangzott el Kefei rövid, megvető véleménye. Aztán szájharmonikát vett elő a zsebéből, és szebbnél szebb nótákat kezdett játszani. Talán azért, hogy a sápadt arcú, szomorú fiút jobb kedvre derítse. Végül pedig magával vitte egy kifőzésbe. Jól megvacsoráztatta: egyél, ne szomorkodj. Én se búsulok, pedig... Legyintett. Biztatta, hogy ne lógassa a fejét, nem érdemes... majd csak lesz valahogy.

Máskor előfordult, hogy találkoztak valahol, és Jani elhívta moziba. Sose mulasztotta el, hogy megkérdezze: apád még nem jött meg? És amikor megjött, látszott: örült neki...

Igaz lehet, amit Zsiga mond? – furdalja a kíváncsiság Józsi oldalát. – Kefei Dugál Jani a Terus után jár?

– Megüzenem neki, ha nem hagyja békében, rendőrkézre adom. Megteszem, akármi legyek... – fenyegetőzik Zsiga. De Józsi nem is figyel rá. Együttérzéssel gondol Janira. Bárcsak jó szívvel lenne hozzá a Terus!

A Ranolder utcában mulatságot rendeznek a tűzoltók. Zsiga rábeszélte Bartuczot, engedje el Terust. Az öreg eleinte szabadkozott, de később belátta, nem kárhoztathatja rabságra a leányát azért, mert nincs édesanyja. Megkérte az egyik szomszédasszonyt: gardírozza leányát a mulatságon.

Bartuczék a Tompa utcában laknak, nem messze az üzemtől. Terus vezeti a háztartást, amióta anyja meghalt. Volt egy fivére, elesett a fronton, valahol Volhyniában. Így hát minden szeretetével, féltő gondoskodásával apjára ügyel, vele törődik.

Két-három hónapja, amikor egyszer néhány percre beugrott apjához a kocsigyárba, megakadt rajta Szigeti Zsiga szeme. Igaz, látta már korábban is, de csak ekkor, ezen a napon fedezte fel meglepetten, hogy Terus voltaképpen érett, felnőtt lány már. Addig csak afféle ugrifülesnek nézte, félig-meddig gyereknek. Ezúttal, hogy rajta felejtette a tekintetét, álmélkodva látta: alig néhány hónap alatt menynyire megváltozott. Olyan szépnek, kívánatosnak tetszett ebben a pillanatban, hogy Zsigának a szívverése meggyorsult. Szerette volna, ha ezentúl mindennap akad valami dolga Terusnak az apjánál. Nem úgy történt, hát ő kezdett el sündörögni a Tompa utca környékén, hogy akár egy percre is, de láthassa a leányt.

A koromfekete hajú, kis kontyú, vaskos lánnyal komolyabb dolgokról sohasem beszélgetett még Zsiga. Erre valahogy nem adódott eddig alkalom. Szűkszavú volt Terus, kicsit szégyenlős is. De talán most, a táncmulatságon, közelebb jutnak egymáshoz . . .

Jani ott áll a legények között, és nézi a lányt. A nyitócsárdást járják: „Ég a kunyhó, ropog a nád . . .” Máskor, ha betoppant ilyen mulatságra, tíz perc se telt bele, s már kiválasztotta a magához valót – valamelyik csinos fehérnépet –, akivel aztán végigtáncolta az egész éjszakát. Idegen – ha neszét vette, hogy Jani kiféle – a közelébe se merész-

kedett. Csak a magafajta „nehéz gyerekek" kérhették le nyugodtan a partnerét. Azoknak mindig átengedte. De most csak áll a majomszigeten, s meresztgeti a szemét. Már a harmadik, negyedik táncnál tartanak.

– Röstellek elébe állni – vallja meg Józsinak, akit Zolival együtt szintén idehozott a kíváncsiság. – Hallottál már ilyet, stiglic? Pedig elárulom, ismer engem, látásból. Jártam utána. Arrafelé lakik, ahová dolgozni jársz, valahol a Tompa utcában. Józsikám . . . öcsém, most bajban vagyok.

– Mi bajod?

– Mi? – Jani összevonja a szemöldökét, ráncolja a homlokát. – Mi a baj, azt kérded? Varázslat, Józsikám, szemverés, boszorkányság . . .

Józsi nevet. – Tréfálsz te, Jani . . .

De Jani most cseppet sincs tréfás kedvében. Csak nagy sokára, félve, bizonytalankodva meri felkérni Terust.

– Figyelj – súgja Józsinak, mielőtt hozzálép. – Ez lesz az a lány, aki elveszi az eszemet.

Ha valaki most oldalba bökné, és azt mondaná: „Ejnye, Jani, mi lelt, hogy így meghunyászkodtál?" maga is meghökkenne. De senki nem mondja. Senki nem tudja – még Józsi se –, hogy mi megy végbe benne.

Úgy kezdi Terussal a táncot, mintha álomban járna. Szelíden és gyengéden öleli a derekát, áhítattal fogja a kezét. Olyan ez a lány, mint a tavasz az Epreserdőn.

Csak néhányat fordulnak, s máris új táncos jelentkezik. Jani csak a hangot hallja: szabad kérném? Illedelmesen félreáll: átengedi egy időre Zsigának Terust, hogy kis idő múltán egy másik partnerétől újra táncba kérje. Hiába, ez most már így megy.

Nem is táncol mással ezen az estén. A szemét sem veszi le a lányról. Pedig Szigeti Zsiga sokszor lekéri tőle. Nemcsak Józsi és Zoli, mindenki rég észrevette már, hogy Szigeti milyen dühös. Féltékeny. Csak Jani nem vesz észre

semmit. Jó is. Könnyen baj lehetne abból. Máskor? A Zsigáéhoz hasonló „okvetetlenkedést" nyomban kihívásnak venné. Máskor? A lányról már rég megfeledkezett ilyenkor, és csak a maga sértettnek vélt becsületét igyekezett mielőbb helyrehozni. A harc lelkesítette. Azt sem bánta, ha ellenfele a barátaival összefogva várja a támadást. Különös gyönyörűsége telt abban, ha három-négy „elbizakodott, lassú mozgású maflát" megtaníthatott „tisztességre". Igazságosan osztogatta köztük a villámgyors csapásokat, és harsányan hahotázott, amikor végül is a nagy vitézek futásnak eredtek. Ezúttal észre sem veszi Zsiga vakmerőségét. Egyszer-egyszer rávillantja a szemét, de Terus annyira elbűvöli, hogy szinte nem is lát mást, csak őt, nem hall egyebet, csak az ő szavát.

A tűzoltók zenekara ismert operettdalt játszik: „Kinek szívében szerelem lángol, nyugalmat nem talál . . ."

Azokkal a lányokkal, akikkel a véletlen összehozta, Jani rendszerint úgy beszélt már az első pillanatban, mintha réges-rég ismerte volna őket. Terussal már néhányszor táncolt, de még egyetlen szót sem szólt hozzá. Pedig a lány barátságosan mosolyog rá. Azt olvassa ki a tekintetéből, hogy szívesen járja ilyen jó táncossal. De Jani most fél.

Nem szabad megzavarnia ezt a bűvöletet. Mindent elrontana a hangjával, a maga faragatlan szavával. Ha szól, talán egyszeriben vége szakadhat ennek a kavargó, színes, álomszerű mesevilágnak.

Aztán nagy nehezen nekibátorodik.

– Szokott táncolni járni?

– Ritkán.

– Szeret táncolni?

– Ó, nagyon!

– Hova szokott járni?

– Hol ide, hol oda. Nem egyformán.

– Kivel ván itt?

– Egy nénivel a házból.
– Hát a mamája?
– Nincs anyám.
– Meghalt?
– Meg, szegény.
– A kedves papája?
– Gyárba jár.
– No, mégis . . . hová szokott menni leggyakrabban?
– Ah, olyan hely nincs . . . Nem járok táncolni, csak minden szökőévben.
– Jól táncol.
– Magára se lehet panasz.

Így folyik a beszélgetés sok táncon át, bármennyire kívánja is, bármiképpen szeretné is Jani, nem akar komolyra fordulni.

– Mondja meg a nevét.
– Minek akarja tudni?
- Megtudtam már, csak kegyedtől is akartam hallani. Megmondja?
– Terusnak hívnak. Hát magát?
– Kefei Dugál János a nevem . . . Jani.
– Az én bátyámat is Janinak hívták.

Terus sóhajt. Mintha egy percre könny homályosítaná el a szemét.

– Hol a bátyja?
– Elveszett a háborúban.

Jani nem tudja, mit szóljon erre. Részvéte jeléül a fejét ingatja, s önkéntelenül közelebb vonja magához a lányt.

– Hol láthatnám . . .? – kérdezi kicsit félszegen, majdnem esetlenül. A hangja is megremeg. – Mikor beszélhetnék magával . . .? Nem találkozhatnánk . . .?

Soha így nem beszélt még lányhoz. Kisanyámnak, húgámnak szólította azokat a többieket, azokat a másféléket. És a legtöbbször tegezte őket. Ezt így szólítja:

Teruska kisasszony . . .

Józsi is elkéri néhányszor. Mindig Zsigától viszi el, sose Janitól.

– Hogy tetszik szórakozni? – kérdi a lánytól.

– Nagyon jó mulatság, igazán kellemes.

Aztán Zoli kéri el Józsitól. Mentegetőzik:

– Nem tudok táncolni, csak próbálgatom . . .

– Sebaj. Nem tesz semmit – nyugtatja kedvesen a lány. – Különben is . . . régi ismerősök vagyunk.

– Ismer?

– Persze. Mindig láttam magát a Fleschnél, ha a papánál bent jártam.

– Látott?

Zoli sápadt arcát pír önti el, megdobog a szíve. Egykorúak lehetnek. Az ilyen lányok nem sokra tartják a velük egykorú fiúkat. Nem hitte volna, hogy a Terus akárcsak észre is vette őt, a jelentéktelen inasgyereket.

– Szabad? – riasztja fel gondolataiból Zsiga hangja.

Néhány lépés, és már megint Janinál van Terus.

– Jó volna, ha újra láthatnám – kérleli –, Teruska kisasszony . . . – Magában azt mondja: „Ha többé nem látnám, boldogtalan lennék."

– Nem lehet – mondja Terus, és rázza a fejét. Nevet, mintha incselkedne, pedig jaj – Jani érzi –, komolyan gondolja. Nem akar vele találkozni.

– Udvarlója van?

– Nincs.

– Vallja be. Menyasszony.

– Nem . . .

– Hát akkor?

– Mégse. Nem szabad. Nem akarok udvarlót magamnak. Ráérek még.

Zsiga szüntelenül figyeli Janit. Látja erősödő ostromát. Ezért kéri le Terust, ha csak teheti. Máskor úgy tett volna

– ahogy ez már ilyenkor szokásos –, hogy egy-két barátjával kéreti le a leányt a nemkívánatos táncostól. Ezúttal nem meri ezt az utat választani. Röstelkedik a két gyerek előtt. Elmesélhetik az üzemben, ha nem türtőzteti magát. Azt is számításba veszi, hogy ellenfele különleges fajta; nem jó ujjat húzni vele. Ezért ha teheti, megvárja, amíg valaki elkéri Terust Janitól, aztán viszi ő a táncba.

– Teruskám! – mondja. – Olyan szép maga, még sokkal szebb, mint máskor. Nem tudnék más leányra nézni, ha aranyból volna is . . . Terikém, jól érzi magát? Nem fáradt?

„Milyen kedves" – gondolja a lány. „Szigeti kifogástalan gyerek – hallja sokszor az apjától –, jól járnál vele. Szépen keres, biztos kenyere van. Flesch benne bízik legjobban. Ügyes ember. Tudja, hogyan kell becsületet szerezni magának."

„Ami igaz, az igaz: barátságos, vidám, gavalléros. De ez a Mária Valéria-i fiú, ez a . . . mi a neve? – ez a Kefei Dugál Jani – ez különb nála. Ez sokkal szebb . . . Kár, hogy hiányzik két foga. Ha jobban kinyitja a száját, különösen, ha mosolyog, mindjárt észre lehet venni."

Terus nem sejti: Jani egyik fogát, balról a szemfog mögöttit és az utánavalót, egy éve verték ki bokszerrel. Nő miatt volt, a Népligetben. Egy zergetollas kamáslis – vidéki lehetett, lókupec vagy valami efféle – oldalról hatalmasat sújtott a szájára. Orvul támadott, de megkapta a magáét. Jani fogaiért két hétig bűnhődött a baleseti kórházban.

Kefei Dugál alacsonyabb Zsigánál, de sugárzik belőle az erő. Tánc közben, ha a karjához ér, Terus érzi, hogy olyan az izma, mint az acélrugó. A járása is különös. És milyen elegáns . . .

Valaki rekedtes hangon énekli:

„Mosolyogva jött el a halálom, mint rózsák között hajnali álom . . ."

„Elkárhoznák, ha rajta felejteném a szemem" – riad meg

Terus. Amikor újból hallja Jani hangját – szabadna? – már nem is mer ránézni. Csak a lámpákra függeszti a tekintetét, a mennyezetre meg a többi táncolóra. Olykor Zsigára. Ott settenkedik a közelükben.

Bármit tesz Terus, nem szabadul Janitól. Akkor sem, ha mással táncol – mintha fogva tartaná őt a fiú: folyton rátéved a pillantása. „Nem sokat dolgozhat – gondolja. – A tenyere túlságosan finom tapintású. Meg kellene kérdezni, mi a mestersége." A legközelebbi táncnál már nyitná a száját, de meggondolja. „Haragudna érte... meg aztán... mondta ez a gyerek, aki Zsigával dolgozik – mit is mondott? – hogy nem rossz ember, meg hogy megjavulna... Megjavulna? De hisz akkor... különben, mi közöm hozzá?" Kelletlenül felelget Janinak, bárhogy türelmetlenkedik.

Józsi látja őket, néhány szavuk is eljut a füléhez. – „Miért haragszik? Bántottam?"

– Dehogy.

– Higgye el, nem akarok semmi rosszat...

– Elhiszem.

– Akkor...?

Jani kínlódik. Percről percre jobban hatalmába keríti az ijedség: mi lesz, ha nem mondja meg, hol találja, hol láthatja újra.

Zoli keveset táncol. Terust kéri fel ő is, és nem tudja, nem érti maga se, mi az a forró áramlás, amit mindannyiszor érez, valahányszor megérinti Terus kezét. Látja Zsiga és Jani elkeseredett küzdelmét... De hisz ez az ő érzése nevetséges, és nincs megalázóbb, szánalmasabb, mint nevetségessé válni. Senkinek se szabad tudni ezekről a buta gondolatokról.

Éjfélre jár. Zsiga mind nyugtalanabb. – Látod – mondja Józsinak –, itt se hagyja békén. Tolakodó vagány.

Józsi nem felel. Vállat von.

Zsiga dühöng. Hívja Terust, menjenek haza.

A lányon látszik: nem szívesen megy. „Olyan ritkán nyílik alkalom egy kis szórakozásra . . .” De igazat ad Szigetinek. Eh, mit . . . Az élet komoly dolog. A bál fényes csillogás, egy kis bódulat. Kialussza az ember.

Terus nehezen alszik el ezen az éjszakán. Fáradt, nyugtalan. Kefei Dugál János . . . Kefei . . . ismételgeti. Milyen furcsa név.

A kis termetű embert látja. Ott áll a dobogó előtt. A zenekarhoz tartozik. Nem is énekli, csak suttogja: „Mosolyogva jött el a halálom . . .” Rekedt, fáradt a hangja. Talán ő is szerelmes.

Egyhangúan telnek a napok. Egyik olyan, mint a másik. A Flesch-gyár nem hasonlít a nagyüzemekhez. A gyárak hatalmas műhelyeiben csoportokban dolgoznak az emberek, gyakran kerülnek közéjük új munkások, s az új arcok mögött más-más élet, más és más gond, különböző múlt és cél húzódik meg. Itt hónapról hónapra a megszokott arcokat látja mindenki. Az emberek ismerik egymás szokásait, családi körülményeit, s eseményszámba megy, ha valaki egyik géptől a másikhoz, egyik műhelyből a másikba megy dolgozni.

A Remete utcai falakon egyik reggel friss plakát hívja magára a munkába érkezők figyelmét: „Magyar ifjú, olvassad!” – így kezdődik a toborzó felhívás, amelyben Belitska hadügyminiszter felszólítja a fiatalokat, hogy lépjenek be a zsoldoshadseregbe: „Az országnak nem szabad védtelenül maradnia. A haza hív! Nem kér tőled mást, mint magyar fejet, magyar szívet, magyar kart.”

– Ki akarhatja bántani az országot? – kérdezi Antal

Zoli a műhelyben, némi kétkedéssel és gúnnyal a hangjában.

Az öreg Bartucz enyhe rosszallással méregeti a fiút:

– Apáink idejében nyolc-tíz esztendő volt a katonaidő. Úgy fogdosták a legényeket, mint az erdei vadat, aztán vitték, akár akart menni, akár nem. Ez emberségesebb, mert ha sok időre is, de legalább magától megy mindenki.

„Csak néhány heti próbaidőre gyere, és ha a katonai szolgálat ínyedre van, úgy tizenkét esztendőre csapj fel."

– Önkéntes rabság ez – mondja az egyik munkás. A másik: – Fene megette az ilyen kenyeret. Nem a maga embere ott senki . . .

Számokat sorolnak fel: a hirdetményen közzétett zsoldosfizetés összegét mérlegelik. A közvitéz tíz-tizenkilenc, az őrvezető tizenkettő-húsz, a tizedes tizenhárom-huszonegy, a szakaszvezető tizennégy-huszonkettő, az őrmester tizenöthuszonnégyezer korona évi zsoldot kap.

– No meg a ruha – teszi hozzá egy Bakonyi nevű munkás. – Az se kiskutya. Több rendbéli. Meg az alsónemű. És lakásra sincs gond.

– Legényembernek gyöngyélet – toldja meg az egyik öreg. – A nóta is azt mondja: semmire sincs gondja . . .

Tóth Józsi csak hallgatja a beszélgetést, nem szól bele. Jól emlékszik, hogy apja „martalócoknak" meg „darutollas haramiáknak" titulálta azokat, akiket az újságok nagy büszkén „Nemzeti Hadseregnek" emlegetnek. Ám lehet, hogy ez most valami más lesz. Más kell, hogy legyen – fűzi tovább a gondolatait –, hiszen ezek már önkéntes katonák lesznek, s akárki beállhat közéjük, ha éppen kedve tartja.

Antal Zoli váratlanul megszólal, mintha kitalálná, min tanakodik magában a barátja.

– Köszönöm az olyan gyöngyéletet . . . Semmire sincs gondja? Bezzeg lesz rá gondja, hogy ugorjon és tegye, amit parancsolnak. És mit parancsolnak neki, ez a kérdés . . .

Az egyik öreg segéd, Langsádl úr – a bognárműhely inasfaló, begyepesedett fejű vezetője – rosszallón mordul Zolira: – Mit járatod a csuszaleséd? Értesz te ehhez? Szerinted mit parancsolnak neki? Csak nem gondolod, hogy mindjárt a Doberdóra küldik őket?!

– Azt nem – mondja Zoli. – Vagyis . . . az biztos, hogy most még semmi esetre sem. Legfeljebb azt követelik meg a katonától, hogy itthon szegezze szuronyát, ha kiüt valami . . .

– Arra itt a rendőrség – szól közbe bölcsen Bartucz. – A katona másra kell. Olvashatod a verset, ha van szemed.

Valóban, vers is van a toborzóplakáton. Méghozzá Petőfi. „Magyarország édes hazánk, szép Hazánk Aggódalmas tekintettel néz reánk; Sose aggódj szülőföldem, lesz elég Aki neked feláldozza életét!"

– Olvastam én – legyint Zoli –, csak egy a baj, hogy ez a vers nem ilyesmire vonatkozik.

– Mire nem vonatkozik? – kapja fel a fejét most már mérgesen Langsádl.

– Hát erre a mostani toborzásra. Amikor Petőfi írta, másra toboroztak. Langsádl úr is jól tudja, hiszen művelt ember.

– Az igaz, az osztrák ellen – hagyja rá megenyhülten az öregsegéd, sőt, áhítatosan meg is toldja: – Kossuth apánk, Görgey, Bem apó . . .

Ezzel nagyjából kimerülnek Langsádl úr történelmi ismeretei, és a toborzásról megindult vita is elakad. Józsiban megmozdít valamit a beszélgetés. Hogyan is van ez a dolog a szülőfölddel, a hazával?

Az ő otthona, hazája régebben a Haller utca környéke volt, később a Mária Valéria telep lett, a ferencvárosi pályaudvar gomolygó, kormos füstjével, a sivár homokbánya, a gyakorlótér, a barakkok sötét odúi, az udvar a kötélen

száradó rongyos fehérneművel, a gyereksírással, az örökös lármával, veszekedéssel.

Haza... Miféle haza kér magyar fejet, magyar szivet, magyar kart? Az ő hazája kívánja? Valamit nem ért, valami nyugtalanítja...

Péntek van, nehezen telnek az órák. Talán meg nehezebben, mint más napokon. A hét elején még csak megy valahogy. Hétfőn, kedden, a hét közepén a vasárnapi emlékek erejével győzi le az unalmat, a kedvetlenséget. A hét vége felé fogytán van már a türelme, pénteken legfeljebb azzal segít magán, hogy a szombat délutánra gondol, amikor korábban hagyhatja abba a munkát, s ha jól megy, még marad annyi ideje, hogy hazaszaladhat megmosdani, tisztát venni, aztán usgyi a Vendel utcába, Márta elé. Elkíséri hazáig, vár rá, amíg kiverekszi, hogy elengedjék sétálni egy-két órára. Nem tudja biztosan – a lány még sose beszélt erről –, de gyanítja, hogy Márta apja nem nagy lelkesedéssel fogadja a barátkozásukat. Erre kell következtetnie Zoli egy-két megjegyzéséből is. Eleinte bántotta a dolog, de csakhamar megnyugodott, mert látta, hogy Márta mindig szívesen van vele, felcsillan a szeme, ha találkoznak, hívja, biztatja, örül, ha elébe megy, s ha elhatározzák, hogy másnap sétálni mennek, sohase jön közbe akadály.

Márta szüleit még csak futólag ismeri. Antal néni halk szavú, csöndes – olyan, mint egy kedves tanító néni, aki nagyon szereti a gyerekeket –, más, mint az ő édesanyja vagy a többi munkásasszony. Férje – Márta és Zoli apja – régebben banktisztviselő volt. Két évvel ezelőtt, a szanáláskor az Első Hazai Hitelintézet leépítette – ekkor a Hitelbank alkalmazta ugyan, de csak amolyan bizonytalan egzisztenciájú, kisegítő munkaerőként. Antal Zoltánt kegyetlenül lesújtotta sorsának ez a változása. Sokáig tépelődött,

haborgott: miképpen szerezhetné vissza elvesztett íróasztalát? Úgy érezte, családjuk végzetes hullásához vezet, ha fiából iparost nevel. Azzal nem törődött – egyáltalán nem érdekelte –, hogy fia maga választotta ezt a pályát, s nem is akar mást tanulni. Végül is – mit tehetett – belenyugodott abba, hogy fia talán így is felemelkedhet: egyszer önálló iparos lehet . . . Dédelgetett álma volt, hogy Mártát egy jó állású, gazdag férfi veszi majd feleségül, s akkor az Antal család újra visszakerül régi helyzetébe.

Nem csoda, hogy forrt benne a düh, ha Józsiról hallott. Azt még csak elviselte valahogy, hogy a fia barátkozik vele, de elfutotta a méreg, ha látta: Márta mennyire vonzódik ehhez a nyomornegyedben lakó proligyerekhez. Haragját legfeljebb az csillapította, hogy bizakodott: Márta idővel majd kinövi ezt a gyerekes bolondságot, kiábrándul ebből a rongyos fickóból.

Márta gyakran mesélt Józsinak az olvasmányairól. Szerette a könyveket. Szabad ideje jó részét olvasással töltötte. Ezt a szokást az anyja nevelte belé. Antal mama rossz alvó volt, és fél éjszakákon át vakoskodott a könyvtárból kölcsönzött olvasmányokon. Victor Hugót szerette és Dumas-t, de elolvasta Courts-Mahlert, Ohnet műveit és Rákosi Viktor regényeit is.

Mártánál legutóbb egy vékonyka könyvet látott. *Vér és arany* – ez állt a címlapján . . .

A poros üvegű vén műhelyórán fél héthez közelednek a mutatók. Józsi örül: mindjárt leteheti a szerszámot. Jó lesz, a keze már egészen görcsös lett.

„Még egy kemény fél nap – gondolja. – Holnap meglesz végre az ötszáz korona. Kutyafáját, ez se sok. Kellene egy szép félcipő, jön a tavasz. Olyan sárga bőrbetétes fehér volna jó . . . Ez most a divat. Sose jutott még ilyenre. Mennyire kellene egy-két szép ing is. Sajnos, erre se telik. – Négy-ötszáz korona a legolcsóbb vászoning . . .”

Az óra fél hetet üt. Langsádl úr kalapácsával ráver az asztalra.

– Szedelőzködjünk, emberek!

Zolinak még egy negyedóráig rámolnia kell: felgyülemlett a forgács, rendbe kell rakni a szerszámokat, ki kell pucolni a gépeket. Józsi ma nem vár rá: hazaszalad vacsorázni, aztán ha még érdemes lesz, benéz hozzájuk.

Gyorsan magára kapja a télikabátot. Apja ünneplője volt valaha, gyenge a bélése, a szövet is inkább szürke már, mint fekete. Gallérján jócskán megkopott a bársony. A kalapja viszont kifogástalan. Anyjától kapta ajándékba a felszabadulása örömére. Szegett szélű, galambszürke kalap: segédhez illő.

Havaseső szitál odakinn. Józsi az Üllői út irányában igyekszik haza. Arra gondol, hogy még ma, vacsora után megbeszéli Mártával a holnapi programot. Dúdolni kezd egy vidám melódiát, és meggyorsítja lépteit. Szombat, vasárnap, szombat, vasárnap . . .

Hangoskodó társaság fordul be az egyik utcasarkon. Ötven lépésnyire lehetnek mögötte. Kurjongatnak. De nem úgy, mint a részeg emberek. Egyszer abbahagyják, másszor újra kezdik – de mindig óvatosan és kiszámítottan. Nem nótáznak, inkább legénykednek, mintha azt akarnák bebizonyítani, hogy övék az utca. Józsi nem néz hátra. Így is tudja, hogy nem erről a vidékről valók. Idegen a beszédük, uraskodó a kiejtésük, összevissza fecsegnek.

– Uno maestro, uno maestro! Becsszavamra ezt ismételgette, kérlek alássan . . . Akár hiszitek, akár nem – erősítgeti egyikük –, az öreg pompás pengevezetéssel dolgozott. Szántelli esküdött rá, hogy az ő vívótermében ezen a télen ilyen még nem volt.

– Bravó, bravó – kiáltozzák öten-hatan. – Hány összecsapás volt egyáltalán?

– Voltaképpen kettő se – lelkendezik, aki az imént beszélt –, csak láttátok volna. Becsszavamra, fenomenális volt. Már a második összecsapásnál prímet vágott be őkegyelmességének. Hosszú seb a bal arcon. Pompás, mondhatom. Az öreg remekelt... Valóságos mester. Igaza volt Szántellinek.

– Eszerint grófunk él – harsogja egy kamaszos hang. – Éljen a gróf!

– Éljen! – visszhangozzák társai. – Éljen a srammel kvartett a Reneszánsz tunnelben – toldja meg egy rekedt hang. – No meg Iby, a prímabalerina az Imperiálban, mert hogy – ne méltóztassatok elfelejteni – ő se kutya éppenséggel.

– A baj mégiscsak megvan... – a rekedt dallamosra fogja a hangját –, mert elhalálozott a Grünwald, úgy ám, a Grünwald.

– Isten nyugosztalja... legyen neki könnyű a föld... hahaha...

Összevissza kiabálnak:

– Gyászolja a liberális tábor meg a Popper és a Rotter... sejhaj, szegény Grünwald. Szóval megdöglött... Éljen a tripl szek... Hát az altfáter?... Az is... Éljen a serribrendi...

– Viselkedjetek komolyan, fiúk!

– Úgy van, úgy van!

– Éljen az ÉME!

– Ez az! Éljen! Éljen!...

– Éljen Budaváry!

Józsi óvatosan hátratekint. Már egészen a sarkában vannak. Kimegy az utca közepére, hogy úgy tűnjék, nem a hangos társaságra figyel, hanem azt nézi, jön-e, akire vár. Talán nem is ártana, ha ezek azt hinnék, hogy nincsen egyedül. Még belékötnek...

Az Üllői út és a Hungária körút sarkán utolérik. Hárman

– mintha véletlen volna – fél lépéssel előzik, hogy kénytelen legyen beléjük botlani, a többiek szorosan mögé zárkóznak. Szinte csiklandozza tarkóját a leheletük. Egyikük sem szól egy szót sem.

Józsi megáll, és értetlenül, kérdőn néz a kötekedő társaságra. Hatan veszik körül. Többnyire diáknak néznek ki, ámbár lehetnek akár kereskedők is vagy iparosok. De nem . . . talán inkább hivatalnokfélék . . .

– Mit bámulsz, he? – förmed rá Józsira a rekedt hangú.

– Semmit . . .

Ki akar térni az izgága társaság útjából, de nem engedik. Egészen körülfogják.

– Ki vagy? – bök a mellének egy hetyke vékony bajuszú. – Hogy hívnak?

– Tóth József . . . Sietnem kell, engedjenek.

– Sietsz? . . . No, ez jó, hehe . . . siet . . . Hová méltóztatol, kérlekalássan? Hagyjuk, a kaszinóba megy.

Gúnyos, kihívó a hangja. Józsinak arcába szökik a vér, aztán érzi, hogy elsápad. Remeg a lába. Mit akarnak ezek?

– Engedjenek – ismétli –, munkából jövök. Nem érek rá tréfálni . . .

– Tréfálni? Ejha . . . Halljátok? . . . Nem ér rá tréfálni . . . Tréfáljuk meg egy kicsit a fiatalembert?!

Józsinak a torkában ver a szíve. Szégyen, hogy ezek így bánhatnak vele. Csak ne volna egyedül. Szemügyre veszi a körülötte álló társaságot. A leghangosabbnak olyan a homloka, mint a kosé: kidomborodik a csont a halántéka fölött. A másik, kikent-kifent figura, csokornyakkendőt visel. Emez szüntelenül pislog. Tíz év múlva is megismerné. No, megálljatok csak . . . Hej, miért nem tud most erre vetődni Dugál Jani? Ha egyet kiáltana, és itt teremne mellette! Ezek nem tudnák, hogy kicsoda, és tovább kötekednének. Hagyni kellene őket egy ideig. Jó mulatság volna. Jani is úgy tehetne, mintha megijedne tőlük . . . De aztán megkapnák a magukét, megemlegetnék!

– Mit dolgozol, öregem? – kérdi színlelt barátsággal a kifent bajuszú. – Áruld el nekünk.

– Kerékgyártó vagyok . . .

– Ahá, azért akarsz hát kereket oldani. Tőlünk nehezen oldasz kereket . . . Hol méltóztatsz lakni?

– Odakint a Mária Valéria telepen – mondja dacosan, és szembenéz a kérdezővel. – Az egyik barakkban . . .

– Na nézd csak a rongyost! Milyen büszke a szemétdombjára! Nem vagy szoci?

A dagadt homlokú fenyegetően nyomkodja öklét Józsi orra alá.

– Teee! Vigyázz!

Józsi elhárítja a támadást. Félretolja a nyakigláb alak öklét. Felágaskodik hozzá:

– Engem ne fenyegessen, érti? Mit erőszakoskodnak? Eresszenek utamra, mert rendőrért kiáltok.

– Rendőrért kiált . . . he-he, ez nagyon jó! Bevitet bennünket az Andrissal. Minket . . . pompás humora van az ifjú csatornatölteléknek.

– Gyere velünk – mondja a leghangosabb, komolyra fordítva a szót. Társai meg jobbról-balról belekarolnak Józsiba. – Gyerünk! Indulás!

– Nem megyek magukkal – ellenkezik Józsi. Megpróbálja kiszakítani magát a kezeik közül. Nem sikerül. Arra gondol, hogy tényleg segítségért kiált. De fél, hogy kinevetnék gyávaságáért. Hátha csak ijesztgetik . . .

Vagy ötven lépést hurcolják magukkal, de akkor megcövekeli magát.

– Eresszenek . . .

A Karabély utcába fordulnak. Meglehetősen sötét van, csak messziről látszik egy-két pislákoló gázlámpa fénye.

– Fogd a pofád – mordul rá vészjósló hangon a dagadt homlokú. – Úgy látszik, nem tudod, kikkel van dolgod. Tudod, mi az Ébredő Magyarok Egyesülete?

– Tudod vagy nem tudod? – kérdi harciasan a csokornyakkendős.

– Tudja a fene – mondja Józsi elszántan, hogy leplezze ijedtségét. Egyszerre eszébe jut, hogy Kellner néni, az egyik barakkbeli öregasszony – az ura apró, töpörödött emberke, piros sapkás hordár a Keletin – sopánkodva mesélte az anyjának: „Hallja, Tóthném, az nem közönséges, hogy ezek az ébredők miket visznek véghez. A váci laktanyában megint meggyilkoltak két embert." Megrémül. Talán csak nem gyilkosok ezek is?

– Ki a gazdád? – förmed rá hirtelen a pislogó.

– A Flesch úr. Flesch József, kocsigyáros . . .

– Zsidó?

– Nem.

– Szerencséje.

Mintha ráuntak volna Józsira, megint összevissza beszélnek.

– Meg kell védeni a Nemzeti Hadsereg becsületét.

– Úgy van, kérlekalássan.

– A destrukciót nem tűrjük!

– Nem. Vesszen a demokrata banda!

Az Ivánka utcában hirtelen megállnak. Összesúgnak.

– Jön, jön . . . persze hogy az . . .

Behúzódnak egy kapu alá, őt is magukkal rántják. Egy cingár, alacsony termetű fiatalember megy el a kapu előtt, a lépcsőházból rávetődő fényben megcsillan a szemüvege.

Elsőnek a koshomlokú ugrik ki, utána a hunyorgó és a csokornyakkendős, legutolsónak a bandavezér. A szemüvegest belökik a kapu alá, és ököllel agyba-főbe verik.

– Vörös lázító! – kiabálják. – Nemzetáruló! Kiirtunk benneteket . . .

Egy-két percig tart a kavarodás, a lárma. Józsi a zűrzavarban kiszabadulhatna szorongatott helyzetéből. Ki is lép az utcára, de meggondolja magát. Visszafordul. Az utca

üres. Teremtett lélek sincs a közelben. Egy pillanatra összetalálkozik a tekintete a fiúéval. Az orráról leverték a szemüvegét, halottsápadtan, vérző homlokkal áll a záporozó ütések alatt.

Józsi beszalad a ház udvarára, és torkaszakadtából ordít:

– Segítség!

A támadók közül hárman is utánavetik magukat.

– Üsd le a barakklakót – lihegi a hetyke bajuszú, és a rekedt odasújt öklével Józsi szájára. Felreped az ajka. Most már nem hagyja magát: lesz, ami lesz – gondolja elszántan. Előbbre lép. Nekiugrik a rekedt hangúnak, akkorát rúg a térdébe, amekkorát csak bír.

A házban mozgás támad. Ajtók nyílnak.

– Mi az? Hol vannak? Ki kiáltott?

A garázdálkodók elrohannak.

Mire a házmester és a lakók az udvarra érnek, már csak az ismeretlen fiút találják, véresen, a fal mellett kuporogva, és Józsit, aki zsebkendőjével a száját nyomkodja.

– Mi történt? – kérdik izgatottan a házbeliek. – Verekedtek? Kik maguk? Mit keresnek itt?

Időbe telik, míg tisztázódik a helyzet. A megvert fiúról kiderül: Kolozs Györgynek hívják. Nem tudja, mi szél hozta ide ezt a másik fiút, Józsit. Ha nem vérezne a szája, azt hinné, hogy a támadói közül való. Így is kissé gyanakodón, bizalmatlanul néz rá.

A verekedő bandának nyoma veszett. A lakók rendőrért kiáltoznak, de Kolozs nem mutat nagy hajlandóságot a rendőr bevárására. Józsi se. Szép csendesen elsomfordálnak.

– Katonadolog – mondja Kolozs, és bár nehezére esik, mosolyog. – Itt lakunk az Ivánka utca végén – mutat előre.

Csakhamar odaérnek. A ház előtt megkérdi Józsitől:

– Nem vagyok már véres?

– Nem. De alaposan helybenhagyták.

– Maga hogy került közéjük? – kérdi Kolozs, és kutatón néz rá.

– Józsi megvonja a vállát.

– Erre mentem haza a munkából. Belém kötöttek. Nem engedtek tovább. Nem is tudtam, mire készülnek. Szégyellem, hogy nem kentem oda nekik többet.

– Mit tehetett, sokan voltak . . .

– Igaz, sokan, de – Józsi keze ökölbe szorul – a fene egye meg, egyet legalább mégiscsak le kellett volna ütni a csirkefogók közül.

– Jobb, hogy nem tetted. – Kolozs hirtelen tegeződésre tér át. Megkérdezi: – Hogy hívnak? – Amikor Józsi megmondja, tovább kérdezősködik.

– Hol dolgozol?

Válaszára felélénkül:

– Nagyszerű! Akkor hát fás vagy. Bejársz a szakszervezetbe? – Hirtelen közlékennyé válik: – Én újságíró vagyok. Fél évvel ezelőtt kerültem a *Népszavá*hoz . . .

– Azért volt ez a . . .? – kérdi félszegen Józsi. Csak aztán felel az előbbi kérdésre: – Tag vagyok a szakszervezetben, de nem járok be.

– Miért nem?

– Csak. Nem érdekel a politika.

– Most mégis a politika miatt vérzik a te szád is – nevet Kolozs. Látja, hogy Józsi nem nagyon érti a dolgot. – Azért támadtak meg – egyeseket ismerek közülük –, mert szociáldemokrata lapnál dolgozom. A *Népszavá*ra most sokan haragszanak. Megírja az igazat. Az egyik, a magas, amelyiknek olyan nagy homloka van, iskolatársam volt tizenkilencben. Müller Gábornak hívják.

– Most már mennék – mondja Józsi. – Így is elhúzódott az utam. Nem errefelé tartottam.

– Van az úgy – hagyja rá Kolozs, és sejtelmesen mosolyog. – Senki se tudhatja előre, hogy merre vezet az útja . . .

Én se vagyok a legalkalmasabb kondícióban a beszélgetéshez. Olyan előérzetem van, hogy az arcomon még a jövő héten is látszani fognak a véraláfutások. A szemüvegem is összetörték. Nem tudok olvasni nélküle. Fene a bőrüket.

– Jó éjszakát . . .

– Szervusz, Jóska . . . – búcsúzik Kolozs. – Hanem, várj csak . . . Azért talán mégse váljunk el örökre, ha már egyszer ilyen ünnepélyesen összetalálkoztunk. Egyidősek lehetünk. Néhanapján elbeszélgethetnénk. Nem akarnál velem találkozni?

– Lehet . . .

– Talán vasárnap. Jó?

– Nekem jó.

– Hol találkozzunk?

– Mindegy . . .

– Esetleg itt, ezen a helyen, ha neked megfelel.

– Nekem igen.

– Akkor legjobb lenne délután. Mondjuk, háromkor . . . Itt. Rendben van?

– Rendben.

– Szervusz.

– Szervusz – köszön el Józsi, még mindig kissé zavartan és bizonytalanul.

A Thököly úti vasasotthonban viharos tanácskozás folyik a szakszervezeti vezetők és a munkásbizalmiak között. Másféle parlament ez, mint az a fényes, pompás palota a Duna-parton. Az itteni felszólalásokról nem közölnek színes és érdekfeszítő tudósításokat az újságok. A szűk teremben a Weiss Manfréd gyár, a Ganz Vagon, a Hofherr–Schrantz, a Lipták, az Arnheim és a többi vasipari üzem küldötte szenvedélyes hangon számol be a budapesti munkásság helyzetéről.

Ötödször emelkedik szólásra az elnöki asztal mellől Miákits Ferenc, a Vas- és Fémmunkások Szövetségének titkára.

– Elhisszük, szaktársak, értsék hát meg végre! Éppen mi, szociáldemokraták, ne értenénk meg a maguk felháborodásának jogosságát? De higgyék el, csak úgy jutunk előbbre, ha meggondoltan, kellő körültekintéssel cselekszünk . . .

– Örökösen ezt prédikálják! Elég volt az óvatoskodásból! – vágnak a szavába. – Arról beszéljen, mit tegyen a munkásság.

– De hiszen éppen erről beszélek. Kimondom, ha ez nem is tetszik egyeseknek: semmi esetre se menjen a munkásság a saját feje után. Ellene vagyunk a felelőtlenségnek, a vadsztrájkoknak. Azért vagyunk itt, hogy tárgyaljunk . . .

– Mást se csinálnak, csak alkudoznak – kiáltja dühösen az egyik küldött.

– Úgy van – helyeselnek innen is, onnan is. – De a gyáros nem alkudozik velünk! Megmondja világosan, hogy vagy engedelmeskedik a proli, vagy éhen pusztul.

– Na, csak ne essünk túlzásba, elvtársaim – emeli fel a jobbját Miákits –, elvégre a munkásság nem áll érdekvédelem nélkül.

– Nem áll? . . . Maguk védik talán? . . . A mi hetven munkásunkat már kizárták, mert nem akartak tizenkét órát dolgozni – vágja oda dühösen a Ganz Villamossági Gyár küldötte.

– Hol történt?

– A szerszámműhelyben, éppen tegnap.

– Csend legyen, hagyják beszélni Miákits elvtársat!

Kabók Lajos, a szövetség elnöke erélyesen veri az asztalt.

– Torkig vagyunk a sok beszéddel, cselekedni kell . . .

Erősödik a zúgolódás.

– De elvtársak! Nyugalom, csendet kérünk!

Miákits méltatlankodik. A bizalmiak hangosak.

– Jöjjenek az üzembe, ott papoljanak a nyugalomról . . .

Az egyik küldött feláll a helyéről, és két karját előrelendítve kiáltja:

– Ötven-hatvan koronába kerül, ami régebben egy korona volt, de akinek akkor egy korona volt az órabére, az ma se keres többet tizenötnél. Azt magyarázzák meg, hogyan lehet így élni?

– Tény és való, szaktársaim – emeli fel a hangját a titkár –, hogy számításaink szerint minimálisan heti kétezer korona kellene egy munkáscsalád megélhetéséhez . . .

– Hat- meg hétszázat keresünk . . .

– Tudjuk – mondja Miákits –, ennek az alapján próbáljuk belátásra bírni a munkaadókat.

– Jó helyen kopogtatnak, ha a tőkések jó szívére bízzák a sorsunkat – hangzik egy gúnyos kifakadás.

– Tisztában vagyunk azzal, hogy jószántából egyik részvénytársaság sem hajlandó beérni kevesebb osztalékkal. A Gyáriparosok Szövetsége felajánlotta, hogy készen áll a béremelésre, ha belemegyünk a munkaidő meghosszabbításába.

Zúgó tiltakozás:

– Láthatják, hogy nem lehet szép szóval boldogulni.

– Elég volt a taktikázásból! Csak mi isszuk meg a levét!

– A munkások gyerekei éhesek, és rongyokban járnak!

Az egyik bizalmi hangja áttöri a lármát:

– Arra feleljen, Miákits elvtárs, ha a GYOSZ ilyen gazemberül viselkedik, miért támogatták, hogy a jelöltjei bekerüljenek a parlamentbe?

– Ez is más, és az is más – kapja fel a fejét Kabók. – Ez politikai kérdés, szaktársaim. Mi távol tartjuk magunkat ettől az országgyűléstől, de támogatjuk az ellenzéket, amely az ellenforradalommal szemben . . .

– Ellenforradalom az egész – tiltakoznak a küldöttek –, velünk valamennyi szemben áll. Egyik kutya, másik eb . . .

– A kutya és a véreb nem ugyanaz – mondja Miákits.

– A véreb a táborokat őrzi, megszaggatja a rabok húsát, elharapja a torkukat. A kutya szelídíthető, ha nem félünk tőle, bárhogy ugat is ránk, meghátrálásra kényszeríthetjük.

– Maguk mindent meg tudnak magyarázni . . .

– Maguk pedig nagyon leegyszerűsítenek mindent, maguknak csak vörös vagy fehér létezik.

– Hagyjuk a politikát, szaktársak – áll fel egy öreg bizalmi. – Csak azt tanácsolnám . . .

– Szót kérek, szót kérek – kiáltja valaki hátul. Csak a magasra emelt kezét látni.

– Adjuk meg a szót a szaktársnak – mondja Miákits, és leül. Örül, hogy kifújhatja magát. Fáradtan törölgeti homlokát.

Atlétatermetű fiatalember emelkedik szólásra. A teremben összesúgnak:

– Karsay Dezső.

– A Ganz Vagon munkásait képviselem – mondja. – Negyedmagammal vagyok itt. A szaktársak megbíztak, hogy ismertessem a sérelmünket. Nálunk az igazgatóság semmibe veszi a szakszervezet munkaközvetítési jogát. Az utóbbi napokban nyakra-főre hozza az üzembe a szervezetlen munkásokat az állami közvetítőtől. Keresztényszocialista munkásokkal akarja megbontani az egységünket. Tudvalevő, hogy ezek akár éhbérért is készek dolgozni. Azért hozzák őket, hogy ne tudjunk együttesen fellépni. Nem akarják elismerni a munkásbizalmiakat sem. Becker igazgató kijelentette, hogy nem tárgyal velünk. Vegyük parancsnak a rendelkezéseit. Ezt, szaktársak, mi nem fogjuk tűrni. Azt kérjük, nyúljon bele az ügybe a szakszervezet. Nem engedjük, hogy a munkaadók úgy kezeljenek bennünket, mint a rabszolgákat. Ha nem csinálnak valamit, előbb-utóbb elkerülhetetlen lesz, hogy leálljunk. Csak ennyit kívántam mondani.

Helyeslés, taps fogadja a fiatal bizalmi felszólalását.

– Igaza van, ez a beszéd.

Kabók Lajos elérkezettnek látja az időt, hogy bezárja a tanácskozást.

– Szeretném, ha szaktársaim abban a nyugodt hitben térnének vissza üzemeikbe – mondja –, hogy sérelmeik orvoslása, követeléseik kieszközlése jó kezekben van letéve. Vigyék hírül, hogy más vezetőre és segítőre a munkásság nem támaszkodhat, csak egyedül a Vas- és Fémmunkások Szövetségére, a Szociáldemokrata Pártra. Mi hisszük, igen tisztelt elvtársak és szaktársak, hogy a józan belátás végül felülkerekedik, követeléseink meghallgatásra találnak és teljesítve lesznek. Ebben a reményben rekesztem be a bizalmiak mai értekezletét.

Másnap délfelé megenyhül az idő, és olvadt, lucskos hólé lepi el a járdákat. A Vendel utcai házak előtt piszkosszürke hótömeg áll.

– Nem jöttél tegnap, pedig vártalak. Zoli azt mondta, siettél haza, hogy eljöhess. Mi volt veled? – kérdezi szemrehányó hangon Márta, hazafelé jövet a varrodából. – Mi lelte a szádat?

Józsi nem bánná, ha nem kellene újra elmondani az előző napi históriát: délelőtt már elmesélte Zolinak. Márta se éri be egy elterelő kézmozdulattal, kénytelen megint elölről kezdeni az egészet.

A lány izgatott kíváncsisággal hallgatja. Egyszer se szakítja félbe.

Amikor Józsi már befejezte, megkérdezi:

– Mit írt az a Kolozs, hogy ennyire megharagudtak rá?

– Semmit – mondja Józsi. – Talán nem is nagyon tud még írni. Az újság írt valamit . . . hogy rendet kell csinálni az országban és ilyenféléket. Aztán rajta töltötték ki a bosz-

szújukat. Így vettem ki a szavaiból . . . Azt ígérte, elmondja majd, kik voltak a verekedők.

– Ismeri őket?

– Nem mindet. Egyet-kettőt.

– Akkor miért nem jelenti fel ezeket?

– Nem mondta . . . Alighanem azért, mert nem tartja érdemesnek, úgyse büntetnék meg őket.

– És te? Te is belenyugszol?

– Én? . . . – Józsit zavarba hozza a kérdés. – Előbb megtudom, kicsodák. Majd a Janival ellátjuk a bajukat.

– Ti ketten?

– Hát persze.

Márta mosolyog. Eltelik egy kis idő, míg újra szól:

– Azt mesélted, mostanában egy Terus nevű lány után jár.

– Attól még segíthet. Ha a jövő héten összetalálkozom vele, elmondom neki . . .

– Tudom, hogy segíthet, nem is azért mondom . . . Kíváncsi vagyok már én is erre a te Janidra. Egyszer megmutathatnád.

– Jó, majd megmutatom . . . Nem fogsz félni tőle? – neveti el magát Józsi.

– Miért félnék, ha te kedveled?

– Tudod – tereli másra a szót Józsi –, azon töröm a fejem, miért kiáltották azok ott tegnap Kolozsra, hogy nemzetáruló, meg más efféléket. Sokszor hallani mostanában ilyeneket. Ha valaki zúgolódik, hamar rámondják. Pedig van zúgolódnivaló.

– De van ám. Nálunk a varrodában is gyakran kifakadnak az asszonyok. A főnöknő, a Bognárné pedig csitítja őket. Közben ő is úgy beszél, hogy „Isten őrizzen, nem akarok panaszkodni, de hogyan lehet kétszáz korona egy kiló vaj?" – Márta felnevet. – Szereti szegényke a vajat, a varrásért pedig senki se akar neki többet fizetni. Akinek tele a bukszája, az nem zúgolódik.

– Azért tetszel nekem – mondja Józsi –, mert nem olyan vagy, mint a többi lány. Nem kényeskedsz. Olyannak mutatod magad, amilyen igaziból vagy.

– No nézd csak, te tudod, milyenek a többi lányok?

– Tudom.

– És honnan tudod, hogy milyen vagyok igazában én?

Lámpagyújtogató megy el mellettük. Hosszú gyújtórúdja végén kormosan lobog a láng. Felemeli, kinyitja az üvegszekrény ajtaját. A gázlámpa harisnyája fellobban. Sápadt, kékes fény árad szét. Láthatóvá válnak a ritkán szállongó hópelyhek. Nem tudni, valóban friss hópelyhek-e, vagy csak a háztetőről sodorja le őket az erősödő szél.

– Lehetek néha utálatos, kiállhatatlan is. Hátha máshol ilyennek ismernek?

– Nem – tiltakozik Józsi –, nem lehetsz ilyen. Ha ilyen lennél, nem járnál velem. Lenéznél. Aztán meg . . . unalmas is az én társaságom. Más fiúk biztosan sokkal szebbeket tudnának mondani neked.

– Érdekel is az engem . . .

– No csak ne mondd. Tudom, hogy unalmas vagyok. Szép tőled, hogy ezt is elnézed. Mindent elnézel. Azt is, hogy szórakozni sem vihetlek el, hogy a ruháim is . . .

– Mi lelt? – komolyodik el Márta. – Miért mondsz ilyeneket? Olyan furcsa vagy. Sose láttalak még ilyennek.

– Nem voltál még nálunk – folytatja a fiú eltökélten, mintha most mindenáron végére akarna járni valaminek. – Zoli már többször meglátogatott bennünket, s bizonyosan elmondta, hogyan vagyunk mi otthon . . .

– Igen – bólint a lány. – Dicséri mindig a mamádat, hogy milyen kedves asszony. Az édesapádra pedig azt mondja, hogy büszke lehetsz rá.

– Azt mondta? – Józsi elpirul. – Igazán azt mondta?

– Hát persze.

– Jó barátom a Zoli.

– Ő is jó barátjának tart téged. Szeret.

– Mégis . . . – erősködik a fiú – ha nagyravágyó lennél, nem velem járnál, hanem . . . Talán akadna neked hivatalnok udvarlód is, vagy diák, egyetemista. Olyan, aki elegáns, és . . . szóval . . .

– Lehet, hogy akadna – nevet Márta. – Lehet, hogy lett volna, de nem kell. Ráérek még arra, hogy udvarlóm legyen.

Józsi mondani akar valamit, de torkán akad a szó. Megdöbbentik a lány szavai. Csak most jön rá igazi értelmükre. Kimondta hát . . . Persze hogy kimondta . . . egészen nyíltan: őt nem tartja udvarlójának, csak . . . Arra még ráér, hogy udvarlót szerezzen. Keserűség fojtogatja a torkát. Még jó, hogy ott járnak már a Lenkey utcában, egészen közel Mártáékhoz.

– Visszajövök – mondja Józsi. Nem is néz a lány szemébe. – Megbeszéltük Zolival, hogy moziba megyünk. Azt mondtad, te is jössz? Akkor szervusz.

Józsi gyorsan megvacsorázik, és örül, hogy sem az anyja, sem az apja nincs otthon. Leteszi a pénzt az asztalra, a varródoboz alá – mindig így szokta –, aztán vizet melegít, megfeni a borotváját. Ahogy kenegeti a szappanhabot, furcsa gondolatai támadnak. „Mi lenne, ha ebből a tegnapi bandából valamelyik – talán éppen a kifent bajszú – szemet vetne Mártára? Hogyan viselkedne Márta? Mit szólnának a szülei? . . . Az apja? Talán a tenyerét dörzsölgetné, ha megtudná, hogy az a fickó kíséri a leányát. Talán boldog lenne, és hajlongva köszönne neki." Annyira élesen és valószerűen látja maga előtt ezt a képet, hogy a fájdalom és düh nőttön nő benne. Már-már könny lepi el a szemét.

Felindultan megy el a találkozóra. Némán, összeszorított fogakkal ül Márta mellett a moziban is. „Fatty, a portásfiú", aki máskor úgy megnevettetné, hogy a hasa is belefájdulna, most csak kínos mosolygásra készteti.

– Milyen bánatos ez a kövér, és mégis nevetni kell rajta – súgja a fülébe Márta, és olyan vidáman, gondtalanul hahotázik Fatty csetlő-botló mókáin, hogy Józsi legszívesebben hazaszaladna, itthagyná az egészet. Nem tudja lebilincselni a szépséges Norma Talmadge szerelmi drámája sem.

Havazik. Fehér lepel borul a Ludovika előtti oszlopokra, az Orczy kerti fákra, a kórháznál a járdára, amit éppen most szelnek át párhuzamos fekete vonalakkal a mentőkocsi kerekei. A nagy kapu kitárul, aztán tompa robajjal becsapódik újra. Nyolc óra múlt.

Józsi egy szót sem szól egész úton. Megérkeznek. A kapunál Zoli magukra hagyja őket, előremegy – fölöslegesnek érzi magát. Azzal sem törődik, hogy apja majd felelősségre vonja, hol hagyta Mártát már megint. – Nem akaszkodhatok rá, mindjárt itt lesz, kicsit lassabban jönnek – feleli majd.

– Miért vagy olyan búvalbélelt? – kérdi Márta Józsitól. – Délután még nem voltál ilyen. Egész este a hangodat se hallom.

– Semmi – feleli a fiú –, nem lehet mindig jókedvű az ember. – Tüntetően félrefordítja fejét.

– Jóska, ne titkolóddz! Haragszol valamiért? Rögtön elmondod, vagy itthagylak.

– Próbálj csak visszagondolni, mit mondtál délután, mielőtt elváltunk.

– Mielőtt elváltunk?

– Igen, akkor.

– Utoljára arról beszéltünk, úgy emlékszem, hogy akadna udvarlóm ilyen vagy olyan, ha akarnám, de én még ráérek az udvarlóval.

– Én pedig csak addig kellek . . .! Milyen érdekes . . . Szóról szóra emlékszel!

– Emlékszem, persze. Ó, istenem, milyen bolondos vagy te! Most jövök rá: így értetted? Józsikám . . .! én arra gon-

doltam, hidd el . . . hogy majd akkor kell nekem udvarló, ha te megtanulsz udvarolni. Addig meg várhatok . . .

„Ügyetlen voltam – gondolja Józsi, és nagyon szégyelli magát. – Falovacska, kedves . . ."

A lány karja után nyúl, magához vonja. Először csókolja meg a száját.

A vasárnap nagy hideget hozott.

Józsi és Zoli tizenegy tájban találkoznak. Felhajtják kabátjuk gallérját, a kalapot szemükbe húzva bandukolnak. Az FTC sporttelepe mellett állnak meg a jégpályánál. Egy ideig hallgatják a korcsolyázók zsivaját, a zenét és az éneket, amit egy öles tölcséres fonográf próbál szánalmas hörgéssel a szél szárnyára bocsátani: „Bözsi, ne sírjon, Bözsike drága, feledjen el . . ."

Józsi ezelőtt is úgy vonzódott Zolihoz, mintha családtagja lenne, most pedig egészen testvérének érzi. Zoli nyilván nem lát őrajta semmi különöset, éppúgy beszél mindenféléről, mint azelőtt. Nem tud semmit. Honnan is tudhatná?

Most, ahogy ott áll mellette, hirtelen arra gondol: meg kellene ölelni Zolit, és azt mondani neki, „te, Márta szeret engem, tegnap este megcsókolt . . . Szeretem, nagyon szeretem a húgodat . . ."

– Ez a te tegnapelőtti kalandod – kezdi Zoli – olyan, hogy el lehet gondolkozni rajta. Az ilyen csirkefogók érzik, hogy övék most a világ, hát legénykednek. Ezek az ébredők bele akarják fojtani az igazságot az emberekbe.

– Melyik igazságot? – kérdi Józsi kissé ügyetlenül, akaratlanul is elárulva: éppen csak hallja, amit a barátja mond.

– Ej, hát melyiket? Magad mondtad, hogy az újságíró azért kapta a verést, mert a *Népszava* megírt valami disznóságot. Te is ennek köszönheted, hogy majdnem kiköpted a fogad.

– Igaz, de most már mit csináljak? Majd visszafizetem nekik.

– Erre gondoltam én is. Nekünk kell összegyűjteni az erőnket, hogy megszűnjön ez a világ, ami most itt van.

„Mennyi erő kellene ahhoz – gondolja Józsi –, hogy ez az egész megváltozzék? Zoli csak úgy egyszerűen kigondol mindenfélét . . ."

– Milyen másféle világ létezhetne?

Nem először teszi fel ezt a kérdést Zolinak. Maga is éppen eleget gondolkozott már ezen.

– Milyen? – ismétli Zoli. – Hiszen tudod. Amelyikben – de hisz beszéltünk már erről – több volna a becsület. És az igazság. Ahol igazán szeretnék egymást az emberek, jót akarnának és jót tennének egymásnak. És csak azt gyűlölnék, azzal bánnának el, aki rosszat akar . . . de aki jót tesz, azt szeretnék. És meg lehetne élni a keresetből. Mindenkinek rendes ruhája lenne, élelme, lakása, könyvei.

Józsi nem szól semmit. Zoli fiatalabb létére többet tud ilyenekről, mint ő. Nem magától eszeli ki . . . Olvassa a könyvekből. Sokszor észrevesszi a műhelyben, hogy nem azon gondolkozik, amit csinál, hanem valami egészen máson. Ilyenkor sose zavarja meg, ha nem muszáj, nem szól hozzá. Tiszteli ezt az állapotot. Vele csak akkor esik meg ilyesmi, ha Mártára gondol. Miről is lehet még így elgondolkozni . . .? Előfordul, hogy az otthoni gondok motoszkálnak a fejében munka közben: anyja panaszai, apja elkeseredett hallgatása vagy kifakadásai. És az, hogy miképpen lehetne előkeríteni, megszerezni, ami hiányzik. Jó volna egy olyan szép szürke posztóból készült bokavédő, ami melegen tartja az ember lábát. Most veszi csak észre; egy keménykalapos, sétapálcás úr állt meg tőlük néhány lépésnyire, az visel ilyet. Szép, galambszürke kamáslit. Drága lehet . . . Neki meg éppen fázni kezd a lába.

– Honnan tudod te, hogy lehet ilyen világ?

– Tudom – feleli Zoli.
– De honnan?
– Hallottam. És olvastam is.
Múltkoriban egy vékony könyvféle volt Zolinál, bent az üzemben. Ebédidő alatt a furnérraktárban olvasta. Amikor ő váratlanul betoppant és megkérdezte, mi az, mintha elpirult volna. Összehajtotta egészen kicsire, és zsebre vágta: „Semmi, egy olyan izé . . . nem érdekes." Aztán gyorsan arról kezdett beszélni, hogy otthon van egy jó könyve, majd kölcsönadja. – *Germinal* a címe. – Neki olyan érzése volt, hogy Zoli el akarja terelni a figyelmét az összehajtott, zsebre gyömöszölt füzetről.
– Te Zoli . . . – szól hirtelen – mondtam, hogy délután találkoznom kellene ezzel a Kolozs nevű fiúval. Megígértem neki pénteken.
– Mondtad.
– Spekulálok, elmenjek-e?
– Miért ne mennél?
– Úgy vagyok vele, hogy mennék is, nem is. Miről tudok én beszélgetni vele? Politizálni akar, mi másért hívna? Mindjárt azt tudakolta, bejárok-e a fásokhoz, a szakegyletbe. Mondtam, nemigen érdekel a politika.
– Mit szólt? – kérdi Zoli.
– Azt magyarázta, hogy mégis a politika miatt vérzik az én szám is.
– Így van . . .
– Én se mondom, hogy nincs igaza. Csak nem akaródzik, hogy beleavatkozzam. Anyám is félt.
– A szülők mind féltik a gyerekeiket – állapítja meg Zoli.
– Amíg tartott a proletárdiktatúra, azalatt sem engedett részt venni semmiben. Azt mondta, gyerek vagyok még. Mi lesz, ha egyetlen fia is elhagyja. Ő már odaadta az urát, engem nem ereszt . . .

– Mentél volna?

– Isten tudja. Nyáron, amikor a fehérek monitorokról lőtték a várost, a vörösök meg ostromolták a Ludovikát, mentem volna.

– Tudtad, hogy miért?

– Tudni nem tudtam, csak éreztem. Most már tudom, hogy azok, akik akkor a Ludovikában fellázadtak, olyanfélék lehettek, mint ezek a csirkefogók, akik ébredőknek hívják magukat . . .

– Körülbelül – hagyja rá Zoli. – Apádnak szóltál a verekedésről? Nem vettek észre rajtad semmit?

– Nem . . . Apámnak se szóltam. Ő is félt. Máshogy, mint az anyám, de félt ő is. Azt hiszem, anyám miatt.

– A te apád most is benne van a szakszervezetben.

– A tiéd?

– Az én apám? – Zoli elhúzza a száját. – Még a tájját is elkerüli. Azt mondja – szónoki pózba vágja magát: – Fiam, az úri középosztály a nemzet legértékesebb része. Az intelligencia, a művelt emberek sokasága onnan kerül ki. Aki tanul, felverekedheti magát a polgári középosztály soraiba: lehet pap, orvos, tanár, tisztviselő vagy kereskedő . . .

– Ez igaz?

– Fenét – legyint Zoli. – Egypár munkásgyerek viheti valamire, a többi marad, mint az apja.

– Honnan tudod?

– Mit?

– Hát ezt . . . Ha az édesapád is ilyen, akkor . . .

– Akkor?

– Kitől tudod ezt? Kivel szoktál ezekről beszélgetni? És a könyvek? Azokat hol szerzed?

– Milyen könyveket?

– Amilyet a múltkor zsebre vágtál, amikor tudakoltam, hogy micsoda.

Zoli elmosolyodik.

– Kaptam. Van egy ismerősöm. Vasas. Attól. Bizalmi a Ganzban . . .

– Mióta ismered? Sose mondtad . . .

– Attól kezdve, hogy beszegődtettek Fleschhez. Ő tanácsolta, hogy járjak a Famunkások Szövetségébe.

– Fás?

– Dehogy. Mondom, hogy vasas.

– Mégis?

– Mindegy az . . . őt a fások is érdeklik.

– De honnan ismered?

– A szomszédunkban laktak azelőtt. Néhány hónapja kerültek el onnan. Bejárkáltam hozzájuk. Szép bélyeggyűjteménye van. Megmutogatta és adott, amiből duplája volt.

– Azóta gyűjtöd te is?

– Akkortól. De neki több van. Az enyém még semmi. De nem is ez a fontos. Tőle kaptam olvasnivalókat. Mindent tőle hallottam.

Józsi elgondolkozik ezen. Innen hát mindaz, aminek eddig nem lelte magyarázatát. Zolit ez az ismeretlen – a Ganz-bizalmi – tanította ki a politikára.

– No, mit mondsz, menjek el Kolozshoz? – kérdi Zolit.

– Menj. Abból, amit mondtál róla, azt gondolom, rendes gyerek lehet. Szocialista. Azok is jót akarnak. Figyeld meg, mit mond, aztán meséld el nekem.

A megbeszélt helyen találkoznak, az Ivánka utca végén. Úgy indul a beszélgetés, ahogyan elgondolta: Kolozs újból kérdezősködik. Józsi érzi, hogy új ismerőse még mindig nem nagyon bízik benne. Nem tudja felfogni, mire jó ez a kíváncsiskodás. Az első kérdésekre még csak felelget, a későbbiekre már egyre kurtábban. Kezdi megbánni, hogy eljött.

Kolozs észreveszi: azt mondja, azért az egész kérdezősködés, mert jobban akarja ismerni. – Elvégre barátok le-

szünk! – Majd hozzákezd és magáról mesél: két kisebb testvére van, az apja iparos, kis órásműhelyében dolgozik, bent a Lövölde téren.

– Nehogy valami ékszerészboltra gondolj – magyarázza –, mert mi se élünk jobban, mint ti. Mi is proletárok vagyunk.

Elmeséli, hogyan került az újsághoz, mit és hogyan kell dolgoznia. Józsi most már érdeklődéssel hallgatja.

Felenged a hangulat. Kolozs valóban a politikát hozza szóba. Arról beszél, hogy miért van az üzemekben mozgolódás, miért élesedik a helyzet a munkások és a munkaadók között.

– A sztrájkot a szociáldemokraták vezetik – mondja. – A munkásoknak igazuk van, mert a gyárosok disznóságokat csinálnak, keveset fizetnek, és megkövetelik, hogy alkalmazottaik többet dolgozzanak nyolc óránál. Néhol tíz-tizenkét óra a munkaidő.

Józsi bólogat.

– Nálunk is addig kell dolgozni, ameddig a vezetőség kívánja.

– Ez ellen fel kell lépni – mondja Kolozs, majd hosszas fejtegetésbe kezd arról, hogy a forradalom elbukása óta vérzik az ország, mert a proletariátus megpróbálta a maga kezébe venni a hatalmat, de még nem érett meg a hatalomra, elbukott, és most kegyetlen bosszút állnak rajta. De rövidesen megváltozik a helyzet, mert választások lesznek, és utána demokratikusabb korszak következik, minthogy Ausztriában és Németországban is demokrácia van.

Közben valami Peyert emleget, akinek a nevét eddig Józsi még nem hallotta. Nagy tisztelettel beszél róla. Néha úgy mondja, hogy „az öreg". Eldicsekszik vele, hogy Peyer mindenhol „be van vágódva", félnek tőle – még maga a főkapitány is fél tőle, mert nagy erő áll mögötte.

Józsi álmélkodva hallgatja. Csodálja, hogy így ért mindenhez.

– A választás majd megmutatja, milyen erősek vagyunk – folytatja Kolozs. Megmagyarázza Józsinak, hogy mi is az a választás, hogyan történik, miért van rá szükség. – Azért beszélek ezekről, mert te is ifjúmunkás vagy, részt kellene venned a mozgalomban. Persze, először tanulnod kellene.

Könyvek címeit emlegeti, ilyeneket: „Marx *Tőké*je", „*Család, állam, magántulajdon*" meg más efféléket.

– Mi ezeket tanulmányozzuk tanulókörökben.

Józsi beismeri: soha nem hallott még ilyen könyvekről.

– Gondoltam – jegyzi meg Kolozs mosolyogva. – A *Népszavát* se olvastad?

– Nem.

– Ez a baj. Öntudatossá kell formálódnod. Magyarországon mi, szociáldemokraták, képviseljük a leghaladóbb irányzatot a politikában.

Józsi most már mindjobban azt kezdi érezni, hogy jó oka van a röstelkedésre. Alig tud valamit válaszolni Kolozsnak. Csak bólogat, és igennel vagy nemmel felel. Csupa olyan dolog kerül szóba, amiről először hall, vagy ha hallott is valamit, igencsak fél füllel. Úgy érzi, attól még nagyon messze van, hogy úgy tudjon beszélni ezekről, ahogy illene, ha már egyszer ez a művelt újságíró szóba állt vele. Itt van mindjárt ez a „leghaladóbb irányzat". Szégyelli megkérdezni, mi az, pedig, sajnos, nem tudja.

Hosszú ideig elég egyoldalú a társalgásuk. Végül is Józsi megembereli magát és – hogy ő is mondjon valamit – megkérdezi:

– Miért vertek meg ezek a... Azt ígérted, elmondod, kifélék.

– Az ébredők? – Kolozs, úgy látszik, szívesen beszél erről. Nagy hévvel kezd hozzá.

– Kettőt felismertem közülük. A hórihorgassal egy osz-

tályba jártunk a Fáy András Gimnáziumban, a Mester utcában.

– Én nem jártam gimnáziumba – mondja Józsi.

– Nem baj – legyint Kolozs. – Nyolcadikosok voltunk a proletárdiktatúra alatt. Érettségi előtt álltunk. Müller Gábor a neve, gazdagok a szülei. Az apjának gyarmatáru-kereskedése van a Ferenc körúton. Ha arra jársz, láthatod a cégtáblájukat. Nagy vaskutya ül fölötte. A felírás: Müller Vilmos fűszer- és gyarmatáru-kereskedése a Szürke Kutyához.

– Ott is laknak?

– Hogyne. Az első emeleten. Övék a ház. És náluk lakik a társaság másik tagja is. Melczer képviselő fia, Melczer Egon. Azt hiszem, ő lehetett az egésznek a kigondolója. Egyetemista, nagy duhaj, verekedő. Azt beszélik, vívóbajnok. Ezt nem tudom, hogy igaz-e . . .

– Milyen formájú? – érdeklődik Józsi.

– Kifent bajusza van. Nagyhangú alak. Nyúlánk . . .

– Láttam. Az vezette őket.

– Gondoltam.

– Na, úgy volt, hogy engem választottak meg titkárnak az önképzőkörben. Még a diktatúra előtt, az év elején a Károlyi kormány alatt. Májusban irodalmi estet rendeztünk. Müller Gábor is fellépett. Nagyon buzgólkodott. Akkoriban mindenben benne volt. Nem hordott nyakkendőt, kihajtott inggallérral járt, azt hirdette, hogy forradalmár és költő. Szavalóművésznek készült. Petőfi *Az őrült* című versét adta elő. Innen ered köztünk a harag. Felborzolta a haját, és a szemét forgatta, amikor felállt a katedrára. Tényleg őrültnek nézett ki. Képzeld el. Azzal a homlokkal. Az osztály néma csendben ült, ő pedig váratlanul elbődült: „Mit háborgattok? Takarodjatok innen!" Kitört a nevetés. Nem tudta a verset elmondani. Ettől kezdve neheztelt az egész osztályra. Különösen engem gyűlölt. Azt gondolta, én

biztattam fel a fiúkat. Augusztusig hallgatott, csak amikor megkezdődött az ellenforradalom, akkor mutatta ki ő is a foga fehérét. Egyszer a románok alatt a József körúton lelökte apámat a villamosról. Nekem azt üzente, megnyúz, ha a kezébe kerülök. Úgy látszik, most megtudta, hogy a *Népszavá*nál vagyok . . .

– A másik is odajárt a gimnáziumba?

– Nem, az borsodi. Nagy földbirtokuk van Ónodon. Császári és királyi kamarás az apja. Képviselő. Úgy hallottam, Müllerék rokona . . . az egyetem miatt jött fel Pestre.

Még sok mindenféléről beszélgetnek. Lassanként összebarátkoznak, és észrevétlenül eltűnnek közülük azok a válaszfalak, amelyek eleinte zavarták őket.

A munkásfiatalok szegénységéről úgy beszél Kolozs, hogy abból Józsi magára ismer.

– Tudod, Gyuri, az a baj – mondja egészen nekibátorodva –, hogy beleragadtunk a nyomorúságos életbe. Nem tudunk belőle kimászni. Mi a Mária Valériára szorultunk, ahol kiállítást lehetne rendezni a szerencsétlenségből. Van egy barátom, vagy, hogy is mondjam, ismerősöm . . . Janinak hívják. Idősebb nálunk. Ő is ott lakik. Ő szokta ezt mondani a telepről. De így is van. Sok helyen tízen vagy még többen zsúfolódnak össze egy lyukban. Szalmán hálnak, rongyokba takaróznak, hogy meg ne fagyjanak. – Józsi belepirul az izgalomba. Minden zavara elszállt. – Ki tudná azokat az embereket kivenni ebből a pokolból . . .? Ezt írd meg az újságba . . . A legjobb barátommal – Zoli a neve – sokszor beszélgetek ilyenekről. Ő is azt mondja: szocializmus. Sokat olvas, nem úgy, mint én. De hogyan lehet elérni, ő sem tudja. Akik uralkodnak, erősebbek nálunk.

– Csak a szervezkedés vezet célra – mondja Kolozs. – Lassú fejlődéssel, az emberek felvilágosításával és jogaik védelmével elérjük, hogy a szociáldemokrácia lesz a legnagyobb erő. Akkor majd . . .

– Mikor lesz az? – kérdi Józsi.

– Azt nem tudom. Sok mindentől függ. Nehéz, hosszu út ez. Ha az emberek ránk adják szavazatukat, a mi képviselőink kiállnak értük. – Széles kézmozdulatokkal magyaráz. – Ez megint sok embert győz meg arról, hogy a mi pártunkat kell nekik követni. Így aztán mindig előbbre jutunk, míg csak el nem érjük célunkat, és többségünk nem lesz a képviselőházban. Akkor aztán megalakítjuk a munkáskormányt.

Nagyon távoli és megfoghatatlan mindaz, amit Kolozs emleget. Nyomasztó érzések és kétségek között búcsúzik Józsi. Sötét, vigasztalan, esőbe hajló délután van. Hiába akar másra gondolni, folyvást csak az jár az eszében, hogy az élet örömtelen, kevés benne a szép, a derűs, a vigasztaló, s talán nem is lesz másmilyen soha.

Kell-e, lehet-e egyáltalán valamit tenni?

Kende Tódor máskor a Fővárosi Orfeumban belefeledkezne a táncok és a zene andalító harmóniájába; nagy kedvelője a lokálok és orfeumok látványosságainak. Második otthona valamennyi mulató. A táncosnők, ha felfedezik, körülcsicsergik és pajkosan becézik: „Tódi, Tódika." Ma valahogy nem vágyik erre; nincs is egyedül, ilyenkor különösen vigyázni kell a formaságokra.

A páholy jótékony sötétsége eltakarja Kende Tódort, csak a folyosón tűnik szembe, milyen erősen biceg. Évekkel ezelőtt történt: egyszerű kis hivatalnoka volt a GYOSZ-nak, s az egyik Váci úti vasgyárba küldték, hogy tárgyaljon a munkásokkal. Heves volt, durva és szemtelen akkoriban. A munkások elveszítették türelmüket, s a „tárgyalás" után több hetes kórházi ápolásra szorult. A GYOSZ-ban ekkor figyeltek fel rá, s amikor a vas- és gépgyárosok külön egyesületbe tömörültek, őt nevezték ki igazgatónak. Azóta kor-

látlanul élvezi a kartellvezetők, bankárok és iparbárók bizalmát, de a munkásokkal szemben is diplomatikusabban lép fel, azt tartja: többet ésszel, mint erővel.

Néhány percre Sparber Olly, a „tizenkét éves tánccsoda" vonja magára a figyelmét:

– Nézze, méltóságos uram, micsoda plasztikus mozdulatok, milyen remek mimika – mondja elragadtatással páholybeli szomszédjának, akinek közömbös ábrázata arról árulkodik, hogy gondolatai valahol messze járnak. Most néhány percre felfigyel, és érdeklődéssel nézi a táncot.

A következő szám már untatja Kendét is. A közönség a három Cartellas zsonglőrködését figyeli, ő pedig megmegnézi az aranyláncon függő óráját, és tenyerével nyomja el az ásítást.

– Holnap megint meleg napunk lesz, méltóságos uram – hajol oda a mellette ülő cvikkeres úrhoz.

Ullmann Adolf báró, a Magyar Általános Hitelbank és a Ganz Danubia Rt. elnöke szemmel láthatóan türelmetlen.

– Törekedjenek arra, kérem, hogy simán elintéződjék ez a história. Rosszkor ütött ki.

– Sajnos, csak most kezd komollyá válni – feleli homlokát ráncolva Kende. – Egyre jobban terjed a munkabeszüntetés. Újabban a Hirmann, a Zwarg-mérleg, a Hálókocsi Társaság üzeme, az Ólomárugyár és egy sereg más hely csatlakozott. Bocsásson meg, méltóságod, hogy ilyen nem ide kívánkozó dolgokkal zaklatom, de nem volt alkalmam . . .

– Mondja csak, barátom.

– A Ganz Villanygyárban és a Hofherrben egyes részlegek állnak. Még jó, hogy a Kőbányai út egyelőre csendes, méltóságos uram.

– Menjünk – emelkedik fel Ullmann a helyéről.

Az orfeum épülete előtt automobil várja őket.

– A Tabarinba – rendelkezik Kende, és bizalmaskodó előzékenységgel Ullmannba karol, hogy a kocsiba segítse.

– Azt mondják, az egy egészen közönséges lebuj – hökken meg a báró. – Ilyen helyre akar vinni engem, kedves uram?

– Szó sincs róla. Méltóztassék teljes bizalommal . . . De különben is . . . Csupa szép, nagyszerű és ügyes táncosnő. A többi között Medgyessy Ica . . . Kedves báró, higgye el nekem, jól fogja érezni magát . . .

– Nagy kópé ön – dohog Ullmann.

Az automobil az Alsó Erdősorról a Rákóczi útra fordul be. A sarkon, a kabaré előtt, fiákerek állnak. A lokál muzsikája egészen betölti a csendes Kenyérmező utcát, s összeolvad a Tisza Kálmán téri sarki kocsmából kiszűrődő kurjongatással . . .

A Kőbányai úton, a nagy gépműhelyben zúgva, csikorogva jár a daru. A gépeknél dolgozó emberek látszólag nyugodtan végzik a munkájukat, éppen úgy, mint máskor. Legfeljebb az a feltűnő, hogy egyik-másik időnként nyugtalanul kapkodja a fejét. Mintha tartanának valamitől?! Talán attól, hogy a daruról a fejükre esik valami? Bojtos, a daruvezető elégedetten mosolyog, amikor észreveszi a zavartságot, s legényesen megpödri a bajuszát. Azok, akik a fejüket kapkodják, nem szívesen látott vendégek a gyárban. A múlt héten küldte őket ide az igazgatóság kérésére az állami munkaközvetítő. A régi munkások percek alatt megtudták: a jövevények, szervezetlen munkások. Nem titok, miért alkalmazta őket éppen ezekben a napokban a Ganz-gyár igazgatósága. Azokat akarta általuk megfélemlíteni, akik már elszánták magukat, hogy végső soron sztrájkkal érvényesítik jogaikat. Az új emberek – az a hír róluk – a keresztényszocialista szervezethez tartoznak.

A „Ganz és Társa Danubius Gép-, Vagon- és Hajógyár Részvénytársaság" munkásai szinte valamennyien hosszú esztendők óta szakszervezeti tagok. Ezeket a „sárgákat" kezdetben mégsem fogadták ellenségesen. Talán nem is sejtik – gondolták jóhiszeműen –, mire akarják őket felhasználni. Okos szóval próbálták magyarázni nekik: – Értsék meg, szakik, ez az eljárás nem méltó becsületes munkásemberekhez. Azok csak lapítanak, vonogatják a vállukat.

„Értjük, értjük, de mit csináljunk? Kell a kenyér."

A régiek türelme már fogytán van. Tegnap majdnem verekedésre került a sor – az öregek, a megfontoltabbak csillapították le a heveskedőket.

– Mondja, fiam – kérdi váratlanul egy idősebb gyalus a gépéhez beosztott munkástól –, magának miért nem jó a tisztességes kenyér? Mi a mennydörgős mennykőnek jött ide?

A kérdezett szokatlanul kihívóan és ellenségesen válaszol:

– Semmi köze hozzá. Elolvashatja, mit mondott Szabó képviselő úr a parlamentben. A keresztényszocialista munkás becsületes kenyeret akar a munkájáért. Közös az érdeke az egész magyarságnak. Mi nem bajoskodunk a munkaadókkal . . .

Erre tört ki a vihar. Az idős gyalus – Kovácsnak hívják – éktelen dühbe gurult, nem nagyon válogatta a szavakat.

– Na, fusson csak akkor sebesen a Szabó képviselő úrhoz, a jószentségit magának.

A következő percben már srófok és vasdarabok röpködnek a levegőben. A műhely szinte csatatérhez hasonlít: a munkások elbarikádozzák magukat a gépek mögött, a jövevények ijedtükben hasra vágódnak, a gépek alatt keresnek menedéket. Percről percre nő a lárma, a tiltakozás:

– Ki a sárga árulókkal a műhelyből! Tanítsuk meg őket becsületre!

Tizenegy óra múlt. A tekintélyes bankpalota első emeleti helyiségében párnázott ajtók mögött, illatos szivarfüstben tanácskoznak a Ganz Danubius Rt. vezetői. Ullmann Adolf ideges kézmozdulatot tesz, mintegy cáfolatául annak, amit mond:

– Tulajdonképpen nincs ok nyugtalanságra. A friss vérkeringés jót tesz majd a gyár egész szervezetének. Az új munkások jelenléte meggondolásra fogja késztetni az izgága elemeket.

Kornfeld Móricz, az elnökhelyettes Csepelről jött új Alfa-Romeo kocsiján a megbeszélésre. Apósa, az öreg Weiss Manfréd báró, jó ideje beteg, és bizony nagyon hiányzik erélye, tapasztalata, szervezőképessége, nemcsak Csepelen, hanem a Ganzban is. A hatalmas WM-üzemek, mintha maguk is betegek lennének. A termelés folyik, de valami van ott is a levegőben, ami Kornfeldet arra ösztönzi, hogy időnként be-bekukkantson a központi igazgatóságra. Dessauer Miksa igazgató keményen fogja a kormányrudat, neki mégis olyan előérzetei vannak, hogy a nyugtalanság előbb-utóbb Csepelen is felüti a fejét.

Az elnökhelyettes nem szereti a süppedő foteleket. Felál, végigsimítja a zakóját. Gyűröttnek, ápolatlannak érzi magát. Máskor ilyentájban kel, vagy éppen nyújtózkodik a kisebbfajta medencének beillő, süllyesztett, csempézett fürdőkádban, a kellemes langyos vízben. Ritkán kezdődik ilyen korán tanácskozás a Ganz Danubiusnál; mielőtt hivatalba megy, többnyire jut ideje egy kis sétára.

Ma már tíz előtt Csepelen volt, tárgyalt, intézkedett. Egészen beleizzadt, s most ráadásul még ez az izgalom, a meleg, a szivarfüst . . .

Egy-két lépést tesz, az asztaltól az ablak felé, és háttal áll a társaságnak. Úgy kezd beszélni:

– Bocsáss meg, elnököm, hogy ellentmondok, de a magam részéről nem vagyok túlzottan optimista. A munkások

elkeseredettek. Itt magunk között megmondhatjuk: nem alaptalanul . . .

– Ne méltóztass moralizálni, kérlek – szól Czekéliusz Aurél, a másik alelnök, aki összehasonlíthatatlanul gyengébb ötvözetű figura, mint az erőteljes és határozott Kornfeld. De azért neki is megvan a maga szerepe az elnökségben: kiváló kapcsolatokkal rendelkezik azokhoz a jobboldali körökhöz, amelyeket – jóllehet a kormányból átmenetileg kint rekedtek – szintén nem hagyhat számításon kívül a Ganz Danubius Rt. Czekéliusz kebelbarátja Wolff Károlynak, Csillérynek, Sipőcznek, akiknek döntő szavuk van a főváros vezetésében. A gazdasági élet bonyolult műveleteihez Czekéliusz semmit sem ért, de bámulatos fontoskodással mindenbe beleszól.

– A munkások helyzete, kérlek, nem irányíthatja a mi szándékainkat – mondja gőgösen.

– Tökéletesen egyetértek veled, Aurélom – vág vissza alig leplezett gúnnyal Kornfeld –, mindössze arra óhajtottam utalni, hogy történhet valami a mi szándékainktól függetlenül is.

– Változatlanul arra hajlok – jelenti ki Ullmann –, hogy a Ganz Művek zavartalan munkamenetét biztosítottnak lássam, minthogy . . .

A titkárnő nyit be.

– Bocsánat. Becker Ágoston igazgató úr óhajt telefonon beszélni az elnök úr őméltóságával.

– Nem mondta, hogy tárgyalok?

– Mondtam, de sürgős jelentenivalója van.

– Kérem.

– Halló . . . igen . . . Ullmann . . . Micsoda? Ismételje érthetőbben, kérem . . . Igen . . . Most történt? Úgy . . . Mit szándékozik tenni? . . . A bizalmiakat . . .? De hát léteznek egyáltalán? Igen? Na, mindegy. Most csak az a fontos, hogy gyors és határozott intézkedéssel likvidáljuk ezt a ki-

nos ügyet. Kérek azonnal jelentést minden további fordulatról.

– Bebizonyosodott, kedves Czekéliusz – Ullmann visszaül a foteljébe, és új szivarra gyújt –, hogy Kornfeld feltevése reális volt. Az élet néha valóban keresztezi a mi szándékainkat. Bár remélem, ezúttal csak rövid időre.

– Csatlakozom véleményedhez, el kell fojtanunk minden forradalmi kísérletet – jelenti ki ünnepélyesen az alacsony termetű Czekéliusz.

– Köszönöm – mondja szárazon Ullmann –, valóban a tetteken a sor. A Ganz Vagongyárban megengedhetetlen dolgok történnek . . .

A gyártelepen mind nagyobb a felfordulás. A „sárgák" megijedtek, legtöbbjük futva menekül a műhelyből, és valahol az udvaron húzza meg magát; abban reménykedik, hogy elül majd a vihar. Egyesek az igazgatóságra rohannak:

– A bőrünket nem visszük a vásárra! Nem megyünk vissza, ha nem védenek meg bennünket!

Olyan is akad, aki bejelenti: – Adják ki a papírjaimat, nem vállalok ilyen munkát!

Becker Ágoston, az üzemi igazgató, nem lát más kiutat: kéri, jöjjenek a munkásság képviselői az irodába. Úgy okoskodik: ezzel is időt nyer. Talán amíg tárgyal, a munkások odabent a műhelyekben lecsillapodnak. Ha nem, akkor majd maguk a bizalmi férfiak csillapítják le őket. Erről ő gondoskodik. Most újra itt az alkalom, hogy megmutassa, milyen kemény ember ő. Mindig vigyáz, hogy ez legyen róla a vélemény.

– Jó reggelt, igazgató úr, hívatott bennünket.

A hat bizalmi közül öt olajos, rozsdás zubbonyban jött,

a gép, az esztergapad mellől – a hatodik, az egyik részleg mestere, kopottas civilben. Sapkájukat levéve várakoznak.

– Igen – kezdi kisvártatva Becker –, hívtam önöket. Remélem, elég értelmesek, sejtik, mi okból.

A bizalmiak egymásra néznek. Rövid ideig hallgatnak. A torkukat köszörülik.

– Tetszik tudni, az eset úgy kezdődött – mondja a civilruhás bizalmi –, hogy összeszólalkoztak. Az egyik új ember nem olyan hangot használt, amilyen nálunk szokásos.

– Hogy értsem ezt, kérem?

– Úgy, kérem tisztelettel, hogy mi odalent általában szót értünk egymással. Mi, akik együtt dolgozunk a műhelyben, tudjuk, mi a kötelességünk, mivel tartozunk a gyárnak, de . . . azt is tudjuk, mi a jogunk.

– Mi az önök joga?

– Erre nehéz ilyen hirtelen felelni. Az ellenben tény és való, hogy egyik oldalon önök állnak, a másikon mi. A munkaadóknak is megvannak a maguk jogai.

– Szép – jegyzi meg az igazgató.

– Természetesen nekünk is fenn kell tartanunk a jogunkat ahhoz, hogy a . . . hogy a magunk munkaerejével rendelkezzünk . . .

– A munkaerejükkel – bólint Becker –, úgy . . . Ez afféle tudományos fogalom, nemde? A munkaerő ára, értéktöbblet, profit, kapitalizmus . . . Ismerem ezeket . . . No, persze én nem azért hívtam ide önöket, hogy holmi elavult filozófiákkal, megbukott elvek és tételek hangoztatásával töltsük az időt. Értsünk szót röviden: megkövetelem önöktől, hogy csináljanak rendet az üzemben! Mégpedig azonnal! Megértették?

A bizalmiakat váratlanul éri az igazgató támadása. Tudják róla, hogy erőszakos és kíméletlen, végrehajtja a gyár gazdáinak minden utasítását, de nem hitték, hogy meg sem próbálkozik – mint ahogy ilyenkor egyébként történni szokott – rábeszéléssel, alkudozással.

– Megértettük, hogy az igazgató úr azt hiszi, úgy beszélhet velünk, ahogyan éppen akar – mondja felindultságtól reszkető hangon a legidősebb bizalmi, az ötvennyolc esztendős Harangi. – Miért volnánk mi kötelesek rendet csinálni? Mi a munkánkért kapjuk a bért, éppen úgy, mint a többiek, nem rendfenntartásért. Csináljon rendet az igazgatóság. Mi ezt az utasítást nem fogadjuk el.

– Úgy... Ez hát azt jelenti, hogy a bizalmi urak csak fellázítani tudják a munkásokat, de lecsillapítani már nem?

– Visszautasítjuk ezt a vádat – lép elő a bizalmiak közül a legfiatalabb, Karsay Dezső. – Mi senkit se lázítottunk, és nincs is ilyesmi szándékunkban. Az igazgató úr eddig nem volt hajlandó tudomásul venni, hogy a munkásságot a bizalmiak képviselik. Igazgató úr azt mondja, mi fellázítjuk az embereket, de lecsillapítani nem akarjuk őket. Mi most megfordíthatnánk a dolgot, s azt válaszolhatjuk: az igazgatóság nem akart szóba állni velünk, amikor munkatársaink kívánságait akartuk ismertetni... amikor a mi követeléseinkről volt szó. Akkor most ne várja, hogy a munkásokkal szemben éppen mi hajtsuk végre a követeléseit.

– Egyszóval nem? Visszautasítják? Így is jó...

Becker megáll, és szembenéz a fiatal bizalmival. Szétveti a lábát, csípőre teszi a kezét. Érzi, vigyáznia kell, könnyen nevetségessé válhat mellette – a válláig ér.

– Magát ismerem – szólal meg fenyegető hangon –, ha nem is tárgyaltam magukkal. Tudomásom van arról, hogy maga sokat tárgyal odabent a szakszervezetben, tisztelt Karsay szaktárs! Jobb célra is hasznosíthatná a képességeit. Ámbár ez a maga dolga! Mint mondottam, nem célom a hosszas magyarázkodás. Ha a műhelyben déli tizenkettőig nem áll helyre a rend, magukat bocsátjuk el legelőször.

„Majd most észre térnek" – gondolja magában elégedetten. Még a fülében csengenek Andréka főkapitány-helyettes

szavai, akivel az imént – a bizalmiak érkezése előtt – fejezte be a telefonbeszélgetést. – „Legyen szilárd és határozott, kedves direktor úr – mondta Andréka. – Az engedékenység legkisebb jelét se mutassa! Ez csak olaj lenne a tűzre. Ha mégis munkabeszüntetésre kerülne sor? Ez talán e pillanatokban még nem fenyeget. Sok múlik az ön erélyén, direktorom." Mintha egy kis gúny bujkált volna a hangjában... „Lehet, hogy képzelődtem?" – nyugtatja magát Becker. „Mi csak végszükség esetén avatkozunk be. Nem szabad elmérgesítenünk a helyzetet" – érvelt Andréka. „Más gyárakra is tekintettel kell lennünk! Még csak jobban fokozódna az elkeseredés. Az elbocsátás? – mérlegelte – igen, ez látszik a legajánlatosabb eljárásnak a jelenlegi körülmények között."

– Igazságtalan dolog volna – szól Harangi meghökkenve –, ha minket akarnának elbocsátani. Elvégre... Egyébként a szakszervezet se hagyná. A bérek olyan alacsonyak, hogy a munkások családtagjainak nem telik a legszükségesebbre sem. És ilyen körülmények között ez a munkaadók feltétele, ahelyett hogy...

– Ne leckéztessen minket – inti le fölényesen az igazgató. Úgy érzi, most már végképp sikerült felülkerekednie. – Amit mondtam, megmondtam. Magukon a sor...

– Nem egészen, igazgató úr – csattan fel Karsay hangja. – Az igazgatóságon a sor. A munkásság azt követeli, hogy csak a szakszervezettől kiközvetített embereket vegyék föl a gyárba. Azokat pedig, akiket ellenünk küldtek ide, távolítsák el.

– Maga milyen jogon követelőzik? – kiáltja magából kikelve Becker. – Magának nincs joga a munkások nevében beszélni. Azonnal távozzanak! Kehrt euch! Hátra arc! Indulj!

– Tiltakozunk! – hördülnek fel a bizalmiak. – Hogyan lehet ilyen hangot használni? Nem vagyunk kaszárnyában!

Karsay már nyitja az ajtót. A folyosóról léghuzat árad a szobába. Kintről izgatott hangok hallatszanak. A munkások újabb csoportja érkezett, hogy megtudja, mire jutottak a bizalmiak.

– Az igazgató úr kiutasít bennünket a szobájából – mondja emelt hangon Karsay a folyosón állóknak.

– A gyárból is! Mégpedig azonnal! – ordítja Becker. – Kik ezek odakint? Hogy merészeltek idejönni? Otthagyták a munkát? Ez lázadás! Majd én megtanítom magukat!

Már a telefonon a keze. De eszébe jutnak Andréka intelmei, meg az is, hogy az elnök nyugtalanul várja a jelentést.

Nyugalmat erőltet magára, s a távozó bizalmiak után szól:

– Ne heveskedjük el a dolgot. Tizenkettőkor – tehát fél óra múlva – ellenőriztetni fogom, helyreállt-e a rend, vagy sem. Ha helyreállt, tekintsék úgy, mintha maguk itt se lettek volna. Ha tovább tart a zavargás, akkor maguk hatan . . . – olyan mozdulatot tesz a kezével, hogy a bizalmiak megértik: szedhetik a sátorfájukat.

– Mi hatan – szól távozóban Karsay – a gyár munkásait képviseljük. Az igazgató úr majd a maga kárán győződik meg erről. A munkások kihívásnak veszik a viselkedését, s nem fogják tűrni.

– Hallgasson – üvölt bőszülten Becker. – Vége a türelemmemnek. Tizenkettőig se várok. Hagyják el a gyárat! Azonnal! Mind a hatan! Azonnal távozzanak!

Elfúl a hangja, veríték lepi el a homlokát.

. . . A gyár munkásai perceken belül értesülnek a történtekről.

A műhelyekben megáll a munka. Kisebb-nagyobb csoportok jelennek meg az udvaron, izgatottan tárgyalnak, hadonásznak. Százan is vannak már, aztán kétszázan, háromszázan . . .

Az igazgató riadtan nézi őket a borostyánnal befuttatott épület egyik ablakából. Mintha megbénult volna az akaratereje. Csak percek múlva kap észbe. „Mi vagyunk felül – gondolja –, megleckéztetem őket."

Ágaskodik, hogy lelásson az udvarra. Feketéllik a tömegtől az igazgatóság előtti tér. Az ablakon át mind erősebben hallatszik odalentről a kiabálás:

– Nem hagyjuk a bizalmiakat! Béremelést! Ki a sárgákkal a gyárból!

Becker hüvelykujja vadul nyomja az íróasztal-csengő gombját. Ijedten és tanácstalanul szaladgál a titkárság egész személyzete, megbolydult a hűvös nyugalmából máskor szinte kimozdíthatatlannak látszó könyvelés, a számfejtés, a bérosztály, a kalkuláció, az exportosztály . . .

– Kinyittatni a kapukat – adja ki Becker az utasítást. – Mindenki távozzék a gyártelepről.

– Emeljék fel a bért! – hallatszik a kiáltozás az udvarról. – Nagy a drágaság, nem tudunk megélni, éhezünk! Le a sárgákkal!

– Lefúvatni – rendelkezik Becker. – Kiüríttetem a telepet.

– Éhezünk – morajlik az udvar. – Ki a sárga árulókkal a gyárból! Adjanak több bért!

– Lefúvatni! Lefúvatni! – üvölti az igazgató.

A Ganz Kőbányai úti telepének munkásai letették a szerszámot. Kivonultak a gyártelepről.

Becker igazgató kék fedelű füzetet kerestet elő az irattárból. A sötétkék kartonfedőn fehér vignetta van, rajta ceruzafelírás: „Strike napló." Kinyitja az egyik tiszta oldalon, beírja: *„Az egész gyári munkásság önkényes munkabeszüntetése. Cca 2580 fő.* A mozgalom neme: *»Strike«.* A mozgalom oka: *Néhány, a szociáldemokrata szakszervezet közve-*

titése nélkül felvett munkás a gyári munkásmegbízottaknak ellenük kifejtett izgatása következtében kénytelen volt kilépni, mire a gyárvezetőség a hat megbízottat elbocsátotta. Ekkor az egész munkásság abbahagyta a munkát, melyet csak a megbízottak visszavétele esetén hajlandó újból megkezdeni. A gyárvezetőség ezt a követelést nem teljesítette, és így üzemszünetet rendelt el."

Reggel óta jár Józsi fejében: munka után megpróbálja előkeríteni Janit. Már régen látta, s most egyebeken kívül arra is kíváncsi, hogyan alakult a dolga Bartucz Terussal. Meg aztán a másik ügy ... Jó volna rávenni, hogy segítsen legalább valamit visszafizetni annak a társaságnak. El lehetne játszani a nótájukat, különben még vakmerőbbek, szemtelenebbek lesznek.

Alig várja az öt órát. Nagy karéj zsíros kenyeret visz magával hazulról, s ahogy a munkából jött, már indul is.

Kefei Dugál Jani a tizennyolcas barakkban édesanyjával együtt lakik.

– Jani? Nincs itthon, gyerekem – mondja Dugálné. – Ritkán van itthon. Hogy hol? Honnan tudhatnám én azt? Nem köti az orromra, hol, merre jár. Felnőtt ember az én Janim.

„Mármost hol keressem? – töpreng Józsi. – Ha törik, ha szakad, meg kell találnom."

A véletlen jön segítségére.

– Janit keresed? – szólítja meg egy barakkbeli lány. Tizenhat-tizenhét éves lehet, most jön haza valahonnan. Józsi kutat az emlékezetében: ki is ez a lány? Hirtelen eszébe jut: A Mozsárné leánya, Gizus. Hogy megnőtt!

– A Liliom utcában láttam – mondja Gizi –, arra ment vagy fél órája.

Nincs ideje, hogy tovább kérdezősködjön. Lohol Józsi a Liliom utcába.

Benyit a rosszul világított csapszékbe. Egyetlen gázlámpa pislog, sűrű füst terjeng az asztalok fölött. Jani nincs a kártyázók között. Már éppen meg akar fordulni, hogy kifelé menjen, amikor váratlanul meghallja a hangját. Egy harmonikás széles háta eltakarja a terem sarkát. Éppen odadől Jani széke, a falszögletbe illeszti koponyáját, és csak úgy magának nótázik búsan, bánatosan, szinte szelíden:

„Kinek szívén szerelem lángol, nyugalmat nem talál . . ."

– Gyere, cimbora – fogadja örömmel Józsit –, ülj mellém. – Fröccsöt rendel neki kadarból.

– Mi szél hozott ide?

– Téged kerestelek. Beszélni akartam veled.

– Derék gyerek vagy. Akkor is megtalálsz, amikor bajban vagyok . . .

– No, csak tréfálsz, igaz-e? Ugye, nem beszélsz komolyan? Neked mi bajod lehetne?

– Szívnyavalya Józsikám, szívnyavalya . . . Hej, de boldog is vagy te, tán azt se tudod, mi fán terem az . . .

– Terus?

– Tudod, Józsi, beszédesek vagyunk mi már. Csak éppen egyezségre nem jutunk. Mert . . . neked megmondom – súgja –, el szeretném venni a Terust . . .

Egy maroknyi gyűrött papírpénzt ad a harmonikásnak. Elgondolkozva, komolyan beszél, olyan most, amilyennek Józsi még sohase látta:

– Nincs mesterségem, cimbora. Se biztos kenyerem. Se becsületem. Látja ezt jól a Terus. Azt mondja, mi várna rá mellettem . . . csak a bánat és a szomorúság . . . Alighanem igaza van. – Elhomályosodik Jani szeme. Mélyet sóhajt. – Pedig mindenre képes lennék érte. Megint megpróbáltam. Elmentem trógerolni a nagyvásárcsarnokba. Annyit dolgozhat ott az ember, hogy majd belegebed. Azt gondolod, keres

annyit, amiből egy nyomorult göncre telne? Fenét... Két haver sokáig próbálta, de cefetül kitoltak velük. A végén megunták. Mackóra mentek az egyik biztosítótársaságnál. Vesztüket okozta az istentelen kassza. Lefülelték őket. Most a Pestvidékin várják a tárgyalást. Mire póter mennek, az asszony megunja a várást, a család szétzüllik. Hát nincs igaza a Terusnak, ha fél tőlem? Igaz, kitettem a lelkem, hogy elhiggye: nem ártom magam semmi ilyesmibe. Azt mondja, rossz a természetem. Persze hogy rossz. Nem vagyok jámbor birka. Nem nézhetem a gazemberséget... – Idegesen dobol az asztalon.

– De ugye, beszéltek?

– Beszélünk, persze, csak hát annál nagyobb a kínszenvedés. Beszélni, aztán nem érteni a szót. Beszélni, és nem érteni egymást. Így nem vergődik az ember zöldágra. Ez az első tiszta leány, Józsikám. Ennek már én nem kellek...

Súlyos ökle az asztalra zuhan.

– Amazok meg nekem nem kellenek. Érted? Azok már nem kellenek. Most mit csináljak?

Józsi elpirul. Mit tudna tanácsolni Janinak? Mit mondjon neki? Nagyot húz a fanyar fröccsből. Tenyerével törli meg a szája szélét, mielőtt belekezdene.

– Én is sokat töröm a fejem, hogy mit csináljak – mondja. – Nem jó ez így, ahogy van, Jani. – Súgva teszi hozzá: – Nem jó az egész – köszörüli a torkát. – Van egy-két barátom, sokszor beszélgetünk együtt. Csak a gazdagok élnek jól, a szegények...

Jani felkapja a fejét.

– Megbolondultál, stiglic? – támad rá nyersen. – Politizálsz?

Józsi megretten ettől a hangtól. Egy pillanat alatt megbánja, hogy belekezdett. Gondolhatta volna. Jani és a politika... tényleg, két világ.

– Nem, dehogy – dadogja kissé megszégyenülten. – Azt se tudod, mit akartam mondani. Ez nem politika.

– Akkor jó – hagyja rá Jani. – Mert én nagyon nem szeretem a politikát... Mi abban a rezon? Lebukik vele az ember, hogy csak úgy nyekken. Semmiért... Hol itt a haszon?

– Nem minden a haszonért van – bátorodik neki újra Józsi. – De ha nem volna haszna, senki se politizálna.

– Te talán már elfelejtetted, mi volt az apáddal? Zalaegerszeg, dutyi. Ezt nyerte a politikával. De mindegy... Akinek kell, csinálja. Én, különben, munkás se vagyok.

– Látod – kap az alkalmon Józsi –, bizonyosan ezt veti a szemedre Terus is.

– Mondtam már, hogy megpróbáltam.

– Az semmi. Nem csomagcipelést kell vállalnod, hanem valami rendes munkát. Másnak is nehéz, pedig nálad gyengébb.

– Neked is?

– Persze. És a pénz is kevés. Mégis dolgozni kell.

– Ez az éppen. Én nem dolgozom kevésért.

– Harcolni kell, hogy több legyen – próbálkozik Józsi. – Azért vannak a sztrájkok.

– Ne emlegesd a politikát, öcskös – horkan fel Jani. – Megharagítasz. Az nem nekem való... Sztrájkok – ismétli. – Beszélsz a világba! Sztrájkolhatsz, akkor nincs kereset. Éhen fordulhatsz fel. Nem használ a politika.

– Jó – feleli lemondón Józsi –, hagyjuk. De attól félek, ha nem dolgozol, elszalajtod a Terust...

– Bemegyek a marhavágóhídra. Már elszantam magam. – Jani felélénkül, megcsillan a szeme. – Egy ismerős megígérte, hogy behoz. Megpróbálom. Az angyalát, ha meg tudnék szokni. Ha rendes keresetem lenne... Mert... figyelj ide, Józsikám... nagyon szeretem a Terust. Pedig még meg

se csókoltam. De a nézése megbolondít, a keze érintésétől is forró lesz a vérem . . . Az öregje nem szólt rólam?

– Nem vagyok beszédes vele. Másokkal se nagyon beszél az öreg Bartucz. Kivált a lányáról.

– Csak a Szigeti Zsiga, mi? . . . Azon méltatlankodott, hogy leszólítom a leányt. Aztán mi köze hozzá? Szóljon nekem a nyavalyás, ha nem tetszik neki. Kitekerem a nyakát.

– Azt beszélik, el akarja venni a Terust. – „Egy kicsit talán azért is jó firtatni ezt – gondolja –, hátha csak áltatja magát ez a hiszékeny Jani. Hátha tényleg a Zsigát szereti Terus, ő meg csak kárt tesz magában a nagy reménykedéssel, tervezgetéssel."

– Jár vele, hogy az a magasságos – borul el újra Jani homloka. – Tény és való . . . Az öreg Bartucz még a lakásába is beengedi. Engem meg el kell előle titkolni. Azt is tagadja Terus, hogy ismer. Hej, te boldogságos Isten, ez az én nagy bajom.

Jani magához inti a falábú harmonikást.

– Gyere, muzsikálj egy kicsit, Kopogó, te is tudod, mi a szomorúság.

„Deres már a határ . . ."

Jani erőltetten nótázik. Látszik: ehhez sincs kedve. Nagyokat sóhajt hozzá.

„Más se kell az egész világból, Csak a pipa meg egy pohár bor . . ."

– Jani, mondanék valamit – szól Józsi félénken.

– Mit mondasz, öcskös? Mit tudsz mondani, hogy ez a keserves élet ne fájjon?

– Gyere, menjünk el innen.

– Hová?

– Menjünk egyet tekeregni. Hagyd ezt a büdös, füstös vackot. Szívjunk egy kis friss levegőt.

– Nem bánom. Gyere – áll rá Kefei Dugál.

Fizet, a visszajáró pénzt odaadja a harmonikásnak.

Megcsapja őket az éles, hideg levegő.

– Gombolkozz be – mondja Kefei atyáskodón –, nehogy megfázz. Aztán most már mondd el te is, mi bajod. Látom, valami fúrja az oldaladat. Ki vele!

– Hát – kezdi Józsi – úgy volt . . . – Nehezen találja meg a hangot, amikor elmondja Janinak a Kolozzsal történt találkozást. Szándékosan kisebbíti Kolozs szerepét, nagyítja a magáét.

– Azt mondja az egyik: táncoltassuk meg ezt a rongyost . . .

– És te mit szóltál?

– Semmit. Sokan voltak. Gondoltam, bárcsak te velem volnál. Majd megtáncoltatnánk őket.

– Bántottak?

– Persze. Ököllel szájon vertek. Csupa vér lettem.

– De miért? – türelmetlenkedik Kefei. Látszik, sehogy sem érti a dolgot.

– Legénykedtek – mondja Józsi –, kérdezték, hol lakom. Mondom, a Mária Valérián . . .

– És erre?

– Erre még jobban ugráltak. Azt mondták, aki ott lakik, az szemétdomblakó, csatornatöltelék . . .

– Azt mondták?

– Azt. Sokan voltak. Az egyikről tudom, hol lakik. Az apjának a Ferenc körúton nagy üzlete van. Fűszerüzlete. Úgy hívják: Szürke kutya.

– Az jó – nevet Kefei Dugál. – Én majd megrugdosom azt a szürke dögöt.

– Ez csak az üzlet neve – igazítja helyre Józsi. De Kefei leinti:

– Nem számít.

– Egy másik is ott lakik a bandából. Valami pereputtya a fűszeresnek. Egyetemista. Úgy hívják, hogy Kellemesi Melczer Egon.

– Honnan tudod?
– Az újságíró mondta, akivel együtt voltam.
– Nem szimpatizálok az újságírókkal. Orvos?
– Kicsoda?
– Az Egon.
–Dehogyis – lepődik meg Józsi –, miért volna orvos? Mondom, hogy egyetemista. Talán ügyvéd lesz belőle. Az apja – azt hallottam – képviselő. Földjük van vidéken.
– Sok?
– Nem tudom mennyi, csak azt, hogy képviselő az apja.

A Ferenc körúton járnak. Hó szemergél. Fél hétre jár az idő. Lesétálnak a József körútig. Az Omnia előtt keshedt, rosszul öltözött bámészkodók topognak a lucsokban. Nézik a moziba siető elegáns közönséget. A „Szerenád a sivatagban" című filmet játsszák. Nem messze innen, a Práter utca sarkán, egy kismoziban a „Sátán zsebkendőjé"-t.

A mozival szomszédos kifőzés előtt konflis áll meg. Terjedelmes asszonyság száll ki belőle. Éltesebb, bajuszos úr várja, széles mozdulattal emeli le a pincskalapot, és mélyen meghajol. Együtt mennek egy darabig, aztán az úr betér a kávéházba. Ahogy az ajtót nyitja, gőz tolul ki a helyiségből, és kihallatszik a muzsika. A divatos, népszerű slágert játssza a cigány: „Stux úr, mit csinál maga rossz, hisz az éjszaka oly hosszú." Most az asszonyság várakozik. Fel-le sétál az esernyővel a kávéház előtt.

Hó szemerkél ritkásan.

– Megbabonázott engem a Terus. A bőrömből ugranék ki, ha nem láthatom – mondja Jani. – Nem is tudom, mi lesz ebből. Mi lesz velem, ha nem lesz az enyém? A világot verném széjjel.

– Én is szeretném, ha Terus téged választana – sóhajt Józsi –, csak . . .

– Mit csak? – ragadja meg a karját Kefei Dugál. – Azt hiszed, nem lehet az enyém?

– Dehogynem. Csak . . . Csak arra gondoltam, jó, hogy magad is rájöttél, és elmész dolgozni. Csak valami rendes, komoly helyre menj. A vágóhíd az nem rossz. Bánom, hogy idehivtalak. Butaság volt. Menjünk haza . . .

– Miért? Miért menjünk haza? Begyulladtál?

– Ördögöt. Eszembe jutott, hogy bajod lehet belőle. Hagyjuk a fenébe ezeket, gyere.

– Ne vacakolj – rántja meg a vállát Kefei. – Nekem ebből semmi bajom se lehet. Csakis nekik. Talán enyhül velük a bánatom. Ők pedig megérdemlik.

– Meg, de . . .

– Mondtam már, ilyenben nem ismerek tréfát. Bizsereg a tenyerem.

Lassanként egy órája sétálnak már. Háromszor, négyszer is elmentek Müller Vilmos gyarmatáru-kereskedése előtt. Ajtaja fölött büszkén trónol a vasba öntött szürke komondor.

– Az ábrázatuk menjen ki a divatból – méltatlankodik Jani –, fázni kezd a lábam. A tiéd nem?

– Az enyém már rég fázik.

Szemlátomást gyérülnek az utcán a járókelők, pedig csak nyolc óra.

– Hátha nem is jönnek? – aggodalmaskodik Kefei Dugál. – Hátha otthon ülnek a jó meleg szobában, rumos teát isznak, vagy hallgatják a gramofont a hintaszékből? Mi meg, jó bolondok, itt fagyoskodunk.

– Meglehet – neveti el magát Józsi. – Ne is várjunk tovább. Menjünk. Ajánlottam már, hogy menjünk. Egye meg őket a fene.

– Dehogy megyek. Eszembe sincs – mordul rá Jani. – Ilyen határozatlan vagy? Most már csak kivárom őket. Egyik vagy másik az utunkba akad . . . Aki a barátomat bántotta, engem bántott.

A József körút felől két férfi és egy nő közeledik. Megdobban Józsi szíve. A hórihorgas jön – Müller Gábor – és a bajuszos, a bandavezér.

– Jönnek – böki ki szinte önkéntelenül, kissé ijedten. „Nem kellett volna megmondanom – gondolja aztán. – Most már késő."

– Gyere – próbálkozik még egyszer. – Hagyjuk őket. – Nincs pardon – jelenti ki Jani. – Nem azért fagyoskodtam mostanáig.

– Az egyik, amelyiknek bajusza van – súgja Józsi izgatottan –, úgy mondják, kardvívóbajnok az egyetemen.

– Nem baj, a kardját elhagyta valahol – nyugtatja meg Kefei. – Te csak maradj mögöttem. Ha tűz talál lenni, iszkolj, amerre látsz. Bizonyos, hogy ezek azok?

– Persze.

– Melyik a Kellemes Egon?

– Az a bajuszos:

– A másik meg a fűszeres fia?

– Az.

– Klassz kis frajlájuk van, fene a bőrüket.

Kefei Dugál körülnéz. Megáll, visszafordul, áttekint a Körút másik oldalára, bekukkant a Tűzoltó utcába.

– Menjünk néhány lépést. Bevárjuk őket – súgja. – Fő, hogy tiszta a levegő.

A sarok mögöttük marad, de csak nyolc-tíz méterrel. Kefei cigarettát kotor elő a zsebéből. Rágyújt. Mélyen a szemébe húzza kalapját. Egyet-kettőt szippant. Azok hárman éppen ideérnek.

– Pardon – lép eléjük Kefei. – Ha meg nem sértem önöket . . . Kellemesi Egon úrhoz van szerencsém?

– Igen, mit óhajt? Kellemesi Melczer. Kihez van szerencsém?

A bajuszos gyanakodva nézi végig Janit. Kifogástalan fekete télikabátja, fehér selyemsálja úriembert sejtet, de a kalapja állása nyugtalanító: furcsa szempár villog mélyen lehúzott karimája alól. Mögötte pedig az a kopott, munkáskülsejű, cingár fickó . . . mintha már látta volna valahol.

– Hajdúhadházi Alajos – mutatkozik be harsányan Jani. Összeüti a bokáját, és megkérdezi: – Melyik kegyedék közül a vívóbajnok?

– A barátom – szerénykedik Müller. – Miért tetszik . . .?

– A Mária Valéria telepi úrikaszinó vívóklubja nevében kihívom egy menetre.

– De kérem – hebegi Kellemesi Melczer –, micsoda rossz vicc ez? Lépjen le, kérem.

– Szívesen – mondja gúnyosan Kefei Dugál –, csak felpofozlak, te kölnivízbe mártogatott majom.

– Jaj, istenkém – sikolt fel a Müller lány. – Ne tűrjétek, fiúk!

– Táguljon – dörgi színészi pátosszal Müller Gábor, és fenyegetően kihúzza magát. Egy-két másodpercig tart ez a feszültség, mert mire a második szót kimondaná, már pörölyként csapódik a szájára Jani tenyere. Levegő után kapkod, és a falnak tántorodik.

Egy fél fordulat, és Kefei szemfényvesztő gyorsasággal két jókora pofont helyez el Kellemesi Melczer ábrázatán. Csupán valami gurgulázó hang hallatszik a nagyképű bandavezér torkából. Talán tiltakozni akar, segítségért kiáltani? De mire egy ép szót kimondana, még négy pofon csattan el a képén.

– Veled végeztem, Egon – mondja Kefei. – A szürke kutya fia a fenekébe kap. Nem kedvelem az egyhangúságot.

Nóra kisasszony sikít, mint az eszeveszett. De Jani még kétszer célba veszi Müller Gábor ülepét. A vastag kabát felfogja ugyan a rúgás élét, lendülete viszont annál nagyobb hatású: ha barátja fel nem fogná az ifjú szavalóművészt, tán orrára bukna, és magával sodorná reszkető húgát is.

– Ez csak azért volt, mert a francstadti vagányok nem tűrik, ha pimaszkodnak velük. Értesültem róla, hogy a minap nagy volt a mellényetek!

A két ifjú futásnak ered. Magára hagyják a lányt.

– Rendőr! Rendőr! Segítség!... támadó... – kiáltozzák.

Futásnak ered Jani és Józsi is. Bevágnak a sötét Tűzoltó utcába. Ide nyílik az Angyal utca, az pedig a Tompa utcába torkollik. Még egy rövid szakasz van hátra. Kefei harsányan fütyül, nehogy gyanút keltsen a futásuk – így afféle szilaj suhancoknak tűnnek, akik nem férnek a bőrükbe. Máris a Ferenc körúton vannak újra. Jani a fejébe nyomja Józsi szürke kalapját, a magáét adja oda helyette. Komótos biztonsággal átvágnak a másik oldalra, és onnan egy sötét kapualjból figyelik, ahogy Melczer Egon maga előtt tuszkolja a rendőrt, be egyenesen a Tűzoltó utcába.

Lassan, sétálva elindulnak a Boráros tér felé.

– Szigeti Zsigát is észre térítem egyszer – mondja Jani kicsit még mindig lihegve. – Addig üzenget, amíg megjárja.

Új cigarettára gyújt. Mélyen leszívja, aztán elgondolkozva eregeti a füstöt.

– Most még türtőztetem magam. Nem akarom, hogy a Terus rosszat gondoljon rólam.

– Menjünk haza – mondja Józsi. – Ne haragudj, hogy belevittelek ebbe a...

– Hallgass – inti le Kefei. – Bűnfeloldozásért menj a papokhoz. Nekem ez nem sok gondot okoz. Mindig szólj, ha bánt valaki. Csak a politikába ne keverj.

Ma este el kellett halasztani a Mártával tervezett találkozót, Józsi úgy látta, jobb, ha otthon marad.

– Egész héten kóborolsz – veti szemére az anyja. – Egészen eltántorodsz a szüleidtől. Ha tudnád, mennyire féltelek ezekben a veszedelmes időkben.

Zsírban sült krumpli a vacsora, kevés rávagdalt hagymás

kolbásszal. Szinte ünnepi vacsorának számít, hiszen drága a zsír is, a kolbász is.

– Ezért megy a sztrájk – mondja az apja –, a több bérért, mert az árakat napról napra emelik.

– Jól van, jól – inti le az asszony, és ijedten néz a fiára. – Miért kell mindig a sztrájkot emlegetned?

– Ezért megy – ért egyet Józsi. – Csak meg kell nézni a kirakatban az árakat.

Sárga betétes cipő jelenik meg a szeme előtt. Mindig megnézi, ha elmegy a kirakat előtt, pedig tudja, hogy sose lesz az övé. Vagy éppen azért nézi?!

– Hogyne – szól az urára mérgesen Tóthné –, értitek is ti. A boltos is panaszkodik, hogy drágán kapja az árut. A vevő meg kevés. Honnan volna vevő, ha nincs kereset?

– No látod, Veronka – kap a szón Tóth Márton –, erről van szó. Nincs kereset. Ha a bér megmarad, az élet drágul, akkor a pénz a semmivel egyenlő.

– Az talán jobb, ha semmit se keresnek? Te is jobban tetted volna, ha . . . No – int lemondóan –, nem akarom már annyiszor felhánytorgatni.

– Ne is – mondja Tóth és elhallgat.

Józsi nagyon sajnálja az apját. Hiába, az anyja néha nem tudja fékezni a nyelvét. Pedig bizonyos, hogy a világért se bántaná akarattal az urát. Mégis megesik, hogy célzást tesz a gyakori munkátlanságára. Hát tehet róla, hogy nincs munkája . . .?

– Ez is jó, ami van – töri meg a csendet Tóthné.

Kínos, feszült a hangulat. Sem az apja, sem a fia nem szól egy szót sem.

– Majd kerül neked is valami – folytatja az asszony, hogy valamiképpen kiengesztelje a férjét. – Akkor már majd jobban megleszünk, ha nagy is a drágaság. Csak Józsinak maradjon a biztos keresete.

Tóth Márton nem szól semmit. Gyűrött *Az Estet* vesz ki a zsebéből, behúzódik vele a konyha szögletébe, elmélyed az olvasásba. Még az előbbi összezördülés motoszkál a fejében.

– Ehol-e – szólal meg. Félig magának mondja, félig már az asszonynak. – A munkás éhezik, de a lisztet vagonszámra panamázzák.

– Hol? – figyel fel Tóthné.

– Lisztbörze a Sorrento Kávéházban – olvassa a címet az újságból. – Sok százezer lisztjegyet adtak el a gazemberek. Nehéz milliókat kerestek az ellátatlanoktól lopott lisztten.

Józsi felkapja a fejét. – Kik a tolvajok?

– Valami Produktum nevű részvénytársaságot emlegetnek. A hadügyminisztérium fejesei is benne voltak a dologban. Az ottani beszerzési csoport emberei árusították az utalványokat. Húszkoronás nullásliszt-jegyért huszonnyolcat, harmincat zsebeltek be.

– Most aztán? – kíváncsiskodik az asszony.

– Most aztán lefogják a kocsisokat, a zugügynököket. Azoknak a kötnivalóknak, akik a fő hasznot húzták, hajuk szála se görbül. Piszkos csirkefogók . . .

Tóth Mártonnak mostanában már csak ilyenfajta szitkozódásra van energiája. Arra is ritkán. Megfáradt ember, s talán kicsit már hitetlen is. Olyan, mint a lábadozó, aki hosszú betegség után talpra áll ugyan, de még mindentől fél. Lépni sem mer bátran, köhögni se hangosan. Hamu alatt pislákoló, el-elhaló parázs Tóth Márton forradalmisága.

Andréka Károly, a politikai osztály vezetője, tárgyalásra hívta meg a harcban álló feleket, hivatali helyiségébe a Zrínyi utcai főkapitányságra. Kende Tódor van itt, a Magyar

Vas- és Gépgyárosok Országos Szövetségétől, a Ganz Vagongyárból Becker igazgató. A Vas- és Fémmunkások Országos Szövetségét Miákits Ferenc és Kabók Lajos képviselik. A hat elbocsátott bizalmi közül kettőt hoztak el magukkal – inkább csak tanúként, hogy kéznél legyenek –, az öreg Harangit és Sántha főbizalmit.

– A közvetítő szerepére azért vállalkozunk – vezeti be a tárgyalást Andréka főkapitány-helyettes –, mert azt szeretnénk, ha a kellemetlen incidens minél előbb elsimulna. A magunk részéről egyik fél oldalán sem kívánunk síkraszállni, csupán arra óhajtjuk felhívni a figyelmet, hogy állami érdek, miszerint igyekezzenek sürgősen közös nevezőre jutni, uraim. Ehhez kívánunk segítséget nyújtani. Elnézést, hogy az íróasztal mellett maradok . . .

– Engedjék meg, hogy kísérletet tegyek elejét venni mindenféle kiélezett vitának – áll fel Miákits, aki az elbukott forradalom füstölgő romjain néhány napig az ellenforradalmi kormány államtitkára volt, s ez a körülmény még mindig kölcsönöz neki a hatóságok előtt is bizonyos tekintélyt. – Szövetségünk vezetősége a kérdést alaposan megtárgyalva, egyezségre irányuló javaslatot terjeszt elő. A Ganz vagongyári munkaszünetelésre vonakozólag javasoljuk, hogy a gyár vezetősége az üzemet indítsa meg, szövetségünk pedig garantálja, hogy valamennyi munkás jelentkezni fog. Az elbocsátott hat bizalmi férfi vétessék vissza, és akkor vizsgáltassék meg, hogy közülük ki követett el olyan vétket, amely indokolttá tenné az elbocsátást. A továbbiakban proponálni fogjuk, hogy a Ganz Villamossági Gyár is vegye vissza azokat, akik a túlórázást megtagadták. A Hofherr és Schrantz esztergályosainak és fémmunkásainak kívánságát pedig tegyék megfontolás tárgyává. De az utóbbiakat majd a maga idejében. . .

Meglepett csend fogadja Miákits szavait. Kende és Andréka sokatmondóan összenéznek.

– A béremelés, Miákits szaktárs – súgja Sántha főbizalmi ijedt arccal –, enélkül nem fogják felvenni a munkát.

– Most várjon a sorára – inti le ingerülten Miákits, és az egyik fotelre mutat a fal mellett, odaparancsolva a megszeppent főbizalmit. Az megvonja a vállát és ellép, de Miákits utánanyúl. Engesztelőleg a fülébe súgja: – A gyárban ügyeskedhettek volna jobban.

– Nem tehettünk semmit – mondja Sántha. – Nagy volt a nyomás. Tetszik tudni – súgja –, még mindig sok nálunk a bolsi.

– A magunk részéről örömmel vesszük a józan belátás érvényesülését – mondja Andréka. – Ismétlem, nekünk az az álláspontunk, hogy szigorúan semlegesek maradunk, és csak akkor lépünk fel, ha politikai háttere kezd mutatkozni a dolognak.

– Ha meg méltóztatik engedni, azt az észrevételt tenném – szól tisztelettudóan Harangi, az idősebbik bizalmi –, hogy szó sincs politikai háttérről. Az egésznek kizárólag gazdasági háttere van. A súlyos helyzet.

– Nono, nem egészen – emeli fel a kezét Kende. – Legyen szabad most a munkásság igen tisztelt képviselője után – Miákitsra mutat – nekem is kifejtenem a mi álláspontunkat. Kérem, a sztrájk közvetlen oka – ez megcáfolhatatlan – politikai ok volt. A keresztényszocialista munkásokat bojkottálták, kérem.

– Ha megengedi – Miákits közbevág –, félreértések elkerülése végett, az előbb elmondottakhoz még hozzáfűznék valamit. Elnézést, hogy az előbb elfelejtettem. A Vasmunkás Szövetség szavatolja, hogy az üzemben dolgozó kereszténységszocialista munkásoknak semmi bántódásuk nem történik, azokat senki molesztálni nem fogja.

– Folytatnám – veszi át a szót némi méltatlankodással Kende. – A gyári munkásság itt megjelent... hm, hm, hogy is mondjam, küldötte vagy képviselője?... elismeri,

hogy részükről súlyos gazdasági követelés forog fenn. A gyár megnyitása abszolúte nem nyújt garanciát a Ganz Danubius Rt-nek arra nézve, hogy a következő órában nem állnak elő ismét a munkások, hangsúlyozom, politikai okokból, teljesíthetetlen gazdasági kívánalmakkal. Márpedig . . .

– Mindent elkövetünk – tárja szét a karját Miákits, és a sarokban gubbasztó Sántha főbizalmira néz –, szaktársaim is és mi is, az egész vasmunkásság képviselői, hogy önökkel megegyezésre jussunk. Számításba kell azonban venni, hogy nekünk, természetesen, törődnünk kell a munkások nehéz helyzetével.

– Mi, kérem, megértéssel voltunk eddig is – szól bele a vitába Becker Ágoston. – Azt azonban mégsem kívánhatják, hogy a munkaadók hatalmas összegeket hagyjanak kárba veszni azért, mert néhány izgága a munkásokat munkabeszüntetésre bírja.

Az öreg Harangi a fejét csóválja, és halkan megjegyzi:

– Megmondottuk önnek, nagyságos igazgató úr, hogy senkit sem lázítunk. Én vagyok a tanú rá. Harminc éve dolgozom a Ganz Vagongyárban. Ősz fejemmel, vénségemre, nem állok oda lázítani. De ami igaz, igaz.

– Azzal nem számolnak, hogy mialatt maguknak úgy tetszik és ölbe tett kézzel tétlenkednek, a kárba veszett szénfogyasztás százezrekre rúg? – fontoskodik Becker. – Persze hogy le kellett állni. Azt proponálnám – fordul Kendéhez –, hogy igazgató úrék nagyon fontolják meg az üzem beindítását. Megállapításom szerint a munkások között, hogy úgy mondjam, teljesen megbízhatatlan hangadók működnek.

Kabók ezúttal először szólal meg:

– Megvannak a megfelelő eszközeink, hogy a szövetség vezetőségének határozatait érvényesítsük. Azt talán csak nem képzeli ön – fordul szembe Beckerrel –, hogy egyszer és mindenkorra deklaráljuk: a munkásság lemond minden

gazdasági követeléséről? Önnek talán változatlanul a tavalyi járandóságát utalja ki a Ganz Danubius?

– Ez az ügy más lapra tartozik – feleli gőgösen Becker. – Önnél is bizonyára figyelembe veszik, hogy az élet drágult.

– Helyben vagyunk – csap rá Kabók. – Így csak a munkások esetében ne vegyék figyelembe?

– Kérem, én ebben nem vagyok kompetens. Egyébként pedig . . . – és olyan mozdulatot tesz, mintha távozni készülne.

– Uraim, uraim – kopog az asztalon Andréka –, attól tartok, hogy így nem jutunk előre. Ne élezzük ki a helyzetet.

– Megkísérelném egyeztetni az álláspontokat – emeli fel két ujját Kende. – Ezek szerint a Vas- és Fémmunkás Szövetség igen tisztelt vezetői arra az álláspontra helyezkednek, hogy mi ne alkalmazzunk semmiféle megtorlást, helyezzük újra üzembe a gyárat, vegyük vissza a munkásokat, beleértve a bizalmiakat is . . . Ami a bérköveteléseket illeti, attól természetesen nem állnak el, azzal esetleg, sőt előreláthatóan, néhány nap múlva ismét előállnak. Hát kérem, ez így nem megy. Tiszta vizet kell öntenünk a pohárba. A dolog mindjárt ott kezdődik, hogy a bizalmiakat, legalábbis a lázításban vétkeseket, semmiképpen nem vagyunk hajlandók visszavenni.

– Miért feszegeti igazgató úr ezt a kérdést? – méltatlankodik Miákits. – Úgy véltük, önöknek is kedvező helyzetet teremt, ha a termelés megindul, és helyreáll a nyugodt légkör. Akkor majd a többi részkérdésről ismét tárgyalhatunk.

– Mi, kérem, azt is megtehetnénk – mondja Kabók –, hogy szabad folyást engedünk a dolgoknak. A Váci úti gyárak munkássága minden pillanatban készen áll arra, hogy szintén beszüntesse a munkát. Mi azonban eltanácsoljuk őket minden meggondolatlan lépéstől. A miniszterelnök úr

őexcellenciájától ígéretet bírunk arra nézve, hogy a konszolidációért való közös fáradozásunk során a kormány változtatni fog a munkásság irányában követett eddigi politikáján. Önök semmi áldozatot nem hoznak a közérdeket szolgáló megnyugvásért?

– A konszolidáció, mi sem természetesebb, nekünk is szívügyünk. De béremelést a jelen körülmények között... Lehetetlen, kérem – rázza a fejét Kende. – Önök politikusok, szükségtelen magyaráznom, belátható, hogy a helyzet általában nehéz. Az országra szakadt terhek... ez Trianon átka, kérem – Andrékára pislog –, a jóvátétel, az exporthiány, a pénzromlás... no, de hát mit soroljam... Megérthetik, hogy a munkáltatók érdekeit is figyelembe kell venni. Nem adhatunk béremelést. Szó sem lehet róla, kérem. Akkor inkább...

Kabók mérges.

– Egyszóval, itt minden érdeket figyelembe kell venni – mondja ingerült hangon –, mindenki sajnálatra méltó, éppen csak a munkások nem azok. Kijelentem, mi azért vagyunk itt, hogy őket képviseljük. Ha érdekeik ellen döntenénk, a munkások megtagadnák tőlünk a bizalmukat. Az önök által óhajtott feltételeket mi nem diktálhatjuk a munkásságnak. Az ő helyzetük a legelviselhetetlenebb. Ezek szerint az érdekeket a jelen pillanatban nem tudjuk összeegyeztetni.

Sántha főbizalmi kér engedélyt, hogy szólhasson:

– Tisztelettel, uraim... méltóztassanak figyelembe venni a gyári munkásság zaklatott állapotát. Teljességgel lehetetlen, hogy a béremelés halvány reménye nélkül felvegyék a szerszámot. Hiába is próbálnánk erre rábírni őket. Így, kérem alázattal, a mi akaratunk és belátásunk dacára se jöhet létre megegyezés.

– Szaktársamnak van igaza – toldja meg Miákits. – Ha önök elzárkóznak, a mi próbálkozásunk, segíteni akarásunk,

hogy a sztrájk terjedését lokalizáljuk, meddő és hiábavaló. Üres kezekkel nem állhatunk ki a munkások elé.

Andréka látja, hogy a közvetítési kísérlet nem kecsegtet sikerrel. Feláll az íróasztal mellől, jelezve, hogy a tárgyalást befejezettnek tekinti.

– Mindenesetre – mondja, és szokása szerint hosszú „pakombart"-ját simogatja – annyit megígérhetek – és e szavaknál szigorúan a két bizalmira néz –, mi mint hatóság, ha holnap vagy holnapután a munkáltatók részéről úgy döntenének, hogy mégis megnyitják az üzemet, minden körülmények között meg fogjuk védeni a munka szabadságát. Aki dolgozni akar, azt be fogják engedni a gyárba.

– Köszönettel vesszük főkapitány-helyettes úr megnyugtató ígéretét – hajbókol Kende.

Becker is elmondja a magáét:

– Tapasztaltuk főkapitány-helyettes úr bölcs erélyét és jogérzetét. Valóban nehéz helyzetben voltunk, a munkásság . . .

Elhallgat, mert Andréka élesen ráveti a szemét.

– A legjobbakat, uraim – búcsúzik a főkapitány-helyettes, és vendégei előtt szélesen kitárja a párnázott ajtót.

Ezen a zimankós napon Józsi a szokottnál derűsebb hangulatban baktat hazafelé. Ma van apjának negyvenhatodik születésnapja, meg akarja lepni valamivel. A héten túlórázott, és egy kicsit több pénzt keresett, mint máskor. Felcsillant némi remény: talán végül mégiscsak munkához jut az apja is. Azt beszélik, hogy a Ganz Vagonban rövidesen véget ér a sztrájk, és visszaveszik a munkásokat. Több ismerőse ajánlotta, hogy próbálkozzék újból: jelentkezzen felvételre. Vonakodik, hiszen nemegyszer megtette már eddig is, de mindig elutasították. Becker Ágoston szigorúan meghagyta: volt internáltak nem tehetik be a lábukat a gyárba.

De ezúttal talán sikerül. Híre jár, hogy a sztrájkolók közül sokan nem győzték kitartással – ki a kisiparba szegődött, ki meg vidékre ment könnyebb megélhetés reményében. Hátha most a többivel együtt munkát kapnak néhányan az új jelentkezők közül is.

Tegnap fejeződött be nehéz háromnapos haragja Mártával. Ez volt az első komolyabb összezördülés közöttük. Hálistennek, túl vannak rajta.

Akkor kezdődött, amikor elmondta az esti kalandot, a Janival véghezvitt portyázást.

– Visszafizettük, ami járt nekik – büszkélkedett.

Márta – ahelyett hogy amint várta, lelkesedett volna, a szemébe nevetett. Először azt hitte, pajkoskodik. De azután megdöbbent. Gúnyos, bántó volt ez a nevetés.

– Nem értelek . . . Miért nevetsz?

– Azért, mert most már látom, milyen nagy hős vagy.

– De Márti . . . hiszen elmondtam neked – hüledezett –, hogy mit csináltak ezek a . . . Most pedig ketten voltak, mint mi. És az egyik valamiféle kardvívó az egyetemen.

– Úri fiú. Nem szokott hozzá, hogy utcán támadjanak rá a sötétben. Biztosan jóképű. Magas? Nyúlánk?

– Pontosan ilyen. Nyalka bajusza van. Akár egy moziszínésznek. Úri fiú. Bandában támad, egyetlen ellenfélre.

– Ha ismerném, megmondanám neki: uram, ez nem volt szép öntől – csúfolkodott a lány.

– Menj, ismerkedj meg vele! – robbant ki őbelőle a harag. – Megmondom, hol lakik. Földbirtokos az apja, méltóságos úr, képviselő. Gondolom, éppen jól jönne neki egy olyan hófehérke, mint te vagy. Eredj.

Keserűség és csalódás fojtogatta a torkát. Hát ez is Márta? Az is, aki kedves, szép, öröme az életének, és ez is, aki így beszél hozzá? Ez is?

Elváltak köszönés nélkül. Márta dacosan ment el, Józsi lesújtottan vánszorgott haza. Úgy érezte, üres lett az élete.

Másnap Zoli kérdezősködött: – Mi volt köztetek? Sír tegnap óta. Nem eszik, nem találja a helyét.

És harmadnap:

– Te Józsi, ez már nem tréfa. Márta belebetegszik.

Akkor elmondott mindent Zolinak.

– Ilyen – mondta Zoli. – Néha kegyetlen a tréfája. Maga is megbánja.

– Ez nem volt tréfa!

A következő napon:

– Józsi, csinálj valamit. A szüleim is észrevették. Nagy patália volt otthon. Menj el érte, beszélj vele.

Márta szemmel láthatóan lefogyott. A szemén meglátszott a sok sírás. Nehéz volt beszélni a történtekről. Úgy volt, ahogyan Zoli gondolta. Csak ugratni akarta Józsit, és túlfeszítette a húrt. Szegény kislány. Zokogott még azután is, hogy kibékültek . . .

– Látod – mondta Józsi –, ebben nem ismerek tréfát. – És férfiasnak, határozottnak érezte magát.

– Te bolond – dorombolta Márta bűnbánóan –, miért nem vetted észre, hogy csak mérgesítelek?

„Valamilyen szép pipa már elkelne a papának" – jut eszébe hirtelen egy trafik előtt. Bemegy. Vaskos, görbe pipát vesz, lyukacsos pléhkupakkal. Jobbféle dohányt is hozzá. Ez lesz az ajándék a mai családi ünnepen.

Otthon jó vacsora várja: anyja húst szerzett a főzelékhez és omlós mákos kalácsot sütött.

– Lásd, fiam, a szorgalmas munka mégis ér valamit – mondja Tóthné.

Józsi örül, hogy hosszú idő múltán újból derűsnek látja az anyját. Elégedettség látszik az arcán. Tóth Márton nem akar ünneprontó lenni – kiváltképpen most, amikor születésnapja van. Mégsem hagyhatja szó nélkül felesége megjegyzését. Megtömi az új pipát, rágyújt, aztán csendesen azt mondja:

– Nem hiszem, hogy ez afféle aranyigazság volna.

– Mit kifogásolsz rajta? – fortyan fel az asszony.

– Ej már megint kezded . . .

– Neked tán mindegy a fiad sorsa?

– Nekem se mindegy – dohog Tóth Márton. – De azért ne akard elvakítani a fiút.

– Neked sem kellett volna, elégszer intettelek.

Tóthné ellentmond. De nem bírja érvekkel.

– Mit gondolsz? Nem állna meg a világ kereke, ha minden anya és feleség így tenne? Pláne ha a férfiember még hallgatna is rá?

– Miért? Neki jó, ha szorgalmas.

– Igaza van édesapának – áll Józsi az apja mellé. – Nem gondolhat csak magára az ember.

Tóth Márton elhallgat, s kissé csodálkozva figyeli a fiát. Az utóbbi időben kezd kinyílni a szeme. Lám, hogy megjött a hangja. Harmincéves lehettem – gondolja –, s én még akkor is inkább csak tapogatóztam. Látja magát a tüntetéstől hangos pesti utcán, a parlament előtt, amikor híre jött az első orosz forradalomnak. A cár a népbe lövetett, kozák lovasok gázoltak az emberek közé, a szentpétervári palota előtt és a Duna partján a fiatal munkások, diákok szintúgy verekedtek a zsarnokság ellen, mint az orosz testvérek. Ő a fiára gondolt, már beszélt a kis ember, összevissza mindenfélét, mindennap valami új felfedezéssel várta az asszony: a Józsika azt mondta . . . Józsika ezt csinálta . . . Büszke volt a fiára. Azt gondolta: mire felnő, már jobb, emberségesebb lesz az élet. S íme, még rosszabb lett.

Egy kicsit elszorul a torka. Csitítgatja Józsit. No nézd csak, nézd, csóválja a fejét. Arról beszél a fiú, hogy nem szabad az embernek visszahúzódni a politikától.

Tóth Márton csak hallgatja, és azon veszi észre magát, hogy amit az imént a felesége fejére olvasott, benne is ott bujkál: félteni kezdi a fiát.

Az Andrékánál folytatott eredménytelen tárgyalás után három nappal a Vas- és Fémmunkások Szövetsége gyűlésre hívta a Ganz Vagon munkásait. Feszült, izgatott a hangulat. Már jó ideje tart a sztrájk, de a győzelem lehetőségei mind halványabbak lettek.

– Andrékát a kormány bízta meg a közvetítéssel – mondogatják a munkások. – Neki csak az a fontos, hogy a sztrájk ne terjedjen. A kormány a közüzemeket félti. Miákitsék is tudják: azt már a kormány se tűrné, hogy általános sztrájk legyen. Ezért próbálják elvenni kedvünket a harctól.

– Pedig nincs más választásunk.

– Döntőbíróságot akarnak – mondja valaki.

– Azt, de a GYOSZ erről sem akar hallani. Ullmann meg a többiek egy fillért sem hajlandók engedni a profitjukból.

A hatalmas terem elcsendesedik, amikor bevonul az elnökség. Miákits is itt van, Kabók Lajos és Gál Benő között foglal helyet. Természetesen egy aranygalléros is „kedélycsillapítónak", az Andréka-féle „békéltető hivataltól". Így mondják a munkások.

Néma csend, várakozás ül a zsúfolt teremben, amikor Gál Benő megnyitja az ülést. A Szaktanács nevében hangzatos szavakkal üdvözli „a Ganz Vagongyár derék munkásságát, amely hősi harcban áll a mindennapi kenyérért".

Kabók Lajos az ülés szónoka.

– Amint tudják, szaktársaim, a Vas- és Fémmunkások Szövetsége békéltető tárgyalásokba kezdett, és elfogadható javaslatokat tett a munkaadóknak. Nem titkoljuk a szaktársak előtt, hogy e javaslatokat a szemben álló fél mind ez ideig elutasította.

– Le velük! – hangzik mindenfelől. – Majd mi is keményebb hangot használunk. Támogat bennünket a többi gyár!

– Már reménytelennek látszott a helyzet – emeli fel a

hangját Kabók –, de a munkáltatók végül új propozíciót tettek. Erről akarjuk tájékoztatni szaktársainkat.

– Halljuk! Halljuk! – Néhányan közbekiáltanak: – Nem sok jót várunk tőle!

– Ne zavarják a szónokot! Halljuk Kabók szaktársat!

– A Ganz Danubius Rt. hajlandó az üzemet megnyitni, de az a kívánsága, hogy a bizalmiak ügyében hatósági vizsgálat alapján legyen döntés. Akik bűnösek, azokat a gyár nem veszi vissza.

– Állunk elibe a vizsgálatnak – kiáltja Sántha Gyula főbizalmi, akit odaültettek Kabók mögé.

A teremben vihar tör ki:

–. Maga csak álljon!

– Nem engedjük a bizalmiakat!

– Tudjuk, mire megy ez! Talán már ki is választották a bűnösöket?

Kabók felemelt kézzel csillapítja a zajongókat:

– Stimmel, szaktársaim. Nyugalom, mi sem fogadtuk el ezt a feltételt.

A munkások lecsendesednek.

– A munkáltatók képviselői – folytatja a szónok – enyhítés céljából visszavitték a javaslatot megbízóikhoz. De minket is kértek álláspontunk enyhítésére.

– Mi a maguk álláspontja? – hangzik a terem mélyéből egy éles kiáltás.

Kabók tovább beszélne, de a kiáltás visszhangot kap a teremben:

– Mi az álláspontjuk? Halljuk, mit akar a szakszervezet?

– Mi, természetesen, valamennyi bizalmi és valamennyi munkás visszavételéhez ragaszkodunk – mondja Kabók. – Ám a munkáltatók ebbe nem akarnak belemenni . . .

– Ne menjenek bele! Tovább harcolunk!

– Lázítani könnyű. Enni is kell a családnak!

– Pfuj, gyávák!

– Engedjék meg, hogy az újabb fejleményeket ismertessem – a szónok az üvegpoharakat ütögeti a ceruzájával, hogy visszahódítsa a figyelmet. – Ullmann Adolf elnökkel is tárgyaltunk; a bizalmiak visszavétele ellen nyilatkozott.

– Bosszút akar állni rajtunk! Kényük-kedvük szerint bánnak velünk!

– Nem így van, szaktársaim – csendesíti őket Kabók. – A gyárosok hajlandók belemenni, hogy a vizsgálatot folytató hatóságok mellé szövetségünk is kiküldje megbízottait.

– Na látják – kiáltja valaki.

– Szenteltvíz! – mondja egy idős munkás.

A terem végéből harsányan süvölt egy fiatal hang:

– Andréka dönt!

– Kihez húz a főkapitány-helyettes? – kérdezi valaki ugyancsak a hátul állók közül. – El tudjuk képzelni ezt a vizsgálatot.

– Azt még nem lehet tudni. Lehet igazságos is – mondják néhányan.

– Ullmann kijelentette – folytatja Kabók –, hogy a Ganz igazgatósága nem is vesz részt a vizsgálatban.

– Na ugye? – ugrik fel egy idős ember. – Nem kell forrófejűsködni!

– Hallgasson – intik le. – Minek is venne részt? Megbízik a rendőrségben. Micsoda nagylelkűség!

Az aranygalléros mérgesen kapkodja a fejét. Szeretné megjegyezni a közbeszólók arcát. Nyugalmat erőltet magára, de minduntalan kénytelen felemelkedni a székéről. Bosszankodik, hogy a teremben elhelyezett civil ruhás megbízottai nem tudnak megmozdulni a tömött sorok közt. Ismerik egymást a Ganz Vagon munkásai, hamar felfedezik a behúzott nyakú, sunyi idegeneket.

Kabók megvárja, míg helyreáll a nyugalom. Megszokta már az ilyesmit. Felkészült rá, hogy a gyűlés nem lesz zavartalan.

– A munkáltatók kijelentették, hogy a vizsgálat eredményét magukra nézve kötelezőnek ismerik el. A kifogástalan magaviseletű bizalmiakat visszaveszik.

Megint Sántha helyesel:

– Nincs félnivalónk.

Felzúg a terem.

– Magának nincs! Majd a dorongbajszú megvédi! Peyer kedvence! Nem engedjük a bizalmiakat! Követeljük mind a hat bizalmi visszavételét!

Valaki ültéből közbeveti:

– Beszéljen végre a béremelésről! Ne csűrje-csavarja. Mi lesz a béremeléssel, arról lemondtak?

– Nézzék, szaktársaim – lép előre az előadói asztaltól Kabók. Arcán látszik, hogy tudja, most érkeztek el az ütközet legnehezebb percei. – Teljes őszinteséggel feltártuk önök előtt a helyzet nehézségeit. A döntés az önöké. A Ganz munkássága nem kereste a harcot. Rákényszerítették.

– Úgy van! Úgy van!

– Kitartunk!

– Mi van a béremeléssel?

– A magunk részéről azt tűztük ki célul, hogy a nyugalmat visszaállítsuk – magyarázkodik Kabók. – A munkáltatókat jobb belátásra akarjuk bírni. Ha a munkásság felveszi a munkát, a méltányos kívánságokat a későbbiekben bizonyára figyelembe veszik. Bízhatnak benne, hogy a Vas- és Fémmunkások Szövetsége mindenkor az önök oldalán áll.

– Le akarják szerelni a sztrájkot! Világos beszéd! Megint el akarnak adni bennünket – zúg a hallgatóság egy része.

– Két éve mást se csinálnak! Nem vagyunk bolondok, hogy bevegyük ezt a maszlagot.

– Hallgassanak a józan beszédre – próbálják többen csillapítani a lármázókat. – Dolgozni kell. Követelőzésből nem lehet megélni.

– De alkudozásból sem.

Egy ismeretlen áll fel és rákezdi:

– A felelősségteljes álláspontnak kell győzedelmeskednie. Ha a demagógokra hallgatnak szaktársaim, akkor csak mi látjuk kárát . . .

Lehurrogják.

Jó ideig tart a tiltakozás, a méltatlankodás.

Az elnökség tagjai felállnak a helyükről. – Gondolják meg a dolgot – szól még indulófélben Kabók. – Számoljanak minden körülménnyel, amikor majd titkos szavazással döntenek, hogy a munkáltatók feltételeihez hozzájárulnak-e vagy sem.

A Nagyteremben a szavazás előkészületei folynak. Szavazócédulákat osztanak ki a munkások között. A beszélgetés itt is, ott is heves vitatkozássá, kiabálássá fajul.

– Rossz a hangulat – mondja az irodában Miákits Andréka megbízottjainak. – Látni kell, hogy a sztrájkoló munkások családjai már mindenüket felélték.

– Úgy értesültünk – mondja az egyik detektív –, hogy különböző gyárakban és szakszervezeti helyiségekben gyűjtenek a részükre. Nemcsak vasmunkások, hanem mások is.

– Voltak ilyen kezdeményezések, de mi ezeket nem támogatjuk – nyugtatja meg Kabók a rendőrség embereit. – Ha ez eredményes lenne, csak biztatást jelentene a sztrájk folytatásához – szól Miákits. – Ez pedig az ország jelenlegi helyzetében egyáltalán nem kívánatos.

Tanácskoznak a szakszervezet vezetői és Andréka megbízottai. Öt perc sem telik bele, és az emelvényről Gál Benő csengetése hallatszik. Mindenki odafigyel.

– Figyelmeztetem az értekezletet – kiáltja harsányan Kabók –, hogy ha a munka felvételét határoznák el, ez nem

lehet lealázó a munkásságra. Sokkal lealázóbb, ha bukott harc után kell egyenként visszamenniük a gyárba.

– Jóval biztat bennünket – fakadnak ki dühösen jó néhányan a munkások közül. – Miért nem mondta meg nyíltan, hogy mit akar? Mit kaptak a GYOSZ-tól? – süvít egy elkeseredett hang. – Megmentik vele az Általános Fogyasztási Szövetkezetet és a jó stallumokat? Az jobb üzlet Peyer kegyelmes úrnak, mint minket védeni!

– Éljen Peyer elvtárs! – hangzik valahonnan. – Félre a demagógiával!

– Mindenki hallgasson a lelkiismeretére – folytatja Kabók, és megfontoltan adja le a szavazatát.

A hallgatóság nagy többségét magával ragadja az elkeseredés vihara.

Harangi, az idős bizalmi, előrefurakodik az emelvényhez, és szemébe mondja Kabóknak:

– Tegnapelőtt még maga hirdette, hogy a GYOSZ meg akarja hosszabbítani a munkaidőt, túlórázást kíván, szét akarja verni az üzemi szakszervezeteket. Magában is csalódunk, Kabók szaktárs?! Gondolja meg . . .

Kabók tehetetlenül legyint. Sarkon fordul.

Az egyik oszlop mellett munkások gyűrűjében áll a Ganz fiatal bizalmija: Karsay Dezső.

– A bizalmiak visszavétele – mondja a körülötte állóknak – nem a mi hatunk ügye. Arról van szó, szaktársak, hogy a szövetség ezzel az engedménnyel a bizalmi testület létét teszi kockára. Képzeljék el, ha Beckernek sikerül minket kirúgni, milyen vérszemet kapnak a többi gyár igazgatói. Kutyába se veszik majd a bizalmi testületet.

– Igaza van. Erről van szó – bólogatnak, akik hallgatják. – Szégyen lenne, ha hagynánk. Minket képviseltek.

– Mellénk álltak a cipészek, a festők, a szabók, a könyv-

kötők – mondja Karsay. – Mindenütt gyűjtenek, hogy kitartsunk. A fásoknál is nagy a mozgolódás. A Váci úti gyárak csak jeladásra várnak. Tiszta sor, a szövetség vezetői el akarják oltani a tüzet.

– Persze hogy paktálnak – mondogatják többen.

– Nekik is nehéz – óvatoskodik egy asszony.

– A kormány megígérte az amnesztiát – folytatja Karsay – meg azt is, hogy beszünteti az internálásokat, és egyesülési, gyülekezési szabadságot helyezett kilátásba. Miákitsék készpénznek vesznek minden ígéretet, pedig maguk is tudják, hogy Bethlen nem gondolja komolyan. Csak hát . . . ők komolyan gondolják, hogy ha választásra kerül a sor, ilyen áron szerezhetnek maguknak képviselői mandátumot.

– A mi kontónkra – bólint rá az egyik munkás: Bojtos, a gépműhely darukezelője. – Egy húron pendülnek az ébredőkkel.

– Hagyd, Bojtos – mordul rá valaki. – Nincs itt szükség ilyen jelszavakra és propagandázásra. – Sántha főbizalmi a közbeszóló. – Ismerjük ezeket a hangokat.

Bojtos felelne, de a karján érzi Karsay kemény kezének szorítását. – Hagyd – súgja.

. . . Folyik a szavazás. A munkások képviselőinek jelenlétében számolják Miákits irodájában a szavazatokat. A szakszervezeti vezetők és a rendőrség emberei fel-le járnak a szobában. Percről percre izgatottabbak, ahogy a szavazatok összeszámlálása vége felé közeledik.

A Ganz-gyár jelenlevő munkásainak kétharmada arra szavazott, hogy megtagadja a munka felvételét.

Az emberek káromkodnak, az asszonyok sopánkodnak, mert a nyomor már az egekig ér. A Haller téren a járókelők megbámulják azt a különös építményt, amelyet egy kikötői rakodómunkás hordott össze. Utcakövekből valami alakta-

lan barlangot épített, s ötödmagával lakik benne hetek óta. Nem messze tőlük, földbe ásott lyukban egy özvegyasszony húzódott meg. Táncsics István villamoskalauz heteken át azzal töltötte az éjszakákat, hogy követ és tégladarabokat gyűjtött házépítéshez. Amikor felhúzta a falakat, jött a rendőrség. Kilakoltatta valamennyiüket, és leromboltatta a furcsa építményeket.

A külső Váci úton, a hírhedt Tripoliszban rozzant, régi istállókban húzódnak meg a sokgyerekes családok. A tisztiorvos megnézte a gyerekeket: csaknem valamennyi tüdővészes. A hírek szerint jelentést írt Sipőcz Jenő polgármesternek. De annak ezekben a napokban a legkisebb gondja is nagyobb, mintsem hogy a tripoliszi gyerekekkel törődjön. Éppen párbajra készül Huszár Károly volt miniszterelnökkel. Huszár „nyomorenyhítő akciót" szervezett, s ezért országos gyűjtést indított. Ámde a főváros meg akarta őt adóztatni. Huszár kifakadt emiatt, és sértő szavakkal illette a polgármestert. Sipőcz az „úri lovagiasság szabályai szerint" kénytelen volt őt provokáltatni.

A párbajban egyik fél sem sebesült meg. A felek kibékültek.

Huszáron kívül Pedlow amerikai kapitány nevét emlegetik most leggyakrabban a pesti lapok. Pártállásra való különbség nélkül hódol mindenki a kapitánynak, még a moziban is mutogatják. Csomagot oszt, tejkonzerveket ad a gyerekeknek, a háborúban elesett tisztek rászoruló özvegyeinek pedig használt ruhákat.

A Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség az ő védnöksége alatt új barakkot építtetett a Mária Valéria telepen. Elhatározták, hogy összeszedik a legnyomorultabb családok gyerekeit, felöltöztetik őket, és gondjukat viselik. Látványos ünnepélynek szánják az új intézmény megnyitását. Szétviszik a hírt a telepen: maga Pedlow kapitány is részt vesz az ünnepségen.

Vasárnap délelőtt tartják a megnyitást. Józsit oda vonzza a kíváncsiság. Vele megy Zoli és Márta is.

A kapitány kísérői tanácsára gépkocsijával nagy ívben megkerüli a telep régi barakkjait, mert az ablakokból dohos szag árad, s az udvarokon kifeszített köteleken folt hátán folt ruhadarabok éktelenkednek. A nyomorúság zászlói: összefagyva olyanok, mint a megtiport szürke pléhdarabok.

A barakk egyik részében napközit rendeztek be ötven gyermek részére. A másik oldalon a műhelyben tíz éven felüli kislányok tanulnak majd varrni és hímezni. Egyszóval, megható dolgok készülnek.

Megérkezik a kapitány. Kicsi, cingár férfi, nagy kopasz fejjel. Tapssal fogadják. Rövid beszédet mond angolul. Senki sem érti. A tolmács azt mondja:

– A kapitány úr úgyszólván maga is meghatódik e szép családias körben. Derék dolog a varrás és a kosárfonás megtanulása. Így gondolkodik az ügy felől mister Pedlow. Megmentik ezzel a társadalom hasznos tagjainak a maguk gyerekeit. Továbbá: sokkal szebb dolgozni, és hasznos lenni a társadalomnak, mint elveszni a fertőzetben.

Mr. Pedlow biccent a fejével, glaszékesztyűbe bújtatott jobbjával elegánsan szalutál, s meghajtja magát jobbra-balra az ünneplő közönség előtt.

Már vége felé jár az ünnepség, amikor valaki hátba üti Józsit. Kefei Dugál az.

– Szervusz, Jani, hát te is itt vagy? Hát hogy s mint? Látom, te is ünnepelsz.

– Úgyszólván én is olvadozok – mondja Kefei. – Esetleg használni tudnám a miszter automobilját is. – Elmélyült szakértelemmel mustrálja Pedlow kapitány elegáns egyenruháját.

– Látod, ez a Kefei Dugál Jani – súgja Józsi Mártának.

Jani csak most veszi észre a lányt. Elismerően bólint, aztán ahogy jött, továbbáll. Úgy látszik, kevés az ideje.

Az előkelő vendégeket detektívek kísérik.

Néhány öregasszony csendesen sírdogál. Elérzékenyedtek.

– Milyen nagyszerű, nemes szívű úriember – mondogatják, s orrukat, szemüket a kötényük sarkába törülgetik.

A havazás elállt, de az utcákat csonttá fagyott hó borította. Bajától Mohácsig és Pakstól Földvárig hatalmas jégkéreg fedte a Dunát.

Gaeton de Castagneto herceg – az olasz király budapesti követe – Eszterházy utcai rezidenciájában fényes estélyre gyűltek össze a magyar arisztokrácia legjelesebbjei. A házigazda Magyarország elhagyására készült. Ezért félig-meddig búcsúestnek is számított ez a farsangi fogadás. Persze, egyéb célja is volt. Olaszország ez idő tájt igyekezett segítségére lenni az Egyesült Államok kormányának, hogy az behozhassa bizonyos korábbi mulasztásait a közép-európai országokban – köztük Magyarországon. Jó kapcsolatokat kellett teremteni a magyar politikai és gazdasági élet vezetőivel, együttműködést létesíteni a legbefolyásosabb uralkodó körökkel. Castagneto az est protokoll-listáját gondos körültekintéssel állította össze. Nem röstellte a fáradságot, s többször is tárgyalt mister Wallace S. Murrayval, az USA követség tanácsosával, hogy megtudja, ki az, aki az amerikaiak szemében felesleges, s ki az, akit különösen szívesen látnának az estélyen.

Megjelent a fogadáson Mr. Ulysses Grant-Smith, az Egyesült Államok ügyvivője is. Tudta: a hódító megjelenésű hercegné százféle kedves szórakozásról gondoskodik majd. De ezt most nem tartotta fontosnak. Az USA-ügyvivő olyan személyiségeket akart látni maga körül, akiknek jelenléte nemcsak kellemes, hanem hasznos is. Az amerikai politika eddig csak kis részben tudta a maga számára

kamatoztatni azt az anyagi és politikai segítséget, amit Horthy Miklósnak és kormányának nyújtott. A nyugat-európaiak – különösen az angolok – fürgébbek voltak. Bankot alapítottak, megkaparintották az iparvállalatok tekintélyes mennyiségű részvényét, nagy kereskedelmi hálózatot építettek ki.

Elérkezett az ideje, hogy a hibákat jóvátegyük – gondolta Ulysses Grant-Smith. Kissé aggódott: nincs-e máris túlságosan késő? Megbízható összeköttetései révén már eljutott a füléhez, hogy Washingtonban rosszallják merev zárkózottságát. Elhatározta: menti, ami menthető. A kapcsolatai rendezésére kidolgozott tervben fontos szerepet játszott Castagnetóék fogadóestje.

Ulysses Grant-Smith oldalán az USA követség valamennyi fontos embere felvonult. Mr. Murrayn kívül H. W. T. Eglin katonaügyi referens, Horace Newson titkár, Edwin Kemp kereskedelmi attasé és mások.

Az amerikaiakon kívül eljött a fogadásra Gracia Real vicomte, a bonviván külsejű, daliás spanyol követ, az idős Max von Ypersele de Strihou, Belgium követe és sok más vezető beosztású diplomata.

A magyar előkelőségek sorát Bethlen István gróf nyitotta meg. A miniszterelnökkel és nejével egy időben érkeztek Teleky Pálék. Utánuk jött Windischgraetz Lajos herceg és Pallavicini György őrgróf. Mindkettő a feleségével.

A történelmi nevű férfiak délelőtt a parlamentben vaskos gorombaságokat vagdostak Bethlen és minisztereinek fejéhez. Pallavicini Ostenburg ezredest, a hírhedt különítményes terrorvezért védelmezte. A honvéd főtörvényszék Ostenburgot őrizetbe vette a királypuccsban való részvétele miatt. Az őrgróf követelte: „Engedjék szabadon azt az embert, aki a proletárdiktatúra megtorlásában elévülhetetlen érdemeket szerzett!" Windischgraetzről a kormánypárti képviselők szóba hozták a négymilliót, amit egy burgonya-

export lebonyolításakor lopott. Ez akkor volt, amikor még a korona árfolyama magasan állt. Fifi herceg – a „keresztény ellenzék" képviselője – úgy védekezett a vádak ellen, hogy interpellációjában a kormányt támadta. „A nyugtákat elvesztettem – mondta mellékesen. – Ennél az ügynél fontosabbnak tartom, hogy aggodalmamnak adjak kifejezést a kormány rossz híre miatt. Külföldön szégyenletes vádak keringenek a Bethlen-kormányról."

„Hallatlan, még ön támad! – kiáltották a kormánypártiak. – Nézzen a tükörbe!"

„Nézzenek önök – vágott vissza. – Mit hajlandó tenni a kormány – dörögte magabiztosan –, hogy az ország vezetéséről kialakult lesújtó véleményt megváltoztassa?"

„Hallatlan. Azt hiszi, a derbyn van – kiabálták a kormánypártiak. – Ez nem kártyaklub, se lokál. Nem jól áll Fifinek a purifikátorság . . ."

Az ülést fel kellett függeszteni.

Az agglegény Shell báró egyedül érkezett Castagneto házába, Zichy Géza Lipót, Mikes Miklós, Salm Hermann gróf, Ullmann Adolf, Kornfeld Móricz báró és a többiek feleségeikkel jöttek.

A palota fogadótermébe vezető faragott lépcső görög stílusban, karrarai márványból készült. A herceg szenvedélyes műgyűjtő volt. Az első emeleti oszlopos teremben, ahol az ünnepség hivatalos része zajlott, több olyan kép volt – Cézanne, Rubens, Rembrandt, Van Dyck művei –, amelyet a British Museum is megirigyelhetett volna. A vendégek egyike-másika elámult.

Castagneto diplomáciai szolgálata ideje alatt vásárolta össze ezeket a káprázatos kincseket. Ha megbízottai kiszimatoltak valahol egy-egy aukciót, nyomban értesítették. Ilyenkor haladéktalanul ott termett Bécsben, Brüsszelben vagy Koppenhágában. Egy-egy villámgyors pénzügyi művelettel mesés értékek kerültek birtokába.

A fogadás hivatalos részén hamar túlestek. A vendégek az emeleti lakosztály fényűzően berendezett, perzsákkal borított, egymásba nyíló termeibe vonultak. Az egyikben zöld tónusú volt a szőnyeg, a fal selyemkárpitja és valamennyi öblös, aranyval díszített fotel. A másikban sötét meggyszínű, s ugyanilyen a bársonyos tapintású kárpit. A falba beépített könyvespolcokon vörös bőrkötésű könyvek sorakoztak. A harmadik szalonban a narancsszín uralkodott. Az állványokon olasz mesterek szobrai, többnyire fehér márványból; a vitrinekben bronz és ezüst ötvösmunkák. A falakon itt kizárólag olasz festők képei függtek, köztük több Tintoretto és Tizian.

A bordó szalonban a magyar politikai élet vezéralakjai helyezkedtek el. Köztük foglalt helyet a házigazda és a kotnyeles kis belga követ, aki feltűnő buzgalommal igyekezett magára vonni a társaság figyelmét. Kopasz, szemüveges férfiú volt, közel a hatvanhoz, de vékony hangja egy bakfiséhoz hasonlított. Élénken gesztikulált, sipítozott és jobbrabalra forgott Ypersele úr. Szaporán kérdezgette: „Ki beszél az urak közül franciául?" Salm grófot sikerült bűvkörébe kerítenie. Elárasztotta kérdéseivel. Közben – még mielőtt a gróf válaszolhatott volna – hosszú magyarázatokba kezdett. Brüsszel háború utáni életéről beszélt, a gyönyörű Grand' Place-ról, az élénk, nyüzsgő Neuve-ről, a belga politika eseményeiről. Egy idő múltán észbe kapott, újra kérdezett, de aztán ismét csak ő beszélt. Salm néhány fejbólintással eleget tett a társaságban kívánatos kölcsönösség szabályainak, aztán a különböző gin, koktél, whisky és bólé kóstolgatásától lassanként elálmosodott. Csak nagy erőfeszítéssel tudta nyitva tartani a szemét. Keservesen kínlódott, hogy valamiféle érdeklődés vonásait erőszakolja az arcára.

A daliás spanyol, csakúgy, mint Kornfeld Móricz és a magyar előkelőségek fiatalabbja, az asszonyokkal szórako-

zott. „Castagneto hercegné elbűvölő – mondogatták –, a társasági hölgy mintaképe." Valóban: kecsesen mozgott, fiatalosan hajlongott – húsz-egynéhány évesnek gondolhatta volna bárki, pedig negyven múlt. Mindenkihez közvetlen volt, bájos és szellemes. Estélyi ruhája valóságos toalett költemény. Hosszú, uszályos, fekete selyemszoknyát viselt. A ruha felsőrésze narancssárga selyemből készült, sok ragyogó gyönggyel, csipkével és Stuart-gallérral.

Károlyi Imre feleségének bronzvörös haját gyöngyházban végződő tűk fogták össze impozáns kontyba. Hajszíne jól illett levélzöld selyem estélyi ruhájához. Férje a vörös szalonban, sűrű szivarfüst mögül, számító érdeklődéssel figyelte Mr. Newson és az amerikai kereskedelmi misszió vezetőjének bizalmas beszélgetését néhány hazai bankemberrel és tekintélyes tőzsdetaggal. Károlyi az Angol–Magyar elnöke mostanában sokat nyugtalankodott, mert az Amerikai–Magyar Bank megalapításának előkészületei hír szerint előrehaladott állapotba jutottak.

Az urak társasága csoportokra oszlott. A legtöbb helyen pénzügyi kérdésekről vitatkoztak.

– A mi kormányunk mindent elkövet, hogy megszilárdítsa a helyzetet – mondta Ullmann Adolf a házigazdának. – Fájdalom, Zürichben állandóan zuhan a korona.

– Ebből csak azoknak van hasznuk – jelentette ki Mikes gróf, a társaság egyetlen olaszul beszélő tagja –, akik működésüket a tőzsdére építik. A korona kurzusának hanyatlása mögött a valutaspekuláció áll. Excellenciád – fordult Castagnetóhoz – bizonyára el tudja képzelni, milyen hatással van mindez a kereskedelmi életre. A behozott árukért hallatlan összeget fizetünk. Már több ezer korona egy méter szövet . . .

Károlyi gróf magányos szemlélődését Ulain Ferenc, a Nemzeti Hitelintézet vezére zavarta meg. Mostanáig kimért ridegséggel érintkeztek, jóllehet annak idején, a háború

éveiben, baráti kapcsolatok fűzték őket egymáshoz. Károlyi Fleissig Sándorral és a többiekkel nagyhatalommá növelte az Angol–Magyar Bankot. Munkatársainak pénzügyi ügyessége és nagyszerű kapcsolatai nemcsak az angol, hanem az amerikai pénzvilág egyes képviselőihez is, lehetővé tették, hogy bankjuk – csakúgy, mint a Hitelbank – a Weiss Manfréd üzemekben és a Ganz Danubius Rt-n kívül egész sereg nagyvállalatnál jelentős érdekeltségre tegyen szert, és vezető pozíciókat szerezzen. Ulaint politikai elvei és pénzügyi kapcsolatai egyrészt az ellenzéki Andrássy Gyulához és a gépgyáros Friedrichhez – másrészt Wolff Károlyhoz és társaihoz kötötték. A Nemzeti Hitelintézetet az ő biztatásukra alapította. Alapító, vezérigazgató és jogtanácsos volt egy személyben. Csak nemrég vették meg a Vilmos császár úti volt Párizs szállodát. Némi átalakítással modern bankházzá varázsolták. Lázas szervező munkába kezdtek: vidéki fiókokat hoztak létre, s minden politikai összeköttetésüket megmozgatták, csak hogy felvásároltassák a bank részvényeit. De hamarosan belátták: a versenyben alul kell maradniuk. A bank legutóbbi közgyűlésén kiderült: irányváltoztatásra van szükség. Ulain ezt nagyon diplomatikusan fogalmazta meg: „Munkánk biztosítása végett tompítani fogjuk azt a politikai irányt, amely eddig elválasztott bennünket a liberálisabb felfogású pénzügyi köröktől." Ulain közeledése Károlyihoz azt jelentette, hogy az Angol–Magyar Bank mögött meghúzódó Morgan-féle Guaranty Trust és a National City Bank sikeresen nyújtogatja csápjait a magyar pénzvilág kisebb hadállásai felé is.

Ulain szívélyes mosollyal nyújtotta arany cigarettatárcáját Károlyi grófnak. – Lehetséges, kedves Imrém, hogy néhány hónap múlva új riválisod jelentkezik: az Amerikai–Magyar . . .

– Megtörténhetik – bólintott kissé zordan Károlyi.

– Persze, ahogy titeket ismerlek, egy cseppet sem csök-

kenti majd azt a súlyt és befolyást, amelyet ti gazdasági életünkben kivívtatok magatoknak – tette hozzá Ulain, hogy tompítsa szavai élét.

– Lehet – ismételte Károlyi –, megeshetik, hogy Rockefellerék még egy intézetet alapítanak. Bizonyos vagyok benne, hogy a mi részünkről ez esetben sincs ok aggodalomra. A dollár és a font, kérlekalássan, elég erősek, hogy könnyűszerrel tartsanak akárhány bankérdekeltséget a kezükben . . .

Bethlen István elvonta a társaságtól az amerikai követet. Ulysses Grant-Smith hórihorgas, lomha járású, kissé hajlott hátú, korosabb férfi. Fáradtan hátravetette magát a fotelben.

– Kormányom szívesen venné – mondta Bethlennek, amikor kettesben maradtak –, ha üzleti köreink és az önök iparvállalatai között, szolid alapon, sűrűbbé válnának bizonyos tranzakciók . . .

Bethlen felvonta szemöldökét, ezer ránc futott a homlokára. Finom, keskeny kezével végigszántott kopasz feje tetején, mintha valami apró rezdülést akarna kitapintani. Elgondolkozva felelte:

– Sajnos, ez most több akadályba ütközik . . . A Jóvátételi Bizottság egyelőre fojtogatja gazdasági életünket. Ön, követ úr, pontosan tájékozódhatott erről. Persze, azért lenne lehetőség . . . például, ha az önök mindannyiunk által nagyra becsült elnöke, mister Harding, meghallaná a mi megtépett kis országunk kérő szavát, talán . . .

– Politikánkat – szakította félbe a követ –, excellenciád jól tudja, mindenkor a humanizmus, a szuverenitás és az integritás elvei hatották át. Minden eshetőségük megvan, hogy kormányom ezekkel az elvekkel összeegyeztethető módon az önök törekvései iránt a legnagyobb jóindulatot és előzékenységet tanúsítsa. Ezt csak elősegíthetik az olyan tényezők, mint az önök és a mi gazdasági érdekeltségeink közötti kapcsolatok . . .

A narancsszínű drapériákkal bevont teremben, könnyed és kecses, aranyszínű rokokó bútorok, parányi asztalkák és vékony lábú, piciny, párnás ülésű székek között ezalatt vidám csevegés folyt. Berkes Béla cigányzenekara magyar hallgatókat és mélabús nápolyi melódiákat játszott. Herceg Windischgraetzné – francia típusú magas asszony – hangos nevetéssel vonta magára a figyelmet. Fülcimpáin súlyos aranykarikák himbálóztak. Vöröses fényben játszó, gyöngyökkel kirakott, barna estélyi ruha simult a testére. Gyöngy csillogott a kissé elhízott Pallavicini őrgrófnén is. Fekete krepdesín ruhája ezüsttel volt átszőve. A két asszony Károlyi feleségével évődött. Dicsérték a kissé már korosodó grófné üde szépségét, és áradozva magasztalták zöld estélyi ruháját.

– Édeseim, szót se érdemel . . .

– Honnan való, drágám? – kérdezte Windischgraetzné. – Boldoggá tennél, ha elárulnád.

– Ah – szerénykedett Károlyiné és elpirult –, megmondhatom, édes, ha éppen akarod. 33. Glasshouse Regent Street, London . . . És a tiéd?

– Párizs, természetesen – felelte Windischgraetzné. – Cité Trévise 9.

A körülöttük állók tekintetének kereszttüzébe most a sápadt és igénytelen Mikes grófné került – a firenzei halexportőr lánya –, akit délceg férje, az egykori ulánus tiszt, az átlagosnál jóval tekintélyesebb hozományáért vezetett oltárhoz a Vatikán városban.

– Ó – sóhajtott látható zavarral küszködve a grófné –, az enyém csak bécsi szerzemény: Kärtnerstrasse 38. Baumark . . .

– Finom, szolid . . . ízléses . . . – vigasztalják a dámák.

Mr. Edwin Kemp a komoly Ullmann-néval foglalkozott.

– Yes – mondta nevetve a divatvetélkedés láttán. – Ladies are mostly interested in fashion.

Kissé sokat ittak már az urak a bordó szalonban. Salm gróf, hogy megszabaduljon von Ypersele úrtól, azt ajánlotta: menjenek át a másik terembe, egy kis cigánymuzsikát hallgatni.

– Kolosszál! – rikkantotta a belga követ, és groteszk mozdulatokkal, tánclépésben lejtett a zenekarhoz. – Csahhdass – kiáltotta felhevülten. Fehér zsebkendőjével törölgette elhomályosodott cvikkerét, apró bakugrásokkal veszélyeztette a tisztességtudóan hátráló prímás tyúkszemét.

– Nézze, kedves báró, ez az a kép, amelyre a legbüszkébb vagyok. Tudja, hogy ez egykor Gonzaga mantuai hercegé volt? De várjon, ez még semmi. Tőle egyenesen első Károly angol királyhoz került. – Castagneto emelkedett hangulatban volt. A bordó szalon díszét mutogatta Kornfeldnek, a Corregio-képet: Szent Katalin eljegyzését.

– Pompás kompozíció – állapította meg Kornfeld. – Ne vegye excellenciád rossz néven a kérdést: hogyan került a Buckingham Palace-ból Budapestre ez a remekmű?

– Elárulom önnek. Lovag Reisingeré volt Bécsben. Hozzá több közvetítőn át jutott el. Sikerült megállapítanom: a tizennyolcadik század végén Kaunitz herceg bécsi képtárát díszítette.

– Szent János, Anna, József és Mária a gyermek Jézussal – sorolta Kornfeld, aztán mintha váratlanul vette volna észre, felkiáltott: – Ah, a miniszterelnök őkegyelmessége tárgyal itt és Mr. Grant-Smith. Talán ne zavarjuk őket.

Bethlen és az amerikai követ annyira belemélyedtek a beszédbe, hogy észre se vették a közben végbement átcsoportosulásokat. A szalonban kívülük csak néhány beitalozott öregúr maradt. Ezek a fotelekben bóbiskoltak.

– Követ úr, nagy hálára kötelezne bennünket – mondta Bethlen –, ha nem utasítaná el kormányom szerény javaslatát. Működjünk együtt e célok eléréséért! Ön, aki érdeklődéssel szemléli politikai életünket, tanúja erőfeszítéseinknek . . .

– Minden elismerésünk az önöké – bólintott az amerikai.

– Merem remélni – folytatta Bethlen gróf –, hogy sem ön, sem az Egyesült Államok kormánya nem kételkedik őszinte rokonszenvünkben. Nemzetünk minden erejével támogatjuk az önök nemes küzdelmét a bolsevizmus ellen. Ez a veszély sürgetően parancsolja, hogy jövőnket és sorsunkat az önök védőszárnyai alá helyezzük. Folyamodásunk a népszövetségi tagság iránt számunkra létkérdés.

– Tisztában vagyunk vele, hogy ez fontos lépés az önök részéről – hagyta jóvá Grant-Smith –, s megértem, hogy egy ilyen úton elérhető kölcsön is fontos a mai helyzetben.

Elhallgatott. Kis idő múltán közelebb hajolt Bethlenhez, s mintha véletlenül jutott volna eszébe, azt mondta:

– A sztrájk és más ilyen dolgok persze nem kívánatosak. Jól teszik, hogy a lángok után a parazsat is teljesen lefojtják. Mindig helyeseltük Horthy kormányzó úr erélyét. A munkások dolgozzanak . . .

– Mi garantáljuk ezt – kapott a szón Bethlen. – Keserves árat fizettünk, amiért valaha megtűrtük a forradalmi szervezkedést. A vörös diktatúra fájó emlék csupán. Még egyszer nem ismétlődhetik meg . . .

– A Ganz Danubiusnál már rend van? – kérdezte a követ. – Hallottam az eseményekről. Bizonyára váratlanul érte önöket, hogy sok ezer alkalmazott letette a munkaeszközöket. Hogyan lehetséges ez?

– Órák kérdése, és a legteljesebb mértékben rend lesz – tért ki a kellemetlen kérdés elől a miniszterelnök. Magabiztossága mögött nagyfokú nyugtalanság rejtőzött. Andréka főkapitány-helyettesnek naponta kétszer kellett közvetlenül tájékoztatnia őt a fejleményekről. 1919 óta a legnagyobb méretű munkásmegmozdulás bontakozott ki a fővárosban.

– Ne tekintse szerénytelenségnek, ha megkockáztatok

egy állítást – terelte másra a szót Bethlen –, országunk helyzetének általános megszilárdulása talán a nemzetközi politikában is éreztetné hatását. Minden erőnkkel hozzá kívánunk járulni – ezt nem először mondom – a szociális mozgalom, a forradalmi erők feltartóztatásához és megsemmisítéséhez. Ilyen törekvéseinkhez – folytatta hangsúllyal – áldását küldte nekünk O'Conell őeminenciája, a New York-i bíboros, aki most érkezett Európába, a pápaválasztó konklávéra. Egyik diplomatánknak szerencséje volt vele találkozni Nápolyban. Nagy kitüntetés lenne részünkre, ha szerény érdemeinket a Fehér Ház is méltányolná . . .

A narancssszínű szalonban éppen most váltotta fel „jazzband" a cigányzenét. Tánchoz készülődtek. Elvégre farsang volt. A forradalom óta a harmadik „fehér farsang".

Néhány hete diadalútját járta Zerkovitz Béla operettje, az *Aranyeső*. Legkedveltebb slágerének az első két sora így hangzott:

Amerikázni, amerikázni
Szeretne száz legény . . .

Ezzel kezdte műsorát a dzsessz.

Castagneto hercegék vendégszerető házában jóval éjfél utánig tartott a vigalom.

Kilencre jár már az idő, amikor valaki kopog a kis barakklakás ajtaján. Olyan halkan és bizonytalanul, mintha habozna, kérjen-e egyáltalán bebocsátást. Tóthéknál ritka a látogató, meglepődnek. Talán nem is látogató, csak eltévesztette valaki az ajtót.

Józsi húzza el a reteszt. Havat sodor be odakintről a szél. Az ajtó előtt batyus ember áll, szemére húzott sildes sapka van a fején.

– Tóth Mártont, régi katona bajtársamat kerösném – szólt halkan –, itt lakik-e?

Fölugrik Tóth Márton az ismerős hangra – a „kerösném"-re –, s amúgy havasan, összefagyottan magához öleli a didergő embert.

– Gerzsi, Gerzsonkám, kedves komám. Honnan toppantál ide? – Húzza befelé, arra sem enged időt neki, hogy leverje vásott köpenyéről a havat, lekaparja bakancsát.

– Sziki Gerzson, kecskeméti jó cimborám – mutatja be az asszonynak. – Emlegettem már egynéhányszor – és segíti levetni a vendég kabátját. Gémberedett annak a keze a fagytól, s segítségre szorul a kigombolkozásban is. Száradni akasztja Tóth a kabátot a kályha közelébe, odafüggeszti mellé a sapkát is. Leülteti barátját, aki folyvást szabódik: – Engödelmet a zavarásért.

Tóth Márton csak nézi, nézi, nem is tudja hirtelenében, mit kérdezzen tőle. A proletárdiktatúra utolsó napjaiban látták egymást utoljára a Vigyázó grófok abonyi kastélyában. Oda terelték őket Szolnokról a románok. Ott éheztették és sanyargatták őket, amíg valahogy végül nagy ügygyel-bajjal megszabadultak.

– Mi történt veled, Gerzsi? – kérdezi Tóth. – Hej, milyen kíváncsi és türelmetlen vagyok, mindjárt kérdésekkel zaklatlak, ahelyett hogy vacsorával kínálnálak. Bizonyosan éhes vagy. Összefagytál. Most érkeztél? Beszélj, cimbora.

– Most – bólint Sziki. – Az esti vonattal jöttem. Zalaegerszögön tudtam meg véletlenül a címödet. Nem akarok terhödre lenni, a feleségödnek se szeretnék kényelmetlenségöt. Csak éppen megmelegödnék. Ha megkínálsz pár falattal, köszönettel vönném.

– Zalaegerszegről? – lepődik meg Tóth Márton. – Tán csak nem az internáló táborban voltál?

– Bizony hogy ottan.

– Szentséges atyám – csapja össze a kezét Tóthné. Már

nyitja is a kis rozoga kasznit, és szedi elő sorjában a kenyeret, bögre zsírt, hagymát, sót. A tűzhelyről a lábast veszi el, s sebtiben tányérba önti a levest. – Egyen, kedvesem, lakjon jól, ne is szóljon addig semmit.

Sziki Gerzsonnak nem kell a biztatás. Kanalazza a meleg levest. Gőzölgő pára oldozza összefagyott, ritkás bajuszát.

Tóth nem állhatja szó nélkül.

– Mennyi ideig voltál ott? Mikor kerültél oda? Van ott még valaki a régiek közül?

– Esztendője a börtönből küldtek át. Tán tíz évet is levött az életemből. Hej, micsoda világ van ott!

– Még most is? – kiált fel Tóth Márton.

Mohón eszik Sziki Gerzson. Kikanalazza a levest, s a kenyérre esik a pillantása. Aztán az ujjaira néz, amelyek még mindig kékek, merevek és gémberedettek. Tóthné megérti a tekintetét. Nagy karéj kenyeret szel. Megkeni vastagon a fehér disznózsírral, aztán karikákat metél rá a hagymából. Megsózza és odanyújtja a vendégnek. Sziki Gerzson előbb Józsira, majd az asszonyra néz elérzékenyülten.

– Szép családod van, Marci. Megnőtt a fiad, maholnap menyed is lesz. Hanem az asszony szakasztott olyan, mint amilyennek elképzeltem, amikor Szolnokról a leveleket küldözted neki, aztán meg olyan szépen, szerelmesen beszéltél róla.

– Ah, menjenek vele – inti le szégyenlősen Tóthné. – Régen volt az már. Nekünk is kijutott a keserűségből azóta. Hirtelen öregasszony lett belőlem.

– Ajaj – mentegetőzik Sziki –, nem afféle gáláns udvariaskodó vagyok ám én. Igazából mondom, fiatal még maga. Hanem az én Marci barátom fáradtnak látszik egy kissé. Mi van veled, drágalátos komám? Hallottam ám sokat rólad Zalaegerszögön. Páran még mindig ott vannak azokból,

akikkel együtt etted a rabkenyeröt. Jót mondtak rád. Hát mondd csak, hol dolgozol? Mit csinálsz mostanában?

Tóth Márton szabadkozik.

– Hagyjuk későbbre, lesz még idő rá, hogy ezekről beszéljünk. Ha nem tévedek, elfogadod a meghívást éjszakázásra. Hova is indulnál ilyen későn? Máma már biztosan nem indul vonat Kecskemétre.

– Hát . . . ami igaz, az igaz. Meg kellene szállnom valahol éjszakára. De igazán nem akarok terhetökre lenni. Kicsiny ez a lakás. Bár meghálok örömest itt a sparherdt mellett is egy kis almon. Palota ez neköm így is a tábor után.

– Hová beszél? – méltatlankodik Tóthné. – Csak nem hagynám, hogy a padlón háljon. Majd megvetek itt az uram mellett, aztán jól megrakjuk a tüzet, hogy meleg legyen éjszakára. Nálunk marad holnap is, hiszen másképp még csak ki se beszélhetik magukat.

A vendég hálálkodik. Szeretne mielőbb a családjához menni, de előbb még elintéznivalója van Pesten. Holnap jelentkeznie kell a Mosonyi utcai toloncházban, hogy láttamoztassa a szabaduló levelét. Csak akkor utazhat tovább. Ezzel kell majd jelentkeznie a kecskeméti kapitányságon.

– De nem akarnék terhetökre lönni.

– Ülj közelebb a tűzhöz – invitálja a barátját Tóth, és átöleli a vállát.

Józsi meghatottan nézi őket. Félrehúzódik, hogy ne zavarja a beszélgetésüket.

– Megy tovább a kikötés és a gúzsbakötés – meséli Sziki. – Proch alezredes, Hornyánszky főhadnagy, a segédtiszt, meg a többi haramia szünet nélkül tombol. Nőket is bilincsbe vernek. Az őrzászlóalj katonái erőszakoskodnak velük. Úgy hívják Egerszegöt: magyar kikötő. Tréfa, de nem löhet nevetni rajta.

– Hát nem – mondja megrendülten Tóth Márton –, már az én időmben sem volt másképp.

– Két és fél esztendeje mi szenvedés megy végbe ebben a pokolban, elmondani is lehetötlen volna. Beszélni se jó róla.

– Tudsz-e a családodról, Gerzsi?

Sziki hosszan mesél az otthoni nyomorúságról.

Másnap este, mikor Józsi hazamegy a gyárból, megint ott találja Sziki Gerzsont.

– Annyi sokan voltak a jelöntközők – magyarázza az öreg –, hogy nem jutottam sorra. Egészön hosszú láncban sorakoznak az embörök a Mosonyi utca járdáján. Ki az internáló táborból jött, ki mög jelöntközik. Úgy mondják, ezrök vannak rendőri felügyelöt alá helyözve. Holnap tán megkapom a pecsétöt, aztán továbbállok. Restöllöm már, hogy ilyen soká terhükre vagyok.

– Sose restellje – vigasztalja Tóthné. – Kihez menne? Nincs is tán több ismerőse Pesten.

– Ismerős akadna, de barátom nincsen. Kiváltképp ilyen, mint a Marci.

Tóth Márton mosolyog.

– Szívesen látunk, Gerzsi. Megosztjuk veled, amink van, úgy, mint a fronton. Emlékszel? Mindig adtál a hazaiból.

– Említésre sem érdemös – tereli el a szót Sziki.

Vacsoráznak. Aztán újból éjszakába nyúló beszélgetés kezdődik. Józsi örül, hogy hallgathatja. Az anyja aludni küldi, noszogatja, de hogy ne találna ő kifogást, amikor olyan nagyon lenyűgözi, olyan nagyon elgondolkoztatja az idős kecskeméti ember minden szava. Azt mondja, nem álmos, aztán meg hogy most már mindenképpen ki akarja olvasni azt a könyvet, amit a szakszervezeti könyvtárból hozott haza. Elő is veszi Jack London *A tengeri farkas* című könyvét, s úgy tesz, mintha mélyen elmerülne az olvasásban.

Tóth Márton és vendége frontélményeikről beszélgetnek, meg a forradalomról. Amikor Stromfeld Aurél megszem-

lélte a dandárt, hej, milyen nagy elismeréssel szólt róluk. Nem is voltak ők arra érdemtelenek, hisz úgy harcolt mindenki, mint a kölykét védő oroszlán. De az a Renczés főhadnagy . . . milyen baj, hogy hittek neki. Milyen nagyokat tudott mondani, milyen forradalmi nyilatkozatokat tett, hogyan szájaskodott. Ők egyszer-másszor mondták is – igaz, inkább csak a foguk között morogták –, hogy nem mind arany, ami fénylik. Sziki Gerzson a tudója, mivé vált ez a Renczés, amikor fordult a világ. Mintha a sapkarózsájával együtt kicserélték volna az egész lelkét. No, pedig csak az történt, hogy ekkor mutatkozott meg az igazi ábrázata. Az egyik kecskeméti volt vöröskatona, amikor már vérben fetrengett a bikacsökétől, így kérlelte: „Főhadnagy úr, könyörgöm, azt tetszett mondani, még két hónapja sincs, hogy a hazáért harcolunk, a proletárforradalom menti meg az országot." Nosza, ez kellett Renczésnek. Még veszettebb dühvel tört volt katonájára, és magán kívül ordította: „Én akkor is úr voltam, te kutya! Csak azért álltam közétek, a ti csőcselék hadatokba, hogy ott ártsak, ahol tudok."

Sóhajtozik a két öreg, Józsi pedig lélegzet-visszafojtottan lesi minden szavukat.

– Átkozottul hiszékenyek voltunk – mondja az apja.

– Ennek fizetjük az árát – bólint Sziki Gerzson.

Sok hasonló történet követi egymást: fények és árnyak. Olyanok, amelyek hallatán gyorsabban dobog a szív, és olyanok, amelyektől Józsi torka is összeszorul.

Figyel, figyel, figyel.

– Gondold el, Marci – mondja éppen Sziki Gerzson, s amikor ideér, csendes szavát még jobban lehalkítja –, előző este bejön hozzánk, sorba mindön zárkába Révész plébános. Gyónjanak mög, azt mondja, vegyék föl az utolsó kenötöt, könnyítsenök a lelkükön a nagy út előtt, mert holnap elviszik magukat. Kérdjük tőle, hová? De nem nyilatkozik. Csak titokzatosan a vállát vonogatja. „Nem tudom, csak

azt, hogy innen el lesznek szállítva." Igaza lött, mert pár óra múlva, mindjárt éjfél után betörtek ránk a fogházba Héjjas embörei. Egyenösen a ferencösök templomából jöttek, ott van amellött az egyház emeletös székháza, a Bagolyvár. Annak a termében volt a gyülekezőhelyük. Jött a Franczia Kiss Mihály, a Danics, a Zbóna csendőr, a Felföldi, a Koncz és a többi – tanyasi gazdag parasztok, darutollasok. Harminckettőt elhurcoltak közülünk. Magam is csak úgy meneködtem meg, hogy az egyik fogházőr szegrülvégről atyámfia, amikor beértek az udvarra, gyorsan kirángatott a cellámból, és belökött egy olyan zárkába, ahol tolvajok és betörők voltak. Rám zárta az ajtót. Azokat nem bántották. Így úsztam meg. A többit egy szálig elvitték. Kit élve ástak el, kit lovakkal tapostattak szét. Olyan is volt, akit bakon fűrészeltök ketté elevenön a Muraközy földbirtokos kastélya udvarán, Lakitelkön. Hej, pedig micsoda embörök voltak! A Villám lakatos, a Hajma József, Sutus Sándor és a többi . . . A kis Simon Pista húszéves volt. Akár ha őt látnám, ahogy a fiadat nézöm, Marci. Felhúzták a fára, de elébb a kezét szöges dróttal összekötötték. Tudod, mi volt a bűne a gyeröknek? Versöt mondott május elsöjén.

Józsi csak figyel. Mind közelebb és közelebb húzódik. Úgy tesz, mintha olvasna, de a lapokat is csendesen forgatja, hogy zajt ne üssön velük, mert Sziki majdnem suttogva beszél.

– Azt mondják, a Révész plébános is velük volt. Végignézte, ahogy földobálták a szekerökre a megkötözött, betömött szájú emböröket. Ilyen világ járta . . .

Ezen az éjszakán szinte egyáltalán nem jön álom Józsi szemére. Szörnyű képek elevenednek meg előtte. „Simon Pista húszéves volt. A kezét szöges dróttal összekötötték . . ." Újra és újra hallja Sziki Gerzsont. „Akár ha őt látnám, ahogy a fiadat nézem . . . Felakasztották, mert verset szavalt . . ."

Újra bizalmi értekezletet hívott össze a Vas- és Fémmunkás Szövetség a Thököly úti Vasas otthonba. A sztrájkolók értenek belőle: Miákitsék megkötik a paklit Kende Tódorral.

Minden úgy történt, ahogyan előre látható volt. A szövetség vezetői már hajthatatlanok. Megegyeztek. A munkások háta mögött, a munkások akarata ellenére, a munkások kárára. A bizalmiak dolga már csak az, hogy végighallgassák, mit tartalmaz a szégyenletes okmány.

Miákits olvassa:

„A munkások elfogadják a szövetség javaslatát, amelyet a Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete is elfogad. Eszerint: hatósági vizsgálat állapítja meg, hogy a Ganz és Társa Danubius Vagon- és Gépgyárból elbocsátott hat bizalmi közül kik voltak okozói annak, hogy az újonnan felvett munkások nem maradhattak a helyükön. Akikről megállapítást nyer, hogy a munka akadályozásában részük nem volt, azokat a gyárvezetőség munkába állítja ... Az eddigi vizsgálat megállapította, hogy a bizalmi férfiak közül négy az újonnan felvettek munkában hagyásának akadályozója nem volt. Ennek folytán munkájukba a többi munkással együtt visszatérhetnek. A Hofherr és Schrantz, valamint a Ganz Villamossági Gyárban a sztrájkba lépett munkásoknak bérviszonyait a gyárvezetőség vizsgálat tárgyává fogja tenni, és szükség szerint rendezi."

– Bizonyára megértették, szaktársak – mondja Miákits –, hogy a megállapodás értelmében a termelés nyugodt menetét vissza kell állítani a Ganzban is. Önöktől elvárjuk, hogy mindenütt a munkások öntudatára apelláljanak és megértessék velük: a további ellenállás csak a proletariátus ellenségeinek kedvezne, bizonyítékokat adva a kezükbe, miszerint mi vagyunk azok, akik a mindenáron való harc mellett vagyunk. Biztosítom önöket, hogy a jogos munkásérde-

kek képviseletében mi továbbra sem hátrálunk, egy pillanatra sem tántorodunk meg . . .

– Megértjük magát, Miákits szaktárs – mondja Karsay, aki már nem tudja leplezni felindultságát. – Elvégre is, gondolni kell a jövőre. Ha nem vagyok rossz jós, én munkanélküli leszek, maga meg képviselő.

– Lassabban a testtel, fiatal barátom – feleli fenyegetően Miákits. – Ha maga már előre tudja, hogy azok között van, akiket nem vesznek vissza, akkor biztosan sejti azt is, hogy miért! Izgatókra nincs szükségünk. A bolsevista agitációból elegük van a munkásoknak.

– Magukból van elegünk! – hördül fel Karsay. Felugrik a helyéről, és az ajtó felé indul.

– Mehet! – kiáltja cinikusan Miákits. – Követhetik azok is, akik egy követ fújnak magával.

– Ne a bolsevizmust emlegesse – fordul vissza Karsay. – Inkább azon törje a fejét, hogyan néz majd a munkások szemébe.

Dörögve csapja be maga mögött az ajtót.

A Conti utcában már nyomják a *Népszavát*. „Befejeződött a Ganz gyári munkások sztrájkja" – írja. – „A vasmunkások összetartása eredménnyel járt. A gyár munkásai emelt fővel, büszkén térhetnek vissza munkahelyükre, mert a tőke és a munka harcában éppen a megegyezés jelzi a munkások győzelmét. A vasmunkások a bizalmiférfi-rendszert és ezzel együtt a munkásszervezkedés eszméjét sértetlenül hozták ki a harcból. A harcot előidéző okok az egyezséggel megszűntek."

Holnap tehát újból munkába kell állni.

Próbáld meg, talán most felvesznek – mondja Tóthné az urának. – A szakszervezet kiközvetít. Nem veszed el senki kenyerét. Nincs meg a sztrájk előtti létszám.

– Megpróbálom – egyezik bele Tóth Márton. – Igaz, hogy Becker nem ad amnesztiát, de megpróbálom. Hátha sikerül.

Sikerült: a többiekkel együtt Tóth Márton is dolgozni kezdett a Ganzban.

A vasiparban megszűnt a sztrájk; a famunkásoknál most kezdődik. Európa legrosszabbul fizetett dolgozói a magyar famunkások. A Gyáriparosok Országos Szövetségének faipari szakosztálya – Knob Sándor igazgató – már hosszú idő óta packázik velük. Tudja, hogy többségük szétszórtan, kisebb üzemekben dolgozik, egységes fellépésük a bérdiktatúra ellen nagy nehézségbe ütközik. Helyenként – például a kocsigyártóknál – gyenge a szervezettség. Sok üzem munkásai még odáig sem jutottak el, hogy bizalmit válasszanak, aki a tárgyalásoknál képviselné őket.

A gépmunkások közül legelőbb a tűzifavágók bérmozgalma vezetett összecsapásra. A munkások harmincszázalékos béremelést követeltek. A telepek gazdái elzárkóznak, a munkások leállnak. Harcra készül az albertfalvai Neuschloss–Lichtig, a Magyar–Amerikai Famegmunkáló, a Ribánszky bútorgyár, a Thék, a Tőgl, a Michl és sok más faipari üzem munkássága.

Szerdán délután iszonyatos a hideg. Befagytak a vízvezetékek, az emberek magukra szedtek minden elképzelhető ruhadarabot. Úgy látszik, sohase akar vége szakadni a télnek. Aki csak teheti, nem megy az utcára.

A Remete utcai kocsigyárba váratlan látogatók érkeznek. Négy fiatalember jelenik meg a telepen. Bemennek sorra a műhelybe, és összehívják a munkásokat. Egyikük – feltűnően világosszőke, megnyerő külsejű férfi – beszélni kezd az összegyűlt emberekhez.

– Figyeld – súgja Zoli izgatottan Józsinak. Látszik, maga is tele van kíváncsi várakozással.

– Arra szólítjuk fel magukat, munkatársaink – kezdi a szónok –, hogy maguk is hagyják abba a munkát. A szakma munkásai mindenütt harmincszázalékos béremelést követelnek. Tudják-e, hogy már egész sereg üzem leállt? Biztosak vagyunk benne, hogy maguknak se felel meg a jelenlegi helyzet.

Szigeti Zsiga ugrik elő:

– Nálunk másképp van – kiáltja. – Mi Flesch úrral, a tulajdonossal már tárgyalásban vagyunk. Máskülönben pedig nálunk rendesen lehet keresni.

– Hagyd beszélni – intik le többen is Zsigát. Az idegen fiatalembert akarják hallani.

– Nem méltó becsületes munkásokhoz – folytatja az –, hogy egyes kisüzemekben kiszolgáltatják magukat a tulajdonos kénye-kedvének. Végső soron maguknak sem olcsóbb a megélhetés, mint másoknak. Hétről hétre rohamosan drágul minden, csak a keresetek nem növekednek . . .

Percek múlva kicsapódik az ajtó. Rendőrök, detektívek gyűrűje veszi körül a vendégeket. Parancsnokuk egyenesen a magas, szőke fiatalemberhez lép – a személyleírás, úgy látszik, félreérthetetlen volt –, ahhoz, aki először szólt a munkásokhoz.

– Hagyja abba a lázítást – szólítja fel fenyegető hangon, és megragadja a karját. – Velünk jönnek. Előállítom magukat a kilencedik kerületi kapitányságra.

A fiatal munkás védekezni próbál:

– Nem lázítottunk, kérem. Beszélgettünk. A rendőrség is tudja, hogy a szakszervezet támogatja a munkások gazdasági törekvéseit. A szakszervezettől jöttünk. A bérekről van szó.

– A százhetvenötödik paragrafusról van szó, ifjú barátom – mondja hideg gúnnyal a rendőrtiszt, és kajánul felne-

vet. – Lázítás, crőszak . . . Majd mi megtanítjuk magukat követelni. Gyerünk!

Szó nélkül mennek mind a négyen. Sem félelem, sem meghunyászkodás nem látszik rajtuk. Nagyon bátrak, nagyon komolyak.

„Mi hasznuk van ebből?" – ez az első gondolat, ami átvillan Józsi agyán. „Semmi" – adja meg rá önmaga a választ. A mama mégsem beszélt a levegőbe, a veszedelem itt van már, betört ide is, a kocsigyártó üzembe. Eszébe jut, amit nemrég Kefei Dugáltól hallott. „A politikából nincs az embernek semmi haszna. Potyára börtönbe kerülhet . . ."

Zoli halottsápadtan néz a kapura, amely becsukódott a távozók után. Csendesen mondja:

– Látod? Mások miatt . . . értünk . . .

„Hogyan találhatta el Zoli a gondolataimat? – tűnődik Józsi. – Honnan tudhatja, hogy éppen ezen gondolkozom?"

– De miért? – kérdezi – ezek négyen nem is ismertek minket.

– Mégis – mondja Zoli. – Akkor is . . .

Új, izgató kérdés ez. Józsi érti is, nem is. Nem lehet rá pontos választ találni egyik percről a másikra. Egy bizonyos: valami nagy-nagy dolog kell hogy mozgassa ezeket a fiatal munkásokat, valami lelkesítő, nagy, tiszta érzés adhat csak nekik ilyen bátorságot és erőt.

Honnan ez az érzés?

II. VIHAROS ÉJSZAKA

Bedecs Laci, a csepeli martin fiatal munkása, költői lélek. Különös az ellentét jókedve és időről időre papírra vetett versei között, amelyeket majdnem olvashatatlanná gyűrötten kotorász elő a nadrágzsebéből. Laci csak olyankor ír verset, amikor rossz a hangulata, amikor búsulásnak adja a fejét. Minthogy ez ritkán fordul elő – nem is szólva arról, hogy műveit egykettőre maga is megunja, és a tűzbe veti –, aligha telne ki költeményeiből egy vékony füzetre való.

Az öntöde öt kályhájából most mindössze három működik. Csaknem másfélezer fokon olvad bennük az acél. A szörnyű hőség annyira fojtogatja az embereket, hogy szinte negyedóránként kiszaladnak a szabadba, teleszívják tüdejüket friss levegővel. A füstelszívó készülék, idestova esztendeje már hogy felmondta a szolgálatot. Az egyetlen villamos kályha dögletes kénes bűzt böfög. Az adagológép a vashulladékon kívül olykor állati maradványokat, csontot, szemetet vet a tűzbe.

– Hallgassa csak, Bandi bácsi – kiáltja Laci Cseszár Andrásnak, a mellette dolgozó idősebb olvasztárnak, és jobb kezével egyenesítgeti a bal tenyerére fektetett noteszlapot.

– Hadd hallom – mondja Cseszár.

A nyolc óra óta forralt acélt a teli üstből éppen most szállítja a csikorgó daru a formák fölé. Cseszár hozzászokott, hogy Laci nem mindig a „legalkalmasabb időben", sőt

rendszerint éppen a legfeszültebb pillanatokban szavalja el új költeményeit. Talán azért, mert ilyenkor kellő alátestést, kísérőzenét ad neki a munka vad robaja, az izgalom és a feszültség? Mindegy. Nem tanácsos ilyenkor leinteni vagy közömbösséget tanúsítani a bemutatott versek iránt. Laci különös legény. Megvárja, amíg néhány dicsérő szót mondanak a művéről, aztán maga szólja le.

– Semmit se ér. Nem ilyet kell írni. Buzdítót! Olyat, amire mindenki felemeli a fejét. Ez – int lemondóan – nem igazi vers. Olyanok kellenének, amilyeneket az igazi költők írnak.

Cseszár – magas, vállas ember – odahajol Lacihoz. Füléhez emeli a kezét, hogy jobban hallja a fiú füsttől rekedtes hangját. „Örökségem" – ez a vers címe. Arról szól, hogy egy apa, aki valaha gyárban dolgozott, előre látta fia jövőjét.

Én jó apám, te láttad sorsom
Súlyos az, kopár és komor,
Téged megölt, s most engem pusztít,
Engem öl a nyomor.

– Szép – bólint Cseszár. – Igaz is. Csak . . . szomorú. Magad mondod: ezt vers nélkül is tudjuk. Érezzük a bőrünkön.

Ömlik a fehér acél. Öt perc múlva leveszik a formákat, s a forró, sistergő, gőzölgő acélkígyókat fogókkal megragadják, elvonszolják a hengerdébe.

Laciról is, Cseszár Andrásról is patakokban csurog a veríték.

– Nemcsak a bőrünkön – legyint Laci. – Többet írnék, vagy inkább jobbat, de fáj a szemem a lámpafénytől.

A lámpafénytől? Két-három lépésnyire se látnak jól a martin munkásai. Alig múlik el nap baleset nélkül. Az igaz-

gatóság arról sem gondoskodik, hogy legalább egy valamirevaló mentőszekrény legyen a közelben. Amikor szerencsétlenség történik, csak két kilométernyire, a kórházban található orvos. Ha az éjjeli műszaknál fordul elő valami, legfeljebb az ügyeletes ápolót lehet megtalálni.

– A szemed fáj? – kiáltja Cseszár. – Talán kötőhártyagyulladás. Menj orvoshoz, ne játssz vele!

A zúgás, csörömpölés elnyeli a hangot.

Cseszár – negyvenhárom éves, de „bácsi"-nak szólítja az egész műhely – úgy szereti Lacit, mintha az öccse volna.

– A ruha megint levált rólad – nézi végig a fiút.

– Mit csináljak? Három hete vettem. Minden leég az emberről.

– Mi van a barátoddal? – kérdezi váratlanul.

– Melyikkel?

– Nohát azzal – mondja nyomatékkal – a Ganz-bizalmival.

Laci nem felel mindjárt. Habozni látszik. Néhány napja tudta meg, hogy Karsay Dezsőt letartóztatták. Rajtakapták, amikor néhány társával együtt egy kisüzem munkásai között agitált. Valahol a Ferencvárosban történt, Karsay édesanyjától hallotta.

– Nem vették vissza a sztrájk után – tér ki az egyenes válasz elől. – A bizalmiakra fogták, hogy miattuk volt minden.

– A többit se? – kérdi Cseszár.

– Hatuk közül kettőt nem, a többi négyet visszavették. Így hallottam – vonja meg a vállát. Eszébe jut: megígérte Karsay néninek, hogy hamarosan újból felkeresi. Hirtelen merész ötlete támad: szerez valami kis pénzt a szakiktól. Talán Karsayné be tudna valamit juttatni Dezsőnek és a többieknek. Azt mondta, még mindig a főkapitányságon vannak.

– Bandi bácsi – szól Laci elszántan. – Figyeljen csak

ide. Ha már érdeklődött, mondanék valamit, de . . . – Felemeli az ujját. Cseszár int a fejével: érti. – A barátomnak valami segítség kellene. Nagyobb baj is történt vele.

– Gyanítottam – feleli Cseszár. – Elvitték?

– El. De itt van Pesten.

– Megmondhattad volna mindjárt . . . Súlyos?

– Nem tudom . . . Az anyjával beszéltem. Tudja, az asszonyok nem nagyon értik az ilyesmit. Pedig a barátom édesanyja nem akármilyen asszony. Senki se látja őt sírni . . . Különben lehet, hogy nem is olyan nagy ügy . . .

– Megpróbálunk valamit – mondja Cseszár. – Fizetés után gyere hozzám.

Cseszár András két évvel ezelőtt még Oroszországban élt. Korábban hadifogoly volt, a győztes forradalom tette szabaddá. Aztán egy vasgyárban dolgozott, Szaratovban. Ennél többet nem árul el magáról, pedig aki közelebbről ismeri, sejti, hogy volna még mondanivalója.

Laci örül. Mintha napfény tört volna be a vigasztalan, füstös csarnokba. „Milyen jó – gondolja –, hogy akadnak ilyenek is. Bandi bácsi nem beszél, de ha szükség van rá, nem hagyja cserben az embert." Egyszer már megcsinálta – nem tőle tudja, hanem egy öreg hengerésztől –, hogy odaadta a születési bizonyítványát meg a házasságlevelét egy bujdosó forradalmárnak, akinek égett a talaj a lába alatt. Ez már régebben történt – ha igaz –, egy esztendeje. El lehet mondani, hogy az az ismeretlen ember, ha él, neki köszönheti az életét, ő meg bármikor bajba kerülhet, akár ma, akár holnap, ha kitudódna a dolog.

. . . Folyik a munka a martinban. Látszólag úgy, mint máskor, de mégsem egészen úgy. Itt is, ott is felcsattan egy-egy türelmetlen szó, dühös kifakadás. Nem csoda, hiszen a bizalmiak már jó ideje tárgyalnak Dessauer Miksa igazgatóval. Mind ez ideig eredménytelenül. Kezdetben húsz százalékos béremelést kívántak. De aztán elhúzódott a tár-

gyalás – az igazgatóság vonakodott belemenni bármilyen engedménybe – úgy, hogy most már a húsz százalékkal sem jutnának sokra. Hogyan is, amikor az árak a hentesnél, a fűszeresnél és mindenütt, néhány hét alatt, nyolcvan, száz és még több százalékkal nőttek?

– Mire megyünk akár a húsz százalékkal is? Flastrom a halottra. Keményebben kell beszélni velük – követelik mindenfelől.

„Nagy baj – kesereg magában Laci –, hogy Dezsővel éppen most nem jöhetek össze. Először keveredünk harcba. Milyen jó volna tanácsot kérni tőle."

Több mint egy éve ismerik egymást. Dezső egyszer a Thököly úti Vasas otthonban szólította meg Lacit, amikor a könyvtárban a katalógust böngészte. Érdeklődött: milyen könyveket olvas szívesen. Beszédbe elegyedtek. Egykettőre megnyerte a fiú bizalmát. Pedig Laci nem volt különösen barátkozó természetű. Mégis, annyira közel került Karsayhoz, hogy nemsokára – igaz, kicsit röstelkedve – megmutatta neki egyik versét. Tőle hallotta először, néhány elismerő szó után, azt, amit azóta maga is sokszor elmondott egy-egy verséről: „Nem ilyen kellene . . . valami olyan, ami nemcsak a szomorút és a vigasztalant mutatná meg. Olyan, amelyik felrázná azt, aki elolvassa." Nehéz ilyen verset írni – gondolta akkor és azóta is sokszor Laci –, mert hát az ember csak azt tudja igazán leírni, amit lát vagy érez. De azért az utóbbi időben – különösen amióta meghallotta, hogy mi történt Dezsővel, és hogy a martinban is ilyen parázs lett s nap-nap után egyre izgatottabbá vált a hangulat – sokszor eszébe jut: lám, Karsay tudja, mi kell, s azt is, hogyan kellene. „Ha én most olyan verset tudnék írni – Lacit szinte a martin izzasztó hőségénél is nagyobb forróság önti el –, hogy úgy zúgna, mint a riadó, hogy mindenki felkapná tőle a fejét, és a szemek fenyegetőn villanná-

nak . . . Olyan lenne az, mint amikor Petőfi a »Talpra magyar«-t szavalta a Múzeum lépcsőjén . . ."

De jó is volt, amikor nem kellett ilyen elhagyatottnak éreznie magát. Akármiről volt szó, Karsay mindig szívesen meghallgatta, szívesen válaszolt a kérdéseire. Néha persze az is előfordult, hogy nem tudott válaszolni. Egy alkalommal – Laci sokszor derült ezen később – azt kérdezte Dezsőtől, ki volt Pázmány Péter. Az egyetemen szobrot állítanak neki, sokat írnak róla mostanában az újságok – ő csak ennyit tud felőle. Dezső azt mondta: „Híres jezsuita volt." Majd – maga is kevésnek találván a választ – ezzel toldotta meg: „Az ellenreformáció vezere, tudós irodalmár, de nagyon reakciós egyházi férfiú, ráadásul esztergomi érsek." Mindez Lacit nem nagyon elégítette ki, s ezt Dezső is észrevehette. Azt ajánlotta, ha a részletek is érdeklik, nézzen utána valamelyik lexikonban. A vasas könyvtárban bizonyosan talál ilyet. Dezső ettől kezdve tréfásan többször Pázmánynak szólította. Legutoljára is – ez már a Ganzgyári sztrájk utáni napokban volt –, emlékszik rá, amikor találkoztak, Dezső így kezdte a beszélgetést: „Most rogyásig lesz időm eminenciáddal társalogni, mivelhogy munkanélküli vagyok." Erre a legutóbbi találkozásra Dezső nem egyedül jött el. Lacival egyidősnek látszó fiú volt vele. Bemutatta. „Ez Zoli. Nem vasas, de – ha mondom, elhiheted – rendes gyerek." Nevetett. Dezső Lacinak már nemegyszer az orrára koppintott amiatt, hogy a vasasokat – ez a martinban nevelődött belé – sokkal többre tartotta, mint a más szakmabelieket.

Zolit – a másik nevét máig se tudja – nem sikerült jobban megismernie ezen az egy találkozón. Csak annyit tudott felőle, hogy fás, és hogy egy kisebb üzemben dolgozik a Ferencvárosban . . .

„Ejnye . . . várjunk csak . . . valami összefüggés lehet . . . Mit is mondott Karsay néni? Dezső valamilyen ferencvá-

rosi kocsigyárban mondott beszédet, amikor rátörtek a rendőrök. Nem ebbe a gyárba való ez a fiú is?" Azt se tudja róla, hogy hol lakik. Pedig milyen jó volna, ha lenne valaki, akivel most megbeszélhetné, mit kellene tenni, hogy helytállhassanak a martinban, amikor láthatólag izgalmas és nehéz napok várnak rájuk.

A Benczúr utcai palotában baráti eszmecsere folyik Ullmann és vendégei között. A szalonban bódítóan keveredik a jóféle Regália-Média, a pettyes Havanna szivarok, a konyak, a likőrök illata meg a hölgyek bódító parfümje. Ullmann-né Herczeg Ferenc *Aranyborjú*járól beszélget Chorin Ferenccel. Most mutatta be a darabot a Vígszínház. Nagy a sikere. A Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. vezére, aki ezekben a hónapokban keveset tartózkodik Pesten, negyvenhárom esztendős, fékezhetetlen energiájú pénzember. „Méltó fia az apjának" – mondják róla üzleti és baráti körökben, s ez nem kis elismerés. Az öreg Chorin, a Gyáriparosok Országos Szövetségének elnöke, már nyolcvan esztendős. Mostanában szinte állandóan betegeskedik. Élete szüntelen munka volt, lángolás a vagyonért, új termelési és üzletágak létrehozásáért, roppant gazdasági hatalmának szüntelen növeléséért.

– Okvetlenül meg kell nézniük, drágám – hajtogatja Ullmann-né –, hogy az az aranyos Rákosi Szidi milyen egy dédnagymama, nahát, erre nem lehet jelzőket találni. És Gombaszögi . . . Tudja, az első felvonásban egy olyan biedermeier dáma, a másikban kis lecsúszott színésznő. No és a Varsányi Irén . . . az a báj, az a kedvesség. Vagy Csortos . . . Na, mit mondjak . . . meg kell nézni.

– Igen, feltétlenül szerét ejtjük – bólint rá szórakozottan Chorin, akit ezekben a napokban alig tud bármi is érdekelni a Rimamurányi–Salgótarjáni Vasműveknél folyta-

tott hadműveletein kívül. Minden erejét arra összpontosítja, hogy ott is kiterjessze befolyását az igazgatóságban.

Ullmann Sipőcz Jenővel folytat meghitt beszélgetést. A polgármester eleinte kissé félszegen mozgott a nagynevű pénzmágnások körében. Rossz érzései akkor oszlottak el, amikor a házigazda megkülönböztetett figyelemmel fordult hozzá, mintha ő is a legbeavatottabbak egyike volna. Ullmann tudja, hogy Sipőczöt nem annyira a képességei, mint inkább jó közéleti kapcsolatai tették fontos személyiséggé, a Keresztény Párt egyik vezetőjévé. Kétségtelenül művelt ember, jogi és államtudományi doktor, a költőien stilizált ünnepélyes szónoklatok mestere. Nagyon ért az előkelő modorú, halk hangú és éppen ezért hatásos retorikai mesterfogásokhoz. De semmivel sem több ennél. A mérleg nyelve, kebelbarátja: a szélsőséges „fajvédő" Wolff Károly és Ullmannék között, akiket a maga szűkebb társaságában „bizonyos nemzetgazdaságilag nélkülözhetetlen pénzügyi körök"-nek nevez.

– Ezek szerint helyesen következtettünk – mondja Ullmann –, amikor feltételeztük, hogy önt mint a főváros polgármesterét, szintén közelről érintik és aggodalommal töltik el a gyárakban észlelt fejlemények.

– Mi sem természetesebb ennél – feleli Sipőcz.

– Nos, a Ganz-ügyet likvidáltuk – folytatja a báró –, legalábbis ideig-óráig. Most azonban újabb izgalmaknak nézünk elébe. Chorin azt mondja, náluk Salgótarjánban is mozgolódnak a munkások. Tulajdonképpen ez bírta rá, hogy idejöjjön. Ha Csepelen . . .

– Ebben a kérdésben, sajnálom, nem tudom elítélni a kormány álláspontját – jelenti ki Sipőcz. – A saját helyzetét rendítené meg, ha egyértelműen állást foglalna a gyáriparosok mellett. Rendkívül népszerűtlen lépés volna . . .

– Kormányunk népszerűségéről általában tudnánk egyetmást mondani. Ön is és mi is – kapcsolódik bele a beszél-

getésbe Kornfeld Móricz, aki Ullmann tekintetéből biztatást olvasott ki, hogy foteljét közelebb húzza. – Vitathatatlan, hogy a kormány, amikor időnként úgy tesz, mintha rokonszenvezne a munkásokkal, csak elmérgesíti a helyzetet.

– Megismételhetem, amit az előbb mondtam – tér ki Sipőcz. – A kormány nézeteit – ez egyébként köztudomású – sok tekintetben nem osztom, de ez esetben . . .

Ullmannt bosszantja a polgármester állásfoglalása. Ha a Csepelen tapasztalt nyugtalanságból tűz kerekedik, és a Ganz üzemek újra kezdik, könnyen általános sztrájk lehet a következménye. Akkor aztán – nem is szólva a részvénytársaságot ért hatalmas kárról – aligha lehet majd Párizsban arra hivatkozni, hogy „Magyarország a teljes megnyugvás állapotának küszöbén áll".

Edwin Kemp, aki a szomszédos Lendvay utcai amerikai diplomaták közül a „legszimpatikusabb fiú", valami komikusan ható angol–magyar keverék nyelven zenéről társalog Ullmann Bessyvel. Még harmincesztendős sincs ez a sokat tapasztalt, világotlátott jenki. Vékony nyakát időnként idegesen rángatja a szokottnál is magasabb keménygallérabroncsban. Monoklit visel, s gyűrűkkel ékesített finom kezével minduntalan vörösesszőke bajuszát sodorgatja. Üzleti körökben is komolyan veszik őt. Fleissig Sándor, a tőzsde nagy tekintélyű alelnöke, aki egyike a pénzvilág legfőbb vezetőinek, éppen olyan megkülönböztetett tisztelettel beszél vele, mint nagyernyei Ernyey, az Ikarus igazgatója, vagy Czekéliusz Aurél, a Ganz-gyár igazgatósági tagja.

Kende Tódor is megjelent – ezúttal először – Ullmann előkelő házában. Hosszú ideig szinte észrevétlenül húzódott meg az egyik mély bőrfotelben, de aztán lassanként, ahogy megszokta a környezetet, igyekezett közelebb kerülni hol az egyik, hol a másik beszélgető társasághoz.

Ullmann még mindig Sipőczcel és Kornfelddel tárgyal.

– Felemeltük a bérezési skálát – mondja éppen. – Senki

sem állíthatja, hogy nem vagyunk belátással. Ki tagadhatná, hogy nő a drágaság? De megoldja-e a problémákat, ha belemegyünk a húszszázalékos béremelésbe?

– Célszerű, ha a munkások úgy látják, hogy önök nem zárkóznak el érzéketlenül minden kívánságuk elől – jegyzi meg Sipőcz.

– Igen, igen, de hol a biztosíték, hogy a munkavállalók ezzel beérik? – méltatlankodik a házigazda. – Csepelen máris olyan hangok hallatszanak, hogy a húsz százalék kevés, mert az árak megduplázódtak. A magunk részéről viszont ezzel elmennénk a lehetőségek legvégső határáig.

– Ha ezek ott nálunk munkabeszüntetéshez folyamodnának – áll Ullmann mellé lovag Wahl Oszkár –, akkor kizárjuk valamennyit. Nem engedhetjük meg, hogy a munkásság hepciáskodjon velünk.

– Úgy van – helyesel Czekéliusz Aurél, aki látva, hogy érlelődik a döntés, szintén Ullmannhoz húzódik. – Legjobb lesz, ha holnapután kiplakatírozunk, és közzétesszük, hogy minden renitenskedést megtorlunk, minden sztrájkkísérlet az egész munkásság kizárását vonja maga után.

Ullmann felesége, miután vendégeinek Gusy Coctaillal kedveskedett, a fiatalok társaságához csatlakozik. Most már Chorin figyelme is egészen a tárgyalásra összpontosul. – A jelenlegi kedvezőtlen viszonyok mellett abszolúte korlátozottak a terhek, amelyeket a vállunkra vehetünk – jegyzi meg. – Állítom önnek – fordul Sipőczhöz –, hogy minél engedékenyebbek leszünk, annál inkább nő a munkavállalók étvágya és bátorsága. Megfigyeltem Salgótarjánban, hogyan reagáltak az ottaniak a Ganz-gyári sztrájkra. Ha nem szorítjuk őket vissza, azóta már a tarjániak is leálltak volna.

Kende Tódor elérkezettnek látja az időt, hogy észrevétesse magát. Közelebb biceg.

– Minden bizonnyal méltóztatnak tudni – mondja hajlongva –, hogy már maga a húszszázalékos emelés is évi

háromszázhetvenmillió korona többletkiadást jelentene csupán vasipari üzemeinkben.

– Szép összeg – állapítja meg Fleissig, és nehéz testével kényelmetlenül feszeng a fotelben.

– Önök nemes példáját adják hazafias érzületüknek – mondja a polgármester –, ha szükség esetén nagylelkű elhatározással mégis teljesítik az üzemekből hangzó óhajt. Valóban megértéssel kell lennünk kétkezi munkát végző honfitársaink helyzete iránt. Sanyarú életkörülményeik forradalmasító hatással lehetnek rájuk... Köztünk, uraim – paposan felemeli a kezét –, lehetnek politikai differenciák, de abban bizonyára azonos a nézetünk, hogy a dolognak jobb, ha elejét vesszük. Egyformán kötelességünk... és érdekeink is ezt parancsolják.

– Háromszázhetvenmillió nem csekély összeg – ismétli Fleissig Sándor.

Éber Antal, a Schlik–Nicholson elnöke élénken helyesel:

– Valóban... és ha megadjuk, vajon nem lesz-e akaratunk ellenére olaj a tűzre?... Annyi biztos, hogy ennél tovább nem mehetnénk az engedékenységben. Semmi esetre sem.

Kis csend áll be, aztán váratlanul Kornfeld Móricz szól:

– No, igen, háromszázhetvenmillió. Tekintélyes összeg... Ha emlékezetem nem csal, éppen ennyi a hiány az óbékáinál...

A társaság tagjai egymásra néznek. Ajkukra fagy a szó. Óriási a megrökönyödés. Sipőcz sápadt arcát hirtelen pirosra festi az izgalom. Kíméletességből úgy tesznek, mintha nem vennék észre. De a Kornfeld iránti rosszallásnak sem ad senki hangot. Elvégre a fiatal báró Weiss Manfréd veje, négyezer hold gazdája, s pillanatnyilag – minthogy apósa már jó ideje az ágyat nyomja – legfőbb igazgatója a hatalmas családi Rt-nek. Csak egy-egy tekintet villan össze sokatmondón: „Ezt talán mégse kellett volna ilyen nyersen."

Kornfeld tisztában van azzal, hogy megengedhet magának ilyen tréfát. A karitatív egyesületekben betöltött díszes tisztségei, közismert vallásossága, amelynek elismeréssel adózik Prohászka püspök is, nem akadályozzák, hogy egy kis borsot törjön ennek a tömjénszagú emberkének az orra alá. Példátlan arrogancia: Sipőcz azt ajánlja, hogy a WM gazdái legyenek nagylelkűek, ők nyúljanak jobban a zsebükbe, hogy a fővárosban nyugalom legyen. Polgármester? No és aztán? Vigye el az ördög.

Még mindig tart a néma zavar.

A társaságban pillanatok alatt elromlott a hangulat. Az OBKI hírhedt panamája jó ideje foglalkoztatja a főváros közvéleményét. Kínos és egyáltalán nem szalonképes ügy. Közéleti tekintélyükkel a főváros vezetői – elsősorban Sipőcz – hosszú időn át fedezték az Országos Burgonya Közvetítő Iroda igazgatójának machinációit. Most kiderült róla, hogy egy osztrák exportüzletből több mint háromszázhetvenmillióval nem tud elszámolni, pedig kiszállította az országból úgyszólván az egész szabolcsi termést, mintegy hatezer vagon burgonyát.

Hosszú ideig tart a kínos csönd. Chorin mérgesen néz Ullmannra, mert az zavarában ahelyett hogy másra terelné a szót, hirtelen meglepetésében Kornfeld szavait ismétli:

– Ó igen, az a burgonya-ügy . . .

És Kornfeldnek, úgy látszik, ez sem elég. „Lássuk csak – gondolja –, hogy érzi magát ez a legpuritánabb polgármester, aki a mi zsebünkre próbál kegyes és megértő lenni a munkásokhoz." Még jobban ki akarja élvezni a társaság zavarát. Öröme telik az általános megrökönyödésben.

– Jawohl, uraim. A Borhivatali Intézet igazgatóságánál pedig száznyolcvanötmillió úszott el. Ez valami svájci borexport. Ennyi millióból jutna a munkásoknak.

Ez már igazán sok! Ullmannék vendégei valamennyien kellemetlenül érzik magukat. Hallatlan tapintatlanság . . .

Nem csoda, hogy mindenki fél Kornfeld szókimondásától és „rossz vicceitől", amelyek – sajnos – legtöbbször nem is viccek. A háta mögött nemegyszer összesúgnak: „Micsoda bugris. Meglátszik, hogy a tolnai parasztok között nevelték." Ez egyébként igazságtalan megállapítás, mert az öreg Kornfeld Zsigmond két fiát a vidéki kastélyban angol nevelőnő tanította illemtudásra, egy hitbuzgó káplán pedig türelemre, jóságra, szeretetre . . .

A hivatalos beszélgetés rendje jóvátehetetlenül megbolydult. Chorin, hogy mentse a helyzetet, feláll és erőltetett jókedvvel ajánlja:

– Ne hanyagoljuk el kedves amerikai barátunkat se. Mister Kemp elmondhatná nekünk, mi újság az ő boldog és gazdag hazájában. Vajon mit játszanak most a New York-i színházak?

Mr. Kemp kész a válasszal: a Theatre Guild Shaw-bemutatóra készül. A *Back to Mathuselah* című komédia-ciklust készíti elő.

– Hogyan mety ez matyar nyelven? – kérdezi.

A társaság több tagja egyszerre siet segítségére:

– Vissza Matuzsálemhez!

– Yes, yes. Thank you!

Nevetnek.

Fesztelen baráti csevegés kezdődik. Lassanként Sipőcz is visszanyeri nyugalmát. Kéri a háziasszonyt, hogy üljön a zongorához. Ullmann felesége kis ideig kéreti magát, aztán a palota szalonjában felhangzik egy Chopin-polonéz.

A famunkások Népszínház utcai helyiségében töltik idejük jó részét a sztrájkolók. Csak éppen azt nem tudják, mikor lesz vége a kedvük ellenére való tétlenségnek. És egyáltalán: mi lesz a vége ennek az egész dolognak? A többi munkáshoz hasonlóan ők is húszszázalékos béremelést kö-

veteltek. Ezt a Lingel és Fia Pillangó utcai telepén az igazgatóság éppúgy megtagadta, mint a Neuschloss-Lichtignél Albertfalván. Mi mást csinálhattak: letették a munkát. Most várják, hogy a néma harc eldőljön. A munkaadók érdekvédelmi szervezete sem tétlen: azt bizonygatja, hogy „a faipar pang, nincs exportlehetőség, a vállalkozók alighogy élnek".

A sztrájkolók sakkoznak, beszélgetnek. Klárik szaktárs, a szövetség elnöke nem nézi őket jó szemmel. Amikor az imént keresztülment a füstös, zajos termen, félhangosan megjegyezte: „Ezek itt azt lesik, hogy a sült galamb a szájukba repüljön." Dühösen néznek utána, káromkodnak. Beigazoltnak látják – amit eddig is sejtettek –, hogy a szakszervezet vezetői nem érettük buzgólkodnak.

Az árak gyorsabban emelkednek, mint amilyen gyors mozgású Horovitz Gábor, a szakszervezet titkára, vagy Czédli István, a helyettese.

– Ezek megkapják a pénzüket így is, úgy is – mondja egy fiatal munkás a Tögl faárugyárból, miközben az egyik sakkozó mögül figyeli a játszmát. – Nem okoz nekik álmatlan éjszakát, hogy a mi családunk mit eszik.

Hát igen. A fiatal famunkások már hónapok óta járnak Czédli nyakára, hogy hadd alakítsák meg a Famunkások Szövetségében az ifjúmunkás csoportot, amely keményebben harcolna a fiatalokért. Már más szakszervezetekben is működik ilyen. De a titkárság hallani sem akar róla.

Aki az előbbi megjegyzést tette – a Tögl faárugyár munkása –, barátja vállára teszi a kezét:

– Ha mattot kaptál – mondja kissé kajánul –, hagyd abba, volna néhány szavam hozzád.

– Mit akarsz? – néz fel rá a társa, aki a Salétrom utcai Kölber kocsigyárból való.

– Mondtam, majd ha befejezted – inti le a társa.

A fiatal sakkozó mellett idős bácsi üldögél. Naphosszat

itt tanyáz, tarisznyából ebédel. Szomorúan néz maga elé. Ritkán szól, akkor is keveset. Csóválja a fejét, méltatlankodik:

– A Bazilikát is a mi gyárunk rendezte be, most meg már arra se vagyunk jók, hogy legalább azt a nyomorult életmódunkat bebiztosítsuk. Hallott már ilyet az emberfia?

– Maga hol dolgozik, édesapám? – kérdezi a Tögl-gyári fiú.

– Én-e? A Michl bútorgyárban, fiam. Jóval előbb kezdtem, mint ahogy te a világra jöttél. De mondhatom, ilyen cudarul még sohase álltunk.

– Hol van az? – kapja fel a fejét az egyik sakkozó. – Hallottam róla. Híres üzem.

– Az-e? Még hogy milyen híres – élénkül fel az öreg. – Időtlen idők óta onnan kerülnek ki a legjobb dolgok. Tőlünk való a tőzsde teljes bútorzata, a Gresham palota, a Hitelbank minden darabja. Azt kérded, hol vagyunk? No, ha a kőbányai alsó-pályaudvarnál jársz, ott megtalálod. Szemben van vele.

– Most a sztrájk előtt is fontos munkát csináltak? – érdeklődik a fiatal sakkozó. Közben, mint barátja előre látta, valóban megkapja a mattot.

– Hát, hisz ha ilyenen dolgoztunk volna – feleli az öreg –, nem is tudtak volna velünk kibabrálni. Éppen az okozza vesztünket, hogy most nem sürgős a munka. Azokat az átkozott amerikai rendszerű tolóablakokat gyártjuk.

– Nem kell azért elkeseredni, fater – mondja hangoskodó vidámsággal, aki a sakkjátszmát megnyerte –, a tolóablakokat sem csinálja meg saját kezűleg Michl, vagy mi a fenének hívják. Ki kell tartani.

– Ki ám, de meddig? – lógatja fejét az öreg. – Nem sok jót várok ettől.

– Ha elkezdtük, végigcsináljuk, más út nincs – mondja határozottan a Tögl-gyári ifjúmunkás, és félrevonja a barátját.

– Ja persze, ha én annyi idős volnék, mint te, kedves gyermekem – mormogja az öreg, miközben gyufaszállal kotorgatja pipáját –, én is ezt mondanám.

Amazok, a két fiatal, behúzódnak az egyik ablakszöglетbe, és csendben tanakodnak. Egyiküket – a Tögl-belit – Lehner Istvánnak hívják. A másik: Mészáros Pali. Az előbbi tán huszonkettő lehet, az utóbbi tizenkilencen is innen van.

– Mindjárt itt lesz Antal Zoli a Fleschtől – mondja Lehner. – Azt ígérte, valakit hoz magával.

– Mit akarsz velük? – kérdi Mészáros.

– Mit akarnék? Gondolhatod, hogy nem máriásozni. Először is azt kell megtudnunk, hogy még mindig nem történt-e semmi.

– Hol?

– Hol? Hát ott náluk, a kilencedik kerületben, vagy éppen az üzemükben. Másrészt... Magunkkal visszük Czédlihez Antalt és a másikat is. Ráverünk az asztalára, az anyja szentjit!

– Na, csak ne heveskedj – inti a fiatalabb, és ijedten körülnéz. – Minek erőszakoskodunk ezzel?...

– Ha a nadrágodba pottyantod a szíved, felőlem maradhatsz – ripakodik rá Lehner. – Mondtam már, nemcsak arról van szó, hogy neked vagy nekem hogyan kényelmesebb. Meg kell csinálni, érted? Utasítás van rá, hogy az ifi csoportot nyélbe kell ütni.

– Jó, jó, tudhatod, hogy én nem vagyok ellene – védekezik Mészáros. – El is mentem veled egyszer Czédlihez. Már elfelejtetted, hogy majdnem kirúgott? Ha újra molesztáljuk, bizonyos, hogy kipenderít bennünket.

– Akkor majd újból bemegyünk. Még többen. Aztán megint felmegyünk hozzá. Annyian, hogy az íróasztala alá bújjon ijedtében, a nemjóját. Na. De te ne sopánkodj, érted? Azt nem szeretem.

– Nem szereted, nem szereted ... – ismétli elkedvetlenedve a kis Mészáros. – Ha olyan sokan akarják, miért nem jönnek velünk? Miért csak magunkat toljuk fel a szószólójuknak?

– Tényleg nem érted? – dühösködik Lehner. – Ha igazán begyulladtál, menj vissza sakkozni. Elmegyünk hozzá nélküled is.

– Te mindig csak lármázol. Veszekszel, ahelyett hogy meghallgatnád a másikat – mondja sértődötten Mészáros Pali. – Olyan vagy, mint a pulyka. Értsd meg, nem mondtam egy szóval sem, hogy nem megyek veletek. Csak azt kérdeztem: ha az ifik akarják, hogy külön csoportjuk legyen a szakszervezetben, miért nem harcolnak érte ők is.

– Majd harcolnak, ha lesz ifiszervezet, ha mi vezetjük őket – mondja visszafojtott indulattal Lehner Pista.

Mindenki nagyon energikusnak ismeri ezt a vöröses hajú fiatal munkást. Rövidre nyírott haja olyan, mint a kefe. Fel-lehúzogatja rajta a tenyerét, különösen akkor, amikor mérges.

Antal Zoli – amióta mind több üzemben szüntetik be a munkát – gyakran jár a szakszervezeti központba. Józsi ugyancsak volt itt néhányszor.

Odabent a kocsigyárban semmit sem tudnak kisütni, nem tudják, mihez kezdjenek, hogy társaikat gondolkozásra bírják.

A Flesch-gyár munkásai jámbor emberek. Egy sem akad köztük, aki elmondhatná, hogy nincs szűkében kenyérnek, ruházatnak, hogy télvíz idején elég melegen öltözteti a gyerekét, hogy felesége csinosan jár. Mégsem tesz semmit egyik se. Mégse meri kinyitni a száját egyik se. Flesch úr hét végén megtoldja a bérüket egy-két százassal, és még hálálkodnak is neki. Pedig ki jár olyan jól, mint éppen ő

maga, aki nagylelkű lehet anélkül, hogy az erszénye komolyabban megérezné. Micsoda jó villámhárító az a néhány bankó, amit odadug régi munkásai orra alá, hogy elhúzza vele a szájuk előtt a mézesmadzagot. A két fiú látja, érti, mi történik, csak ereje nincs elég, hogy ezen változtasson. Ha korábban meg is kockáztattak néhány apró megjegyzést, most ezzel is felhagytak, mert Szigeti Zsiga – bebizonyosodott – gondoskodik róla, hogy az is eljusson Flesch úr füléhez, amit ő maga nem hallhat. Amúgy se volna sok haszna a beszédnek, mert ha olyan még akadna is, aki hallgat rájuk s titokban egyetért velük, olyan még nem akadt, aki ennek hangot adott volna, melléjük mert volna állni.

Ketten vannak ők a Remete utcából.

– Bizony a mi házunktájáról semmi érdekeset nem tudok mondani – kezdi a beszélgetést Zoli, amikor bemutatja Tóth Józsit Lehnernek és Mészáros Palinak. – Nálunk semmi se mozdul.

– Ilyet még nem láttam – csapja össze a kezét Lehner Pista. – Egy ilyen tenyérnyi üzem, és nem lehet okosan beszélni az emberekkel... Nahát, ez aztán egy társaság.

A két fiú – Zoli és Józsi – bűntudattal néz maga elé. Mit felelhetnének?

– Majd meglátjuk – legyint Pista. – Nem kell azért elszontyolodni. Egyszer talán a tieiteket is jobb belátásra lehet majd bírni. Hiába, nem megy máról holnapra. Apránként kell előbbre jutni.

– Igen – mondja bizonytalanul Zoli.

Józsi nem érti, hogy Zoli mivel ért egyet. Megkérdezi:

– Hogyan apránként?

A másik három a beavatottak fensőbbségével összemosolyog.

– Úgy, ahogy veled csináltuk, igaz, Zoli? – mondja magabiztosan Mészáros Pali. – Veled is apránként jutottunk el oda, hogy most itt vagy. Majd elhoztok még másokat is.

Valami aztán csak lesz, talán még nálatok is, abban a híres kocsigyárban.

– Különösen akkor – szól gúnyosan Lehner –, ha mi magunk attól félünk, hogy Czédli kidob bennünket.

Mészáros megérti a célzást. Hallgat.

– Miről van szó? – érdeklődik Zoli.

– Miről? Mielőtt jöttetek, azt ajánlottam, hogy ha ti vállalkoztok rá, négyesben keressük fel Czédli Istvánt. Tudod, ki az – fordul Zolihoz –, egyszer már mutattam neked. A helyettes titkár, Horovitz párja. Meg kell mondanunk neki: elérkezett az ideje megalakítani az ifjúmunkás csoportot. Mészáros azt tartja – húzza el a száját gúnyosan Pista –, hogy valamennyi érdekeltet fel kéne vonultatni ide a Luther utcába, különben ő sem jön. Nem akarja kidobatni magát.

– Ne vacakolj. Mikor mondtam neked, hogy nem megyek? – A kis Mészárosnak remeg a hangja, elszorul a torka. Alig tudja folytatni. – Olyan utálatos tudsz lenni. Mikor mondtam, hogy nem megyek?

– Na, akkor rendben van – vágja mellbe játékosan Lehner az elkeseredett fiút. – Fel a rostéllyal és a vasbuzogánnyal! Egyszóval arról beszéltünk, hogy ma ünnepélyes látogatást teszünk Czédli szaktársnál.

Lehner Pista látja a zavartságot Józsi és Zoli arcán.

– Benne vagytok?

Egymásra néznek.

– Mehetünk – vonja meg a vállát Zoli.

Józsi ijedten próbál kitérni:

– Azt se tudom, miről lesz szó, mit kell mondani?

– Semmit – nyugtatja meg Lehner. – Én majd megmondom neki, amit kell. Engem már úgyis ismer. A háta borsódzik, ha meglát. Ti csak vágjatok komoly képet, hogy érezze: nemcsak a magunk nevében beszélünk, hanem a faipari üzemek ifjúmunkásait képviseljük.

– Hát nem így van? – nyeri vissza a hangját Mészáros Pali.

– Persze hogy így van – csillan fel Lehner Pista szeme. – Akarják az ifjúmunkások a külön csoportot? Persze hogy akarják. Szükség van rá? De mekkora. Nos akkor? . . . Sorakozó, balra át, indulj!

A titkárság előszobájában várakozni kell: tárgyalás folyik Horovitz Gábornál.

– Értsék meg, szaktársak – ez Horovitz hangja –, azért, mert maguk a Hazai Fakitermelőnél elhamarkodták a dolgokat, mi nem rúgjuk fel a megállapodásunkat. Mi az általános érdekeket nézzük.

– Mi meg csak ismételhetjük – feleli valaki mérgesen –, hogy a megállapodásuk Knob Sándorral jó lehetett hetekkel ezelőtt, de ma már tarthatatlan.

– Sajnáljuk, a magunk részéről . . .

– El voltunk rá készülve.

– Hagyjanak fel a vádaskodással.

– Maguk talán nem alkudoznak a GYOSZ-szal a mi megkérdezésünk nélkül?

– Kikérjük magunknak.

– Hagyjuk, Horovitz szaktárs. Magukat most csak egy érdekli: lesz-e mandátumuk?

– Hogy merészel? . . . demagógiát űzni könnyű . . .

– Ez Czédli – súgja Lehner Pista a többieknek.

– Fel van paprikázva – jegyzi meg Mészáros.

– Alaposan – nevet Pista.

– Ziher, hogy kirúg bennünket – szól izgatottan Pali. – Alaposan fel van paprikázva . . .

. . . Nyílik az ajtó. Három elkeseredett munkás csapja be maga mögött.

Néhány perc múlva kilép Czédli István.

– Hát maga mi járatban van itt megint? – szól ingerülten, amikor észreveszi Lehnert.

Czédli elvtárshoz jöttünk . . .

– Miről van szó? – kérdi a titkár. – Sietek. – Előhúzza

zsebóráját. Megcsóválja a fejét, mint aki máris elkésett valahonnan.

– Nem mehetnénk be pár percre? – bök Czédli szemközti ajtajára Lehner Pista.

– Mondja csak szaporán, nincs időm.

– Az ifjúsági csoportról . . .

– Sejtettem. – Czédli gúnyosan nevet. – Nem gondolja, hogy terhes már a folytonos interveniálásuk?

– Még semmit se tettek . . .

– Azt bízza ránk, ifjú barátom. Különben is . . . Megmondtam: mi magunk fogjuk eldönteni, mikor milyen szervezeti lépéseket teszünk. Hozzám ne járjon deputációkkal, értette?

– Hallgasson meg bennünket, Czédli elvtárs – kéri Lehner. – Nem követelőzni jöttünk, nem kedvtelésből deputációzunk. Arról van szó, hogy . . .

– Tudom – vág a szavába Czédli –, szervezkedni akarnak. Megmondta elégszer.

– A tőkések támadása ellen . . .

– Hagyjuk a nagy szavakat. A kapitalizmus offenzívája . . . Bérdiktatúra . . . A többit elengedem. Jobban tennék, ha tanulnának. Minket pedig lehetőleg ne oktassanak ki, hogy mit kell tenni.

– Nem akarjuk kioktatni, Czédli elvtárs. Azt akarjuk, hogy törődjenek az ifjúmunkásokkal.

– Éppúgy törődünk velük, mint a többi munkással.

– Ez igaz – hagyja jóvá Lehner Pista. – De mi azt szeretnénk . . .

– Megálljon! – emeli fel a kezét Czédli. – Ki az a mi? Ki hatalmazta fel, hogy mások nevében beszéljen? És magukat?

– Azt hittük, megérti kívánságunkat – mondja Lehner. – Négyen vagyunk itt. Igaz, senki se választott meg bennünket, csak . . .

– Akkor mit akarnak?

– El akarjuk mondani, mi a fiatalok kívánsága.

– Ismerjük a kívánságaikat. Igyekszünk támogatni a fiatalokat – inti le a titkár. – Tanuljanak, aztán majd ha kellő iskolázottságuk lesz, beleszólhatnak a dolgokba. Később meg majd maguk állhatnak a helyünkre. Majd jobban csinálják, ha tudják. De addig... Ide hallgasson, Lehner. Maga egy tehetséges fiatalember. Azt hallom, művészi hajlamai is vannak. Politikai ambíciói... Ne ellenzékieskedjen örökösen. Mondom, majd maguk – maga is – jobban csinálják. Engem ne szekírozzon.

Czédli menni készül. Pista és a fiúk elállják az útját.

– No, mi az? Nem beszéltem elég világosan? – förmed rájuk.

– Értse meg, kérem – mondja keményen Lehner –, mi nem kéregetők vagyunk, akiket könnyen lerázhat. Ha nem is küldtek bennünket, mégis a fiatalok nevében beszélünk. A fiatalok azt kívánják, hogy legyen a szövetségnek ifjúmunkás csoportja.

– Mire kellene az?

– Tanulni akarunk – szólal meg félszegen Mészáros Pali. – Czédli szaktárs is mondja, hogy tanulni kell.

– Te hány éves vagy, fiam?

– Tizenkilenc leszek.

– Sztrájkolsz?

– Igen.

– Szakmunkás vagy?

– Már régen.

– Melyik üzemből?

– A Kölber kocsigyárból.

– Nyílik elég alkalmad a tanulásra – mondja Czédli. – Miért nem látogatod a szabadegyetemi előadásokat?

Mészáros Pali vállat von:

– A jég keletkezéséről tartanak előadást – mondja csen-

desen. – Meg a fagyások megelőzéséről és a léghajózás fejlődéséről . . .

– Ez mind hozzátartozik az általános műveltséghez – állapítja meg Czédli. – Lám, milyen jól megtanultad. Kár ezt olyan fölényesen lebecsülni. Ha a munkásság hatalomgyakorló erő akar lenni, előbb meg kell szerezni az ismereteket . . .

– Kicsit hosszadalmas folyamat lenne – jegyzi meg Lehner Pista. – Ha győz a munkásosztály, lesz idő bőven tanulásra.

A titkárt elönti a méreg.

– Mindent jobban tudnak . . . Ugyan mi tetszene maguknak, forrófejű ifjú titánok? Hogyan képzelik? Mivel segítsük magukat?

– Megmondom – kap a szón Lehner. – Ha szervezetünk volna, azokról a dolgokról beszélgetnénk az ifjúmunkásokkal, amikről a *Népszava* is ír, vagy a *Famunkások Lapja.*

– Miről például?

– Hát – gondolkozik Pista – a szociáldemokrácia munkájáról, a szocializmusról, Marxról, a „Bér, ár profit"-ról . . .

– Úgy? – lepődik meg Czédli. – Magyarán szólva, politikai előadások, viták kellenének, nemde?

– Miért ne? A szervezett ifjúmunkásság ismerni akarja az életet, azt akarja . . .

– Tudom, tudom – vág közbe a titkár. – Az ifjúság sokat akar. Amikor én annyi idős voltam, mint most maga – hány éves? – húsz? huszonegy? –, én is sok mindent szerettem volna. Én is fejjel rohantam a falnak. A politika olyan, mint az ital, ha valaki rászokik, egészen rabjává válik. Maguk még ráérnek ezzel.

– Segíteni szeretnénk – bátorodik neki Antal Zoli. – Most is, hogy sztrájk van, sok fiatal csavarog, elzüllik. Ha összetartanánk őket . . .

– Szépen hangzik, öcsém . . . – Czédli megfogja Zoli karját: – Maguk így látják, mi meg másképpen. Na, hogy ne törjék a fejüket hiába, megmondom én nyíltan. Látom, azt hiszik, valami begyepesedett fejű, ósdi szakszervezeti bonc vagyok, ahogy azt maguknál mondogatják. Hát nem. Jól megértem . . . megértjük, mit szeretnének. Csak . . . csak nem értünk vele egyet.

– Miért nem?

– Azért, mert a fiatal olyan, hogy mindenben a szélsőségek ragadják el. Ha politizál, ébredő lesz belőle, vagy bolseviki. Középutat nem ismer. Heves és türelmetlen, érti? – ragadja meg Lehner Pista kabátjának kihajtóját. – Utoljára mondom magának, hagyjanak fel a molesztálással. Nincs szándékunkban bolsikat nevelni. Hozzám többet ne is jöjjenek ilyen dologgal. Ifjúsági csoport – a maguk szája íze szerint – nem lesz . . .

– Ez az utolsó szava, Czédli szaktárs? – ágaskodik Mészáros Pali, és szinte Lehner elé nyomakszik.

Czédli dühösen, maró gúnnyal feleli:

– A legeslegutolsó, tisztelt bolsi jelöltek. Melegen ajánlom, hogy térjenek észhez, amíg nem késő. Nincs több időm, már így is jól feltartottak világmegváltó eszméikkel.

A Mária Valéria telep nyugalmát váratlan rendőrségi razzia kavarja fel. Nem ritkaság itt, hogy időnként detektív puhatolózik valaki után. A kis lopások elkövetői majdnem mindig a legszegényebbek közül kerülnek ki. A szegénynek még bűnös úton se igen kínálkozik alkalma nagy kincsek eltulajdonítására. Bajosan kerülhet ilyennek akár csak a közelébe is. Rongyossága, zavara mindjárt elárulná. Manapság még ehhez is bizonyos „megalapozottság" kell, enélkül nagy fába senki se vághatja a fejszét. A hatósági közegek tudakozódása mögött többnyire kisebb tolvajlások,

tyúklopások, biciklieltulajdonítások húzódnak meg, italos állapotban előidézett közbotrányokozások, Teleki téri csetepaték. Gyakori az is, ha rendőr jön valakiért, hogy előállítsa kihágásért. A készültség most nagyobb a szokottnál. Ebből látszik, jelentősebb ügyről lehet szó, mint máskor.

Gyerekek zsivajgó hada kíséri a rendőrségi embereket, akik Kefei Dugál János után kérdezősködnek. Az anyjához mennek a tizennyolcas barakkba.

– Vidékre utazott a fiam munkát keresni – mondja nekik Dugálné. – Öt napja éppen.

– Nem lehet az, jóasszony – ellenkezik az egyik detektív. – Tegnap még keresztelőn volt.

– Az ám – toldja meg a másik. – Igyátok és vigyétek, ez az én vérem . . . Nagy áldomást ittak.

– Nem értem, mit tetszenek mondani – húzza meg a kendőjét vállvonogatva az öreg Kefei Maris. – Az én Janim sose issza le magát. A gyomra se bírja . . .

– Finnyás gyomra van, hogy a frász esne bele – szellemeskedik a detektívek mögül egy rendőr.

Az öregasszony felkapja a fejét:

– A biztos úréba, már engedelmet, csak essen a biztos úréba!

A rendőr dühösen emelné a kezét, de az egyik civil visszaparancsolja:

– Maradjon csak, őrmester.

A két detektív félretolja Kefei Máriát. Körülszaglásznak a parányi konyhában. Fehérre meszelt kátránypapír fedi a plafont, alig egy arasznyira a fejük fölött. A betonpadlón fonott szalma lábtörlők vannak kiteregetve, hogy csökkentsék a hideget. Tulajdonképpen barakk-kórháznak építtette ezeket a helyiségeket az áldott szívű Matild Amália Mária Valéria főhercegnő, Ferencz József leánya, Ferencz Szalvátor hitvese.

Kefei Maris konyhájában néhány fazék, lábos, bögre és

tál – valamennyi üres. A szoba kevéssel nagyobb a konyhánál, de így is csak akkora, hogy valahogy megfér benne egy deszkaágy, egy keskeny kanapé és a kerek tetejű kisasztal, amelyen kifakult fényképek fekszenek. Az egyik detektív felvesz egy fényképet, megnézi, aztán hanyagul visszadobja. A padlóra esik, nem hajol le érte senki. Bajuszos katonakép sárgul a falon – még a múlt századból való. – Talán azé a Dugál Jánosé, aki Kefei Mária törvénytelen fiának apja volt. Alatta festett angyalok között a halvány írás:

... hasonlóképpen, hogy az öregasszonyok szent magaviseletűek legyenek, nem rágalmazók, nem sok bor rabjai, hanem tanitsanak jóra ...

(Szt. Pál levele Titushoz 2.)

– A plébános úr ajándéka – mondja az öregasszony magyarázatképpen, amikor az egyik detektívnek megakad a szeme a különös „háziáldáson".

– A fene nem ette meg – nyugtázza mély bölcsességgel a nyomozóközeg, és hozzákészülődik, hogy benézzen az ágy alá. A végrehajtott művelet sem hoz sikert. Nincs semmi ebben az átkozott kuckóban.

– Ha felbukkan a híres fia, figyelmeztesse, hogy önként jelentkezzen kihallgatáson Kunossy felügyelő úrnál a főkapitányságon – szól szigorúan a detektív. – Jobban jár, mintha bujkál, annyit mondhatok. Éjszaka talán csak bekukkant az anyjához, megnézi, él-e, hal-e, nem esett-e baja. Egy ilyen aranyos, jóravaló gyerek ...

– Mondtam, hogy munka után ment vidékre. Tán ha jól tudom, Ceglédbercelre ...

– Ceglédbercelre? – kap a szón a detektív. – Majd megnézzük.

A gyerekek megvárták, majd tovább kísérgették a razziázókat a telepen. Egy nyurga leány is van köztük: Mo-

zsár Gizi. Lóhalálában szalad haza; ő viszi a hírt, hogy a rendőrség elvonult.

– Elmentek. Jaj de jó, hogy elmentek – mondja örömmel. – Sose találják meg, Jani bácsi.

Jani tegnap óta, megszakítás nélkül, gubbaszt Mozsárné odújában. Óráról órára rosszabb a kedve. Úgy érzi, megfojtja ebben a szűk lyukban a levegőtlenség, a homály. A kislány kedveskedik neki, csacsog mindenfélét összevissza, hogy felvidítsa. Szegény kis Gizi. Anyja hanyatt dőlve horkol a vetetlen, dohos ágyon. Sokat ivott a borból, amit a kislány hozott neki az áldomásról, a nagy kék tejeskannában, Kefei Dugál Jani furcsa mulatságáról . . .

A ferencvárosi pályaudvar raktárnoka keveset aludt a tegnapra virradó éjszakán; egyik barátja névnapját ünnepelték. Éppen egy hatalmas ásítást fedett el a tenyerével, amikor éles léghuzat tódult az irodába, és frissen, ibolyaillatot árasztva egy fiatal úr lépett be, s vidám fesztelenséggel rákköszönt:

– Szerencsés jó reggelt! Hogy és mint, raktárnok úr?

– Ásszolgája! – állt fel a raktárnok az íróasztal mellől, s a kenyeret meg a kolbászt zavartan félretolta. – Van szerencsém. Mivel lehetek szolgálatára?

Dugál Jani elegáns volt. Fehér selyemsálja lazán, könnyedén vette körül a nyakát, lágyan omlott el kabátja fekete bársonyos gallérján. Keménykalapját nem vette le, csak kissé feltolta a homlokán. Simicipő viselt. A raktárnoknak ez mindjárt szemet szúrt. Szívét az együttérzés jó melege járta át: „Ez is lumpolt éjszaka" – gondolta. – „De az ilyennek jó – fogta el nyomban az irigység is. – Hajnalban megfürdik, megborotválkozik, fehérneműt vált, és máris olyan, mintha mi sem történt volna. Hiába, az urak megtehetik."

– Mit méltóztatik?

– Igen . . . Hogy is mondjam csak – kezdte hanyagul

Jani –, ja persze, persze. Kegyed nem ismer . . . vagy legalábbis én nem emlékszem. Na mindegy. Balogh József vagyok. Borkereskedő – tette hozzá –, a Remete utca huszonnégyben van az üzletem.

– Parancsoljon velem – készségeskedett a raktárnok.

– Várok egy kisebb szállítmányt. Már meg kellett volna érkeznie.

– Bocsánatot kérek, ha meg tetszik várni, rögtön körülnézek.

A raktárnok kiment, és magára hagyta Janit. Kis idő múltán visszatért. Jelentette:

– Megérkezett, kérném alássan. Két hordó bor. Bizonyára márkás borocska?

– Két hordó? – húzta el a száját Jani. – Az ördög vinné. Folyton csak bosszúságot okoznak az embernek.

– Valami nincsen rendben? – Kérem tisztelettel . . . – A raktárnok szolgálatkészen várta a választ.

– Dehogynem, dehogynem – intett kedvetlenül a „borkereskedő" –, csak tudja, négyszer ennyit vártam. Úgy látszik, részletekben küldik. Nos . . . arra kérem, tolassa ki a szállítmányt a raktárakhoz a külső vágányra. Lehet hátrább is, hogy ne legyen útjában. Déltájban küldök érte. Magának majd revanzsálom a szívességét . . .

– Köszönöm, uram – hajlongott a raktárnok, és kikísérte a fiatal kereskedőt.

Egy óra se telt bele, a vagon a boroshordókkal már kint állt az első vágányon. A borkereskedő népes társasággal érkezett. Bárki azt hihette volna, hogy szállítómunkások. De kocsi nem volt sehol. Az embereknél fazekak, köcsögök, demizsonok.

A két hordót a helyszínen percek alatt csapra verték. Az edények megteltek, de a hordókban még mindig maradt bor. Ittak nyakló nélkül, a kereskedő meg biztatta őket:

– Egészségükre! Isten isten!

Összekoccantak a három- és ötliteres fazekak. Volt olyan is a társaságban, aki a környéken lakhatott, mert eltűnt, aztán üres edénnyel újra visszatért.

A közelben dolgozó pályamunkások tátott szájjal szemlélték a nem mindennapi eseményt. A kereskedő nyájasan invitálta őket is.

– Jöjjenek közelebb, barátaim. Nem fizetődik ki nekem ezt a kevés bort elszállítani. Többe kerül a fuvar, mint amennyit az egész megér.

A pályafenntartók hitetlenkedtek. Lassanként nekibátorodtak. Belekóstoltak a borba. Ízlett nekik.

– Tizenhárom fokos móri – mondta a kereskedő.

Fél óra se telt bele, magasra szökött a hangulat. Egyesek úgy vélték, olyan ez a bor, hogy badacsonyinak is beillenék.

Egy hosszú legény nagy üvegkancsót ölelt magához, táncba kezdett, és nótázott:

Mit látok? Mit látok?
Egy csuda babát
S hallgatom a hopszasszához
A szép muzsikát . . .

– Igyatok, emberek – kurjantotta Jani. – Oda se ennek a keserves világnak.

A borkóstolók közül egyesek – a józanabbak – meghökkentek, és sietve továbbálltak. A többiek még jobban rázendítettek. Együtt nótáztak a hosszú legénnyel.

Mit látok, mit látok?
Egy csuda babát . . .

Jani nem ivott. Állt és nézte a komédiát. Először csak nevetett. Aztán káromkodott. Végül hullani kezdtek szeméből a könnyek.

– Hej, Terus, Terus, de kibántál te velem – mormolta keserűen.

Erre csak Mozsár Gizi figyelt fel, aki ott sündörgött mellette borral telt tejeskannával.

– Jöjjön haza, Jani bácsi. Baja lehet. – Belecsimpaszkodott. Kérlelte, hívogatta. A hangja tele volt féltő aggodalommal. Reszketett.

Jani meglepetten bámult rá. Megszánta.

– Gyere – mondta végül.

Kivette a kannát a kislány kezéből, és odakiáltotta az embereknek:

– Vége a mulatságnak. Ajánlatos eltűnni. Egy-kettő, iszkiri – dobbantott a lábával türelmetlenül. – Váljatok kámforrá!

A legtöbben szót fogadtak. Két idegen maradt csak visszza a hordóknál. Nem volt erejük, hogy megváljanak a bortól. Jani szemügyre vette őket, aztán vállat vont. Ismeretlenek – állapította meg magában. Sarkon fordult és nekivágott az útnak, a vasutasházak felé.

Már túljártak a fuvartelepen, amikor az állomáson előkerült a raktárnok. Nem sokkal utána az állomásfőnök helyettese. Gyanúsnak találták a helyzetet. Kis idő múltán rendőrt kerítettek. Hosszan tanakodtak. De együttesen se tudták okos szóra bírni az elázottan hátramaradt két mohikánt, akiknek sejtelmük se volt, ki lehetett a vendéglátójuk. Az bizonyos, hogy nem Balogh borkereskedő, mert azzal az állomás elöljárói már beszéltek. Toporzékolt, amikor meghallotta, mi történt. – Bepereli a MÁV-ot – fenyegetőzött.

A két részeg nem tudott számot adni az égvilágon semmiről. Konzervdobozzal vedelték be a sok bort, és sűrű csuklások közben folytonosan ismételgették az imént begyakorolt dalt. A dühöngő hatósági emberek orra alá dugdosták borszagú ujjukat, és böfögve makogták:

Kicsi csacsi csend,
Hallgass idebent,
Csitt . . . csönd . . . csend . . .

Jani ébren tölti az éjszakát. Csak ül, ül sápadtan, mozdulatlanul. Terus, mindig csak Terus jár az eszében. Harmadnap – a razzia után – se mozdul Mozsáréktól. Csak egyszer-kétszer botorkál ki a barakk mögé. Mint az álomkóros, úgy ténfereg. Senki se törődik vele.

– Sose lelik meg itt, aranyos Jani bácsi – suttogja a kis Gizi. Úgy néz rá, könnyesen, mint szentekre a hivők. Szánalom ébred iránta Janiban. Megsimogatja a fejét.

– Menj – mondja neki este –, hívd ide a Tóth Józsit. Tudod, hol lakik?

– Tudom.

Gizi szerencsével jár, otthon találja a fiút. Nagyon elcsodálkozik Józsi az üzeneten, de habozás nélkül követi a lányt.

– Mit csináltál, Jani? – kérdezi Kefeitől, mindjárt, ahogy odaér.

– Semmit.

– De hát . . . Azt beszélik, kerestek. Mindent tűvé tesznek érted. Azt mesélik, bort osztottál az állomáson.

– Azt.

– De miért?

– Miért . . .? Hadd legyen egy kis örömük a nyomorult embereknek. Ezért . . .

– És honnan tudják, hogy te voltál?

– Személyleírás, barátom, személyleírás – mondja Jani bölcsen.

– Akkor miért nem vigyáztál? Ha tudtad, hogy rád ismernek, miért mentél?

– Bánatomban . . .

– Terus?

– Az. Megmondta . . .
– Mit?
– Bevallotta.
– Mit vallott be?
– Hát a Zsigát. Azt az átkozottat . . . elígérte magát neki.
– Elígérte?
– El.
– No, de . . . – Józsi szeretné elmondani, amit gondol, de nem meri. Janit halálosan megharagítaná. Azt kérdezné meg, miért csak most jött rá erre, hisz sejthette. Nem volt ez titok eddig sem. És . . . miért szeret olyan lányt, aki őt nem szereti? Ha egyszer így van, hát . . . csak hogy – most érzi csak – ő maga se tud ebbe olyan könnyen belenyugodni. Már-már azt hitte, egyszer végre mégis rendbe jön Kefei Jani élete. Dolgozni fog, és . . .
– A vágóhídra nem jársz?
– Jártam. Abbahagytam. Minek most már?
– Nem jól teszed – kockáztatja meg Józsi. – Még meggondolhatja Terus.
– Már nem – ingatja a fejét Jani. – Mondom, hogy a Szigetinek ígérte magát. Engem kerül. Bújik előlem.
– Akkor is megváltozhatnál. Más lány is van – mondja Józsi elszántan. – Magadra is gondolnod kellene. Nem vezet jóra.
– Hagyd a prédikációt.
Megakad a beszélgetés. Józsi érzi, hiába is folytatná. Kevés hozzá az ereje, hogy visszatartsa Janit. Mert vesztébe rohan, azt már látja, s tudja is, több-kevesebb bizonyossággal.
Vigasztalni próbálja mégis:
– Jóra fordul majd. Még meggondolhatja. Menj el dolgozni. – Eszébe jut újra az átkozott borhistória. Elszomorodik. – Mi lesz, ha elfognak? – kérdezi.
Jani vállat von.

– Mi lenne? Becsuknak.

– Minek kellett ez?

Mozsár Gizi észrevétlenül húzódik meg a közelükben. Kuporog az ágy végében, mint egy kis cica. Csak akkor veszik észre, amikor megszólal:

– A Jani bácsi nálunk marad. Innen ugyan el nem viszik.

– Reggel elmegyek – súgja Kefei, és elfordul, mintha röstelkedne –, nem lehet itt megmaradni. Sajnálom a gyereket. – A szeme villanásával jelzi, hogy Gizusra gondol. – Azért hívtalak – mondja fennhangon –, mert ha én nem tehetem, azt kívánnám, hogy a Szigeti Zsigát te tartsd szemmel. Féltem a Terust. Ha nem szeret, akkor is szívemen viselem a sorsát. Nagyon féltem.

Bárhogy szeretné Jani titkolni, Józsi észreveszi: könnyes a szeme.

Néhány nap múlva híre jár: Kefei Dugál Janit elfogták.

– Ha körömszakadtáig tagad – így vélekednek a Mária Valérián –, talán megússza veréssel. Talán akik az egészségére ittak, végül mégsem okozzák a vesztét.

– Talán.

Budapesten napról napra nagyobb hullámokat ver a kortesháború lármája. Fontos a választás, mert a kormánynak messzemenő tervei vannak: igyekszik megerősíteni azt a látszatot, mintha Magyarországon valóban jól haladna a konszolidáció, mintha jelentős lépéseket tennének előre az alkotmányosság útján. Gömbös Gyula az ellenforradalmi kilengések eszmei irányítója, és Haller István a választási küzdelem vezérkari főnökei.

A néhány hónappal előbb kötött Bethlen–Peyer-paktum

lehetőséget nyújt a szociáldemokrata vezetőknek is a választásokon való részvételre. Elsősorban a budapesti kerületekben. Az SZDP Országos Választmánya közli: „Úgy döntöttünk, hogy részt veszünk a választáson."

Megkezdődnek a gyűlések. A szociáldemokraták gyűlései is. Az elsők a proletárdiktatúra óta. A *Népszava* sokat panaszkodik, hogy a hatóságok akadályozzák az agitációt. Ez való igaz. A helyi hatalmasságok – főispánok, főszolgabírók, csendőrparancsnokok és jegyzők – nehezen értik meg a „magasabb politikai szempontokat". Sok helyütt felbőszülnek: már megint mozgolódnak a szocialisták! Újabb „vörös veszélyt" szimatolnak. Ám mindez nem változtat azon, hogyha legfelsőbb helyen jóváhagyták a részvételüket a választásokon, végső soron el is hárítják útjukból a komolyabb akadályokat. Nagyon ügyelnek viszont arra, hogy a munkásság érdekeinek igazi képviselői ne juthassanak szóhoz.

A famunkások szövetségében Józsi és Zoli sok mindenféléről hallanak.

Lehner Pista meséli, hogy a pécsi rendőrkapitány magához hívatta Vági Istvánt, a szociáldemokraták városi titkárát, és kezébe nyomta a véghatározatot: huszonnégy órán belül el kell hagynia a várost, különben internálják. Vági éppen nagygyűlést készített elő. Ezt akarták megakadályozni. Lehner értesülései pontosak. A kapitányság vezetője azt mondta Váginak: „Figyeltük a működését. Maga az oka, hogy a bányászok tiszteletlenül beszélnek a tisztviselőkkel és a mesterekkel."

„Ez téves információ – idézi Lehner Pista Vági párttitkárt. – Soha egyetlen bányásznak se mondtam, hogy ellenséget lásson a tisztviselőkben. A bányászok tudják, hogy kit hogyan ítéljenek meg."

„Nem engedelmeskednek a munkatempóra vonatkozó előírásoknak" – érvelt a rendőrkapitány.

Lehner azt magyarázza: – Vági és a Szociáldemokrata Párt becsületes vezető embereinek agitációja félelmet kelt a bányabárókban.

Vágit korábban Győrből utasította ki a rendőrség. – Most ugyanaz ismétlődik vele Pécsett. Peyer és a többi vezető a látszat kedvéért tiltakozik, de Bethlennel létrejött kapcsolatukat meg sem kísérlik felhasználni arra, hogy Vági munkáját segítsék. Az a nézetük, hogy az ilyen „izgága emberek" csak zavarják az összhangot köztük és a kormány között. Vági egyébként „bolsigyanús". – Jobb, ha a rendőrség teszi ki a szűrét, mintha nekik maguknak kellene bajlódniuk vele – jegyzi meg gúnyosan Lehner, és szöghaját babrálja.

– Ez kellemetlenségekkel járna, mert a munkások, különösen a bányászok, nagyon szeretik Vágit. Jó harcos, nem paktál az ellenséggel.

A polgári ellenzék lapjai elégedetlenkednek. Százával sorolják a példákat, hogy a kormány milyen hallatlan és elképesztő csendőrterrort alkalmaz ellenük. A választási harcot sokan cirkuszhoz hasonlítják. Nagyatádi Szabó István, a nagybirtokosok által támogatott „parasztvezér", a hajdani oroszlán, most fogatlanul, manikűrözött körmökkel áll a kormány porondján. Wolff, a „fajmagyar", kacagtató bohócmozdulatokkal helyezkedik a választás előtt: hol és milyen zászló alatt kínálkozik több kilátás a sikerre. Megszámlálhatatlan tréfa és szójáték kel szárnyra az Egységes Pártról, „a száztíz fejű sárkányról", amelynek minden feje másfelé néz; Bethlenről, a bravúros kötéltáncosról, amint lélegzetelállítóan bűvészkedik a szakadék fölött. Hűséges hívét, Pekár Gyulát, a kultuszállamtitkárt – aki önmagát az ország legnagyobb írójának tartja – nehézsúlyú birkózónak ábrázolják a gúnyrajzok, aki behemót testével maga alá gyűri az ország művelődési intézményeit.

A kiviteli engedélyekkel és egyéb gazdasági kedvezmé-

nyekkel megszelídített „ellenzék" – a választási előkészületek idejére száját tátogató, mancsait fenyegetően emelgető, veszélytelen háziállat lett.

Folyik a jelöltek felvonultatása, az előkészület a „tiszta és alkotmányos" választás megtartására.

Flesch úr aranyérmet kapott a legutóbbi kiállításon az egyik díszes, fekete lakkozású Landauer kocsiért. „Pompás darab" – állapította meg róla a bíráló bizottság. A hintó elöl gömbölyű volt; két oldalán két-két csiszolt ablakkal, négy plüss ülésével, cifra fafaragásaival valóban gyönyörködtető látványt nyújtott. Az agglegény Shell Pál báró csináltatta magának, ördög tudja, kiket szándékozik rajta kocsikáztatni a Stefánián. Persze, nem is ez a lényeges. A főnök boldog, hogy ilyen nagy megtiszteltetésben részesült. „Egy báró Shell . . ."

– Köszönöm hozzájárulástokat, kedves barátaim – mondta a munkásoknak elérzékenyülten, olyan egyszerű közvetlenséggel, hogy mindenki álmélkodott. Nem szoktak hozzá, hogy a főnök ilyen barátságosan tegezze őket.

Mostanában sok minden kedvez Flesch Józsefnek, s ez derűsebbé hangolja. Azelőtt elképzelhetetlen lett volna, hogy napról napra jöjjenek a megrendelők, a legkülönfélébb igényekkel, kívánságokkal. Most pedig jönnek, egyik a másik után. Az egyik C-féderes nyitott kocsit akar, a másik Mylord hintót, összekötött sárvédőkkel, a harmadik támlázott ülésű Dokárt fiákert, olyat, amelyiken bőrrel vonják be a rugózott ülést. És amire évek óta nem volt példa, a tavasz vidéki megrendelőt is hozott: kellemesi Melczer nemzetgyűlési képviselő, a gazdag földbirtokos, ónódi gazdatisztje útján Sarabán típusú homokfutó készítésére adott a cégnek megbízást.

Ez már teszi!

– Jó híreim vannak – újságolja egy napon a főnök –, gondolom, ez magukat is megörvendezteti. Olyan megrendelések vannak kilátásban, hogy tán megérjük, ki kell bővítenünk az üzemet.

– Az volna csak a jó gondolat – örvend I angsádl Szepi, az öregsegéd. – Tudhatnánk, kérem alázattal, hogy mi igérkezik?

– Hogyne, hogyne. Azt tudakolják bizonyos üzleti körök, hogy mernénk-e vállalni autókarosszériát. Az ugyanis a helyzet, hogy egyesek mostanság modern Citroën és Steyer automobilt vásárolnak. No de ez csak alvázzal van ellátva. Ehhez igényelnének illő felsőrészt.

– Olyat csinálunk, hogy a királynő is beleülhet – csettint a nyelvével Szigeti Zsiga. Úgy áll Flesch mögött, mint generálisnak szokott a szárnysegéde. – Tessék elvállalni, főnök úr – lelkendezik. – Olyan glanca lesz, hogy a sarkcsillag kismiska hozzá.

– Na, na, Zsiga fiam – inti a főnök –, sok minden kell ahhoz. Nagy vállalkozás, a mai bizonytalan helyzetben. Hogy mást ne mondjak, ezek a sztrájkok is . . .

– Minket ez nem zavar, igaz-e, emberek? – így Zsiga.

– Nem az – hagyja rá a szekrényesztergályosoknál ólálkodó kovács.

– A tűzi embert nem – jegyzi meg az öreg, fogatlan Bakonyi –, azt elhiszem. Most a fásók vannak soron.

– Maga mit beszél összevissza? – Flesch úr megbotránkozik. – Talán maga is egyezik velük?

– Áh, Isten őrizzen – védekezik ijedten Bakonyi. – Csak arra utaltam, hogy újabban a famunkásoknál is van mozgalom.

– Ez nem a mi dolgunk – torkolja le mérgesen Szigeti. – A fene, aki kíváncsi rá, hogy hol van mozgalom, hol nincs. Nálunk Flesch úr belátással van. Elárulom kertelés nélkül: múlt héten is magam vettem kézbe a fizetési tapot,

és én írtam oda mindenkinek, hány koronával kell kiegészíteni a pénzét. Mindenki meg is kapta az összeget. Flesch úr árva zokszót sem ejtett.

– Szép, szép – mondja Bartucz Kálmán –, emberséges eljárás volt. – Utána mondják bólogatva néhányan: – Szép, szép . . .

Flesch József visszanyeri a biztonságérzetét.

– Langsádl okosan beszél – mondja –, és Zsiga is. Nekünk más úton kell keresni a boldogulást. Több munkaalkalom, több kereset. Azt is meggondolom, nem tudnánk-e később arra vállalkozni, hogy teherautókra építsünk platót. Tudják, most jönnek az országba ezek a Ford teherautók. Egy-másfél tonnásak. Gondolják meg . . . Mi mindent el lehet érni becsületes munkával . . .

Flesch távozik a műhelyből. A megindult beszélgetés tovább gyűrűzik. Kivált, hogy Zsiga is elmegy. Azzal mindenki egyetért, hogy jó volna, ha az üzem kibővülne. Tervezgetik, mit lehetne csinálni. A szűk, négyszögletes téglával kirakott udvarból sehogysem nyílik tágas kilátás a világba, mégis úgy vélik, lehetne még terjeszkedni, ha kibontanának egy falat innen, egy másikat onnan.

– Tudja az ördög – mondja Bakonyi –, de engem nem tesz boldoggá a Zsiga könyöradománya. Maguk el vannak tőle ragadtatva. Tisztelem, becsülöm, de nekem ő ne írjon be jutalompénzt. Csak ami jár.

– Tán nem jön jól magának? – szól Bartucz.

– Nem az számít, hogy jól, vagy nem jól. Jár az a Zsiga jószíve nélkül is. Még több is járna.

– Ha egyszer így van – állapítja meg Langsádl.

– Azt mondja meg, mi köze Szigetinek az én pénzemhez? Megdolgoztam érte, jussom van hozzá. Szégyen, hogy nálunk . . .

Bakonyi most veszi észre Rózi bácsit, az anyagraktárost. Áll az ajtóban szerényen és udvariasan, ahogyan szokott.

Apró, kerek emberke. Piros az arca, a haja ősz, az orrán előrecsúszott a drótkeretes szemüveg. Mosolyog. Ártatlan derű ömlik el a zsemlye formájú képén.

– Mi az, Rózi bácsi, mi kéne?

– Semmi – hangzik a válasz –, csak benéztem.

Jó barátja a munkásoknak az öreg Rosenzweig Nándor. Idősek is, fiatalok is egyaránt Rózi bácsinak szólítják. Szívesen beszélgetnek vele. Gyakran mond olyat, ami megnevetteti őket. Kevés pénzért hűséggel szolgál Fleschnél, raktáros, kapus, házgondnok és küldönc egy személyben.

– Mikor nősül már? – kérdezgetik Rózi bácsit, aki megrögzött agglegény. Ő mindig így felel: „Addig nem, míg másnak felesége van." Ezen aztán mindenki nevet. Alig lehet elképzelni valakit is, aki nálánál veszélytelenebb lenne az asszonyokra. Kopott a kis öreg. A pályaudvar mellett, a Mester utca és a Haller utca kereszteződésénél, a piacon árus a nővére. Vele lakik együtt. Ott szerzi be ő is szegényes holmiját, amire úgy vigyáz, mint a gavallérok a Váci utcában vásárolt finom öltönyeikre. Minden este gondosan kikeféli a ruháját, s még arra is ügyel, hogy a nadrágjának éle maradjon.

– Fontos, hogy az ember pedáns legyen és szolid – oktatta a minap Szórád Dinit. Molnár Lajosnak, a legfiatalabb segédnek, akit a többiek Puszának hívnak, s aki olyan erős, hogy tenyerével átnyom egy nagy szeget a colos deszkán, azt magyarázta, hogy a testedzés mennyire fontos.

– Látod – mondta neki –, idős létemre azért vagyok ilyen rugalmas, mert olyan reggel nincs, amikor én nem végzem el a karlendítési és guggolási gyakorlatokat. Így csinálom . . .

A gyerekek az idők folyamán nagyon belejöttek, hogy komoly képpel végignézzék Rózi bácsi tornamutatványait. Ezúttal se nevették ki.

– Miről van szó? – érdeklődik Bakonyitól.

– Semmi – legyintett az. – Te úgyse tudsz ezen segíteni, Rózi. A megélhetés . . .

– Ja vagy úgy – bólogat Rosenzweig. – Bizony nehéz. A nővérem is mondja: a barakklakók már gyerekingecskéket, szakadt katonanadrágokat és lyukas harisnyát küldenek a zsibajra, hogy az áráért falnivalót vegyenek. Tudja, ezeknek már a Teleki tér is túl előkelő.

Pusza kilesi az alkalmas pillanatot, és az öreghez sompolyog.

– Rózi bácsi, kölcsönözhetne egy mozijegyrevalót.

– Kapsz, fiam – mondja Rosenzweig –, de azt mondd meg előbb, mikor adod vissza?

– Szombaton hozom, meglátja Rózi bácsi, anélkül hogy szólna.

– Akkor nesze.

Úgy van Rózi bácsi ezekkel a fiúkkal, mintha a gyerekei lennének. Gyakran ad egyiknek is, másiknak is kisebb gyorssegélyt. Megesett már az is, hogy nem kapta vissza, de ebből se csinált nagy ügyet.

– A famunkás szakegylet embereiről beszéltünk – kezdi megint Bakonyi. – Mozgalom van, több bérért.

– Semmit se hallottam – mondja Rosenzweig.

– Sztrájk van a szakmában – magyarázza Bakonyi.

– Nem értek én a politikához – tárja szét a kezét Rózi bácsi. – Nem tudom én azt megítélni. A szakegyletben? Sztrájk? Hm, hm . . .

Nem vették észre Szigetit.

– Mit keres itt ez a vén zsidó? Politizál? Táguljon innen, ne tartsa fel az embereket, mert . . . Magának is sztrájk kell? Na, megálljon, majd ellátom én a baját.

Rózi bácsi elsápad az ijedtségtől. Remeg a szája, egy ép mondatot se tud szólni. Csak hebeg.

– De . . . Zsiga úr kérem . . . de . . .

– Hogyan beszél vele – fordul szembe Zsigával Bakonyi. – Legalább a korát tisztelné . . .

– Nem tetszik? – ripakodik rá is Szigeti. – Látom, pártját fogja . . .

Eltűnik sietve Rosenzweig, és jobbnak véli a hallgatást Bakonyi is. Öt gyereke van, nem kockáztathatja a kenyerét.

Üres és csendes a füvészkert, csak a tavaszt csalogató délutáni nap elnyúló, ferde sugarai kúsznak kavicsos útjain, a szomorú, rozsdás tuják, a sudár fenyők és fiatal orgonák között. Részegítő földszag csapja meg a sétálókat, fák, füvek, cserjék tavaszi lélegzete. Márta és Józsi kart karba öltve bolyonganak.

Őrzi még a tavalyi ősz emlékeit is a füvészkert. Apró fehér fejfák alatt pihen a virágok gyökere, töve, hagymája. Ovális és négyszögletes táblákon furcsa latin nevek hirdetik az elmúlt színek pompás gazdáinak emlékét. A híres Victoria-regia üvegfalain, odébb a görögkereszt formájú, kopott, sárga könyvtárépület ablakain megcsillan a napfény.

A sziklacsoporton túl rózsaszín márványtábla fekszik a száraz fűben, olyan, mint egy ledöntött síremlék. Hasadt, töredezett lapján esőmosta, enyészet rágta szöveg:

FŐMAGASSÁGÚ
HERCZEG PRÍMÁS
NAGYKÉRI DR. SCITOVSZKY K. J.
BÍBORNOK
1863. SZ. GYÖRGY HÓ 3-DIKÁN TELT
FÉLSZÁZADOS HITTUDOR-BABÉRJA.

– Amikor ötven éve pap volt, azt örökítették meg ezzel

a kővel – véli Józsi. – Hatvan éves sincs, és alig lehet már elolvasni.

Tovább mennek. Nem messze Diószegi Sámuelnek és Fazekas Mihálynak – az első magyar füvészkönyv szerzőinek – repkénnyel futtatott emlékoszlopa néz szembe velük.

– Olvastam róla – emeli fel a kezét, és az oszlopra mutat a lány. – A *Ludas Matyit* írta.

– Az másik Fazekas lehet – kételkedik Józsi –, ez a növényekről írt.

– Azokról is meg a Ludas Matyiról is – erősködik Márta.

– Ez két különböző dolog – mondja a fiú, pedig hát eléggé ritkán ellenkezik.

– Miért volna különböző? – áll meg a lány. Egyrészt tudom, hogy ismerte jól a növényeket, és írt is ilyenfélékről, másrészt nem különböző dolog szeretni az embereket és a természetet.

– Ez igaz.

– Na látod. Minek volna a hegy, a fa, a virág, ha nem az embereknek?

– Ez igaz – hagyja rá a fiú –, de . . .

– De?

– Nálunk a Mária Valérián csak bogáncs terem. Azt is elszürkíti a por.

– Igen, tudom. Törekedni kell eljönni onnan.

– Törekedni kell . . . arra kellene törekedni . . . – Józsi megszorítja a lány kezét, és ujjait a maga ujjai közé fogja –, hogy mindenki eljöjjön onnan, hogy lebontsák ezeket a szégyenfészkeket, és szép házakat építsenek a helyükbe . . .

– Keressük meg a törökpirosítót – ajánlja Márta. – Kegyed is kap belőle a képére. Uraságod sápadt egy kicsit . . .

A törökpirosító nincs sehol. Az egyik kertész elárulja: kipusztult. Nem bírt gyökeret verni. A Gellérthegy déli lej-

tőjén van még belőle négy-öt évszázados tő. Onnan próbálták ide áttelepíteni, de nem sikerült.

– Miért hívják törökpirosítónak? – érdeklődik Józsi.

– Valaha nagyon kedvelték a magyar földön tanyázó törökök – mondja a kertész.

Márta hozzáfűzi:

– Piros bogyójából festéket készítettek, azzal festették a turbánjukat.

– Még orvosságot is főztek belőle – mondja a kert őre –, szemfájás ellen, ahogy azt az arab doktorok rendelték. – Elgondolkozva hozzáteszi: – A gellérthegyi néhány példányt is nyilván valami szemfájós budai pasa kedvéért ültették. Azóta ott zöldell, eldugottan.

. . . – Keveset vagy velem – szólal meg csendesen Márta. – Mostanában mindig Zolival jársz. Kettesben vagytok. Azt mondja mindig, hogy a famunkás szövetségbe kell mennetek. Miért?

– Fontos.

– Mi fontos? – duzzog a lány. – Zoli is csak ilyeneket tud felelni. Talán összebeszéltetek? Mindig odabent savanyodtok. Vagy a munkásotthonban, vagy a szakszervezetben. Olyanok lesztek, mint az öregemberek. Tanakodtok sápadt képpel. Jön a tavasz, Józsi. Nem érzed?

– Érzem – villan föl a fiú tekintete. Nevet. Magához húzza a lányt. Az incselkedik, ellenkezik. – Nem lát ide senki – mondja a fiú kérőn. De Márta büntetni akarja.

– Hogyisne.

– Márti . . . .

– Úgyse szeretsz.

– Dehogynem.

– Akkor törődnél azzal is, hogy láss. De te már csak azzal törődsz . . .

– Mivel?

– Mivel? A politikával.

– Azzal is. Nem tagadom, kezdek vele törődni. – Józsi hallgat kis ideig. Gondolkozni látszik. – Azért te . . . azért szerethetsz. Én is szeretlek téged. Tudok veled is törődni. Jó a kettő együtt is . . . szép . . .

Cinkék, verebek ugrálnak a cserjésben, a lecsonkolt galyak között feketerigók csirregnek. A tavaszt érzik, mint az emberek.

Dessauer Miksa, a WM műszaki igazgatója beváltotta a fenyegetést és lefúvatott. A március tizenötödike előtti napokban már mindenki látta, hogy Csepelen hamarosan kenyértörésre kerül a sor. A munkásbizalmiak világosan és félreérthetetlenül megmondták: a húszszázalékos béremeléssel most már nem érhetik be.

Az árak nyolcvan-száz százalékkal nőttek.

Dessauer nem engedett.

– Ha húsz százalékkal nem érik be, kérem, akkor mehetnek. Fel is út, le is út.

Még aznap megjelentek a gyár területén a plakátok: „Ha a martin nem áll munkába, kénytelenek leszünk kizárni a gyár egész munkásságát."

A Martin műveknél, a Generátor üzemben, az Acélhengerműben csend honol. Dessauer a munkások távozása után kitiltotta a gyártelepről a kohó-, és rézgálic- és néhány más műhely dolgozóit. Másnapra beszüntették az egész gyárban a munkát.

Hatezerötszáz csepeli munkás kerül az utcára, kenyér nélkül, üres zsebbel. Holnaptól kezdve tíz-tizenötezer gyerek éhezik, üres lesz a szatyor négy-ötezer asszony kezében.

Kizárta munkásait a Ganz Vagon- és Gépgyár igazgatósága is. A Hitelbank és az Angol–Magyar Bank urai elérkezettnek látták az időt, hogy döntő csapást mérjenek a vasgyárak elégedetlenkedő munkásaira. Az ütközet végső

kimenetelét illetően nincs kétségük a gyárak gazdáinak: a kapuk mindaddig zárva maradnak, amíg a munkások nem adják meg magukat.

Állnak hát újból a Kőbányai úti üzemek, áll a Ganz Danubius Hajógyár is.

Kende Tódor nyilatkozata a tőkések hadüzenete:

„A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületéhez tartozó gyárak a múlt hó folyamán felemelték az eddig érvényben volt bérezési skálájukat. A gyárosok azt remélték, hogy a munkásság azon lesz, hogy a nyújtott magasabb kereseti lehetőségeket nyugodt, szorgalmas és kitartó munkával kiaknázza... De a gyárakban tapasztalható nyugtalanságok a munkát lehetetlenné tették, igy, ezeken a helyeken, a gyárvezetőségek a munkát beszüntették."

A Vas- és Fémmunkások Országos Szövetsége nyilatkozik: *„A Magyar Vasművek és Gépgyárak Egyesülete elhatározta a múlt év novemberében megszabott bérek húszszázalékos felemelését. Ezt azonban olyan feltételekhez kötötte, hogy csak a legalacsonyabb bérű munkások keresetét emeli, míg az átlagos bérűeknél csak tizenöt, illetve tizszázalékos javitást eszközöl. A munkásság körében ez a terv általános izgalmat és elégedetlenséget keltett. Az igazgatóságok intézkedései ismeretlenek. A munkások jogos kívánságait a gyárak igazgatói teljesiteni nem hajlandók."*

A szakszervezeti vezetők nyilatkozata felsorolja az üzemeket, amelyekben beszüntették a munkát, majd ezzel fejeződik be:

„Igy áll jelenleg a helyzet a vasiparban."

Minden nap meghozza a maga változásait. Alig múlik el nap nagyobb események nélkül.

Horthy-Magyarország először készül megünnepelni március tizenötödikét.

A pártok – a szociáldemokraták is – gyűléseiket ezen a napon a választási propaganda szolgálatába állítják. A Szociáldemokrata Párt vezetőségének küldöttsége látogatást tesz Klebelsberg belügyminiszternél. A választásokról tárgyal vele.

A bankok – köztük a Hitelbank, az Angol–Magyar és a többiek – ez alkalommal adják hírül, hogy elkészítették múlt évi mérlegüket. Hatalmas tiszta nyereséggel büszkélkednek. Közlik, hogy az ünnep után, március második felében tartják a közgyűléseket. Az igazgatóság szinte valamennyi bankban elhatározta a részvények osztalékának jelentős felemelését.

Az ellenforradalmi kormány nehezen szánta rá magát március tizenötödike megünneplésére. Mihez kezdjen Petőfivel, Kossuthtal? Aggódik: ki hiszi el, hogy bármi köze van 1848 eszméihez?

A *Pesti Napló* vezércikke bosszús hangot üt meg:

„Március 15 . . . a kalapács, az eke, a műhely és a gyár napja is. Éppen ezen a napon kellett megtörténnie, hogy a budapesti gépgyárakból több ezer munkást kizártak, ami annyit jelent, hogy több ezer munkás szüntette be a termelőmunkát. Ha azt hozták volna hírül, hogy ezen a napon több új gyár indította meg a gépeit, a régi műhelyeket kibővítették, hogy a megszaporodott munkások helyet kaphassanak, s itt is, ott is megnövekedett a termelő munkások száma, ez a hír tökéletesen illett volna a márciusi szélben repdeső nemzetiszínű zászlókhoz, a felzúgó Himnusz zsolozsmájához és a Talpra magyar dacos akkordjaihoz."

Ezt szépen elmondta a *Pesti Napló*. Kár, hogy a szavakat a kormány részéről senki sem veszi komolyan.

Napról napra nő a drágaság. Öt korona az újság, a legolcsóbb tavaszi felöltő tizenkétezer koronába kerül. Százhatvan korona a zsír kilója. Az antant urai kíméletlenül szorongatják az országot jóvátételi előlegért: disznót, szarvasmarhát követelnek, húst, vajat, gabonát mérhetetlen mennyiségben.

Józsi ezekről Kolozstól értesül. Műsoros estély van a fásoknál a nemzeti ünnep tiszteletére. Egy lány éppen a márciusi ifjúsághoz szóló költeményt szavalja, amikor az újságíró vállon veregeti Józsit.

– Hallottam – súgja –, hogy mostanában többször jársz ide. Kerestelek már.

Kolozs irkafélét és kihegyezett, sárga ceruzát tart a kezében. Valahogy másképpen néz ki, mint amikor utoljára látta. „A szemüveg miatt" – jön rá az okára Józsi. Amikor először találkoztak, leverték az orráról az aranykeretes szemüveget. Megcsináltatta a második találkozásig. Most fekete szarukeretbe tétette az üveget. Komolyabb lett, idősebbnek látszik.

– Jó anyag – folytatja az újságíró, és a színpadra mutat, ahol még mindig szaval a lány.

Az ifjúság örök szabadság!
Visszhangozd ifjúság e dalt
Szabadság s ifjúság aratják
Majd a végső diadalt.

Felcsattan a nézők tapsa. Többnyire a sztrájkolók közül valók. Ráérnek, más dolguk nincs most.

Józsit meglepték Kolozs szavai, látszik rajta, hogy nem érti a dolgot. Kolozs elneveti magát.

– Nem a lányra gondoltam – mondja –, hanem a mű-

sorra. Jó híranyag – teszi hozzá magyarázatképpen. – Dokumentálja a munkásság hazafias érzéseit.

– Igen – hagyja rá Józsi bizonytalanul.

– Ez Kolozs – súgja a mellette ülő Zolinak aki kíváncsian fordul hátra. Kezet fognak.

– Tudósítok az ünnepélyről – mondja Kolozs. Kissé fontoskodón megtoldja: – Ma zsúfolt napunk volt. Délelőtt Klébinél járt a vezetőség.

– Klebelsbergnél? – kérdi Zoli. – Minek?

– A választások . . . – feleli hangsúllyal az újságíró. – A feltételekről.

Még egy zeneszám következik, aztán véget ér a műsor. Elkísérik Kolozst a Conti utcába.

Kolozs és Zoli kíváncsian vizsgálgatják egymást. Az újságíró semmit se tud Józsi barátjáról. Bizalmatlanul nézegeti. Józsinak eszébe jut: Zoli nemrég helyeselte, hogy elment az újságíróval beszélgetni, később pedig – s ennek nemigen lelte magyarázatát – már hallani se akart Kolozsról. Most mégis. vonakodás nélkül ráállt, hogy sétálni jöjjenek.

– Ti is sztrájkoltok? – érdeklődik Kolozs.

– Ördögöt.

– Azt hittem, azért értetek rá meghallgatni a műsort.

– Nem, már befejeztük a munkát. Hazulról jöttünk . .

– Te is a kocsigyártó üzemben dolgozol?

– Ott.

– Nálatok miért nem állt le a munka? Nem vagytok clég öntudatosak?

– Lehet – vonja meg a vállát Zoli.

– Lassan az egész faiparban sztrájk lesz, csak ti dolgoztok? Terveztek valamit?

– Semmit – feleli Zoli.

– Nem értelek benneteket – mondja Kolozs kissé türel-

metlenül. – Ti tényleg ilyen közömbösek vagytok, amikor mindenhol a világon olyan nagy dolgok történnek?

– Hallottunk egyet-mást mi is a Ganz-gyár múltkori sztrájkjáról például – mondja Zoli –, meg arról, hogy a szocdem vezetőség hagyta, hogy a munkásokat kijátsszák.

– Honnan veszed ezt? – háborodik fel Kolozs. – Ebből egyetlen szó sem igaz. A munkásokat visszavették a gyárba. A kizárást feloldották.

– Az igazgatóság nem lehet meg munkások nélkül – szól közbe Józsi. – De azt te is tudod, hogy nem emelték fel a bérüket.

Kolozs nagyot néz. Már ez is? Néhány hete még azt se tudta, mi fán terem az ilyesmi.

– A párt mindent megtett értük, ami csak módjában állt – jelenti ki fölényesen.

– De . . . – Józsi megpróbálja Kolozst jobb belátásra bírni. – A sztrájk mellett beszélsz, és véded azokat, akik leszerelték?

– Unalmas – inti le fensőbbségesen az újságíró. – A mostani sztrájkot is a mi elvtársaink vezetik. Csak a bolsik jönnek elő ilyen elcsépelt vádaskodásokkal. Úgy látszik, ti is felültök nekik.

– Bolsik? – kérdezi Józsi. – Mi van a bolsikkal?

Kolozs nem felel. Másra tereli a szót.

Józsit nyugtalanítja a dolog. Bolsik? . . . Czédli is ezt emlegette, s éppen ilyen hangsúllyal, ilyen gúnyosan és ellenségesen. Czédli nekünk mondta, ránk értette . . . Azt mondta: tisztelt bolsi jelöltek . . . nem akarunk bolsikat nevelni. A pécsi rendőrkapitány is ezt vágta az ottani szociáldemokrata titkár fejéhez. Hogy is hívájk? Lehner említette a nevét . . .

Az újságíró még sok mindenről beszél. Zoli mind kedvetlenebbül válaszolgat. Nem tudnak egymással mihez kezdeni. Hidegen, barátságtalanul válnak el. Kolozs levonja a

következtetéseit: ezek ketten primitív lelkek, sajnálni kell őket, nem érdemes haragudni rájuk... Alkalmilag megpróbálja majd megértetni velük a dolgokat. Sok időt persze nem érdemes pazarolni rájuk. Jönnek a választások, tízezrek állnak majd a zászlók alá.

– Sehogy se jut eszembe – szól Józsi Antalék kapujában – a pécsi párttitkár neve, akit Lehner Pista emlegetett a múltkor. Azt mondta, bátor ember.

– Vági Istvánnak hívják – feleli Zoli.

Munka közben Zoli egész délelőtt azon gondolkozik, hogyan tudhatná meg annak a fiúnak a címét, akivel Karsay néhány hete megismertette. Csak a nevét tudja – Lacinak hívják – meg azt, hogy a WM-ben dolgozik. Nem sok. Ennek alapján nehéz lesz megtalálni. Töri a fejét, hogyan szerezhetné meg a fiú címét. Eszébe jut: Karsay Dezső úgy beszélt vele, mintha régi barátja lett volna. Ezek szerint... talán Dezső mamája meg tudná mondani, mi a vezetékneve és hol lakik. Elhatározza: munka után – egyébként is esedékes már – felkeresi Karsay nénit, megtudakolja, mi hír Dezsőről, s hogy nem tudja-e közelebbről, ki ez a Laci.

Karsay néni örömmel fogadja Zolit. Nagyon kedveli. Míg a Lenkey utcában laktak, a fiú mindennapos vendégük volt. A néni elmeséli, sikerült bejutnia a Markó utcai fogházba. Szerencse, hogy Dezső nem adja búsulásnak a fejét.

Beszélgetésük során Zoli megtudja, hogy Laci – igen, az, aki a csepeli martinban dolgozik... a szeme? igen, néha tényleg piros a szemhéja, olyan, mintha gyulladásos volna... odakint lakik Erzsébeten, a Török Flóris utcában, alighanem a tizennégyes számú házban. Ejnye, ha tudta volna... Laci éppen tegnapelőtt járt itt. Hozott valamit Dezsőnek. „A WM-beli munkások küldik neki" – így

mondta. Meghagyta a címét is. „Jó, ha tudja a néni, hátha üzen valamit Dezső."

– A vezetéknevére nem emlékszik Karsay néni? – érdeklődik Zoli.

– Dehogynem. Hát te nem tudod, fiam? – Pázmány. Pázmány Lacinak hívják. Így említette Dezső.

Zoli másnap felkerekedik, és Józsival Erzsébetfalvára indul. Két könyvet csap találomra a hóna alá: azt már ő is megtanulta, hogy mindig hasznos, ha van valami az ember kezc ügyében, amikor ismeretlen emberek között jár-kel, és keres valakit. Különösen jó, ha a könyv olyan, „amilyet a könnyű gondolkozású emberek olvasnak". Így mondta ezt Dezső is, ezekkel a szavakkal.

Fél hét, mire Erzsébetfalvára érnek. Hamar rátalálnak a Török Flóris utcára. Kicsi, alacsony, cseréptetős ház a tizennégyes, galambdúc áll az udvaron. Vajon Laci bajlódik a galambokkal? Hogyan jut ilyesmire ideje annak, aki tíztizenkét órán át fullasztó hőségben dolgozik? Talán éppen ezért . . .

Alacsony asszonyka lép ki az udvarra. Kék kötény van rajta. Megáll, és kérdőn néz a két fiúra.

– Pázmányékat keressük – mondja magabiztosan Zoli.

– Kicsodát?

– Pázmányékat. Pázmány Lacit a WM-ből. Ezeket a könyveket hoztuk neki vissza. Ő kölcsönözte.

– Itt nem lakik semmiféle Pázmány – mondja barátságtalanul az asszony. Megfordul, és bekiabál a konyhába: – Gyere csak ki, Laci.

A fiúk megrökönyödésére Pázmány dugja ki a fejét. Meglátja őket, és elpirul. Látszik: rögtön ráismert Zolira.

– Valami Pázmányt keresnek – mondja az anyja.

– Ja, a Pázmányékat? Szervusz, pajtás. – Kezet nyújt Zolinak. – Pázmányékat keresitek? Eltévesztettétek a házszámot. Nem a tizennégyben laknak, hanem a huszonnégy-

ben. Arra feljebb, amerre a rendőrkapitányság van. Hát persze – s miközben ezt mondja, szaporán integet a szemével.

– Pázmányék? Sohasem hallottam róluk – mondja az asszony. – Itt laknak?

– Itt, itt – feleli Laci. – Mostanában jöttek ide. A Pázmány fiú is ott dolgozik az üzemben. Jól ismerem.

Zoli és Józsi elképedten hallgatnak. Mire véljék ezt a különös párbeszédet? Nem tudják, mihez kezdjenek. Kissé zavartan topognak. Egymásra néznek, majd segítségkérőn Lacira.

– Mama – szól Laci –, majd én eligazítom ezeket a fiúkat.

Az asszony vállat von, magára hagyja őket.

– Nem értem – dadogja zavartan Józsi.

– Én sem egészen – toldja meg Zoli.

– Mit?

– Azt mondod, nem a tizennégyesben, hanem a huszonnégyesben laksz? Hogy van ez?

– Hát csak úgy, hogy engem Bedecs Lacinak hívnak. Pázmánynak is, de ezt Dezső aggatta rám.

– Ilyet – álmélkodnak a fiúk.

– Ti hol hallottátok ezt a nevet?

– Karsay nénitől.

Laci nevet.

– Menjünk – ajánlja. – Sétáljunk egyet.

Járják az erzsébetfalvi utcákat. Beszélgetnek. Miről is lehetne másról: eleinte Dezsőről. Mindegyikük csak annyit tud róla, amennyit Karsay nénitől hallott. Aztán a WM sztrájkjáról. Laci büszke: – Megrázza ez a sztrájk egész Budapestet – mondja.

– Ez itt a Csillag utca kettő – mutat egy sarokházra Bedecs Laci. – Itt vannak a szocdemek meg a vasasok. Itt működik a munkásdalárda.

Bejársz? – kérdezi Józsi.

– Fenét. Mondom, hogy szocdemek. Nem megyek árulók közé . . .

– De hát – próbál ellenvetést tenni Zoli. – Mégis a vasasok.

– Egykutya – vág a szavába Bedecs Laci. – Szociálárulók, semmi dolgunk velük.

A fiúk hallgatnak. Laci nagy buzgalommal kísérgeti őket egyik utcából a másikba.

– Ez a Pöltenberg utcai iskola. Ide jártam. Az ott a Flamm faárugyár. Tudjátok, hogy a Soroksári úton minden házban kocsma van? – Nevet. – Aki errefelé utazik, nem hal szomjan. Az Erzsébet utcában trónolnak a keresztényszocialisták. Azok is szakszervezetnek hívják magukat. Közösen laknak az Ébredő Magyarok Egyesületével az ötvenötösben. Jó kis rokonság.

Zoli elmeséli Lacinak: Józsi vele dolgozik a kocsigyárban a Remete utcában.

– Honnan tudtad meg a címemet? – tudakolja Bedecs Laci. – Én is szerettem volna veled találkozni, de Dezső nem mondta meg sem a nevedet, sem a címedet. Már le is mondtam arról, hogy előbb látlak, mint Dezsőt.

– Karsay nénitől tudtam meg a címedet is.

– Persze – üt a homlokára Laci –, hisz megmondtam neki. Ezt a Pázmány nevet – teszi hozzá kicsit zavartan –, már úgy értem azt, hogy az én vagyok, ne említsétek sehol és senkinek. Megígéritek?

– Persze – bólintanak mindketten.

– Jó – szól újra Laci. – Majd elmondom, miért nem szabad senkinek tudni róla.

– Dezsőnek se? – kérdi Zoli.

– Neki igen, mondtam, hogy ő tudja. De másnak senkinek. – Elújságolja: – Vasárnap nagygyűlésünk lesz a csepeli munkásotthonban. Jöjjetek el.

A fiúk megígérik: ott lesznek.

Divatkiállítás nyílt a Vigadóban. A termeket sűrűn ellepik a nagy keresetűek asszonyai, akik kritikus szemekkel nézelődnek.

Sok a negyvenezer koronás kosztüm, a huszonnyolc-harmincezer koronás férfi divatöltöny, a szebbnél szebb felöltő s a nyolcezerért rendelésre készült férfi félcipő.

Öt-hatezer koronás ernyők pompáznak minden színben, három-négyezer koronás halvány rózsaszín és világoskék selyem hálóingek. A lornyetteiken át vizsgálódó dámák között félszegen surran el egy-egy stoppolt harisnyájú masamód, akinek ha jól megy, ezerkétszáz korona a havi fizetése.

Márta Bognárnéval, a főnöknőjével, és egy másik varrólánnyal megilletődötten lépked a látványos termekben.

– Istenkém – suttogja Bognárné, és izgalmában a szívére szorítja kezét –, micsoda gazdagság, milyen gyönyörűséges dolgok.

„Milyen szürkének és igénytelennek látszik itt ebben a ragyogásban a főnöknő – gondolja Márta. – Otthon a varrodában pedig úgy nézik a lányok, mint egy divatdámát."

A kiállítás termeiben börzeügynökök feleségei, „jól pártfogolt" színinövendékek, karcsúra szabott, monoklis kávéházi lovagok nyüzsögnek.

Az egyik sarokban nagy csoport verődik össze. Megbámulják a kiállítás egzotikumait, két nőt, rikító gyöngyös fejkötővel, bodros ruhában. Azt állítják a rendezők, hogy orosz nemzeti viselet ez a csiricsáré színorgia, amit ezek magukra öltöttek.

– A bolsevistáktól elűzött arisztokraták feleségei – mondja egy jól értesült úr a feleségének. – Nyikoláj cár családjának fényképeit árusítják.

Az igazi kiállítás a Duna-parti korzó, a Váci utca és a Gizella téren a Gerbeaud. Hosszú volt a tél, a március esős, sáros. Az úri nép alig várja, hogy lerúghassa végre az undok

kalocsnit, a sok simmy, a dzsessz-bend és a bálok után végre egy kis igazi tavaszt élvezhessen. Kevés az ibolya, pedig más években ilyenkor már el is virágzik. Persze így sem megbocsátható, ha egy gavallér elmulasztja, hogy legalább egy egészen kicsi csokrot vegyen a feleségének, hölgyismerősének.

Híre jár: nincs Párizsban igazi dáma kutya nélkül. A pesti hölgyek sem maradhatnak el mögöttük. A vörös-fekete schnauzereknek van nagy keletjük. Milyen szomorú, hogy Magyarországon nincs ezekből. Be kell érni más fajtákkal. A bőrrel szegett divatos covercóhoz vagy börberi kosztümhöz Pesten okvetlenül agár vagy farkaskutya tartozik. A délutáni társaságokban jobban festenek a pasztellszínű ölebek, az angol sárgásfehérek. Károlyi Imréné aranyos, hathónapos japán chint kapott az urától. Ullmann Bessynek ötéves dogot vásárolt kora esti sétákhoz harmincezerért a papája. „Mennyi gondja van szegénynek – mondta Ullmann-né –, és látod, Bessykém, mégis milyen aranyos, milyen figyelmes."

Azt beszélik, rövid szárú napernyő lesz a divat. A napsütés sajnos nem okoz még gondot, ezért egyelőre csak dekoratív célból hordják. Nem ritka az olyan nyél – mert a hangsúly elsősorban a különleges ernyőnyeleken van –, amely húsz-harmincezer koronába kerül. Van, amelyik japán kardmarkolat mintájú, vannak biedermeierek, elefántcsontnyelűek, finom mandarinszabásúak. Valahitból, rózsaszín kvarcból, topázból készülnek. Sok ezer koronát ér rajtuk a szalag, a fodor, a csipke, a krepp és a rojt. „Mulatságos és bájos legyen" – ez a hölgyek egyik kívánsága. A másik: „Olyan legyen, amilyen még nincs senkinek Pesten."

És milyen csodásak a retikülök! Antilopból, brokátból, gobelinből és gyöngyből készülnek. Többe kerül a legegyszerűbb is, mint amennyi a kisemberek havi jövedelme. De úgy szép, úgy igazi a tavasz, ha a mágnásasszonyok semmi-

vel se maradnak el a párizsi szalonokból öltözködő francia társnőik mögött.

– Hja, így van, lányok – mondja Bognárné útközben, mikor hazafelé mennek –, boldog, akinek jól megy. Aki fiatal, különösen, ha szép, megcsinálhatja a szerencséjét. Egy kis ügyesség és sikk kell hozzá.

Márta – talán a tavasz teszi – nem állhatja, hogy pajkosan ne ingerelje:

– Az attól függ, Olgi nagysád – így szólítják a varrodai lányok Bognárnét –, ki mit tart szerencsének. Nekem az a szerencse, ha a szemem elé se kerül olyan, akit én kiállhatatlannak tartok.

– Ebben igazad van, kislányom. De egészen más, ha egy szimpatikus úriemberről van szó . . .

– Hogyne, az mindjárt más – bólint Márta.

Bognárné mostanában többször emlegeti jelenlétében egy fiatal unokaöccsét. Valami tisztviselőféle egy szállítónál. Nemrég ott járt látogatóban a varrodában. Bencze Árpádnak hívják. Márta sejti, hogy Olgi nagysád rá gondol, de a másik lány előtt nem akar beszélni róla.

Március tizenkilencedike, vasárnap. Bent a városban pompás fiákerek suhannak, a Stefánia úton gumirádlisok korzóznak, a jólét kelleti magát. A paloták fényűző lakásainak ablakait kitárták, hadd szökjön be a pompás ebédlőkbe, hálószobákba és társalgókba a tavasz. A március csalóka napsugara mindenkit az utcára hívogat.

Csepelen, a WM munkásai gyűlést tartanak a munkásotthon udvarán. Világhy rendőrkapitány ostromgyűrűt von legényeivel a sápadt, szomorú emberek körül, akik fáradtan, kétségek között élnek már jó ideje, sokuknál otthon

betevő falat sincsen. Kenyeret követelnek. A bankpalotákban, a részvénytársaságok igazgatósági épületeiben, az Andrássy úti, az Olasz fasori, a Bajza és Benczúr utcai villákban a jóllakottak ezt hallatlan és megengedhetetlen kihívásnak tekintik.

A gyűlés részvevői ünneplőben vannak. Legtöbbjükön fényes, foltos és fakó a ruha. Mosoly nélkül, komoran köszönnek egymásnak. Letört, hitetlen emberek álldogálnak Józsi és Zoli körül.

Azt mondja egy öreg:

– Bolondítják az emberfiát a szocialisták is. Nekik könnyű. Jól élnek. Egyéb dolguk sincs, mint hogy a magunkfajta jámbort jól felcukkolják. Akkor aztán a szónok urak már messze járnak. Mennek a jó, csempézett fürdőszobába, lemosni a külvárosi port.

– Hagyd – inti le egy idősebb ösztövér munkás. Zsíros katonasapkája alól kócosan lóg le ősz haja. – Ne szólj semmit. Nekünk az se jó, ez se jó. Örökös rajtunk a nyomorúság. Csak a Jézus Krisztus vált meg . . .

– Ne kezdd el, szentatya, hurcolkodj tovább – förmed rá egy piros sálas, micisapkás, fiatal férfi.

– Beszélhetsz – folytatja amaz. – Az Úr megmondta: Boldogok, akik most sírtok, mert nevetni fogtok. Jaj nektek, kik most nevettek, mert majd gyászoltok és sírtok.

– Pofa be! – emeli fel kezét a fiatal. – Elég a locsogásból. Én azt mondom – fordul a mellette álló emberekhez –, hogy minden a kommunizmus miatt van. Ha az nincs, most senki se bántaná a munkást. Jól élnénk, volna minden . . .

– Nem lesz jó vége a sztrájkolásnak – fordul az öreg a katonasapkáshoz. – Elvesztjük azt is, ami van.

– Bizony – helyeselnek többen. – Fene a kitalálójába! Munkába kell állni! Ne hagyjuk magunkat az orrunknál

vezetni! Úr mindig volt, és lesz is. Mi nekik nem parancsolunk.

Morognak.

– Nem ilyenek voltak az arcok, nem ilyenek voltak a szemek három esztendeje – súgja valaki. – Csepel akkor olyan nagyot lélegzett, amilyet még soha!

– Nem lehet azt elfelejteni – szól halkan Cseszár Andráshoz egy fiatalember. – Más világ járta. Gondold el, Bandi bácsi, Kun Béla előtt defiléroztunk. Hát hisz baj akkor is akadt, szó se róla. Csak az másféle volt. Nem ijedtünk meg. Azt mondtuk, túljutunk rajta, kijavítjuk. Ment valahogy a munka is. Mindennap több szén jött. Aztán, ahogy közeledett a nyár, beindult a hengermű. Előbb a rézhenger, aztán a többi, sorra. Fegyver, lőszer kellett. Adtunk is, pedig a tölténygyárban egyetlen valamirevaló férfi se maradt.

– Messze voltam még akkoriban. A Távol-Keleten, Csitában – mondja Cseszár elgondolkozva –, de hallottam felőletek.

– Egyszóval, úgy volt – súgja a fiatal munkás –, hogy a Marx laktanya melletti gyakorlótérre vonultunk az Üllői útra. Ki mundérban, ki civilben. Csak a sapka az ötágú csillaggal, a fegyver, a derékszíj, a tölténytáska meg a szurony volt egyforma. Azt mondta Kun Béla: Reszkessen, aki a proletárhatalomra meri emelni a kezét! Ott voltak velünk a kispestiek, a Lipták-, a Hofherr-, a Tendloff és Dietrich-, a MÁV-gépgyáriak, a Ganz-beliek, a nyomdászok. A Vérmező is megtelt. Ott meg a Váci útiak sorakoztak, a vasutasok, az óbudai gyárak és az albertfalvai Neuschloss–Lichtig. Volt vagy nyolc munkásezred. Mi, csepeliek, voltunk a huszonkettesek. A fronton aztán megmutattuk . . .

Elhallgatnak. Lassan mindenki felhagy a beszélgetéssel. Megérkezik Kabók Lajos, a gyűlés szónoka. Arról beszél, hogy a munkaadók ragaszkodnak a kilenc-tízórás munka-

időhöz. Látszólag elfogadták a húszszázalékos béremelést, de a gyárak pénztárai csak a régi béreket hajlandók kifizetni. Miért? Mert a gyárosok erre utasították őket. A tőkések? Úgy vélekednek, hogy a vöröshagyma drágulása nem ok a béremelésre.

Az összesereglett hatalmas tömeg már kiszorult a munkásotthon udvaráról, ellepte a környéket. A gyárakból kizárt hatezerötszáz ember közül is sok eljött a gyűlésre.

– Lépjen közbe a kormány – mondja a szónok. Nem tűrheti tétlenül, hogy a nemzet eme értékes osztályát tönkrenyomorítsa a gyárosok önkénye.

Közbekiáltások hangzanak:

– Semmit se várhatunk a kormánytól! A Ganz-gyáriak tárgyaltak, gyengeségnek vették! A munkáltatók mellett áll a hatalom!

Bedecs Laci a ferencvárosi fiúkat keresi: vajon eljöttek-e? Ennyi ember között nehéz megtalálni őket.

– Útlevelet adjanak – kiáltja valaki a tömegből. – Itthon semmi sincs, csak éhezés.

Morajlás követi a szavait, aztán süvöltve csap fel egy fiatal hang:

– Éhen veszünk!

Kabók csendesen beszél. Türelmetlen és elégedetlen közbekiáltások zavarják. A rendőrök mélyebbre furakodnak a tömegben. De fölösleges a túlzott óvatosság. A közbekiáltások ritkulnak, az embereken erőt vesz a csüggedés. A sztrájkra legtöbbjüket csupán az kényszeríti, hogy helyzetük most már akkor se jobb, ha dolgoznak. Egyre megy. Az úri rend kíméletlen, nem ismer könyörületet.

József napi vásár. Régebben – még a háború előtt – a Tisza Kálmán téren zajlott le a nevezetes esemény. Józsi egyszer járt ott az édesanyjával, kisiskolás korában.

Szekerek jöttek hosszú sorban a térre. A gazdák szerszámokat vásároltak, kapát, ásót, gereblyét, öntözőkannát, de olyan kocsi is volt, amelyikre bútort raktak, tükrös szekrényt, zománcos takaréktűzhelyt. Talán sose felejti el azt a szépséges tulipános ládát, amelyet úgy megcsodált akkor, hogy anyjának valósággal el kellett vonszolnia mellőle.

Poros az új vásártér, de azért jó egy kicsit sétálgatni, ténferegni a zsivajban. Mártával kart karba öltve nézelődnek a késő délutáni szürkületben. A sátrak között kavargó tömeg megnézi őket. Márta két hosszú hajfonatát kontyba kötötte. Fényes, tömött haját piros csat tartja össze. A szoknyája rövid –, ez most a divat –, magyaros mellényke simul a derekára. Első maga készítette ruhája ez. Kék szemére hosszú fekete szempillák hullanak, az arca halványbarna, üde, hibátlan vonalú. Józsi sokszor elkapja a férfiak kutató, csodálkozó, néha leplezetlenül irigy tekintetét. Hogyan köti magához ez a szürke, cingár legényke ezt a sudár termetű szépséget?

Lacikonyhák és vándorló élelmiszerárusok portékájának ínycsiklandozó és orrfacsaró illata terjeng. A lármán áttör a körhinta, a hajóhinta verklijének muzsikája és az öreg tulajdonosnő éneke:

... Színaranyból van a szívem, gyémántkő a lelkem,
Mind a kettőt neked adom, csak te szeress engem.

– Ismerem a hintásasszonyt – újságolja Józsi. – Kecskésné, a Haller utcából. Kisgyerek koromban sokat játszottunk az udvarán. Egy nagy színben mindenféle kacatot őrzött: szétszedett hintát, hajókat karokkal és fogantyúkkal, fékdeszkákat és lövöldefigurákat. Kis pöttömök voltunk, szellemeket és kísérteteket lestünk a sötét raktárban. Kísértetnek a kövér fehér lepkéket tiszteltük. Pókmacska gubók-

ból keltek ki a mi kísértetcink, és csak addig éltek, amíg lerakták a petéiket.

– Tudod, mi az a pókmacska? Az a szőrös hernyó, amelyik a fákon élősködik. Némelyik olyan tarka, hogy festeni se lehetne szebbet. Megnő kétszer akkorára, mint a kisujjad. Ördög tudja, miért, egyik gyerek se fogta meg soha. Félt tőle mindegyikünk. De micsoda izgalmas, jó játékaink voltak ... Naphosszat bujkáltunk a színben, éppen csak ebédelni jártunk haza.

– Özvegyasszony a Kecskésné. – Józsi beszédes kedvében van. – Az ura akkoriban halt meg, amikor odaköltöztünk. Anyámtól hallottam felőle. Neki is úgy mondták el. Kecskés birkózó volt fiatal korában. De akkorra már kiöregedett. Meghízott. Egyszer valamelyik vendéglőben megismerkedett fiatal cirkuszi birkózókkal. Kötekedtek vele, csúfolták. Megmérgesedett, és kihívta őket versenyre. Feltámadt benne a virtus. A fényképészsátorban kezdődött a viadal. Az egyik birkózó úgy a földre teremtette, hogy alig tudták felmosdatni. Már csak napokig élt.

– Szegény – mondja Márta –, most nem hallgathatja, hogyan énekel a felesége.

– Aki a zongoraverklit forgatja – folytatja tovább Józsi –, Kecskések régi szolgája. Már akkor is ilyen öreg volt, amikor kizavart bennünket a fészerből. Néha ájtatosan néztük, amikor szétszedte és tisztogatta a verklit. Van abban egy henger, vastagabb, mint a derekam. Ezer meg ezer kis szög rajta. Olyan, mint egy tüskésdisznó. Amikor az öreg Ádám forgatja a zongoraverkli fogantyúját, ez a henger forog benne ... Nézd csak – kiált fel Józsi meglepetten, és megragadja Márta karját.

A lövölde előtt szétnyílt embergyűrűből Szigeti Zsiga lép ki. Pirosra hevült, mint egy győztes hadvezér. Homlokán feltolja a kalapot, és magasra emelve tart egy cifra üvegvázát. Jó találataiért kapta jutalmul. Átnyújtja a mellette

lépegető lánynak: Bartucz Terusnak. A lány nevet, büszkén szorítja hóna alá a szép nyereményt.

Néhány másodpercig tart az egész. Ahogy jöttek, eltűntek a tömegben. Józsi elnémul a látványtól. Jani jutott eszébe, aki ezt a lányt szereti igaz szerelemmel.

A főváros közgyűlése a sztrájkról tárgyal. Munkások töltik meg a karzatot.

– Honnan kerültek ide? Ki hívta őket? Miféle módszer ez? – kérdezgetik egymástól felháborodottan a városatyák. Nem titkolják nyugtalanságukat: hogyan merészelt ez a népség betolakodni a városházára?

– Példátlan impertinencia . . .

Itt van Lehner Pistával Józsi is. Zsigának bejelentette: orvoshoz megy, mert szúrása van, nem tud dolgozni. Majd a következő napokon pótolja a kiesést. Könyökölnek az erkély karfáján, és figyelik az eseményeket. Azzal bízták meg őket, hogy a fásoknál mondják el, mi történik itt.

– Hallatlan dolog – háborognak odalent. – Ebbe nem lehet beleegyezni. Hova vezet ez? Példátlan tiszteletlenség!

Csilléry András felugrik.

– Kiüríteni! – kiáltja magából kikelve. A karzatra mutat: – Skandalum, kérem. Botrány. Mi lesz itt: közgyűlés vagy színház?

– Szomorújáték – kiáltja egy munkás a karzatról.

Csilléry doktor remeg a dühtől. Gazdag fogorvos. Három éve miniszter volt Friedrich István kormányában. Ott volt abban az ellenforradalmi csoportban is, amely fenyegető fellépésével lemondásra bírta Peidl Gyulát, a kormány szociáldemokrata elnökét. Azóta minden testületben ott tevékenykedik, ahol a munkások ellen lehet tenni valamit. Gyűlöli őket, ahogy csak egy nagy jövedelmű ügyvéd, volt táblabíró elkényeztetett, nagyra törő fia gyűlölheti. Ezenkí-

vül azt is tudja, hogy karrierjének legbiztosabb útja: minél hangosabban, kíméletlenebbül acsarkodni a polgári társadalom „rendjének" veszélyeztetői ellen.

– A páciensei azt mondják – súgja Lehner Józsinak –, lehet, hogy jó politikus, de orvosnak nem való.

– Jó politikus? – lepődik meg Józsi.

– Erőszakos gazember, nagyhangú ébredő.

A padsorokban néhányan – a polgári ellenzék emberei – nem tudják megőrizni komolyságukat. Nevetnek a munkás előbbi közbeszólásán.

– Szégyen – kiáltják szemrehányóan a jobboldaliak. – Országos vásárt csinálnak a törvényhatóságból. Így nem tárgyalunk!

A liberálisok ellenkeznek.

– Halljuk, halljuk. Nem csinálunk titkot az álláspontunkból.

Sipőcz Jenő megrázza a csengőt.

– Nyugalom, uraim – kiáltja, noha az izgalomtól maga reszket leginkább. – A teremben tartózkodó hallgatóságot felszólítom, tartózkodjék minden tetszés vagy nemtetszés kinyilvánításától. Szólni csak a képviselőtestületben helyet foglaló uraknak van joguk.

– Nézd ott azt a papot – súgja Lehner Pista. – Csak hátradőlve tud ülni a pocakjától.

A józsefvárosi plébános az, lila cingulusán összekulcsolja a kezét. Alig kezdődött az ülés, máris szendereg.

– Jó volt az ebédje, lemosta finom borral – mondja Józsi.

– A gazdád hol van? Meg ne lásson!

Valóban . . . Józsi csaknem megfeledkezett Flesch úrról, eszébe se jutott, hogy ő is itt lesz ebben a nagy tekintélyű gyülekezetben.

– Ott ül jobbra, a második sorban, középtől a harmadik. Nem lát jól, de nem is néz ide. Beszélik, hogy mostanában

sok a gondja. Angol pénzbe akarja fektetni a vagyonát, emeletes házat építtet. A tőzsdén is spekulál. Hallották többen, amikor tárgyalt a bizományossal. Magyar Általános Kőszént és Ganz Danubiust vett. Azért, mert az a legbiztosabb papír. A múltkor telefonon kérdezgette: Hogy áll a Jelzálog? Hát a Földhitelbank? Törődik is ő most mással . . . Ki akarja bővíteni az üzemet.

A teremben lassan csillapodnak a kedélyek.

Gál Jenő ügyvéd, a polgári ellenzék tagja kér szót.

– A mi véleményünk az – mondja –, hogy tárgyalni kell a munkássággal. A rideg és ellenséges elzárkózás szüli a kommunizmust. Úgy tűnik, mintha a munkásnépnek nem volna védelmezője.

– Bízza csak ránk – hetvenkedik Csilléry. – A Keresztény Nemzeti Egység Pártjának minden réteg egyformán a szívén fekszik. De a kormányt, a hatalom tekintélyét nem hagyjuk! Maguk ne aggódjanak!

– Mi nyugtalankodunk – folytatja Gál. – Igenis aggódunk, tisztelt képviselőtestület. Csilléry doktor úr tiszteletre méltó szenvedélye nem fogja megoldani ezt a problémát. Aggódunk, mert a főváros polgári társadalma végre nyugodtan akar aludni. Éppen elege volt már a rettegésből. Egy bizalmas körirat jutott a birtokunkba . . .

– Nem vagyunk rá kíváncsiak – kiabálják többen, és felugrálnak, mintha kígyó mart volna beléjük. – Nem tartozik ránk – hadonászik mérgesen Wolff Károly, a főudvarnagyi bíróság elnöke.

– A gyáriparosok szövetsége arra utasította a gyárak igazgatóit – folytatja Gál Jenő –, hogy csak a hatvanegyedik munkaóra után fizethetnek túlórát. Hatvanegy óra a normális munkahét.

– Igaz – súgja Pista.

– Mi köze hozzá? – ordítja dühösen Gálnak az egyik közelről érintett városatya, Lipták Pál gyáros.

– Ne szóljon bele! – kiáltozzák most már innen is, onnan is a közgyűlési teremből.

– Szünetel a parlament – védekezik Gál. – Ennek a rétegnek itt a főváros közgyűlésén nincs képviselője. Ezért . . .

– Itt vagyunk mi – fortyan fel a polgármester. Ritkán látni Sipőczöt ilyen indulatosnak. – Majd a kormány közvetít ebben az ügyben – siet segítségére Folkusházy, az alpolgármester.

– Ez bankigazgató, ismerem – mutat Pista az egyik legjobban ágáló városatyára. Hatalmas kopasz fej, vörös orr. – Tudod, honnan? Anyám járt hozzájuk takarítani. Részeges pasas. Tavaly agglegény barátaival mulatott Budán egy kiskocsmában – maga is agglegény, két öreg nővérével lakik a Gizella téren, szemben a Zserbóval – és hazafelé jövet – nagy felhőszakadás volt aznap délután – beleesett egy vízzel telt árokba. Amikor nyakig merült, azt kiáltotta: Jaj, kérem, hol vagyok? Azóta is ugratják vele az ivótársai. Most úgy hallom, képviselő szeretne lenni. A Bethlen-párt jelöli az egyik kerületben.

A lárma növekszik odalent.

– Hagyja abba, hagyja abba – fojtják bele a szót Gál Jenőbe.

– A rendőrség közvetít, nem a kormány – kiáltja valaki az erkélyről.

– Titkos feketelistát köröznek, hogy kiket nem lehet fölvenni a gyárakba!

– Egyre megy! Csak beszélnek, de senki se képviseli a munkást!

Lehner Pista is közbeszól:

– Gyárosok és részvényesek ők maguk is!

– Ne adják a jószívűt!

Megszólal a csengő.

– Rendőrség! Rendőrség!

– A karzatiak azonnal hagyják el a tanácstermet! Bolse-

viki demonstráció! Kiüríteni! – toporzékol Sipőcz. – Tíz percre felfüggesztem az ülést!

A többi már a rendőrök dolga. Egyszerre itt teremnek, bőszülten rohannak neki a karzat közönségének. Még a városháza környékéről is elzavarják a munkáskülsejű embereket.

A Thököly út 56-ban évek óta nem láttak annyi embert, mint mostanában. Sokan az udvaron sütkéreznek. A fiatalok fej vagy írást játszanak fáradhatatlanul. Vannak, akik szunyókálnak, mások kintről támasztják a kerítést, vagy a járdán ácsorognak.

Egy széles vállú fiatal munkás áll az utcán. Körülötte félkörben nyolcan-tízen olyanok, akik szemmel láthatóan hozzá tartoznak. A fiatalember beszél, de nem a körülötte állókhoz, hanem úgy, hogy arcát előretolja a két vasrács között. A hangját jobbára csak azok hallják, akik az udvarban vannak. Ott telepedtek a földre, vagy belülről támasztják a kerítést. Barátai eltanácsolják azokat, akik az utcai járdán megállnak.

– Menjenek be az udvarba – dörmögik. – Itt nem lehet gyülekezni.

– Mondják meg: mire volna elég a huszonöt százalék? – kérdezi hallgatóitól a fiatal munkás – azóta újra drágult minden. És még tetejébe ezt is csak úgy adnák meg, ha tíztizenkét órát dolgoznánk. Miákits jó szíve nem fakasztja könnyre a gyárosokat. Legfeljebb arra jó, hogy minket kiéheztessenek.

– Disznóság! – hangzik az udvarból. – Nem kellene ilyen türelemmel lennünk! Egye meg a fene az olyan szakszervezeti jogot, ami mellett fel lehet fordulni éhen.

A bejárattól balra, bent az udvarban, alacsony házikó áll. Ajtaján tábla:

Az ajtót lelakatolták.

A földszintes épület másik ajtaja borbélyműhelybe nyílik. Ezen is tábla:

Szerdán és szombaton mérsékelt áron
borotválunk

– Már egy egész csomó vasas tüdőbajos – mondja valaki. – Itt hallottam – mutat a székházra – a titkárságon. Statisztika mutatja ki, de a frász se törődik velünk.

– A tisztiorvos szerint a proletárgyerekek úgy hullanak, mint a legyek – szól egy alacsony fiú, Bedecs Laci. – Tízből hat hal meg, mielőtt elérné az egyéves kort.

– Kegyes a burzsoázia. Elősegíti, hogy kevesebb legyen a kenyérfogyasztó. Csak annyit hagy felnőni, amennyire a gyárakban szüksége lesz.

Ezt a katonazubbonyos mondja, aki az imént a beszélgetést kezdte az utcáról. Elengedi a vasrácsot, és kiegyenesedik. Megfordul. Háttal áll már az udvarnak. A kőkerítéshez támaszkodik, és közömbös arccal néz maga elé. Álldogál félig lehunyt szemmel, mintha álom kerülgetné. A körülötte állók gyűrűje fellazul: két gyanús járókelő sétál el mellettük. Minden valószínűség szerint detektívek. A zubbonyos szemei alatt mély árkok sötétlenek. Szemébe húzza a micisapkát, hogy fel ne ismerjék. Szalmaszőke haja könnyen elárulná. Most nagyon megviselt: Karsay Dezső, a Ganz Vagonból.

Huszonnégy órája sincs, hogy elbocsátották a főkapitányságról. Nehéz napokat élt át. Szerettek volna valamit a nyakába varrni: illegális szervezkedést vagy más effélét. Nem sikerült, mert állhatatosan tagadott. Legfeljebb a Remete utcai dologért tudják bíróság elé állítani. Ez azonban nem

olyan súlyos ügy, hogy emiatt tovább fogva tarthatták volna. Nem akarták kiengedni a sztrájk alatt. De éhségsztrájkba kezdett. Végül mégis elengedték. Csak azt kötötték a lelkére: a sztrájkolók közelébe ne merészkedjen!

Újra itt van a harcolók között!

Ezen az április eleji estén a „polgári ellenzék" vezető emberei – a belvárosi kereskedők, újságszerkesztők, tekintélyes iparosok, vállalkozók, ügyvédek, néhány gyáros, exportőr és jó nevű orvos – vacsorára gyülekeznek az Erzsébetvárosi Körben. Már mintegy háromszázan vannak együtt. Néhány országos hírű politikus megjelenését várják. Az a hír járja, hogy eljön Apponyi Albert is.

Fél kilenc lehet, amikor a Dohány utcai épületet hatalmas robbanás rázza meg. Beomlik a díszterem fala.

A vendégek már az asztaloknál ültek, és élénken tárgyalták a közeli választások kilátásait. Valaki éppen újságolta: meghalt IV. Károly király. Az *Az Est* szerkesztőségéből jött a hírhozó.

A mennyezet egy része leomlik . . . Vérző sebesültek hevernek szanaszét.

Néhányan az épségben maradottak közül a telefonhoz rohannak. Kétségbeesetten próbálják hívni a központot. Nem jelentkezik. Percek múlnak: a központ néma. Tíz perc is beletelik, amíg megszólal.

Kapcsolja a mentőket.

A Dohány utcában megáll a forgalom. Tömeg verődik össze. Szirénák zúgnak.

A belügyminiszter és a főkapitány csak egy óra múlva értesül az eseményről.

A New York kávéház előtt ébredők és diákok gyülekeznek. Azt kiáltozzák:

– Éljenek a rombolók, az igaz magyarok!

A jóérzésű emberek felháborodnak, a megvadult fickókat nagy nehezen visszaszorítják. De nem nyugszanak. A kávéházzal szemben, a Viktória bár elé vonulnak, ahol a Körút beszögellése kis teret képez. Ott folytatják a tüntetést.

A mentők sorra szállítják el a sebesülteket.

Többen meghaltak.

A Vilmos császár út 26–32 alatt a társalgóban éppen együtt ülnek Mr. Charles Godfrey, Sir William Goode, az Angol–Magyar Bank urai, Károlyi Imre elnök, Fleissig Sándor elnökhelyettes és néhányan a Hitelbanktól: Ullmann Adolf, Scitovszky Tibor és mások. Arról tárgyalnak, hogy a kereskedelmi képviseletek napról napra támadják az Angol–Magyart, mert kezében tartja a sómonopóliumot. A Hitelbank is érdekelt a dologban. Mostanában mind szorosabban együttműködik a másik nagybankkal.

A bombarobbanás híre megzavarja a tárgyalást.

– Skandalum – mondja Ullmann Adolf –, éppen most kellett ennek történnie!

Mindenki megérti, mire gondol.

– Yes – feleli Mr. Godfrey sajnálkozó hangon. – Ez Génuában nem lesz az önök kormányának jó ajánlólevél.

– Bethlen úr őexcellenciája fáradozását, hogy a világot meggyőzze Magyarország teljes belső konszolidáltságáról, az ilyen incidensek nem segítik elő – mondja Sir William Goode. – Az Európai Segélybizottságban is megnehezítheti Magyarország barátainak helyzetét.

– Beszéljünk kellemesebb dolgokról – ajánlja Mr. Godfrey. – Talán értesültek már róla: az USA elnöke Theodor Brentano urat, Chicago egyik előkelő polgárát, a felső bíróság tagját küldi képviselőjéül Budapestre, Ulysses Grant-Smith úr helyébe.

– Örvendünk, hogy ön megerősíti előttünk azt a, gondolom, valamennyiünknek kellemes hírt, hogy Brentano urat

rövidesen körünkben üdvözölhetjük – jelenti ki ünnepélyesen Károlyi Imre. – Fölöttébb kellemetlen azonban, mondhatnám kínos, hogy ez a robbanás – nyilván merényletről van szó – megtörténhetett. Fokozza a helyzet tragikumát volt királyunk elhunyta.

Néhány részvétteljes nyilatkozat hangzik el, aztán Károlyié a szó:

– Nos, uraim, térjünk a tárgyra: ami a só egyedárusítási jogát illeti . . .

Van egy jó ismerősöm régebbről – mondja Zoli. – Megismertetnélek vele . . .

– Ki az? – kérdi Józsi.

– De kíváncsi vagy. A neve nem jut az eszembe. Egy fiatalember, aki most sztrájkol. Vasas a Ganzban.

– Meg akar ismerni? Honnan tudja, hogy én egyáltalán a világon vagyok?

– Tudja.

– Hm.

– Mi az, nincs kedvedre a dolog?

– Sose emlegetted – mondja Józsi. – És miről beszéljek vele?

– Arról, amiről kérdez.

– Milyen ember?

– Mondtam már.

– Mondtad, hogy fiatal. Azonkívül?

– Majd meglátod.

– Én nem tudom . . . azt gondolom, hogy . . .

– Jól van – szól Zoli. – Ha nem akarsz . . . Azt hittem, örülsz neki.

Néhány napig nem emlegeti a dolgot. Józsi se szól róla. De vasárnap kora délelőtt, amikor találkoznak, megkérdezi:

– Jössz?

Józsi raáll.

A város másik vége felé, valahová a budai hegyekbe indulnak. A Zugligetig villamoson mennek, aztán gyalog.

Józsi megkérdezi:

– Hová megyünk?

– Majd meglátod – feleli Zoli. – Pontosan nem tudom, hol az a hely, ahol a barátom ilyenkor sétálni szokott. Meglehet, hogy véletlenül összeakadunk vele.

– Véletlenül? – hitetlenkedik Józsi. – De hiszen ... Azt mondtad, azért megyünk ...

– Ha találkozunk, az csak véletlen lesz – mondja Zoli, és megnyomja a „véletlen"-t. – Majd kijutunk valahová.

Már majdnem a budakeszi erdőnél járnak. Zoli vidámnak, gondtalannak látszik. Fütyörész, kavicsot hajigál, botot tör, farigcsál. Úgy viselkedik, mintha útjuknak semmilyen célja se lenne, mintha találomra bolyonganának puszta időtöltésből. – Majd csak kijutunk valahová – mondogatja Zoli.

Furcsa – Józsi érzi, hogy barátja teljes biztonsággal igyekszik pontos, meghatározott célhoz. – Miért titkolózik?

Zoli nem szól semmit. Többször megáll, körülnéz, nyújtózik, a derekát ropogtatja. Lehajol, és dúdolgatva virágot szed az út melléről. Mindenféle haszontalan lila, sárga virágot. Egy maroknyi csokrot emel a magasba.

– Nesze, vidd el Mártának.

Józsi haragra lobban. Miféle sületlenség ez?

– Komolyan mondod? Csak nem hurcolok magammal ilyen vacak gizgazt?

Zoli nevet.

– Mégis vigyél neki. Szedj te is. Kell ez.

– Nehogy lóvá tegyél – bizalmatlankodik Józsi.

– Dehogy teszlek. Hidd el, jó, ha van nálunk ilyesmi ... Aztán ha valaki megkérdezné, miért jöttünk ide, mit mondanál?

– Mit mondanék? Hát már megegyeztünk ebben ... Véletlenül. Kirándultunk, és erre vetődtünk.

– Nagyon jó – bólint Zoli. – Így is van. Nem?

– Így – helyesel Józsi. – De azért még mindig nem értem egészen. Ki kérdezhetne?

– Akárki, mondjuk, egy detektív. Szóval, nem találkozni jöttünk. Egyszerűen csavarogni. Érted? Ez a lényeg. Akivel találkozni fogunk, azt soha életedben nem láttad.

– Mi egyebet mondhatnék? Tényleg nem láttam. vagy ... láttam már?

– Nem ismered.

Letérnek az útról. Keskeny csapáson át kis tisztás szélére érnek. Az erdő mellett meredek hegyoldalon, apró bokrok között malomkeréknyi kőtömbök fehérlenek. Mélyen a földbe süppedtek.

Az egyik kövön ül valaki. Széles vállú férfi. Cigarettázik. A bal kezében frissen faragott pálcát tart. Játékosan suhintgat vele a levegőbe.

Meghallja a fiúk lépteit. Barátságosan mosolyog. Széles mozdulattal nyújtja a kezét csak úgy ültében. Hellyel kínálja őket a kőüléses kilátón.

– Ez a barátom – mondja ünnepélyesen Zoli.

Józsi megilletődötten lép a kövön ülő fiatalember elé. Önkéntelenül meghajtja magát, és a nevét úgy mondja, hogy új ismerőse megértse.

Az megismétli a nevet és hozzáteszi: – Szóval te vagy a mi Józsink. Örülök, hogy végre megismerlek. Zolitól hallottam, hogy az édesapád is jó elvtárs, megjárta a zalaegerszegi tábort. Kemény legény. Remélem, benned sem csalódunk. Engem Dezsőnek hívnak.

Olyan a keze, hogy az övé szinte gyerekkéznek tűnik mellette. Erős ember lehet – gondolja Józsi.

Nézik egymást.

Dezső feláll. Így még szembetűnőbb, hogy milyen magas,

izmos legény. Körülnéz, aztán visszaül a kőre. Megkopott, rövid bőrkabátot visel.

Az áprilisi nap barátságosan simogatja a hegyoldalt, de nincs még ereje. A föld hideg.

– Telepedjetek ide, a tárgyalóasztalhoz – mutat a legnagyobb kőre Dezső. – Húzzátok magatok alá a kabátot, nehogy fölfázzatok.

Dezső leveszi a kalapját, megforgatja a bot végén. Hamar megunja a játékot, visszateszi a fejére.

– Udvarolsz még a kislánynak? – fordul Józsihoz.

A fiú zavarba jön. Lopva, szeme sarkából néz a barátjára. Zoli nem lepődik meg a kérdésen. Úgy látszik, természetesnek találja.

– Igen – feleli –, járunk együtt.

– Jól van – mondja Dezső –, okosan teszed. Szép, okos kis teremtés a Márti. Hanem ... mondd csak: duzzogni nem szokott? Teszem föl, ha megígéred neki, hogy elmégy vele moziba, és mégse mehetsz el ...

– Ilyen nem nagyon történt még.

– Megtörténhet. Máshová szólít a kötelesség.

– Hová?

– No, teszem föl, én üzenek érted: Józsi, gyere ide vagy oda. Éppen amikor a kislány vár.

– Megérti, ha fontos.

– Elhiszem – nevet Dezső –, de azt nem szabad elmondanod, hogy fontos. Se azt, hogy hová mész. Se azt, hogy hol voltál ...

– Nem?

– Nem ám.

– El szoktam neki mondani. Nem olyan, hogy pletykálna. Nem titkolózunk egymás előtt.

– Vannak dolgok – mondja Dezső megértő türelemmel –, amiket csak az tudhat, akinek muszáj. Minél kevesebben tudják, annál jobb. Teszem föl ... – gondolkozik, aztán el-

mond egy históriát. Arról szól, hogy valaki, egy elvtárs, röpiratot készített, és azt más is látta. Valaki, akinek nem lett volna fontos, hogy ott legyen. Nem volt pletykás, nem is mondta el senkinek. Ám egyszer a röpiratgyártót elfogták. Tetten érték abban a lakásban, ahol sokszorosította a röpcsit. Az a másik akkor nem volt ott. Persze, tudták róla, hogy bejáratos oda. Kihallgatták. Ha sose látta volna a sokszorosítást, könnyűszerrel, magabiztosan védekezhetett volna. Csakhogy látta. Kiverték belőle a beismerést . . . Bevallhatta volna, hogy tud a röpiratról, ha nem tudott volna róla?

– Nem – feleli Józsi, bizonytalanul.

– No látod. Más, ha az illetőre okvetlenül szükség lett volna a röpirat elkészítésénél. Akkor neki is, a másiknak is, vállalni kell a kockázatot. Persze, akkor jobban fel is kellett volna készíteni az esetleges lebukásra. Azért mondom . . . Minden ilyen dologról csak az tudjon, akinek okvetlenül tudnia kell róla.

– Most már értem – mondja Józsi. – Az ki volt, aki a röpiratot csinálta?

Dezső összehúzza a szemét. Elneveti magát.

– Szükséges, hogy ismerd?

– Nem – mondja Józsi nagy zavarban.

– Nincs baj, Jóska – nyugtatja meg Dezső. – Tanulni kell ezt a tudományt. Az első lecke: ilyen dolgokról keveset kérdezz. Csak annyit, amennyit kell. Annyit tudj, amennyit közölnek veled. Azt is csak magadnak tudd. El ne mondd annak, akire nem tartozik. Különösen a rendőrségnek ne. – Mosolyog. – Ez a második lecke. Megértesz?

– Meg.

Józsit ijeszti is, lelkesíti is, amit hall. Hevesebben dobog a szíve.

– Teszem föl . . . – Dezső a távolba néz, elhallgat, néhány másodpercig fülel. Amikor meggyőződik róla, hogy se

közel, se távol senki sem figyel rájuk, folytatja: – Tételezzük fel, hogy bajod lenne a rendőrséggel. Ez nem elkerülhetetlen, nem kell hogy bekövetkezzen, de előfordulhat. Mondjuk azért, mert itt most velem találkoztál . . . Tudja a kislány, hogy itt vagytok?

– Nem – felelik mindketten egyszerre.

– Na látjátok – mondja Dezső. – Nem jobb, ha nem tudja, mintha tudná? Gondoljunk arra, hogy ütnek, kínoznak mind a hármunkat. Miért találkoztatok? – kérdezik. – Véletlenül – mondom én. Ti is ezt mondjátok: véletlenül. Sétáltatok, és erre keveredtetek. Én meg éppen itt barangoltam. Leültünk. Miről beszéltünk? A tavaszról. Megenyhül-e végre az idő? Szeretnék dolgozni, de nincs munkám. Erről én beszéltem. Mindenféle semmiségekről volt szó. Nem emlékszünk rá. Nem és nem. Mit csinálhatnának velünk? Semmit. Ha egyformán beszélünk és kitartunk, akkor semmit. Na mármost, teszem föl, behozzák a kislányt. Semmit se tud . . .

– Akkor nyugodtak vagyunk – szól Zoli. – Nem is mondhat semmit. Nem lehet baja belőle . . .

– Na látjátok – helyesel Dezső. – Ha tudná, hogy idejöttetek, egyenesen a budakeszi erdőhöz . . .

– Nem mondaná el – tiltakozik Józsi.

Dezső Zolira kacsint.

– Lehet – mondja –, de sokkal könnyebb lenne a dolga, ha nem is sejtené, hol, merre jártatok. Miért hoznátok a kislányt feleslegesen ilyen nehéz helyzetbe? Van abból haszon, ha tudja, hogy mi most hármasban itt ülünk, és mozgalmi munkáról beszélgetünk? . . .

– Nincs – erősíti meg Zoli. – Azt végezze el, amit rábízunk. Mert rá is lehet bízni valamit.

– Persze – egyezik bele Dezső. – Jóravaló gyerek. Hanem . . . még akarok mondani valamit. – Az egyik követ

nézi: tenyérnyi mélyedés van rajta, s ebben a kőteknőben fekszik Józsi vadvirágcsokra. – Ez minek? – kérdi.

– Ócska gizgaz – feleli a fiú –, Zoli szedette velem. Azt mondja, vigyem Mártának.

– Okosan tette. Ha az ember a természetet kedveli, akkor ez a gizgaz is kedvez neki. Azért jön ilyen helyre, hogy élvezze a friss levegőt, a zöldet figyelje, meg a bogarakat is. Ha másért jön – teszem fel illegális találkozóra –, meglehet, hogy észre se veszi az ilyesmit. Ellenben a rendőrség az észreveszi. Azt mondja Andréka főkapitány-helyettes: „Fiam, ne köntörfalazz. Találkozóra mentél. Érdekel is téged a természet. A politika érdekel, az igen. Szervezkedtek. Sejtülésre mentél vagy utasításért. Valld be, ne játssz a türelmünkkel, az anyád . . .” Ilyenkor nagy ereje van az ilyen vadvirágcsokornak. – Felemeli, szagolgatja. – Ha jól felhasználod, aranyat ér. A látszat – az is fegyver. Sose felejtsétek el: a látszat. Ez talán a harmadik lecke lehetne. A látszatra vigyázni kell. Ha találkozóra mégy, vagy ha ott voltál, semmi se árulkodjon erről. Ne vegyék észre rajtad, hogy nem a legtermészetesebb, megszokott, mindennapi utadon jársz. Csak belülről légy készenlétben. Gondolkozz, figyelj. Szedj virágot, fütyörészz! A látszat miatt . . . Ismertem egy elvtársat . . . amikor illegális találkozóra ment, vagy anyagot szállított, mindig egy pakli koszos kártyát dugott az egyik zsebébe, a másikba egy kis üveg snapszot. Egyszer lekapták. Szerencséjére semmi se volt nála, csak az itóka meg a kártya. A látszat kedvéért. A detektív elképedt, amikor kipakolta a zsebét. Tudta: a kommunistákat nem túlságosan foglalkoztatják ilyen dolgok. Így aztán valamivel könnyebben védekezhetett ez az elvtárs. El is engedték.

– És ha röpirat is lett volna nála? – kérdezi Józsi.

– Akkor nehezebb lett volna – ismeri el Dezső. – De még úgy is könnyebb, mintha a snapsz és a kártya, azaz a látszat hiányzott volna. Ha makacsul kitart, hogy találta a

röpiratot, mondjuk, valahol egy csomóban, és olvasatlanul zsebre gyűrte, egyszóval kitalál egy mesét, és ha makacsul kitart mellette, akármit csinálnak vele, végül beveszik. Könnyebben hisznek neki, mintha a kártya helyett, teszem föl, társadalomtudományi könyveket találtak volna nála. Akkor a legnagyobb mértékben gyanússá válik: gondolkodó ember. Ettől már csak egy lépés, és ott van a tevékeny kommunista. Azért jó az ilyen virág is. Bár... Nem akarlak megsérteni, de ez a gaz egy kicsit büdös. – Jóízűen nevet. – Azt tanácsolom, ha beértek a városba, ott már nyugodtan hajítsátok el... Nyújtózzunk egy keveset – ajánlja.

Átfogja Zoli derekát, kötözködik vele, mint egy suhanc.

– Törjünk sót – mondja, és máris hozzálát, hogy a hátára kapja Zolit.

– Vigyázz, baj ne legyen – kiáltja, amikor Zolin a sor, hogy őt emelje. Csak úgy tessék-lássék áll rá a dologra, aztán megint ő dobja fel Zolit. Utána Józsit mázsálgatja. Nem esik nehezére.

– A látszat kedvéért az ilyen játszadozás se árt – magyarázza. – Valaki figyelhet. Ez a látvány megnyugtatóan hat rá.

Másfél óránál is tovább tart ez az első találkozó. Dezső csak Józsival foglalkozik, magáról jóformán semmit sem mond. Józsi mégis olyannak látja, mintha régi barátja volna, vagy tán ennél is több, kedves, erős, tapasztalt fivére. Nem sejti, hogy milyen sok ember ismeri ilyennek Karsay Dezsőt. Szinte valamennyien, akik a környezetében dolgoznak a szerelőműhelyben, vagy együtt csatáznak vele a szakszervezetben. Nagyon szeretik.

Dezső igyekszik jól megforgatni Józsit. Amikor már mindenről kikérdezte, ő mondja el neki, hogyan áll most a helyzet a sztrájkkal, mit követelnek a bérharc részvevői, mit csinálnak a kapitalisták, mit tettek, mit tesznek a szakszervezeti vezetők.

Repül az idő. Mintha csak percek teltek volna el találkozásuk óta. Dezső arról beszél, hogy a munkások szakszervezeteinek a mostani helyzetben különösen nagy a jelentőségük. – Bizony, a szakszervezetekben nincs minden rendben a vezetők körül – mondja. – Sok köztük az áruló. Mégis, a szakegyletben van rá leginkább mód, hogy a proletárok összefogjanak és harcoljanak. Szükség van rá, hogy együttesen, tömegével lépjenek fel. A kevés ember hangja nem hallatszik messzire, a soké olyan lehet, mint az égzengés.

Ez szépen hangzott. Józsi valósággal meghatódott tőle.

– Mondd el – Dezső Zolihoz fordul –, mi újság a fásoknál? Lesz valami az ifjúsági csoporttal?

Zoli elmondja, milyen volt a Czédlinél tett látogatás.

– Ezt csináltuk, míg te nem voltál köztünk – büszkélkedik.

– Derék dolog – bólint Dezső, és tovább kérdezősködik.

– És nálatok mi van?

– Hol?

– A kocsigyárban.

– Ott? . . . semmi. Nehéz hely. Láthattad magad is . . .

Józsi felkapja a fejét. Láthatta maga is? Ó, milyen mafla ő, hiszen mindjárt kitalálhatta volna, hogy hol látta Dezsőt. A másik hárommal együtt, amikor . . .

– Hallom, hogy édesapád is a Ganzba került – fordul újra hozzá Karsay. – Örülök ennek.

Órát húz ki a zsebéből. Felkattintja a fedelét: Látszik a mozdulatán, hogy meglepődik. Elszaladt az idő.

– Lesz még alkalmunk találkozni – búcsúzik. – Bizonyára megéheztetek. Nekem pedig el kell utaznom: néhány napig nem leszek itthon. – Nehéz kezét Józsi vállára teszi: – Dolgoznod kell a fásoknál – mondja. – Hallom, összejár-

tok ott egy-két fiatal segéddel. Csak csináljátok. Majd segítünk.

Kora délután válnak el. Dezső még ott marad egy ideig a „tárgyalóasztalnál", amely újra jelentéktelen fehér kő csupán.

Árvácskát ültet Antal Zoltán a frissen gereblyézett kerek virágágyba. A palántákat bögréből locsolgatja. Áprilisban évről évre ezt csinálja. A konyhaajtó előtti kis tér a virágoké. Hivatal után nekigyürkőzik, és fütyörészve dolgozgat a kertben. Egy darab vékony fa a gyújtósból, leszúrja az ágy közepe táján, egy méter spárgát köt rá, s arra megint egy hosszabb fadarabot. Ezzel a körzővel készül a kerek virágágy, szabályos átmérővel és sugarakkal. Elrendezi a virágokat: előbb az árvácskákat, aztán – úgy tervezi, május elseje körül – a bársonykát, az estikét, a petúniát. Ezek az esti órákban illatozó tölcséres virágok a kedvencei. Hátrább újhagyma és retek terem egy-egy ágyban, s ahol marad még hely, azt mind eperrel ülteti be. A feleségének ez a kedves gyümölcse. Van két féltve őrzött gyümölcsfája is, egy sárgabarack és egy ringló. A kerítésre orgonaágak borulnak.

Zoli segít az apjának. Csak úgy tessék-lássék, mert piszmogás egynek is az ilyen munka. Márta meg odabent a lakásban tesz-vesz: hajat mos, ruhát vasal, készülődik.

– Egy vasárnap se tud itthon meglenni – dünnyög az apja. – Lenyeli az ebédet, és már nincs nyugta. Megint a Jóska. A kedves barátod – mordul mérgesen Zolira. – Kezdek torkig lenni ezzel az ismeretséggel . . .

– Mit akarsz tőle, papa? – kérdezi Zoli. – Miért van utadban az a fiú?

– Nekem nincs utamban. Felőlem meglehet és virulhat száz évig. Csak hagyja Mártát. Neki most már komolyabb ismeretsége lehetne.

– Miféle komolyabb ismeretsége?

– Miféle? Az nem fontos, hogy miféle. Elég annyi, hogy lehetne jó családból való udvarlója, aki esetleg el is veszi, ha eljön az ideje.

– Ráér még... Ne gondold, hogy a Tóth Józsi, az valami senkiházi. Segéd, megbecsülik az üzemben. Nem azért mondom, mert a barátom. Mindenki tudja. Becsületes, rendes fiú. Egyszer majd talán ő is... Különben Márta szereti. Ilyesmibe nem lehet beleavatkozni.

– Nem-e? Te csak úgy gondolod. Én neveltelek benneteket éjt nappallá téve, gondot, fáradságot, áldozatot nem kímélve. Nekem kell a jövőtökre gondolnom, mert ti... Eh... amit ti elgondoltok a gyerekes észjárástokkal. Az élet nem olyan egyszerű...

– Tudom én azt – mondja Zoli.

– Tudod a fenét. Mit tudtok ti? Ábrándozni. A mai világban az ilyenek éhen vesznek. Elég baj, hogy nem tudtalak taníttatni. Inkább arra legyen gondod neked is, hogy ha felszabadulsz, jobb körökbe kerülj. Már mondtam: járj a Legényegyletbe vagy az Ipartestületbe, ahol... Az neked való társaság.

– Van eszemben...

– Ne ugrálj, fiam. Tudod, nem szeretem, ha legénykedsz. A keresztényszocialistáknál százszor jobb társaság van, mint a híres famunkás-szakszervezetben. Megismerkedhetsz rendes, iparos emberekkel, bejáratos lehetsz valamelyik jobb családhoz, ahol hozzád illő leányt találsz. Egyszer aztán majd, Isten segítségével, benősülhetsz egy jómódú családba. Egy kis iparosműhely...

– Hagyd, papa. Tudod, az ilyet meg én nem szeretem. Nem fogok sehova se „benősülni".

– Mafla – förmed rá az apja. – Nyomorogni akarsz egész életedben? Eh, miért is vitatkozom már megint? Állj a fejed tetejére, ha apádra nem hallgatsz. Majd megjön az

eszed. De Márta, az más. Azért én vagyok a felelős. Nem hagyom, hogy egy taknyos, kinőtt ruhájú kamasz miatt elszalasszon egy jó partit . . .

– Miféle partit? Mit forgatsz a fejedben, papa? Gondoltam mindjárt, hogy újra valami . . .

– Mit „újra valami"?

– Mit? Tavaly is rá akartad erőszakolni Mártára azt a cvikkeres kollégádat a bankból. Azt a fecsegő majmot.

– Pofon váglak, ha szemtelen vagy.

– Nem vagyok szemtelen. Magad is beláttad később, hogy Mártának volt igaza, amikor kiutálta innen. Másképpen én dobtam volna ki.

– Fogd be a szád. Mégiscsak sok, hogy ilyen hangot mersz használni . . .

– Ne veszekedjetek – csendesíti őket Antalné.

Márta is kidugja a fejét.

– Mi van? – kérdezi.

– Miattad békétlenkednek – mondja az anyja.

– Miattam? Mit csináltam én?

– Te semmit – mondja Antal. – Csak . . .

– A papa már megint férjhez akar adni – világosítja fel Zoli.

– Hát ha tudni akarod, igen. Így van. Bognárné említette nekem, hogy az öccse . . . Tetszel neki . . .

– Fütyülök rá – dobbant a lábával Márta.

– Nana – inti az apja.

– De igen. Hagyjon engem békén a Bognárné azzal a kiállhatatlan alakkal.

– Miért volna kiállhatatlan? Tehetséges, törekvő ember. Maholnap cégvezető lesz.

– Hallottam a nagyszerű terveit – mondja gúnyosan Márta. – Mostanában feltűnően gyakran teszi tiszteletét az unokanővérénél: Olgica drágám így meg úgy. A lányok a markukba nevetnek. Bámul azzal a birka szemével, aztán

nem tudja, mit mondjon, miért lábatlankodik a szalonban. Újságolta, hogy a főnöke élet-halál között lebeg a kórházban. Úgy mesélte ezt Bognárnénak, mint egy jó tréfát! Díszvacsorán volt, és pokolgépet tettek a széke alá. Utálatos, ostoba képpel röhögött. Nem szégyelli magát az ilyen . . .

– Hogyan beszélsz? – mordul rá Antal.

– Mit mondjak róla?

– Talán sírt volna? Könnyezze meg, amiért lehúzza róla meg a többi keresztény tisztviselőről a bőrt az a Blau . . . Egy vén zsidó.

– Akár zsidó, akár nem – szól Zoli mérgesen –, ócska fráter, aki így beszél erről a gazemberségről. Igaza van Mártának. A főnöke előtt, gondolom, hason csúszkált, most meg csúfolódik, s örül, hogy az ébredők bombát dobtak rá az Erzsébetvárosi Körben.

– De jól tudod.

– Miért ne tudnám? Mindenki tudja Pesten. Te is olvastad.

– Nem tudok meghatódni rajta. A Hitelbankban is egy csomó zsidó trónol. Felveti őket a pénz.

– Zoltán, Zoltán – csitítja a felesége. – Ne ragadtasd el magad.

– Miért, talán nem így van? Nekünk, keresztény magyaroknak csak a morzsa jut.

– Szegény grófok, bárók, lovagok, morzsán élő ezerholdasok, kegyelmes urak. Meghasad a szívem értük. Te ezekkel érzel, papa? Ha tudnák, nagyon büszkék lennének erre. – Zoli széttárja a karját, csúfondárosan nevet. – Nyomorult, éhes, keresztény testvéreim.

– Hallgass – mordul rá Antal. – Az arisztokrácia más lapra tartozik. Ilyenek is vannak. De a zsidó mindig megszedte magát. A sok hadiszállító és tőzsdés.

– Nálunk is van ilyen, az üzemben. Rosenzweig úr. Rózi bácsi. Majd bemutatom neked, papa. Részvényes a Hitelbanknál. A nővére is. Az a zsibajon működik.

– Veled nincs mit vitatkoznom. A szocialisták teljesen megmételyeztek már. Rossz vége lesz a dolognak. Vigyázz nagyon magadra, nem először mondom. Márta, téged Bognárné össze fog hozni az öccsével és punktum!

– Zoltán – szól közbe Antalné –, nem akarlak lebeszélni, de nem kell elsietni az ilyesmit . . .

– Bízd ezt rám, jó? Ne gondold, hogy akárkinek odadobom a leányomat. De az ilyen Tóth Józsiknak . . . Nem . . . Ezt már nem tűröm. Gyerekes dolognak gondoltam az egészet. Tiszta vizet akarok önteni a pohárba, amíg nem késő.

– Szeretem! – kiált fel Márta. – Érted, papa? Szeretem. Elég érthetően mondtam?

– Márta! – Antalné hangja elcsuklik. Máris sírva fakad. – Hogyan mondhatsz ilyet? A te korodban. Gyerek vagy még. Ez nem lehet komoly érzés, csak ifjúkori barátság, nem tartós dolog.

– Hagyd, mama – inti le Zoli. – Szeretik egymást, és kész.

– Neked csak ennyiből áll az egész! – Antal majd felnyársalja tekintetével a fiát. – Mit neked a húgod jövője . . . és a családé. A rongyos, koszos Valéria telepi koldusfattyú.

– Papa! – Zoli hangja fenyegetően felcsattan. – Nem akarok ilyet hallani.

– Te? Te nem akarsz? Ki vagy te? Te taknyos . . .

Zoli türtőzteti magát.

– Hiába csinálsz akármit – mondja csendesen. – Tóth Józsi és Márta szeretik egymást. Az a tintanyaló pedig lehet akárki, ha hetvenhétszer cégvezető lesz vagy akár vezérigazgató . . . Jobb, ha nyugton marad . . .

– A te hozzájárulásodat nem fogjuk kikérni. Se ő, se én – mondja dühösen Antal.

Márta és Zoli tekintete cinkos egyetértéssel összevillan. Nem szólnak többet. Ez a legjobb ilyenkor.

Na, mi van a híres barátoddal?

Józsi vállat von. Kérdezhetné, mintha nem értené: „Melyik barátommal?" De nincs értelme. Tudja, hogy Zsiga kire gondol, látszik a kaján mosolyából.

– Most nem legénykedik, mi?

Régóta próbálkozik már Szigeti, hogy Józsit szóra bírja Kefei Dugált illetően. Eddig még sikerült kitérnie egy vállrándítással vagy „nem tudom"-mal. Ezúttal úgy látszik: nem térhet ki a beszélgetés elől.

– Hallottál felőle valamit?

– Nem.

– Semmit?

– Honnan hallottam volna?

– De . . . bent van . . .?!

– Úgy tudom, mint te.

– Bent hát – nyugtatja önmagát Zsiga –, nem is jön ki egyhamar. Fájt a foga a Terusra. Most már fájhat . . . – Cigarettára gyújt, és divatos slágert dúdol:

Drága kicsi Simike, Simike, Simike,
Ez az egész!
A kezedet kicsikę, izibe, add ide.
Nem oly nehéz.

Józsinak összeszorul a torka. Valami jó vaskos gorombaságot vágna legszívesebben Zsiga fejéhez. De aztán csak nyel egyet és hallgat.

– Terus is nevet rajta – mondja Zsiga. Szippant, körül-

ményesen kifújja a füstöt, és tovább dúdol. – Sohase állt vele szóba, mégis folyvást a sarkában volt az a vagány.

Józsi nem felel.

– Hanem veled is baj van – emeli fel a hangját, és kíváncsian várja szavainak hatását.

– Velem? – Hirtelen arra gondol: tán kitudódott valami a Famunkás Szövetségben történt dolgokról? Tán megtudták, hogy küldöttségben volt Czédlinél? Vagy... Talán csak nem a budakeszi kirándulás...?

– Egy nagy úrnak a fia járt itt tegnap – kezdi titokzatosan Szigeti. – De még milyen nagy úré! Méltóságos úr, császári és királyi kamarás, képviselő. Na, mondom... ennek a fia járt itt az intézővel. A Sarabán miatt – mutat a homokfutóra, amelyen már az utolsó simításokat végzik. – Úgy volt, hogy leszállítjuk, de annyira tetszett nekik – csettint a nyelvével –, hogy még egyet rendeltek. A Melczer képviselőéké lesz Ónodon.

Józsi megszeppen.

– He...? Nem ismered véletlenül? A Melczer urat, a fiatalt.

– Honnan ismerném? Nem értem, miért kérdezed. Mi közöm nekem az ilyen urakhoz?

– Neked semmi – élvezi a helyzetet Zsiga. – Tényleg semmi. Gondoltam...

– Mit gondoltál?

– Na, hogy ismered... Mert őneki ismerősnek látszol. Tegnap járt itt – nem vetted észre –, meglátott, úgy féloldalról. Aztán csak kérdi: – Ez kicsoda? – Fiatal segéd – felelem. – Azt mondja: – Valahonnan ismerem. Nem Mária Valéria telepi?

– Mit szóltál erre?

– Az a szerencséd, hogy vigyázok a cég hírnevére. Feltaláltam magam. Pedig még nem tudtam, miről van szó. – Hová tetszik gondolni? – mondom. – Mária Valéria telepi

minálunk? Flesch úr kényes az ilyesmire. Itt csak jó, becsületes, keresztény iparos családok fiai nyernek alkalmazást.

– Nagyon kedves vagy – mondja Józsi, és elsápad a méregtől. – De nekem nincs mit félnem tőle. Azt meg, hogy hol lakom, sose tagadtam. Neked se kellett volna. Érted?

– Nono. Nem is temiattad, egy percig se gondold. Mondom, hogy Flesch úr renoméjáról van szó. Milyen ügyed volt vele?

– Nekem? Semmilyen. Mi lehetett volna? Azt se tudom, hogy a világon van.

– Neeem . . .? Akkor miért kérdezte, hogy nincs-e ennek a legénynek egy olyan valamivel idősebb barátja, afféle garázda verekedő?

– Erre te!?

– Megint csak a cég miatt nem szóltam. – Nincs ennek – mondom. Tudakoltam: miért kérdezi. Először nem mondta meg. Aztán annyit elárult, hogy keres egy ilyen alakot. Valami nagy verekedésben volt benne.

– Ki? – értetlenkedik Józsi.

– Hát az a másik, akiről kérdezte, hogy nem a te barátod-e? Szóval a híres . . . A Kefei Dugál úr. Mindjárt rájöttem. Személyleírást adott róla. Nem lehet félreértés. Kedvem lett volna megmondani: menjen a főkapitányságra, majd ott elébe vezetik. De akkor te is belekerültél volna a csávába. A cég becsületén esett volna folt . . . Hát inkább . . .

– Kár óvatoskodnod – mondja Józsi. – Velem nem látta az az úr semmiféle verekedésnél Kefei Dugált. Nekem is tudnom kellene, ha lett volna valami . . . Nem szoktam verekedni . . .

– Ráismertem a leírásból. Azt mondja, éles arcélű, villogó szemű. Ez az. Nem lehet más . . . Gondolkozom. Lehet, hogy valamiképpen tudtára adom a fiatal Melczernek. Csak úgy, hogy ne tudja, kitől megy a drót. A cég miatt . . .

– Megteheted. Ámbár . . .

– Mit ámbár?

– Hallottam a telepen olyan mendemondát, hogy Kefeit hamarosan kiengedik. Egyesek erősítgetik, hogy nincs ellene semmi, és hogy május elején már otthon lesz.

– És aztán?

– Csak mondom . . . Ha rájönne, hogy vétettél neki, baj lenne.

– Ne félts engem.

– Nem is féltelek. De a cégről van szó, a Flesch úr renoméjáról.

– Mi köze annak ehhez?

– Mi köze? Mit szólna Flesch úr, ha kórházba kerülnél, vagy agyonütne? Mindenki megtudná. Megírná az újság is: Szigeti Zsigmond bognársegédet vérbe fagyva találták tegnap este . . .

– Ne pimaszkodj, te . . . Nagy a mellényed mostanában. Különben semmi dolgom azzal a vagánnyal. A mi ügyünk el van intézve. A Terus már egészen énhozzám tartozik.

Józsinak erre a bejelentésre elszorul a torka. Tehát mégis? Végleg vesztes a Jani?

Bartucz Kálmán jön be az ajtón.

– Zsiga fiam – mondja –, megmondhatnád a tűziembernek, hogy máskor kicsit korábban kezdjen hozzá, mert . . .

Már nem Szigeti úr, hanem Zsiga fiam – gondolja Józsi. – Nem tudtam beváltani a Janinak tett ígéretem, hogy szemmel tartom a lányt meg Zsigát. Sejtettem én már jóval előbb, hogy ez lesz a vége! Eh, legyen boldog a szép Terus.

Elfordul, mert nem tud ebben a percben ránézni se Zsigára, sem az öreg Bartuczra.

Egy kellemes, langyos kora estén a ferencvárosi rendező pályaudvar környékén kószálnak Józsi és Zoli. A távoli toronyóra előbb egyet üt, majd magyarázatképpen hetet.

– Menjünk lassan – mondja Józsi.

– Jó, most már sétálhatunk arrafelé. De csak úgy, mintha tényleg semmi dolgunk se lenne. Sok időnk van még.

Erdő húzódik az Illatos úttól idáig. Nem nagyon széles: a rendezőtől a homokbányáig terjed. Üde zöld fűszőnyeg terül a virágzó fák alá.

Valaki – kislányhangon – szomorú dalt énekel. Félig dudorássza, félig énekli. A fiúk a hang irányába néznek: szép, fekete cigánylány ül a fűben. A fűszálakat tépdesi, ujjára tekergeti. Közben énekel.

– Nem fázol, kislány? – szólítja meg Zoli. – Hűvös még a föld, különösen ilyenkor, estefelé.

– Szépen beszélsz – mondja a lány.

– Hogyan beszélnék? – Zoli vállat von, és halványan elpirul. – De miért nem mégy haza, nemsokára besötétedik.

– Van is nekem hová – szól halkan a lány. – Árva vagyok.

Zoli megtorpan. Közelebb megy.

– Nincs se apám, se anyám, fiatalúr. Se uram sincs . . .

– Hány éves vagy? – kérdi Zoli zavartan.

– Tizennégy. Volt uram, de nincs már.

– Férjnél voltál?

A lány bólint, és felemeli a tekintetét. A fiú szemébe néz. Mosoly játszik az arcán. Tudja, megbabonázó a nézése, ismeri az erejét.

– Többször – mondja egyszerűen. – Három uram vót . . .

– Gyere, Zoli – unszolja Józsi, s belekarol a barátjába.

Zoli még maradni akar.

– Hogy hívnak? – kérdezi.

– Kisfalat. A rendes nevem Piroska.

– Kisfalat? – nevet a fiú. – Tán a férjed hívott így?

– Az első. Akkor még csak tizenkét éves voltam.

– Már akkor férjed volt? – álmélkodott Zoli. Közelebb megy Józsi is. – Ki nevelt?

– Nagynéném, Tatán. Anyám eldobott, amikor még járni is alig tudtam. És most . . . Apám börtönben ül. Azt várom. Mindig őtet várom.

– Szegényke – szalad ki Zoli száján. Indulna, de nézésével visszatartja a lány. – Kinek adott el a néném?

– Akárkinek – feleli félig durcásan, félig szomorúan. – Országúton, söntésben, állomásokon. Aztán befogtak intézetbe, hogy ne romoljak el.

– Kiengedtek az intézetből?

– Megszöktem.

– Rossz volt?

– Nem olyan rossz, de . . . Rab voltam mégis. A Jó Pásztoroknál.

– Hová mentél?

– Megint Tatára. Néném odaadott a Dudumának. Így hívták a legényt. Ütött, vert. Gyenge, satnya voltam neki. Koldulni zavart, meg lopni . . .

– Mentél?

– Persze.

– Kár – sóhajt Zoli egészen elérzékenyülve. – Szép vagy . . .

– Szép? – a lány kacéran kacsint. – Nem satnya?

– Fenét – nevet a fiú. – Méghogy satnya? . . . Hogy kerülsz ide?

– A Dudumától elszöktem, aztán az egyik állomáson öregasszony hívott, menjek vele Fehérvárra. Öreg cigányasszony. Az unokájának vitt feleségnek. Azt ígérte, náluk jó lesz, karácsonyra cipőt vesz. Itt is vertek. Az uram testvére is. Mindenki. Megszöktem . . .

– Szegény lány!

– Maga jó, fiatalúr!

– Nem vagyok fiatalúr. Munkás vagyok.
– Munkás?
– Az.
A lány nevet. Kedvtelve nézegeti a fiút.
Zoli piros, mint a pipacs.
– Gyere – hívja Józsi. – Mennünk kell.
A lány feláll. Két kezével hátrasimítja fénylő haját. – Isten veled, eredj.
– Várj még egy percet, Piroska. Felkereshetlek egyszer?
– Úgyse találnál, menj csak.
– Hol laksz?
– Egyszer itt, máskor ott. Sehol.
Zoli szólna még. De Kisfalat elszalad, nincsen már sehol.

Háromnegyed hét van. Zoli és Józsi leülnek az anyagraktár előtti kirakodó párkányra.
– Ilyen helyen el lehet üldögélni – mondja Zoli. – Más is nézelődik az állomás környékén, ha vár valakit, vagy ha éppen ráér.
Csend van. Ritkán megy el mellettük valaki, többnyire vasutas vagy pályamunkás. Futó pillantást vetnek rájuk. Néhány másodperc, és máris eltűnnek a hosszú raktárépület mögött.
– Te Zoli, már rég meg akartam kérdezni tőled – mondja Józsi –, mi a Dezső? Úgy értem: mi a foglalkozása? Nem, nem jól mondom. Nem is a foglalkozása, hanem . . . Szóval micsoda: politikus, vagy mi?
– Forradalmár – feleli Zoli.
– Forradalmár? Az ki? Kiről lehet azt mondani, hogy forradalmár?
– Az a forradalmár, aki . . . a forradalmár minden idejét, minden erejét a forradalmi munkába adja bele, és . . .

aki, várj csak, hogyan is mondta? Egyszer Dezső elmagyarázta ezt nekem . . . igen . . . aki részt vesz az illegális munkában, de kiveszi részét a legális munkából is. Szóval, a legjobb harcos.

– Mi is forradalmárok vagyunk?

– Még nem.

– Nem? Hát akkor, hogy van ez?

– Azt hiszem úgy, hogy ha a szakszervezetben dolgozol, legális szociáldemokrata vagy, ha Pázmánnyal együtt megszervezzük az illegális kommunista sejtet, akkor a kétféle munkát összekapcsoljuk.

– Akkor mi is forradalmárok leszünk . . .?

– Meglehet. Tőlünk függ . . .

– Aha . . . értem.

Pontban hétkor toppan elébük Bedecs Laci. Üdvözlik egymást. De nem úgy történik, mint máskor. Kezet fognak, egymásra néznek, aztán Bedecs Laci ünnepélyes komolysággal, halkan azt mondja:

– Üdvözöllek benneteket a proletariátus felszabadításáért harcoló Kommunista Ifjúmunkás Szövetség nevében . . . Így szoktuk mondani – jegyzi meg kis hallgatás után. Aztán folytatja: – Egyetlen dologról beszélünk: a KIMSZ új sejtjének megalakításáról.

A fiúk meglepetten néznek egymásra. Különösnek találják Laci ünnepélyességét, még akkor is, ha így szokás, hogy ilyen egy lélegzetre elmondják ezt a . . . ezt az üdvözlést.

Laci kettejük közé ül a kirakodó betonpárkányán. A nap vörös korongja már eltűnt a pályatest másik oldalán sorakozó épületek mögött, csak a fénye festi rőt színűre, lilára arrafelé az eget.

– Más nevem most nincs, csak Pázmány. Egymás között így említsetek.

A fiúk bólintanak.

– Fél órát fogunk itt ülni. A hely nem nagyon jó. Minde-

nekelőtt azt szeretném, ha elmondanátok, beszéltetek-e Molnárral.

– Beszéltünk.

– Melyiktek?

– Mind a ketten.

– Mit beszéltetek vele?

– Hát... – kezdi Józsi – a helyzetünkről. Hogy hogyan élünk. Csodálkozott, hogy ilyenről tanácskozunk vele.

– Aztán?

– Mondtam, hogy valamit tenni kellene. Kérdezte, hogyan. Mondom, a forradalom segít csak.

– Mit csinál a forradalom?

– Hát... igazságot. Azt, hogy ne legyen kevés emberé minden, a soknak meg semmi...

– Nem ijedt meg? Mit mondott?

– Azt kérdezte: a forradalomban, ha lenne, nem ölnének-e meg bennünket. Meglehet az is, feleltem neki. Előfordulhat.

– Ettől sem ijedt meg?

– Nem mutatta.

– Jól van – bólint Pázmány –, akkor május elseje után elhozhatjátok. Addigra összeáll a sejt.

– Kik lesznek benne? – érdeklődik Zoli.

– Majd megtudjátok. A konspiráció megkívánja, hogy előre ne beszéljünk erről. Ez olyan sejt lesz, amelyik nem valamelyik üzemben működik, hanem... ez olyan szakmaközi sejt lesz.

– Mi az a konspiráció? – kérdi Józsi.

– Nem tudod? A titoktartás. A százszázalékos titoktartás. Az a konspiráció – oktatja ki Pázmány.

– Értem.

– Annyit mondok csak, hogy hatan leszünk. Még két fiú és egy lány – Pázmány hosszabb magyarázatba kezd. El-

tereli a szót a sejt megalakításáról, a szakszervezeti vezetőkről beszél.

– A legtöbbje burzsujbérenc – mondja. – Csúnyán elárulják a sztrájkot, meglátjátok. A munkások még kevesen értik, hogy a forradalmi harc mire kell. Peyer, Miákits, Klárik és a többiek megtévesztik őket. A mi dolgunk, hogy ne tűrjük ezt. A Kommunisták Magyarországi Pártja az egyedüli, amelyik a munkásokért van.

Józsi érdeklődéssel hallgatja Pázmányt. Úgy találja: sok tekintetben olyan, mint Dezső, akivel néhány nappal előbb Zoli ismertette meg. Mégsem egészen olyan. Az olyan . . . milyen is? igen . . . mintha régi barátja volna. Pázmány – pedig alighanem fiatalabb Dezsőnél – olyan szigorú, mint valami tudós doktor. A szava pedig – Józsi mosolyog magában, nem tudja máshoz hasonlítani . . . olyan paposféle.

Mégis: lelkesítő a beszéde! Az új, titokzatos kapcsolattól Józsi büszkeséget és örömet érez. A nyugodt, higgadt Zoli is láthatólag tűzbe jön.

Pázmány azt mondja: most hamarosan el kell búcsúzniuk, jó lesz, ha megállapodnak a legközelebbi találkozó helyében és idejében.

Nehéz léptek hallatszanak a kavicsos úton. Rendőr fordul be a raktárépület sarkánál.

Józsi és Zoli csak azt érzik hirtelen, hogy Pázmány nagy erővel megragadja a karjukat. Erős, kemény martinász marka van a kis Pázmánynak, bütykös, vastag bőrű a tenyere. Talpra ugranak mindhárman.

A rendőr visszahőköl, amikor meglátja a három álldogálót. – Mit ólálkodtok itt – kiáltja –, talán lopni akartok? Kotródjatok innen!

Fájdalmasan síri hangon szólal meg Pázmány: – Jaj, Istenem. Kificamodott a lábam, biztos úr . . . jaj . . .

A rendőr gyanakodón közelebb lép. Jobban szemügyre veszi őket.

– Mit csinált vele?

– Kőre léptem, és ahogy kiugrott a lábam alól, kibicsaklott. A kollégák helyreigazították. Jaj, de fenemód sajog . . .

Kínlódás látszik Pázmány arcán, ahogy a barátaiba kapaszkodva nehézkesen elindul.

– Jójcakát – szól a rendőrnek, s ujjával a homlokához bök. Sziszeg, ahányszor a bal lábára lép – egészen addig, amíg jócskán el nem távolodnak.

„Nagyon érti" – gondolja Józsi. Zoli meg azt mondja:

– Túljártál az eszén.

– Ez is konspiráció – magyarázza Pázmány. – Hidegvérűnek kell lenni a forradalmi munkában.

– Ezt jól csináltuk – nevetnek vidáman, elégedetten.

Megállapodnak: egy hét múlva, a Gyáli út elején a Szent László és a Szent István kórház között találkoznak.

– Pontosan! – figyelmeztet Pázmány.

– A másik három honnan tudja meg? – kérdi Józsi.

– Majd én útbaigazítom őket – feleli Laci. – Jó, ha közel a kórház, hátha addigra se gyógyul meg a lábam.

Nevetnek.

Az asztalok körül homályosuló szemmel, téglavörös arccal ülnek a férfiak, és erősen kifestve vagy kábult-sápadtan a nők. Bor és likőr a fehér abroszon, fűszeres párák szállnak fel a tálakból. Pincérek rohannak a vörös szőnyegen. Az asztalokon vacsora: kirántott csirke, uborkasaláta, zserbó és földieper, alattuk jeges vederben ezüstnyakú pezsgősüvegek hűlnek. Van, ahol csak egy-két feketekávés csésze szerénykedik, vacsorának nyoma sincs. „Ezek a vendégek – mondják róluk gúnyosan a pincérek – otthon sajtot és parizert ettek, mielőtt a mulatóba indultak."

Lehner Pista életében először van ilyen helyen. Nem ma-

gától jött: küldték. Azt tanácsolták neki: „Menj, nézz körül, hasznodra lesz, ha megismered, milyen az éjszakai élet. Ne tudjon róla senki, még Hintz Lenke se."

Vannak itt karcsú lányok fehér vászonkalapban, batisztruhában, mintha délelőtt lenne; vannak elhízott, fénytelen szemű hölgyek, akiken minden rezeg: a sok hús, a selyem, a gyöngy és a gyémántbuton a fülükben.

Egyik asztalnál tisztes polgári család ül. Kopasz papa korpás gallérú kabátban, vastag aranylánccal. A mama háború előtti taftruhájában ijedten tekinget, mint egy eltévedt kotlós. És ott ül közöttük a lány: a főszemély a családi naprendszerben, halványkék grenadin ruhában, ondolált hajjal. Mellette a vőlegénye törölgeti homlokát: terézvárosi dandy, drapp kabátot és betétes cipőt visel.

A szomszédban három jassz-legény, élesre vasalt nadrágban; sötétvörös, rámás talpú cipőik vakítóan fénylenek.

Víg pesti aranyifjak érkeznek. Vajon kik lehetnek? Hercegek, kereskedősegédek vagy szélhámosok? Elterpeszkednek, isznak, nevetnek, és sunyi hunyorgással vizsgálják a nőket. Rengeteg a nő mindenfelé. Fűzőbe préselt bankárnék és fekete kreppbe csavart polgárasszonyok lihegnek aléltan „a bűnös Szodoma varázsától felajzott idegekkel" – így ír aznap róluk Tormay Cecile. Körül a páholyokban egymásba olvadó, halvány profilok rajzolódnak ki a füstben.

Mindenki dohányzik, vastag szivarok kék füstje száll a lámpák felé. Lehner Pista is rágyújt. „De furcsa, hogy itt vagyok – fordul meg a fejében. – Mit keresek én itt? Sose hittem volna, hogy egy éjszakai lokálba szólít a mozgalom érdeke. Ha a fiúk megtudják, vagy Lenke... S ráadásul nem is szólhatok erről semmit, hogy nem a magam kedvtelésére vagyok itt. Az elvtárs, aki sok egyéb utasítása közben arra is felszólított, hogy egy-két alkalommal ilyen he-

lyen is forduljak meg, azt mondta, hogy majd később megértesz, miért van szükség erre, most ne kíváncsiskodj."

A zenekar felharsan, szétsuhan a függöny, megkezdődik a műsor: a rivalda fényében megjelenik a szubrett, s egy pajzán dalt énekel. A nagydob mély basszusa, a hegedű és a kürtök síró, sustorgó zenéje táncra csábít. Még egyre jönnek, újabb és újabb arcok tűnnek fel a páholyok sötétjéből, és fent a teraszon, a zöld lombok között is fejek árnyéka mozog a tompa fényben.

Pista konyakot iszik. Pénzt is kapott a szórakozásra: nem sokat, de arra elég, hogy a pincérek ki ne nézzék.

A műsorlapok fehéren libegnek a páholy peremén. Egyet összehajtogat, elteszi emlékül.

A „közönség elitje" fent vacsorázik az emeleti páholyokban.

Monoklis urak érkeznek. Shell Pál báró börberi ruhában – Pista mögött egy társaság nyomban felismeri, halkan emlegeti a nevét. A proscénium páholyban helyezkedik el a szőke művésznővel. Vele kocsikázik mostanában vadonatúj gumirádlison. Mellettük három antant tiszt, két árnyékos szemű démonnal.

Lent énekesnő áll a pódiumon. Csapongó, szordinós éneke felszáll a mennyezetig, és fáradtan hull vissza.

Xilofonművészek következnek. Csattogva verik az óriási cimbalom acélfogsorát. Utánuk „kozák" táncospár piros csizmái dobbannak a deszkákon, de már el is kapja őket a sodrás, és a kulisszák közül két kerékpáros rohan elő. Őrült iramban hajkurásszák egymást, közben cigánykerekeket hánynak a száguldó biciklin.

Lehner Pista lassanként elfelejti, milyen félszegen jött ide, milyen idegenül érezte magát a szokatlan környezetben. Felhajtja a második konyakot is; kellemes, bódult álmosságot érez.

A páholyok mélyén pezsgősüvegek durrannak. Shell báró

kárminszájú tündérével enyeleg. Öregebb üzérek, ifjú gavallérok állnak pávás kokottok oldalán. Alig araszny, habkönnyű zsorzsettfátyol simul a nők karcsú csípőjéhez – fehér karjuk villan, amint ajkukhoz emelik a pezsgőspoharat. Az egyik földszinti páholyban az óriás termetű „kisgazda" ül. Ismert alakja a mulatónak. Mándliban, csizmában feszül a bársonyszéken, fehér mellénye pattanásig szorítva. Arca tüzel, mint a rézüst a láng fölött. Fulladásos vággyal tapsolja „La belle Sumatra" táncát. Egyébként ma döntötte el: fellép képviselőnek az Egységes Párt listáján. Hozzájárulását adta ehhez a belügyminiszter úr ökegyelmessége, akit, jól megnyomva az s-t, így emleget: a „Klebesberg".

A zsilipek felszakadnak, mindenki tapsol, a tőzsdés, a gróf, az antant tisztek, a kokottok, a csibészek és a kopasz kereskedő tisztes famíliája. Az élet tegnapról mára a hátára vette őket.

Lehner Pista felfigyel: egy sarokasztalnál vörös hajú fiatal úr pezsgőt bontat. Messziről látszik: nagypénzű külföldi. Fiatal ember. Mindenki hajlong körülötte: Mr. Edwin Kemp, Ullmann Bessy gavallérja. Ma „szabadnapos" – egyedül jött a mulatóba.

Mennyi érdekes ember . . .

Fiatal újságírónő szemlélődik egy közeli asztalnál. Pista látásból ismeri: Szmrecsányi Anna, Herczeg Ferenc lapjánál, az *Új Idők*nél dolgozik. Diszkréten jegyez: holnap hangulatos beszámolót ír majd benyomásairól az úri közönség kedvelt lapjába.

A színpadon vörös hajú táncosnő rövid, fekete fátyolruhában ringatózik. A zöldselyem Harlekint kergeti, a hegyes süvegű, fürge legényt. A Harlekin menekül, elsiklik; arcán fekete álarc. Aztán hirtelen szembefordul, letépi maszkját. A lány sápadtan megtorpan: a Harlekinnek halálfeje van.

Az idő későre jár, a szemek lázasan parázslanak. Éjfél

rég elmúlt, vége a színpadi műsornak. Kezdődik a parkett-tánc.

Az asztalok mellől zajló sokaság tülekedve gyűrűzi körül a nagy, üres négyszöget a terem közepén.

A parkett benépesül. Frakkok és sötétkék zakók, rövid selyemszoknyák, lebegő tollak forgataga: testek ringatóznak, megfeszülnek és elomlanak, álomtalan szemek meredtek egymásba. Groteszk, delíriumos zajlás ez a tánc: a ritornó, a fantázia-boszton, a La Veeda-tangó. Egymást követik a bemutatók. Taps köszönti a monoklis tánc-sampiont. A nyúlánk, fekete fiú boszorkányos fürgeséggel siklik a parketten, szédítő táncorkánba ragadja magával miss Violettát, a simi bajnoknőjét.

Lehner Pista már menni készül, de e látvány visszatartja. Új meg új párokat fúj a parkettára a szél, szívek lobognak, hajfürtök repkednek, az „Excentric American Step Tumbler", a mondain tánckettős, a „Grand Cancan" bizarr tempója csípi, ostorozza a nézők idegeit.

Különös, idegen világ.

A záróra perce közeledik, a hivatásos táncosok és táncosnők lassítanak, kiállnak a körből. Egy magas, szőke lány, fején strucctollal, még utoljára nagyot rúg a levegőbe. Ujjával pattint hozzá. Az elázott képviselőjelöltet ő veszi pártfogásába.

A parketten már csak a vendégek közül táncol egy-két pár. Egy úriember nehéz bagaria cipőben és turistaruhában döcögve próbál simizni. Aztán gyérül a fény, oszlik a tömeg: a páholyok is kiürülnek. A csikorgó lépcsőn mámorosan zsibongó párok jönnek le a teraszról.

Hajnali kettőre jár, záróra van. Egy magas, sápadt, vörös hajú nő fekete kreppben, szikrázó briliánssal a nyakán, „Tódikával", a kopasz „aranyos, bohém fiúval" száll autóba. Kende Tódor más ember nappal és más éjszaka. Ügyfeleivel szemben érdes, mint a kovakő, barátaihoz – külö-

nösen az asszonyokhoz – gyengéd, szinte elbűvölő. És korát meghazudtolóan fiatal.

Mellette megy el Pista. Nem is sejti, kivel szívott egy levegőt ezen az éjszakán.

A Népszínház utcai helyiségben dugják össze a fejüket, mert a Luther utcába nem tanácsos járni. A fiatalokat most már nemcsak Králik emberei, nemcsak a szakszervezeti boncok figyelik árgus szemekkel, hanem a detektívek is. Kelkó Mihály, a fiatal gattermunkás, aki az egyik Pest környéki fűrésztelepről való, éppen ezt bizonygatja a fiúknak. Lehner Pistán, Mészáros Palin, Józsin és Zolin kívül még ketten hallgatják: Márk Guszti a Neuschloss–Lichtigtől és Bódi István a Michl Alajos Rt. gyakornoka.

– Úgy volt – újságolja Kelkó –, hogy gyanútlanul beszélgetünk. Azt mondom: a fene tudja, jó-e, hogy ahány szakma, annyifelé vagyunk osztva. Külön a tűzifavágók, külön a bútorasztalosok, a kocsigyártók, a színházi díszlettervezők . . . Erre se szó, se beszéd, nyakon fog egy drabális ipse, és azt ordítja: no, gyere, fiam, még mielőtt nagyon belemelegedsz az agitációba.

– És te? – kérdi a bozontos szemöldökű, fekete Márk Guszti, a legjobb bokszoló a fás ifiknél.

– Mondom neki: nem agitálok. Beszélni csak szabad. Már emelte is a kezét. Meg akart ütni. Harapós hekus volt.

– Aztán? – kérdi Márk.

– Aztán bevitt.

– A szocdem elvtársak pedig hagyták – mondja gúnyosan Lehner. – Talán helyeselték is . . .

– Azt nem tudom. Egyik se volt a közelben. Tény, hogy kaptam vagy . . . nem akarok hazudni, de odabent legalább húsz pofont kaptam. Akkorákat, isten bizony, hogy a csillagokat láttam. Még most se hallok egészen jól, mintha víz

lenne a bal fülemben. Ketten pofoztak, egyik jobbról, másik balról. Azt mondogatták: sorolhatod a szakmákat, mi meg egyesítjük őket. Egységben az erő . . .

– Hogyan engedtek el? – kérdi Bódi István, az a magas, szemüveges fiú, aki tervezőirodán dolgozik a Michlnél.

– Elengedtek. Mehetsz, mondták. A pofád ki ne merd nyitni.

– Hiába – fordul Márk Gusztihoz Bódi –, úgy látszik, tényleg van valami baj nálunk, szocdemeknél. Ha nem így volna, mégse lehetne megcsinálni, hogy a szakszervezeti helyiségből csak úgy ukmukfukk elvigyenek valakit.

– Kell hát az ifjúmunkás csoport, vagy nem kell? – csap rájuk hevesen Lehner.

– Nézd – feleli Márk –, én azon a nézeten vagyok továbbra is, hogy ez nem egészen rajtunk múlik. Sőt. Rajtuk se. Horovitz azt mondja, a többi szakmában sincs ificsoport. Gál Benőékre hivatkozik. A szaktanács ellenzi . . .

– Azt tudom. Mert a kormány úgy kívánja – nevet gúnyosan Lehner. – Államérdek.

– Lehet – hagyja rá Márk.

– Tehát?

– Nézd, mondom, hogy ez nemcsak rajtunk múlik. Örülnék, ha meg lehetne csinálni. Bódi is. Igaz?

– Persze.

Lehner mérgelődik:

– Ezért nem jutunk semmire, mert így gondolkoztok. Igenis, cselekedni kell. Mit várunk? A sztrájk nem húz ki bennünket a bajból. Tételezzük fel, hogy holnaptól huszonöt vagy akár ötven százalékkal többet fizetnek. Akkor mi lesz? Most a munkáscsaládok létminimumának egyharmada a bér, ott, ahol egyáltalán van kereset . . .

Józsi szól közbe:

– Az asztalosmesterek gyűlést tartottak az Iparoskörben. A mi gazdánk, Flesch József is felszólalt. Az egyik segédtől

hallottam, hogy a mesterek kimondták: „A munkáskérdés megoldásában hatalmas fegyvertársunk a nagyipar." Egy vasas barátom meg azt mondja: már a kismesterek is teljes biztonságban érzik magukat, amióta folynak a kizárások a gyárakból.

– Így is van – hagyja jóvá Lehner. – De mit ír a mi lapunk, az igen tisztelt *Famunkások Szaklapja*? – Előkotorja zsebéből a kicsire hajtogatott, összevissza tépett újságot. Olvassa: „A munkaadók brüszk fönnhéjázással kizárják a harcoló munkást."

– Ez jó – nevet Mészáros Pali. – Brüszk . . . Azt se tudom, mi az.

– Akármi – mondja Józsi –, nem ez a lényeges. A főnökök nem esnek térdre ettől a szemrehányástól . . .

– Ez tény – csap az asztalra Lehner. – Nálatok – bök Márk felé – négyszázötvenen vannak kizárva, asztalosok és kocsigyártók. A Théknél kétszázhúszan, a Fakitermelőtől háromszázhúszan, Csepelről is százharmincan. Minden vasipari üzemből zártak ki fásokat is. Már náluk is szervezkednek – mutat Kelkóra –, pedig ezek a fatelepiek ugyancsak nehéz emberek. Csak mi, ifjúmunkások, hagyjuk, hogy . . . az istenit . . .

– Czédlivel kell szót érteni – ajánlja Bódi.

Egyszerre mondják négyen:

– Megpróbáltuk . . . Jártunk nála. Hajthatatlan. Hallani se akar semmiről.

– Újból meg kéne próbálni – véli Márk. – Én Horovitzot jól ismerem. Igaz, bürokrata, de nem akar rosszat. Az öreg azt mondta: Nevelnünk kell a fiatalokat, a szocialista utánpótlást.

– Nevelik – húzza el a száját Lehner. – Megjelent a *Tananoncok Könyvtára.*

– Olvastam az első füzetet – mondja Antal Zoli. – A munkásifjakhoz – ez a címe. Valami Heinrich Schultz nevű

német írta. Amikor a közepén tartottam, eszembe jutott, amit Pali mondott Czédlinek, mikor a szabadegyetemi előadásokat dicsérte . . .

– Mit mondott? – kérdi Márk.

– Azt, hogy miért csak a jégről meg a fagyásról és a Zeppelin léghajóról tartanak előadást.

Nevetnek.

– Czédli mit felelt? – tudakolja Bódi.

– Hát, hogy ezek fontos dolgok. Hozzátartoznak az általános műveltséghez.

– Persze azért, hogy ne politizáljanak a fiatalok – fűzi hozzá Lehner. – Mondd csak tovább.

– Hol is hagytam abba? – Igen – folytatja Zoli –, ez jutott az eszembe a *Tanoncok Könyvtára* olvasása közben. Olyan, mint az előadásaik.

– Mellébeszélnek – mondja Pali. – Mondjuk meg világosan, mellébeszélnek. El akarnak terelni minket a politikától.

– Azzal kezdődik a könyv, hogy mit kell csinálni? Ez az első fejezete. A másik fejezet meg arról szól, hogyan viselkedjék a tanonc otthon, a szülői háznál.

– Puff neki – nevet Mészáros.

– Az iskola után ne csavarogjon – folytatja Zoli. – Menjen haza. Aztán, hogy a gyárban, a műhelyben milyen legyen. Aztán . . . valami továbbképző iskolát emleget . . .

– Szép – bólint Lehner. – Elég. Ez náluk a szocialista nevelés. Az Alkoholellenes Munkásszövetségben szombat este az ősemberről lesz előadás.

Márk Guszti átöleli Lehner vállát.

– Egy kicsit radikális vagy – mondja. – Ami engem illet: nem tudom magam egészen odaadni a politikának. Lehet, hogy sokban igazatok van. Azt, hogy alakuljon külön ifjúsági csoport, én is helyeslem.

– Beszélj róla a sportolóknál – kéri Lehner.

– Megtehetem.

– Te pedig – fordul Bódihoz Pista – a fiatal tisztviselőket győzhetnéd meg erről.

– Egyelőre magamban sem döntöttem még el, hogyan is állok ezzel az egész kérdéssel.

– Jól teszed, hogy őszinte vagy – nyújt neki kezet Lehner. – Gondolkozzál rajta. Jó lenne, ha még beszélgetnénk erről.

– Szívesen – mondja búcsúzóul Bódi.

Majdnem minden este találkoznak. Ha nem is hatan: ketten-hárman. Egyszer az egyik, másszor a másik megy fel a Népszínház utca tizenhatba.

Tóthné a vasárnap estét arra szánja, hogy rendbe hozza Józsi ruháját. Most is hozzákezd, hogy kikefélje, s melegíti a vasalót, hajtogatja a nedves törülközőt. Szokása szerint kirakja az asztalra, amit a zsebekben talál: zsebkendőt, kulcsot, limlomot. A nadrág hátsó zsebéből furcsa formájú papír kerül elő. Kíváncsian nézegeti. Kisimítja a vasaló alá szánt pokrócon. Attól, amit lát, szinte eláll a szívverése. Ijedtében halkan felsikolt.

Józsi és az apja már alszanak. *Kommün* betűzi ki az újság furcsa betűkkel írt piros címét. Másodszor, harmadszor is megnézi, nem hisz a szemének. Veríték lepi el homlokát, ahogy olvassa a lila gépírásos szöveget: *Követeljenek ötvenszázalékos béremelést, ha pedig követelésüket nem teljesítik, lépjenek sztrájkba valamennyien.* A kommunistákhoz szól. De hisz akkor . . . Úristen . . .

Először arra gondol: felkelti az urát, felráncigálja Józsit. Sírva kéri őket mindenre, ami szent és drága, mentsék meg a családot a halálos veszedelemtől, a pusztulástól. Már kiáltani akar, de visszafojtja a hangját: talán jobb, ha mégsem ezt teszi. Talán véletlenül került Józsihoz ez az irat. Hátha

a gyárban osztogatták? Elégeti, hogy nyoma se maradjon. Csakhogy . . . Nem lesz-e baj már abból is, hogy a zsebébe tette, és magánál tartotta? Nem látta-e valaki? „Mégis elégetem, tőlem senki emberfia meg nem tudja . . .” határozza el. „Ez se jó – gondolja kétségbeesetten. – Ezzel még nincs vége. Kaphat helyette másikat. És . . . ha arról is tud, hogy kik és hol csinálják ezt a lázító felhívást? Lehet, hogy ő is osztogatta?”

Hallott már ilyenről: kínzás, verés, börtön a vége. Leroskad egy székre, úgy érzi, lába felmondja a szolgálatot. Homlokát a fia kabátjára hajtja, és hosszú ideig ül csendesen, a sírást magába fojtja. Újból átjárja a sok borzalom, amit akkor élt át, mikor az urát Zalaegerszegre hurcolták . . . Visszaemlékezik Sziki Gerzson elbeszélésére: mit csináltak a Héjjas és a Franczia Kis Mihály emberei, mit visznek véghez még most is a kommunistákkal Zalaegerszegen meg a Mosonyi utcai toloncházban.

„Végem van. Elvesztem az egyetlen fiamat. Józsikám . . . édes, szelíd, engedelmes gyermekem. Nem élem túl, ha baj ér!”

Halálos rémület szorítja össze a torkát. Sztrájk? Munkásforradalom? Azt mondják rájuk: vörösök. Nincs irgalom irántuk. Mitévő legyen?

Keltegeti a fiát.

– Mi az? – riad fel Józsi.

A szeme elé tolja az újságot.

– Mit csinálsz, te szerencsétlen, drága kisfiam, mit teszel? Hát mégis? Hányszor kértelek, mennyit könyörögtem, óvtalak. Honnan került ez hozzád?

Józsi felül az ágyban. Zavartan néz az anyjára. Sápadtság önti el arcát. „Ezt jól megcsináltam, a fejem verhetem most már a falba . . . Mindjárt a legelején.” Pedig Pázmány a lelkére kötötte: úgy vigyázzon rá, mint a szeme világára, ha elolvasta, csúsztassa valamelyik rendes, becsületes mun-

kás zsebébe, de ne hordja magánál, ne veszítse el, nehogy illetéktelen kezekbe kerüljön . . .

Az öreg Bakonyinak szánta. Ha ő megtalálja a zsebében, nem szalad fűnek-fának mesélni. Talán megértette volna belőle, hogy van már megint útmutatója, védelmezője a munkásnak. Most ott van a lap az anyjánál. Persze, a nadrágja zsebében találta meg, ottfelejtette . . .

Az apja is felébredt. Könyökére támaszkodik: „Ugyan miről tanakodnak ezek itt éjnek idején?"

– Nem nevelek kommunistát – fakad ki elkeseredetten Tóthné. – Nem akarom, hogy elhurcoljanak tőlem, nem akarom, hogy börtönbe zárjanak, felakasszanak. Csinálja más, aki nem olyan szerencsétlen, mint mi vagyunk.

Tóth Márton rosszallóan csóválja a fejét. Nem érti a dolgot. El sem tudja képzelni, mi váltott ki feleségéből ekkora elkeseredést. Csak a fia szavaiból érti meg, mi történt.

– Mama – kérleli Józsi az anyját –, ne sírj. Egy darab papír miatt nem kell ekkora hűhót csinálni.

– Hűhót? Azt mondod, hűhót? És ha börtönbe zárnak, akkor mi lesz?

– Nem zárnak börtönbe.

– Nem? Ha megtudják, nem visznek be?

– Találtam. Semmi bajom se lehet.

– Azt gondolod, elhiszik? Én se hiszem el, pedig csak egy buta asszony vagyok. Ilyet nem lehet csak úgy véletlenül találni. Nekem is hiába mondanád. A viselkedésedből, a beszédedből megéreztem mostanában, hogy oda jársz.

– Hová?

– Hová?! Hová?! Még kérdezed? A kommunistákhoz!

– Asszonybeszéd – szól közbe Tóth Márton. – Dőreség. Még hogy a kommunistákhoz. Ezerkilencszázhuszonkettőben. Hol vannak azok már?

– Hol? Jól tudod te azt. Ne pártold, ne védd. Látom,

amit látok: a vesztébe rohan. Útjába állok, vagy elölöm magam.

– Mama – tör ki Józsi elfúló hangon –, miket beszélsz?

– Ülj le, Veronkám – próbálkozik Tóth szelíden.

– Megölöm magam, elég volt a szenvedésből, a nyomorúságból. Most is: alighogy munkába álltál, már megint sztrájkoltok. Éppen eleget vert az Isten az apáddal – fordul szembe Józsival –, az hiányzik, hogy most miattad kínlódjak. Vagy felhagysz ezzel, vagy én nem is tudom, mi lesz. Menj el hazulról, hagyj itt minket, ha ezt akarod csinálni. Térj észhez, most még nem késő. Józsi . . . Józsikám.

– Ülj le, mama, beszéljünk nyugodtan – kérleli Józsi. – Tudod, hogy én nem akarok rosszat.

– Nem hallgatlak meg – szakítja félbe az anyja. Összeszorított öklével csapdosni kezdi a fia párnáját. – Nem is akarok erről hallani. Ne próbálj engem rábeszélni. Ígérd meg, hogy felhagysz ezzel. Mondd, hogy soha többé nem nyúlsz ilyen papírokhoz. Fogadd meg, hogy nem rohansz a vesztedbe. Ki adta, mondd meg rögtön, mert bizonyisten . . .

– Észnél légy, asszony – csattan fel Tóth, és lelép az ágyról, mintha arra készülne, hogy elállja a felesége útját, ha valami meggondolatlanságra vetemednék.

– Az élet így parancsolja, mama. Magunkért is tesszük – mondja csendesen Józsi.

– Apád is így, szakasztott így beszélt – sír fel az asszony. – Látom már, úgy fogsz járni te is, mint ő.

– Nézd csak, mama – szól Tóth Márton –, te is tudod, hogy mindenféle párt van. Ki ilyenhez, ki olyanhoz húz. Miért lehet az egyik ember keresztényszocialista, a másik szociáldemokrata, a harmadik meg éppenséggel ébredő? Csak a munkásember ne legyen a maga pártján, ha a maga igazságát akarja?

– De amikor ez tiltva van – ellenkezik Tóthné. – Azt

a többit engedik, ezt meg tiltják. Hallani se akarok róla. Ha fel nem hagysz vele . . .

– Nem jó az asszonypolitika, a jajveszékelés . . . Mit sápítozol? Bajt akarsz hozni a fiadra? Tán még meg is mondanád, elpanaszolnád valakinek, hogyan jártál a fiaddal? Még rászánod magad, és meggyónod vagy elpletykálod. Az jó lesz, legalább bizonyos lehetsz felőle, hogy nem rémüldözöl hiába.

– Istenem – jajdul fel Tóthné. – Dehogy mondom el. Dehogyis beszélek róla . . .

„Ez már mindig így lesz? – hasít szívébe a félelem. – Mindig rettegés, hallgatás, tűrés? Még tízéves se volt a gyerek, amikor elkezdődött. Tisza Istvánt abcugolták az utcákon. Tele a város katonával, rendőrrel. Lövöldözés, kardlapozás, sebesültek, halottak. Az én Marcim mindenhol ott van . . . Most meg már ez is kezdi. Mi lesz velünk? . . . Te csak hallgass, Veronka . . . egy szót se szólj . . . bajt hoznál rám . . . ez járta. Dehogy . . . nem hozok én . . . hallgatok, persze . . . Csakhogy akkor még nem tudtam, amit most. Aztán a háború . . . A forradalom . . . Drága Veronkám, kicsi fiam, tudatom, hogy itt verekszünk a Tiszánál, Abonyban vagyunk, a Vigyázó grófok kastélyában . . . Aztán . . . a különítmények. A Hadikból félholtan hozták ki . . . Több mint egy évig kereső nélkül . . .”

– De miért kell ez? – riad fel. Nem tud már parancsolni a könnyeinek. – Hiszen csinálják. Elhiszem én, hogy igazuk van . . . De miért mindig mi szenvedjünk, akiknek már annyi baj kijutott.

– Nono – inti az ura. – Nyugodj már meg, Veron . . . Nincs helye az ilyen beszédnek.

Józsi hálásan néz az apjára. Egy szót se tud szólni most. Ha kinyitná a száját, úgy érzi, tán elsírná magát, mint kisgyerek korában . . .

– Munkásgyerek kivel tartson? – dünnyögi Tóth Már-

ton. – Tán a talpnyalókkal, akik az urakhoz dörgölőznek? Majd vigyáz magára. Te, Veronka, csak hallgass, el ne járasd a szádat . . .

– Megint, megint ezt mondod – sír fel az asszony. – Mindig ezt vágtad a fejemhez régen is. A tulajdon fiamat ne védjem? Ki féltse, ha nem én?

– Jól van, ne ríj – csendesíti az ura. Felcsavarja a lámpabelet. – Figyeld csak, mi van beleírva ebbe az újságba: *„Harccal, áldozattal, erőfeszítéssel. Ingyen nem adnak semmit."* Hát nem így van?

„Vigyázok rá – fogadkozik magában az asszony. – Én magam. Olyan, mint az apja. Óvni kell. Nem engedem, hogy ugyanarra a sorsra jusson. Talán csak nem lesz baja . . . hiszen nem csinált semmi rosszat . . ."

Ezen az éjszakán egyikük szemére se jön álom. Az apát nem hagyja nyugodni a gondolat: tudja ő jól, hogy nehéz útra lépett a gyerek. A fiút „leleplezése" tartja izgalomban. „Konspirációs hiba" – mondaná Dezső, ha megtudná, hogyan elügyetlenkedte itthon az egészet. És mindjárt a legelején . . . Pedig segíteni akarok neki, hogy . . . mit is mondott? A kevés ember hangja gyenge. A soké – ha mi megmozgatjuk, szólásra bírjuk őket – olyan, mint az égzengés. Segíteni akarok, hogy szólaljanak meg az emberek.

Tóth Márton a párnája alá teszi a *Kommünt*. Amikor Józsi érte nyúl, úgy néz rá, hogy a fiú rögtön visszahúzza a kezét.

– Majd ha elolvastam, megkapod – mondja ellentmondást nem tűrő hangon.

Tóthné égő szemekkel virraszt, tenyerébe temeti az arcát. A kis Józsit látja. Karját tárja az imbolyogva lépegető csöpp legénynek. Aztán a láz pirosságát próbálja elűzni a ziháló fiúcska arcáról. Csak ne kelljen olyan sokat szenvednie a jóságáért, mint az apjának kellett. Annak is az a baja, hogy mindig a mások gondját hurcolja.

Odakint szél támad, megrázza az ablakot. Tavaszi vihar kerekedik. Égzengés csattan. Az Epreserdőben villámütés érhetett egy fát. Zuhogni kezd az eső, mintha dézsából öntenék.

„Itt az ideje, hogy a szociális ténykedés szükségességét ne csak szavakban hangoztassák, hanem azt tények által a megvalósulás stádiumába igyekezzenek hozni."

Nos, ezt szépen megfogalmazta a Vas- és Fémmunkások Szövetsége. Közzé is tették az újságban, csak az a baj, hogy a jámbor óhajok vajmi kevéssé hatnak a tőkésekre.

Érzik már közeledő győzelmüket a kiéhezett munkások fölött. Kende Tódor előadást tart az Országos Iparegyesület Zichy Jenő utcai székházában. Hallgatói többségükben azok, akik a maguk kisebb, „szerényebb" üzemeikben olyan határozottsággal akarják leverni a munkásokat, mint nagy példaképeik.

– Én őszintén megvallom – mondja az előadó –, nem akarok soha többé gerslit enni. Azon vagyok, hogy a kommunizmus réme mindörökre elvonuljon a fejünk felől. Azt hiszem, önök közül sem akarja senki, hogy valaha is visszatérjen a proletáruralom.

Egyetértő morajlás a válasz.

– Helyes tehát – buzdul fel Kende –, ha fegyelmet tartunk a munkások között. Többet kell dolgozni és kevesebbet politizálni, ez a munkáskérdés nyitja. Ha a munkavállaló feszeng, kitesszük a szűrét.

Viharos tapssal jutalmazzák szavait.

– Természetesen megígérjük – mondja gúnyosan –, hogy a drágaság növekedésével emeljük a béreket. De valamenynyien tudjuk, önök is, uraim, mily csekély iparunk exportlehetősége, és így nem rajtunk múlik, ha nem válthatjuk

be ezt az ígéretet. Az a véleményem, hogy az ígéretet sztornírozni kell . . .

A munkaadók elégedetten bólogatnak, és újból megtapsolják Kende Tódort.

– Sztornírozni. Persze. Majd emelünk, ha az üzletmenet megengedi. Nem követelésre . . .

Így áll a helyzet. A szociáldemokraták örüljenek, hogy a kormány jóindulattal van irántuk – ez a munkáltatók véleménye. Klebelsberg éppen a napokban nyilatkozott erről: *„A kormány nem szándékozik az ipari kerületekben a szociáldemokraták megválasztása elé akadályokat gördíteni."* Hát mit kívánnak még? Elérték, amit akartak, most már legfőbb ideje, hogy abbahagyják ezt a sztrájkosdit . . .

De a munkások nem akarják abbahagyni, nekik élet és halál kérdése ez a harc.

A vasasoknál a vezetők tétlenkednek. Nem tudják ellátni a kizárt munkások segélyezését, de azért se törik magukat, hogy a dolgozók felemelt bérrel mehessenek vissza az üzemekbe.

A Vasas Dalárda szép jeligéje ezekben a napokban született:

Szálljon dalunk mint bérc között
száll-száll a büszke sas.
Hirdesse zord balsors fölött
győz – küzdve a vasas.

A munkások mégis elégedetlenek.

– Harci indulónk most már csak lesz valahogy – mondják –, de mi lesz a harc sorsa?

Hosszú hallgatás után a gyárosok tárgyalásra hívják a vasmunkások megbízottait. Megint Andréka főkapitány-helyettes közvetít. A szakszervezetet a titkárság két embere

képviseli. Néhány bizalmit is meghívtak a legnagyobb üzemekből.

– Rosszul áll a szénánk – vélekednek a bizalmiak. – Miákits nem jött el, pedig ha siker ígérkezne, itt volna. Azért marad távol, hogy moshassa majd a kezeit: nem ő egyezett meg rossz feltételek mellett.

– Mi se fogunk – mondja az egyik csepeli bizalmi.

A tárgyaláson újra Kende Tódor viszi a szót.

– Ha a munkát haladéktalanul elkezdik, hatálytalanítjuk a kizárást. Úgy döntöttünk, hogy mindenkit visszaveszünk.

– Nagylelkűnek tetszik lenni – jegyzi meg gúnyosan Papp András, a Ganz egyik új bizalmija, Karsay neveltje.

– Mi lesz az emeléssel? – kérdik egyszerre ketten is a bizalmiak közül.

– Rövid időn belül rendezzük ezt a kérdést – feleli Kende. – Sajnos, jelenleg nem áll módunkban.

– Volt önöknek elég lehetőségük – szól egy idős bizalmi, újra csak a WM-munkások képviselője –, már végrehajthatták volna a béremelést.

– Mi az önök végső kívánsága? – kérdi türelmetlenül Kende Tódor és odatartja a szivarosdobozt Andrékának. A legközelebb ülő idős WM-bizalmit is megkínálja.

– Köszönöm, nem élek vele – hárítja el az öreg, s tenyerét maga elé emeli.

– Harmincöt százalék emelés – szól egy ismeretlen szakszervezeti megbízott. Hozzáteszi: – Ez a munkásság követelése. – Andrékára pislog, és olyan mozdulatot tesz, mintha azt mondaná: „Mi nem tehetünk róla." – Negyvennyolc órás munkaidő, rövid ebédszünettel . . .

– Szüntessék meg a feketelistát – toldja meg Papp András.

Andréka dühös pillantást vet rá.

Kende Tódor parancsoló kézmozdulattal vágja el a további tárgyalást.

– Mára befejeztük. Kérésüket megbeszélem az igazgatósággal. – Feláll, és ezzel a tárgyalás véget is ér.

– Holnap folytatjuk – veti oda még kurtán.

Uraim – kezdi másnap szokatlan udvariaskodással Kende Tódor. – A legnagyobb fájdalmamra azt kell közölnöm önökkel, hogy további engedményeket tenni nem áll módunkban. A húszszázalékos emeléssel elértünk a lehetőségek végső határáig.

– Az már rég nem emelés – fakadnak ki elkeseredetten a bizalmiak. – Zuhan a pénz értéke.

– Ez tagadhatatlan. Fájdalom, uraim, így van. Mi viszont nem bírunk a külföldi konkurrenciával. A magyar vasipar csak ilyen bérek mellett rentábilis.

– Mi megértjük önöket is – mondja a szövetség embere –, azonban a munkavállalók helyzetére is tekintettel kell lenni.

– Mi sem természetesebb – helyesel Kende. – Mi biztosítjuk a munkavállalók megélhetését. Ha lesz rá mód, emelünk. Tekintetbe vesszük a drágaságot. Szólítsák fel társaikat, hogy álljanak azonnal munkába. Ellenkező esetben valamennyi üzemünkből kizárjuk a munkásokat. A saját érdekükben belátásra kell bírni őket.

– Soha! – kiáltják néhányan a bizalmiak közül.

– Béremelés nélkül nem – mondja komoran Papp András.

– No de, uraim – csitítja őket Kende –, ezt tényleg komolyan gondolják? – Ha így állunk, sajnálom, de céltalan a további tárgyalás.

– Köszönjük a szép húsvéti meglepetést – mondja a Röck-gyár munkásainak képviselője. – Igazi keresztényi ajándék a kormány részéről – teszi hozzá Papp András.

– Tartózkodjanak kérem az ilyen megjegyzésektől –

hangzik Andréka figyelmeztetése. – A magyar királyi kormánnyal szemben ez a hang megengedhetetlen!

– Nyugalom, nyugalom, szaktársak – inti a küldötteket a szövetség két munkatársa –, mi még nem mondtuk ki az utolsó szót.

A bizalmiak nem válaszolnak.

Másnap Miákits és Kabók aláírják a megegyezést a Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesületével. Elfogadják – így hangzik a hivatalos bejelentés – a „rájuk kényszerített" feltételeket. Győzelemnek tüntetik fel, hogy a gyárosok a „békesség kedvéért" valamennyi bizalmit visszaveszik, ők pedig „megakadályozzák" az általános munkáskizárást, lehetővé teszik, hogy a munkások tovább dolgozhassanak.

Szép, napos időt hozott a húsvét. Csak most már megmaradna – mondogatják az emberek. Szeszélyes az idei tavasz.

A Népligetben kevesen járnak ilyenkor, kora délelőtt. Józsi fiatal ágból ügyes pálcát farag. Nedves, szürkészöld héját csíkokkal, hullámvonalakkal, karikákkal tetoválja. A végét kihegyezi. Csillagot rajzol vele – előbb halvány, vékony vonalakkal, aztán erőteljesebbel – a pad elé, amelyre letelepedtek. Sima, nedves a föld, úgy szánt rajta, mint fehér lapon a ceruza.

– Milyen csillag? – kérdi Márta.

– Olyan. Tudod te is.

– Töröld el, valaki jöhet . . .

– Ilyen az eszperantistáké is, csak az zöld, a miénk a vörös.

– Akkor is tüntesd el.

– Jó, csak kicsit kidíszítem. – Józsi babérkoszorút rajzol

az ötágú csillag köré, aztán a csillag közepébe dőlt sarlót, keresztbe rá kalapácsot. – Szép?

– Persze, de . . .

– Volt, nincs – mondja Józsi, és cipője talpával simára csiszolja a csillag helyét. Mosolyogva nézi Mártát, aztán szép kerek betűkkel odaírja a lába elé: *Szeretsz?*

– Hogyan feleljek?

– Így. – A pálcával olyan mozdulatot tesz, mintha írna. A kérdést letörli. Helyet csinál a válasznak.

Márta hozzákezd. Lassan húzza az egyenes vonalakat, lentről felfelé, azután megáll kezében az alkalmi írószerszám. Incselkedőn néz Józsira:

– Lehet I is, lehet N is – mondja. A nyelve hegyét kiölti, és leírja a hiányzó három betűt: . . . *gen.*

– A felkiáltó jelet is! – biztatja Józsi.

Márta engedelmeskedik.

– Jól van – mondja elégedetten a fiú. Nem tudja leplezni az örömét. Belepirul. – Édesapád mit szólna hozzá? – mutat az Igen-re.

– Mit szólhatna? Nem tud beleszólni.

– Más se?

– Kire gondolsz?

– Hát . . . más . . . valaki . . .

– Akarhat, de ha én nem akarom . . .

– Kit? Kit nem akarsz?

Márta megijed. Mit feleljen? Hogyan kezdjen hozzá? Most választ kell adnia magának is, el kell döntenie a kérdést, ami már jó ideje nem hagyja nyugton: „Megmondjam? Ne mondjam?" Amikor még úgy döntött, hogy nem mondja el Józsinak azt a buta dolgot – Bencze Árpit – „a szállítmányozási vállalat törekvő tisztviselőjét", nem azért tette, mert . . . nem, hiszen Józsihoz mindig őszinte volt . . . „Az is leszek mindig" fogadkozik magában, de . . . „ez úgysem komoly dolog, kár vele zaklatni, nyugtalanítani . . ."

– Szóval, van egy fiú . . . de hallgass végig . . . jó?

– Mondd!

Márta elmesél mindent Bencze Árpádról, hosszan, részletesen; hogyan akar közeledni hozzá, mennyit üzenget, meg hogy az apjának is fülébe jutott ez a história.

– Érted most már? Ezért nem mondtam el neked. Gondolom, megunja a próbálkozást. Ha nem most, majd megunja később. Nem akartalak vele bosszantani. Zoli is így látta jobbnak.

Józsi nevet:

– Nem bosszankodtam volna, jobb, hogy elmondtad . . .

Nézi a lányt. Olyan jó, hogy csend van körülöttük. Aztán gyerekes öröm villan a szemében, és az elsimított homokra egy kérdőjelet rajzol. Márta fehér vászoncipőjével a kérdőjelre lép, lassan, elgondolkozva simogatja talpával. Lehajol, ujjával írja a helyére:

– !

– Akkor is, ha . . . – Józsi elkomolyodik – ha valami bajom történne?

– Mire gondolsz?

– Teszem föl . . . – rajtakapja magát: Dezső szavai ezek – ha börtönbe zárnának . . .

Márta nem lepődik meg. Azt se kérdi: miért? És nem is tiltakozik.

– Akkor is.

Lehajtja a fejét.

– Szóval? – Józsi új jelet rajzol:

– ?

– !

Magához húzza a lányt. Csókolóznak, hosszan, szenvedélyesen ölelik egymást.

Szétnéznek és újrakezdik. Nem tudnak betelni egymással.

Tiszta a szívük, mint amilyen friss és tiszta a levegő ezen az áprilisi reggelen a ligeti fák alatt.

A kizárással megfélemlített, elárult munkások felveszik a munkát. Miákitsék azt mondják a bizalmiaknak: „A gyárosok a kereskedelmi miniszter előtt kötelezték magukat, hogy a mindenkori lehetőségeknek megfelelően, kielégítő béreket fognak megállapítani."

A WM-bizalmiakat Dessauer Miksa fogadja:

– Fel kívánom hívni nagybecsű figyelmüket – mondja gúnyos elégtétellel –, hogy a tegnapi határozat minden fix megállapodás nélkül történt. A miniszter úr kijelentette: neki az az impressziója, hogy a gyárosok a béreket a drágaságnak megfelelően revideálni fogják, mint eddig is tették a Vasművek és Gépgyárak Egyesületének szokásos eljárása szerint. A miniszter úr álláspontja tehát teljesen korrekt és helyes. Maguknak, kérem, jobb lett volna, ha rám hallgatnak és nem a felelőtlen izgatásra. Kár volt négy hétig sztrájkolni. Ez semmivel se fogja módosítani a Vasműveknél ezelőtt követett eljárást.

A gyárosok csak egyetlen ígéretet tartottak be: egyelőre mindenkit visszavettek. Ez nem kerül pénzbe. Tóth Márton is dolgozik a Ganzban. Visszaveszik a bizalmiakat is. Arra számítanak, hogy a kudarc végképp elveszi a munkások kedvét a harctól. Ebben viszont tévedtek. A Neuschloss–Lichtig-gyár famunkásai Albertfalván újra sztrájkba léptek, és az ország bányáiban, ahol tizenkét órás a munkaidő, mind nagyobb és nagyobb az elégedetlenség. Pécsett a tárnákban – híre jár ennek a Magdolna utcában és a fásoknál is – Vági Istvánt emlegetik, akinél – mint mondják – jobb és igazabb szószólója nem nagyon akadt a bányászságnak.

A WM-ben, a Ganz Vagonban és a többi gyárban néhány nap alatt olyanná vált a hangulat, mint amilyen a sztrájk előtt volt. A munkások látják, hogy becsapták őket – hiába álltak újra a gépekhez, nincs köszönet benne.

– Tűrhetetlen! – Ez most már nemcsak a kommunisták véleménye. A legtürelmesebb, a legelmaradottabb gondol-

kodású munkás sem tudja elviseli a sorsát lázadó szó nélkül. Még a kereszténységszocialisták is kifakadnak: – Embertelenség, amit művelnek.

Sokan látják már, hogy igazuk volt azoknak, akiket az igazgatóságok is, a szakszervezeti vezetők is egyforma gyűlölettel és félelemmel így emlegetnek: „lázítók", „demagógok", „ellenzékiek", „bolsik".

A Vasmunkás Szövetség titkársága dörgedelmes nyilatkozatot tesz: *„Aki a mi mozgalmunkkal és harcmodorunkkal nincs megelégedve, abban legyen annyi férfias bátorság azt nyíltan is megmondani."* Ez a határozott hang nem a kizsákmányolók ellen irányul. A munkások legjobb vezetőit – a szakszervezeti ellenzéket, a kommunistákat – akarja rászedni, hogy önként leplezzék le magukat az ellenség előtt.

A KMP illegális központi bizottsága a „Kommün" útján üzeni:

„A munkások számon kérik az árulást. A harc előbb-utóbb újból kitör."

Mindenfelé élénken tárgyalják a választási előkészületeket. A celldömölki választókerületben Gyömrey György földbirtokos a kormány jelöltje, de erős az ellenzék, ezért a nyílt szavazás ellenére is fokozni kell a nyomást. Vass József kultuszminiszter, pápai prelátus ment le gyűlést tartani, hogy a kormány jelöltjét támogassa. Reverendáján tenyérnyi aranykereszt függött, de nem eléggé bízott ennek erejében. Biztonság kedvéért néhány kakastollast is kirendeltetett maga mellé, kíséretül.

Beszélni kezdett a község főterén, de hamar félbeszakították az ellenjelölt, gróf Cziráky György kortesei:

– Menjen a templomba prédikálni.

Felbátorodtak e hangtól a gyanútlan, naiv lelkek is.

– Maga miniszter, mondja meg, miért kell éhezni? – kérdezte egy öregasszony. Néhány parasztember pedig ezt kiáltotta: – „Miért tartanak nyílt szavazást? – Miért van ilyen cudar drágaság? – Nem jár egyenes úton a kormány! – Hiba van, ha annyi sok mindenfelé a sztrájkolás. Mi lesz a pénzzel, már semmit se ér!? Erről beszéljen!"

– Ne kiabáljanak összevissza, nem tudok mindent a fejemben tartani – próbálja csendesíteni őket a miniszter.

– Pedig elég nagy a feje – vágja rá valaki öblös hangon. Nagy nevetés támad.

A főtisztelendő miniszternek fejébe száll a vére: Hogy mer vele így beszélni ez a sehonnai népség?

– Igen – mondja dühtől elfúló hangon –, de nem üres, mert ész lakozik benne. A maguké ellenben üres, vagy tán szecskával van töltve.

A következő pillanatban rettenetes ordítás, sikoltozás hallatszik.

Az emelvény előtt strázsáló tiszthelyettes a mellette álló Pozsonyi László helyi iparosembernek – aki sértő kifejezéssel illette a kegyelmes urat – úgy döfte mellébe a szuronyát, hogy a hegye a hátán jött ki.

Kis híja volt, hogy nem lett tömegvérengzés. Az emberek felbőszültek, de előugrott Tomcsics esperes, és imára kulcsolt kézzel könyörgött híveinek: „Oszoljanak szét békességgel, ha Istent ösmernek . . ."

Vass József és kísérői sebtében eltávoztak. Nem maradt más emlék utánuk, csak a Pozsonyi László kihűlt teteme . . .

Egyik napról a másikra megint hideg, szeles idő űzte el a tavaszt. Este több órán át nagy pelyhekben havazott, a budai hegyekben másnap is látszott még a fehér takaró. A lehűlést a közép-európai nagy depresszió okozza – jelentette a Meteorológiai Intézet.

Ezekben a fogvacogtató áprilisi napokban új színek tűnnek fel a pesti utcán: a Turul Szövetség diákságának lapos,

fekete bársony, rikító szalagokkal ékesített sapkái. A kellemesi Melczer Egonhoz, Müller Gáborhoz hasonló ficsúrok, nagypolgárok, földbirtokosok csemetéi kihívóan pöffeszkedve grasszálnak a Duna-korzón, a Váci utcán. Ők töltik meg az egyetemi padsorokat. A jogászok Werbőczy Bajtársi Egyesülete – arany–zöld–sárga színekkel, az orvosok Csaba Bajtársi Egyesülete arany–zöld–kékkel, a bölcsészek Árpádja arany–zöld–feketével tüntet . . .

A KANSZ (Közalkalmazottak Nemzeti Szövetsége) tagsága a Vigadóban gyűlésezik. „Koldusok és tobzódók országa – szól a közalkalmazottak papi szónoka –, véres testeden simit táncolnak a rothadás kísértetei."

A kísértetek élők, de sérthetetlenek.

A rothadás egyáltalán nem általános. Buja növényzetű, déltengeri szigetre emlékeztet, pompásan virágzik az Angol–Magyar Bank. Húsvét után örömhírt hoz nyilvánosságra:

„Az Angol–Magyar Bank Károlyi Imre gróf elnökletével ma ülést tartott. A közgyűlés elhatározta, hogy az Intézet kimutatott 32,056.308 korona nyereségéből az osztalékszelvényeket részvényenként 54 koronával váltja be. A közgyűlésen előterjesztett jelentés szerint a bank összforgalma az előző évi 160 milliárdhoz képest 200 milliárd, pénzforgalma az 50 milliárddal szemben 70 milliárd. Mérlegének főösszege 2,3 milliárd volt, ma 3,6 milliárd. Váltóleszámítolási forgalma fél milliárd volt, ma 1 milliárd, a betétek és hitelezők összege 1,9 milliárdhoz képest 3 milliárd fölé emelkedett. A közgyűlés Lord Newtont igazgatósági taggá választotta."

És még egy örömhír, másoknak szóló: Peinsilber Róbert, a városszerte ismert „Róbert bácsi" levesosztó intézményét a Mátyás térről áttette a Hársfa és Dob utca sarkára. Ott

osztja ezentúl az ebédet a „szemérmes szegényeknek". Piszkos ruhájú, elhanyagolt külsejű, tömzsi, kecskeszakállas emberke a „jóságos Róbert bácsi", aki megpumpolja a gazdagokat, a különféle intézményeket, és emberbaráti működéséből ezen a tavaszon bérházat vásárolt a Józsefvárosban.

Turchányi Egon, a Sörház utca 3 alatt székelő Ébredő Magyarok Egyesületének ügyvezetője nyilvánosan tiltakozik. „Vannak – mondja –, akik az ÉME-t gyanúsítják azzal, miszerint köze volna a Dohány utcai Erzsébetvárosi Körben történt merénylethez. Alávaló rágalom . . ."

Nyílt titok, hogy Budapesten a rendőrség sose fogja a tetteseket megtalálni.

Talál helyettük másokat. Becsületes, emberséges, jóért és igazságért lelkesedő fiatalokat. „Kommunista bűnszövetkezetet tartóztattak le" – harsogják a körúti rikkancsok. A Markó utcai fogházba szállították a főkapitányságról Jarnó József fiatal írót, Maros Béla és Somogyi Mihály egyetemi hallgatót, Bogdán Béla tanoncot, Szánthó Imre magánhivatalnokot és hat társukat. Valamennyien tizennyolc, tizenkilenc évesek. A bűnük: „Sztrájkra lázították a munkásokat."

Elérkezett az első, igazi sejtülés napja. Józsi és Zoli egész nap izgulnak: úgy tervezik, hogy munka után hazasietnek, átöltöznek – lány is lesz a találkozón. Otthon majd azt mondják, moziba mennek. Az Orczy kertben lesz a találkozó, onnan az Üllői úton egyidőben mennek a megjelölt helyre. De bosszúságukra Szigeti Zsigának éppen most támad kedve egy kis beszélgetésre.

– Sietünk – mondja Józsi.

– Randevú?

– Dolgunk van. Majd holnap, ha nem haragszol.

– Jól van, nem sürgős. Ámbár azért ne siessetek úgy. Azt akarom mondani, hogy . . . izé . . . kint van Kefei Dugál. Kiengedték. Tudjátok, miért? – álnokoskodik. – Hall-

gattam arról, amit Melczer mondott. Ha kitudódik, kivel kötekedett, leshette volna, hogy kiengedjék. Ismertek, nem árulkodom . . .

– Bizonyos vagy benne? – kérdi Józsi.

– Miben?

– Abban, hogy kijött . . .

– Látták . . . Megjegyzem . . . én tulajdonképpen azt se tudom, miért került be. Nem akarok én ellenségeskedni vele. Ha egyszer Bartucz Terus engem választott . . . Tudjátok jól . . . senki se szólt bele, a saját akaratán múlt . . .

A fiúk bólintanak.

– Most is választhat kedve szerint. Elvégre nem menyasszonyom, én csak járok vele. Bármelyikünk meggondolhatja még magát.

Józsi meglepődik. Furcsán beszél most Zsiga. Néhány hete egészen mást mondott. – Majd megtudakolom, ha sikerül, hogy mi van vele, hol van, mit csinál – mondja az Üllői út sarkán és megáll. – Merre? – kérdi.

Zsiga arrafelé mutat, amerre a vasúti sínek szelik át az utat a templom irányába.

– Mi emerre – mondják egyszerre a fiúk, és a Józsefváros felé mutatnak.

– Ha megtudsz valamit, szólj, Józsikám – búcsúzik Zsiga.

– Jó . . .

– Fél a nagylegény – jegyzi meg Zoli.

– Úgy látszik. De valami más is lehet itt. Talán meggondolta magát a Terussal?

– Nem hiszem – sóhajt Zoli. – Olyan szép lányt nem talál . . .

Józsi egyszerre megtorpan:

– Most már nem mehetünk haza.

– Nem. Ez a kerülő . . . Ördög vinné a Zsigát.

Pontosan hét óra van. Kevesen járnak itt a Gyáli út ele-

jén, a két kórház körül. Elsőnek Pázmányt fedezik fel. Egy ismeretlen fiú van vele.

– Szervusztok, fiúk. Hova? hova? – kiáltja. – Bemutatom a barátomat – s ezt már sebesebben mondja –, erzsébetfalvai ő is. Kőművessegéd. – Nevet. – Bevesszük a brancsba. Jól focizik. Én csak Zsáknak hívom. Zsák Miska... Nicsak – mutat a Szent István kórház kapuja felé. – Még egy ismerős. – A fiúk összenéznek: Lehner Pista beszélget ott egy lánnyal, mintha idekísérte volna, és most búcsúzni készülne.

– Azt hiszem, tiszta a levegő – mondja Pázmány. – Menjetek Miskával hármasban a Népligetbe. Ott találkozunk majd a mutatványostér és a nagyvendéglő között. Ő ismeri a helyet. Én emezekkel... Pistával megyek a másik odalon. Rendben van?

– Rendben...

– Tartsatok szemmel bennünket. Ha valaki figyelne, abból tudjátok meg, hogy szétválunk... Hárman háromfelé megyünk. Akkor ti is azt csináljátok.

Pázmány Lehner Pistához és a lányhoz megy.

– Mit ácsorogtok itt? – kérdezi tréfás szigorúsággal.

– Az igazgató főorvoshoz akarok menni – felel a lány. – Apám küldött hozzá. De, sajnos, hiába mennék, mert Hajniss igazgató úr éppen külföldön van.

Pázmányt mintha kissé zavarba hozta volna a válasz. Hirtelen nem tud mit szólni, csak összehúzza a szemét, és kutatóan nézi a lányt. Aztán észbe kap:

– Ha nem leszek terhükre, mehetnénk együtt. Amazokat követjük. A Népligetben szép ilyenkor, ha hideg is van egy kicsit. Nem fogsz megfázni? – kérdi a lánytól.

– Nem. Meleg szvetter van rajtam.

– Úgyis sápadt vagy, olyan patikaszíned van. Jót tesz majd a friss levegő.

A lány – Hintz Lenke – egyetemi hallgató. Gyógyszerész-

gyakornok egy Fáy utcai patikában, a Tögl Faipari Rt. közelében. Lehner Pista foglalkozott vele hosszú ideig nagy türelemmel. Anyja – művelt, kulturált asszony, orvos, mint a férje – szépléleknek nevelte.

Lenke rajong a költőkért. Szülei nem gyűjtöttek vagyont, de megveszik a legjobb könyveket, és lelkes pártfogói a művészeteknek. Segítik – amennyire tudják – a fiatal tehetségeket: írókat, festőket, szobrászokat. Pista – ezt kevesen tudják róla – nemcsak bútorasztalos-segéd, hanem kísérletező szobrász is. Úgy titkolta ezt, hosszú ideig, mintha szégyen volna. Lenkének árulta el legelőször, neki mutatta meg otthon, a kis földszintes ház udvarán a fáskamra egyik felében berendezett „műtermét", azokat a gipszből mintázott, erőteljes, határozott figurákat, amelyek – már az első pillantásra – mozgást, lendületet, ritmust fejeztek ki. Lenke szinte megbabonázottan nézte a szobrokat, alig akart hinni a szemének.

– Maga mintázta ezeket? – kérdezte. Akkor még magázódtak. – Egyedül? . . . Anélkül hogy bárki tanította volna?

A lány – úgy nevelték, hogy szüleit barátainak tekintse – otthon nyomban elmesélte felfedezését. Doktor Hintz Oszkár – a papa – a tekintélyes orvos, nem sajnálta a fáradságot, elment Lehner Pistához, és bekukkantott a fáskamrába. Jó ideig figyelmesen nézte a kis méretű szobormintákat. Aztán közelebb ment – a ruhája poros lett, de nem bánta –, és alaposan szemügyre vette a gipszfigurákat. Értett a szobrokhoz. Szigorú kritikus volt.

– Tanult anatómiát? – kérdezte Pistától. – Soha – felelte a fiú. – Nyolc elemit jártam, az apám famunkás, engem is annak adott. – Úgy? – lepődött meg Hintz doktor. – Akkor . . . engedje meg, hogy gratuláljak, fiatal barátom. Ami még gyengeség, kiforratlanság, formakeresés, arról most nem szólok. Inkább azt ajánlom: tanuljon, kísérletezzen, ne sajnálja a fáradságot, megéri, sokra viheti még.

Lenke sugárzott a boldogságtól. Ezúttal történt először, hogy ő nyújtott segítséget a fiúnak. Addig – ezt el kellett ismernie – a fiú küszködött vele. Pista azon fáradozott, hogy érdeklődését minél jobban felkeltse a való világ iránt. A lány sose volt érzéketlen és közömbös, de írók, költők képzeletébe fogódzva gyakran a fellegekben járt.

Néhány hét telt el, és a jelek szerint Lenke fenntartás nélkül ugyanazt vallotta, amit Pista. Talán erősödő vonzalma is közrejátszott ebben? Lehet. De azért ez nem úgy ment végbe, hogy a fiú mondta a magáét, és a lány elfogadta, vita, ellenvetés nélkül. Szívós, nehéz küzdelem folyt köztük, tanakodás, fél éjszakákon át, sok kilométeres séták a februári fagyban, hideg, szeles, márciusi estéken – aggályok, vívódások, félelmek, hitetlenkedés: egyeztethető-e emberség és forradalom, osztályharc és humanizmus? – és lassanként a felismerés, az eszmélkedés, lépésről lépésre: a vállalás bátorsága, a gondolat és a tett egységének öröme.

S most itt van Lenke a fiúkkal. Mennek az első sejtülésre. A lány örül: Pázmány, a másik fiatal munkás is, harcostársa, testvére lett. Kommunisták valamennyien, a KIMSZ tagjai. Tulajdonképpen párttagok. Ez most alig-alig választható külön. Munkájukat – mint az idősebbekét – a párt illegális Központi Bizottsága irányítja.

Már a víztorony mögött járnak, bent a Népligetben. Józsiék megkerülik a mutatványosteret, és az úton túl még jó darabig mennek a fák között.

– Itt letelepszünk – mutat Miska egy villámsújtotta vén fára. – Erre senki sem jár. Nem esik útba.

Néhány perc múlva már ott van a másik három:

– Nem hiszem, hogy valaki megzavarna bennünket – mondja Pázmány –, de azért nem árt rá számítani. Okosabbat nem tudtunk kitalálni: Hárman, a fásoktól, ismeritek egymást, Lenke Pistához tartozik. Mind a négyen a mutatványosoknál találkoztatok, a Fatime bódéjánál... Mi

meg ketten, erzsébetfalviak, a „Ki az ágyból!" dobálónál nézelődtünk. Ott akadtunk össze veletek. A nagyvendéglő felé ballagtunk. Összeverődtünk. Kicsit letelepedtünk pihenni... Miről beszéltünk? Várjunk csak... Lehner Pista beszélt a szobrairól, mi pedig hallgattuk. Miskát is érdekelte – elvégre építőmunkás –, engem is érdekelt. Semmi másról nem volt szó...

– Jó lesz – mondja Józsi.

– Akkor... így, körbeüljetek... Átadom nektek, elvtársak, a Kommunisták Magyarországi Pártja Központi Bizottsága és a KIMSZ üdvözletét. Ünnepi alkalom ez. Először ül együtt a sejt. Megszületett május elsejére... Amire számítani lehetett, amire fel kellett készülni, az bekövetkezett: leverték a nagy bérharcot. Így is hatalmas ütközet volt: tizenkétezer munkást rázott fel a tétlen beletörődésből. A szocdem vezérek közül jó néhányról bebizonyosodott, hogy méltatlan a proletariátus bizalmára – nem csoda, hiszen ezek kezdettől fogva a fehérterroristák kegyeit lesik. Alig várják, hogy helyet kaphassanak Horthy parlamentjében. Nem lehet ezt szó nélkül eltűrni... A mi dolgunk, hogy leleplezzük őket... Megjelent a *Kommün* új száma. Sok mindent megmagyaráz. Mindenki kap belőle. Ezeket el kell juttatni a becsületes munkásokhoz. De vigyázzunk: ne kerüljenek illetéktelenek kezébe. Május elseje előtt még fontos akciónk lesz: falfestés. Tüntetni hívjuk a munkásokat az éhség és a nyomor ellen. Az amnesztiáért. A mi területünk Erzsébetfalva.

– Hol van az újság? – kérdi Miska.

– Majd a végén megbeszéljük, ki hol veheti át – mondja Lehner.

– Még nincs vége – folytatja Pázmány. – Azt is el kell mondanom nektek, hogy a világpolitikában óriási esemény történt. Szovjet-Oroszország a génuai konferencián keresztülhúzta az antant számítását, hogy újra összefogjanak elle-

ne a kapitalista országok. Nagy megrökönyödésükre – Szovjet-Oroszország békeszerződést kötött Németországgal. A német kormány el fogja ismerni a szovjetet. Hiába jósolták a burzsujok, hogy elbukik a proletárforradalom. Nekünk . . . nekünk, elvtársak, ez azt jelenti, hogy . . . meglát-hattuk belőle, hogy Lenin elvtárs és a bolseviki párt meg tudják akadályozni a háborút Szovjet-Oroszország ellen, és továbbra is a békéért vannak. Ezek a dolgok azt mutatják – összegezi Pázmány –, hogy a kommunista világforradalmat nem lehet feltartóztatni. Egyszer mindenütt sor kerül rá . . .

. . . Közeledik május elseje. Berlinben nemrég tanácskoztak a három Internacionálé képviselői: a másodiké, a harmadiké és a kétésfeleseké. Ezek az utóbbiak baloldali szocialistáknak mondják magukat, kiváltak a szociáldemokrata pártokból, de távol állnak a kommunistáktól. Most együtt elhatározták, hogy az idei május elsején a munkások minden országban egy tömegben vonuljanak fel.

– Ha lesz ország, ahol ezt nem lehet megcsinálni, az Magyarország – szól közbe Lehner. – Pedig ha összefognánk, ha nem volna az örökös alkudozás, ha az áruló Peyer társaságot sikerülne elzavarni, mindjárt másképp beszélhetnénk a tőkésekkel . . .

Az ülésre szánt idő lejárt.

– Még nem tudom, melyik nap lesz a legalkalmasabb a festésre – mondja Pázmány. – Megüzenem, mikor gyülekezünk és hol . . . Óvatosak legyetek, gyerekek. Ha magatokra vigyáztok, a pártot őrzitek.

Hatan három irányba mennek: külön Józsiék, külön az erzsébetfalviak, s külön indulnak el – egymásba karolva – Lenke és Pista.

A *Kommün* írja *Ifjúmunkás mozgalmat!* – című cikkében:

A magyarországi ifjúmunkásság mozgalma nem tekinthető egyébnek, mint egymástól többé-kevésbé izolált, szervezetileg teljesen összefüggés nélküli kis csoportok nevelő és tanító mozgalmának. Hogy a magyarországi ifjúmunkásmozgalomnak nincs egységes, az egész országra kiterjedő szervezete, és hogy nem tömegmozgalom, annak a Szociáldemokrata Párt az oka. A Szociáldemokrata Párt és a Szakszervezeti Tanács rendszeresen elszabotálták még a régebbi múltban, a háború előtt, a háború alatt, és legújabban a diktatúra bukása után is az ifjúmunkások megszervezését . . .

– Igaz – állapítják meg Józsi és Zoli olvasás közben. – Czédliékről is szó van.

Itt az ideje – folytatja a lap –, *hogy a mai egymástól, függetlenül működő, kevés számú csoport helyett egy egységes, az egész országot behálózó ifjúmunkás szervezet keletkezzék, amely magába foglalja az ifjúmunkások nagy tömegeit. Ez azonban csak úgy lehetséges, ha az ifjúmunkásság kiszabadítja magát a bürokrácia fojtogató karjaiból, ha a maga lábára áll, és függetleníti magát a szakszervezeti bürokratáktól . . . A bürokráciával szemben az ifjúmunkásságnak a forradalmi proletariátusra kell támaszkodnia – a saját ereje mellett –, és a felnőtt munkásságnak kötelessége támogatni az ifjúmunkásságot a bürokrácia elleni küzdelemben.*

Minden szakszervezetben meg kell alakitani az ifjúmunkás-csoportot és küzdeni kell az ifjúmunkásságnak a szakszervezetekben való teljes egyenjogúságáért . . . Követelni kell, hogy az ifjúmunkásokról bérharc vagy kollektiv szerződéskötés alkalmával gondoskodás történjék. Követelni kell a szakmaközi, kerületi csoportok létesitését mind Bu-

dapesten, mint vidéken. Az ifjúmunkás-csoportokban nem ókori ismereteket, hanem forradalmi nevelést kell adni.

– A jég keletkezéséről – nevet fel Zoli.

Az ifjúmunkásságnak – olvassák tovább – *magának kell e kérdésekkel foglalkoznia. A legsürgősebben össze kell hívni az összválasztmányt.*

A kommunista ifjúmunkások feladata mindezen követeléseket keresztülvinni azáltal, hogy a csoportonként megalakítandó kommunista sejtek harcba vigyék az ifjúmunkásokat a fenti követelésekért, mint az egész szervezett ifjúmunkásság követeléseiért. Csak ifjúmunkás tömegmozgalom alkalmas az ifjúmunkásság érdekeinek képviseletére és az ifjúmunkásság forradalmi megszervezésére.

– Ifjúmunkás tömegmozgalom – ismétli Józsi. – Ez nehéz dolog. Nem gondolod?

– Nagyon nehéz – mondja Zoli. – De majd meglátjuk . . .

Kefei Dugált hazaengedték. Jól hallotta Szigeti Zsiga. Józsi véletlenül találkozott vele egyik este a Ferenc körúton. Megörültek egymásnak.

– Nem volt ellenem bizonyíték – mondja Jani. – Azt mondták, feltételesen engednek póter. Hát aztán? Feltételesen vagyok szabad máskor is.

– Mit csinálsz?

– Hát csak úgy facéran, mint azelőtt. Máma a snapszer, holnap a ferbli . . . Veled mi van, stiglic? A kis szőke megvan?

– Meg . . .

– Hát . . . keresel valamit?

– Valami keveset.

– Ott? A Remete utcában?

– Ott.

– A haver is?
– Az is.
– A faterod?
– Most ő is dolgozik . . . De mondj már valamit magadról. Mit akarsz csinálni? Dolgozni fogsz?
Jani arca elborul.
– Minek? – legyint fáradtan. – Dolgozik a Szigeti. Ő úriember . . . Együtt él a Terussal. Bizony, Józsikám! Az én bűnöm . . . a fejemet szeretném összezúzni egy nagy kővel . . . nem kellett volna elhamarkodnom. Az az átkozott misebor meghozta rám az áldást. Ha kint vagyok, talán . . . Lehet, hogy . . . ha nem is jött volna hozzám, de gondolom, a Szigetihez se állt volna. Látod, forró a fejem, azért van . . .
– Találsz mást, csak hát dolgozni kéne mégis . . .
– Hagyd. Nem kell az nekem. Úgyse lesz jó végem.
– Nem kellene így beszélned. Magad is látod, éppen most magyaráztad, hogy semmit se jó elhamarkodni . . .
– Gizivel vagyok – szólt csendesen Jani.
– Miiii?
– Na, csodálkozol? A Mozsár Gizivel. – Élesen felkacag, kegyetlenül, bántón.
– De hiszen . . .
– Tudom, fiatal . . . Nem lehetett szabadulni tőle. Anyámnál vagyunk.
– Talán . . . talán jobb is, mint egyedül – dadog zavartan Józsi. – Így legalább a Terust elfelejted.
– Azt nem. Azt az egyet . . . Ki van zárva. Gizi azt nem pótolja. De hadd maradjon, ha akar. A Terust, azt sose, Józsikám, sose . . . – csuklik el a hangja.
– Mennem kell – mondja szorongva Józsi. – Ne haragudj. Majd még találkozunk. Most sietek.
– Találkozunk, persze. Menj csak, cimbora . . .
Józsi úgy megy el, hogy talán jobban is siet a kelleténél. Nem érezné most jól magát Jani társaságában. Nem

tudja egészen pontosan, hogy miért. Másra akar gondolni, de folyton csak Gizit látja, az ijedt, sápadt kislányt, ahogy állt egyszer, egy téli délután, és hosszan utánanézett. Akkor volt ez, amikor Janit kereste a Liliom utcában.

A Ganz Vagonban Becker igazgató és társai lépten-nyomon provokálják a munkásokat. Három szerszámlakatost minden ok nélkül áthelyeztek a nagyműhelybe. Azok vonakodtak, nem akartak átmenni. A szerszámosztály dolgozói egyetértettek velük. Tiltakoztak az önkényeskedés, a zaklatás ellen. Az igazgatóság a listák alapján – akárcsak egykor Horthy sorhajókapitány a Novara cirkáló lázongó tengerészeit – valósággal megtizedelte az üzemrészt: százhetven munkást azonnali hatállyal elbocsátott, még a bérüket sem volt hajlandó kifizetni.

Leáll újra az egész gyártelep.

Becker hívására lovas és gyalogos rendőrök vonulnak be az üzembe. Kardlappal szorítják ki a munkásokat.

A szakszervezet vezetőségétől szigorú üzenet érkezik: „Azonnal abbahagyni a sztrájkot!"

A munkások viharos elkeseredéssel tiltakoznak.

– Így élni úgyse lehet! Nem néznek embernek bennünket!

Tüntetnek. Csoportosulások támadnak a gyár körül. Olyanok is akadnak szép számmal, akik azt mondják: „Menjünk vissza. Semmit sem ér az egész. Az lesz úgyis, amit ők akarnak, nem amit mi." Az egyik csoport egészen különválik, és azt kiáltja: „Le a zsidókkal!" Ezek Bangha páter „édes fiai", a Sörház utcai ébredők neveltjei. Sztrájktörőjelöltek. A többség azonban összetart, és ütemesen kiáltja: „Kenyeret! Kenyeret!"

Többször összeütköznek a rendőrökkel. Az igazgatóság,

hogy még inkább megleckéztesse a munkásokat, ismét kizárja valamennyit: háromnapi üzemszünetet rendel el.

Május elseje közeledik. Karsay Dezsőnek megint van bőven ideje. Most, hogy a sztrájk újra fellángolt, szinte bent lakik a szakszervezetben. Látja, ha nő is a sztrájkolók száma – leállt az Egyesült Izzó, az Arnheim pénzszekrénygyár, a Lipták és Társa –, az egység mégis széthullóban van. Megtört a harcos lendület, egyre többen vannak, akik kilátástalannak tartják a további küzdelmet. De ő nem hajlandó ebbe belenyugodni . . .

– Elég volt a meghunyászkodásból! – hirdeti a munkások között, odabent a szakszervezetben és mindenütt, ahol a gyárbeliekkel találkozik. – Mutassuk meg, hogy nekünk nemcsak munkaszünet május elseje, mint ahogy Peyer Károly, Farkas István és Gál Benő hirdeti. Munkaszünetünk – láthatjátok – akaratunk ellenére is van éppen elég. Legyen tüntetés május elsején: ki az utcára!

Karsayt a szociáldemokrata párt vezető emberei közül már sokan ismerik. Egy ideig úgy néztek rá, hogy talán – hátha – sikerül befogni a szekerükbe. Volt már ilyenre példa. És nem lenne rossz húzás, mert a Ganzban, a szakszervezetben is tűzbe mennének érte a prolik.

Lassan azonban rájöttek, hogy nem válnak be ezek a számítások. Különösen mostanában derült ez ki, a sztrájkok idején. Bátor, vakmerő magatartásáért a vezetők legalább annyira meggyűlölték, amennyivel még közelebb került a munkások szívéhez.

Három napig szünetel a munka. Reggeltől estig szenvedélyes viták folynak a Thököly úti vasasotthonban. Karsay nem kíméli a jobboldali vezetőket. Agitációja nyomán a munkások ilyeneket kérdeznek Miákitstól: „Miért nem követelik az amnesztiát, Zalaegerszeg feloszlatását?" „Nem gondolja, hogy túl nagy engedményeket tesznek a képviselői mandátumokért?"

A Határ úton kis csapat megy Erzsébetfalvára. Egy darabig omnibusszal utaznak, aztán gyalog, nehogy valaki észrevétlen követhesse őket. Pázmány ötlete volt, hogy a Mária Valéria-telep mögül induljanak. Festékük nincs, csak krétájuk, s az bizony nem valami messze hordó fegyverzet. De ha nincs jobb, megjárja. Piros kréta, sűrű és tapadó. Nem tüntetik el a nyomát egykönnyen.

Az út gyalogszakaszán kissé szétszóródnak. A kréta Pázmány és Lehner zsebében lapul. Pista szerezte hónapokkal ezelőtt. Elrejtve őrizte a műhely egyik zugában.

Most majd jó szolgálatot tesz.

Józsi két kezét a zsebébe süllyeszti, egyedül ballag. Sok minden megfordul útközben a fejében. Fél? Ha valaki kérdezné, letagadná. De magának bevallja: egy kicsit fél. Az apja mesélt egyszer egy történetet. „Magas láz gyötört – kezdte. – Még nem tudtam, de akkor már bennem volt a malária. Hosszú vonatszerelvény futott egy elhagyatott vidéken, valahol a Lovcsen alján. Messze elöl vágtatott a mozdony, utána nyitott vagonok hosszú sora. A végén olyanok, mint a lovas stráfkocsik, oldaluk se volt. Egy ilyen szerkocsin feküdtem, magam alá terített bundán. Melegen sütött a nap. Tikkasztó lehetett a hőség, de nekem vacogott a fogam. Kutyául éreztem magam, rázott a hideg, és kétkrajcárnyi erő se volt bennem. A kimerültségtől néha elszenderedtem. Egyszer csak látom, hogy félelmetes külsejű alak rohan a sínek felé, hosszú, villogó tőrt tart a kezében. Magasra emeli, a szemében gyűlölet izzik: engem akar megölni. Percekig tartott... hol közelebb ért, hol egy kicsit távolodott. Úgy látszott, eléri a vonatot, felkapaszkodik. Felemelkedni se tudtam. Kiáltani? Semeddig se ért volna a hangom, a kerekek csattogtak, meg aztán nem is jött ki hang a torkomon. Behunytam a szemem, vártam a halált. Hideg verejték ütött ki rajtam. Egy idő után az üldözőm

lemaradt. Nem láttam senkit. Sütött a nap. Kórházba vitt a vonat."

„Miért jutott eszembe ez az apámtól hallott régi történet? Valami olyan veszély fenyeget engem is, mint akkor a papát? Csoda tudja. Talán jobb, ha majd én is behunyom a szemem, és úgy várom, hogy mi lesz . . .?! Ha a kezükbe kerülök, nem lesz könnyű elviselni. Velem is azt csinálják majd, amit másokkal: megkínoznak . . . Kiállom-e?"

Jó húsz lépéssel megy előtte Hintz Lenke. Most megáll, bevárja.

– Mi újság, fiatalúr? – kérdezi pajtáskodón és belekarol. Mindenféléről csacsog, könyvről, tavaszról, hogy milyen jó csónakázni a Dunán . . . Józsi még sose csónakázott. De ezt szégyellné bevallani Lenkének, ezért inkább helyesel. Jó bizony, pláne ha még szebb lesz az idő . . .

„Sokan nyomorékok lettek: Hogy is mondta Sziki Gerzson? Úgy hívják Zalaegerszeget: magyar kikötő . . . Tréfa, de nem lehet nevetni rajta. Rémséges, mit csinálnak a kezükbe került emberekkel. Pedig . . . – szorul össze Józsi torka – azok régen, a forradalom alatt ártottak nekik, mi meg . . ."

– Te, hallgasd csak . . . – rántja meg a karját Lenke. – Megtanultam néhány sort egy Kölcsey-versből. A címe: *Vanitatum Vanitas*. Hallottál felőle?

– Honnan hallottam volna?

– De Kölcseyről csak tudsz valamit?

– Mit tudnék?

– Mit? Hát a *Himnusz*t ki írta?

– Azt Kölcsey.

– Na látod . . . Figyelj ide:

Légy, mint szikla, rendületlen,
Tompa, nyugodt, érezetlen,
S kedv emel, vagy bú temet,
Szépnek s rútnak hunyj szemet.

– Ugye, szép?

Józsi nem tud kellően figyelni rá. Még mielőtt felelhetne valamit, Pázmány is ott terem mellettük.

– Mit magyarázol? – kérdezi Lenkét.

– Kölcseyt szavalok. Eszembe jutott, mert Jóska barátunk világfájdalmas ábrázatot öltött, és mély gondolatokba merült.

– Hadd hallom – mondja Pázmány.

Lenke megismétli, erősen hangsúlyozva a vers végét:

Mert mozogjon avagy álljon
E parányi föld veled,
Lengjen fényben, vagy homályon
Hold és nap fejünk felett,
Bár minő színben jelentse
Jöttét a vándor Szerencse:
Sem nem rossz az, sem nem jó:
Mind csak hiába való!

– Hát hallod-e, Lenke, én csak azt mondom, szép lehet ez, akár gyönyörű is, de nem adok neki igazat.

– Kölcseynek? Vitatkozni akarsz vele? Miért?

– Miért . . . – Pázmány elgondolkozik. – Azért, mert . . . éppen mi mondanánk azt, hogy szemet kell hunyni, ha jót vagy rosszat látunk, hogy minden hiábavaló? Éppen mi, akik a rosszat nem akarjuk kímélni, és nagyon is tudjuk, hogy miért verekszünk . . .

– Mélységesen emberi fájdalom van a versben.

– Lehet. Nem tagadom, te jobban érted. Nemrég irka-

firkáltam mindenfélét . . . Persze, abbahagytam, nem vagyok költő . . . és valahogy mindig olyan búbánatos dolgok kerekedtek, azért is dobtam sutba az egészet. Kölcsey igazi nagy költő volt. Hiszen a *Himnuszt* is ő írta. Mikor írta ezt?

– Száz éve éppen . . .

– Az más. Persze. Akkor bizonyosan így tartotta jónak. Ilyennek látta a világot. Mi másképpen ítéljük meg. Ha hiábavaló lenne, mennénk-e most oda ebben a pillanatban is, ahová megyünk?

– Nem az? – kérdi a lány. – Nem hiábavaló? Látod . . . Örömmel megyek én is. De mit érünk ilyen kevesen? . . .

Pázmány meglepetten néz rá:

– Kevesen is erősek vagyunk, mert igazunk van – mondja szigorúan. – Ha sokan hallgatnak ránk, még erősebbek leszünk. Te kételkedsz ebben?

– Nem – feleli egyszerűen Lenke. – Dehogy. Csak . . .

– Csak?

– Csak ha mi bízunk is, hiszünk is, attól a világ még nem lesz jobb.

– A világot nekünk kell megváltoztatnunk.

– Az nem lesz könnyű – szól közbe Józsi.

– Nem – mosolyodik el megenyhülten Pázmány. – De milliók állnak Lenin mellett . . .

– Igen, Lenin – mondja Hintz Lenke. – Van egy könyvem, *Állam és forradalom*, magyarul. Megmaradt otthon, akkorról . . . Lenin írta.

– Sokat olvasol, Lenke – mondja Józsi elismeréssel. – Jó neked . . .

Pázmány lemarad tőlük. Ketten mennek tovább. Hallgatnak jó ideig. Józsi figyeli Lenkét. Nyugodtnak látszik és gondtalannak. „Valószínűleg, nem fél. Vagy azért beszél, hogy ne lehessen észrevenni rajta? A mama talán túl sem éli, ha valami bajom történik. Mit szól, amikor majd azt hallja: Veronka, börtönbe került a fiad? . . .” Eszébe

jut az az éjszaka, amikor olyan keserűen kifakadt: Én nem nevelek kommunistát! Félt... Végigkínlódta az éjszakát. Mennyire sírt... Vigyázz magadra, fiam, tudom, elveszítelek, de akkor... Mi lesz most? Nem szabad, hogy baj történjék... Ha elfognak bennünket... Ez a Lenke talán nem is tudja, hogy mi lehet ebből.

– Jó, ha az ember lelke megtelik gazdag, szép érzésekkel – mondja. – A te lánykád milyen?

– Márta?

– Így hívják?

– Igen... Jó, helyes lány. Antal Zoli húga.

– Azt tudom, Pista mondta. Szeretném megismerni...

– Örülnék neki. Veled szívesen barátkozna.

– Jó. Egyszer majd összejövünk. Most előremegyek. – Biztatóan ránevet a fiúra. – Pistával kell beszélnem.

Lenkén barna félcipő van, s barna a kabátja meg a kalapja is. A kalapnak dinnye formájú a teteje, olyan, mint a katonasisak, csak a karimája hátul fel-, elöl lehajtott. Szalag övezi, s bal oldalon négy szem sárgáspiros cseresznyét varrtak rá. Az igazi cseresznye még soká érik be... Júniusra. Nem rossz dolog egy nagy tálból szedegetni és jól bepakolni belőle. Egyszer még a háború elején kapott egy tele cipőskatulyával... ilyen szép, nagy szemű, kemény cseresznye volt, mint ezek ott a Lenke kalapján... Meleg délután volt a Haller utcában. Játszott a többi gyerekkel. Az egyik asszony megkérdezte: Hol az apád? Megmondta: a fronton. „Annyi cseresznyém termett, hogy rohad a fán – mondta az asszony –, szedj magadnak, fiam." Éppen tele volt a skatulya, készült, hogy hazavigye – a mama is szereti, gondolta –, amikor megszólalt a tűzoltók szirénája. Tűz van! – kiabálták mindenfelé. Jött Ládiné, aki velük egy házban lakott, hátul az udvarban. Gyakran ólálkodott náluk a küszöbön. Utcaseprő volt az öregember, a Ládiné férje. Nem sokat érhetett már a munkája, mert évekkel előbb

szélhűdés érte az egyik felét. Ez okozta, hogy a szája is furcsán elhúzódott, a gyerekek mindig azt gondolták, hogy az öreg játszik velük, grimaszokat csinál. Pedig dehogy. Szomorú „teddide-teddoda" emberke volt már Ládi bácsi, jókedvűnek csak évente egyszer, húsvéthétfőn látták.

Jött a Ládiné akkor délután, elkapta a karját: „Gyere, Józsika, szaladjunk, ég a malom. Oda állt be a sógorom az alutorjával – hadarta kétségbeesetten. – Még benn talál égni." Miért hurcolt magával menteni a sógora autóját? Miért kiabált a Haller utcában és amerre csak jártunk, hogy – megálltak és csodálkozva néztek rá az emberek – „jaj, jaj, tűz van, elég a sógorom alutorja!" Csak annyi volt igaz az egészből, hogy Ládiéknál aznap délelőtt vendég járt – távoli rokonuk, soroksári sofőr. Annyit mondott nekik, hogy automobillal az egyik malomba hajt. Ezért kiabálta végig az öregasszony a környéket – kicsit hazudós volt –, mert sehol senkitől se hallhatta, hogy malomban ütött ki tűz. A feltűnés kedvéért csinálta az egészet. Hadd tudják meg az emberek, hogy neki olyan sógora van, aki automobillal jár. Ilyen is van a szegények között: rongyos, de úrnak szeretne látszani . . . Ládinéval loholt egészen estig. Megette közben a cseresznyét mind egy szemig. „Azóta se ettem annyi cseresznyét – gondolja. – Ropogós volt valamennyi. Nagy szeműek . . . Éppen olyan szépek, mint Lenke kalapdíszei . . ."

. . . Erzsébeten járnak már. Egyetlenegyszer volt itt, amikor Zoli „Pázmányékat" kereste. Érdekes, Bedecs Laci hogyan feltalálta magát. Az anyja furcsállta a dolgot, de ő ügyesen eloszlatta a gyanúját. „Ja, a Pázmányék? Ismerem őket. Amott laknak a huszonnégyben . . ."

Józsi röstelkedik. Csak nehogy a többiek felfedezzék nyugtalanságát! Elkergeti borús gondolatait. „Nem méltó hozzánk az ilyesmi. Elvégre rajtunk múlik, hogy ne legyen baj. Ügyesnek, körültekintőnek kell lenni – azt mondja Pázmány is, Lehner is. – Nem járnak túl az eszünkön. Hol-

nap majd dörzsölik a szemüket Andréka emberei: „Hát a kommunisták ezt is merik?"

A Csillag utcában lesz a találkozó. Lehner Pista ellenezte. Pázmány azt mondta, ott az udvaron – vagy akár a kapu előtt is – nyugodtan összeverődhetnek gyorsan megbeszélni a beosztást, hogy ki merre megy, melyik utcába. Ott nem feltűnő, minden este sokan járnak ki-be a házból. Pista úgy vélte: „Lehet, hogy kint nem szúr szemet, de bent könnyen, mert ha sokan járnak is oda, mind ismerik egymást." Végül mégis Pázmánynak lett igaza. Folyton azt hajtogatta, idevalósi, tudja, mit lehet, mit nem. A dalárdisták nem ismerik a sportolókat – mondta –, a sportolók meg azokat, akik a szabadegyetem előadását jönnek meghallgatni. Úgyhogy nyugodtak lehetnek. Pista még megpróbálta: „Nem volna mégis jobb máshol? Kocsmánál vagy templom előtt . . .?" De végül mégis, maradt a Csillag utca.

Nyolcra jócskán besötétedett. A Csillag utcai munkásotthonhoz két csoportban érkeznek. Józsi Pázmányhoz és Lenkéhez csatlakozott. Lehner, Zoli és Frommer Miska – Zsák – valamivel később érkeznek oda.

Nincs semmi hiba. Egyelőre minden megy a maga rendjén. Csak Józsi szíve dobog kicsit erősebben a kelleténél.

Hátul az udvarban, a tekepályánál hangos társaság vitatkozik. Éppen jókor: magukra terelik a kapun belépők figyelmét.

A kis csoport félrehúzódik a sötét udvar egyik sarkába.

– Ha valaki mégis idetolná a képét, megkérdezzük tőle, mikor van a dalóra – mondja Pázmány. – Ma úgy sincs, az bizonyos, különben hallanánk . . .

– Gyorsan végezzünk – ajánlja Lehner Pista.

– Így megyünk tehát, ahogy most állunk, hárman-hárman – mondja Pázmány. – Az egyik csoport északnak, a másik nyugati irányba. Az útvonalat én ismerem. Te is tudod, Pista. Egy dolgozik, kettő figyel. Nem szabad, hogy

baj legyen. Kilenckor találkozunk a Vécsey utcában. Pista, emlékszel, hova beszéltük meg?

Igen.

Pázmány búcsúzik:

– Vigyázzatok magatokra. Ha baj lenne mégis: csak az volt benne az akcióban, aki bajban van. Senki más nem volt vele. Maga csinálta. Értitek? . . . Máshol is van felirat? Arról nem tud semmit. Neki egy idegen adta a krétát a szakszervezetben, biztosan a másiknak is, aki szintén írt vele valamit, valahová. Senki nem volt senkivel. Értjük? Mindenki egyedül van.

Némán bólintanak. Elindul két irányba a két kis csoport.

A Csillag utca Józsiéké. Pázmány ír, két társa figyel, kétfelé. Csend van.

Éljen a Vörös Május 1!
Tüntess! Éljen a proletárdiktatúra!

Odakerül a betűk alá a sarló és a kalapács is. Aztán gyorsan tovább. Aligha fedezhetik fel reggel előtt, mert a rosszul világított helyeket választják ki.

Le a fehérterrorral!
Éljen a KMP!

– Nem félsz? – kérdi halkan Lenkétől Józsi.

– Nem – mondja a lány. – Vigyázni kell.

Éljen a Vörös Május 1! Ki az utcára!

A Soroksári út környékén huszonöt-harminc ház falára is felkerülnek ezen az estén a kommunisták jelszavai. Erzsébetfalván a sejt hírül adja: Él, erősödik, küzdelemre szólítja a munkásokat a Kommunisták Magyarországi Pártja!

Kilenc órakor a Vécsey utcában a Palkovics vendéglő előtt találkoznak hatan. Éppen csak egymásra mosolyognak, aztán üres zsebbel, kezén krétanyom nélkül mindenki elindul a maga útján.

Megjelennek a gomblyukakban a május 1-i jelvények. A szociáldemokraták jelszavát hirdetik: „*Harc a győzelemig! 1922. május 1.*" Kalapácsát magasra emelő munkást ábrázol a kisplakett. A munkás lábára pénzeszsákot védő kígyó tekeredik.

Szimbólum.

A valóság?

Gróf Klebelsberg Kunó belügyminiszter betiltja a tüntető felvonulást. Minden gyülekezés és csoportosulás tilos. Ahol ilyet megkísérelnének, a készenlétbe helyezett csendőrséget és katonaságot kell igénybe venni. A szociáldemokrata pártvezetőség tudomásul veszi ezt a rendelkezést. Nem hívja fel a munkásokat ellenállásra. Minthogy azonban a munkaszünetet a kormány sem ellenzi – megakadályozni úgysem tudná –, megjelenik az új szociáldemokrata jelszó: *Készüljetek a május 1-i munkaszünetre!*

Április végére ezzel is elhallgatnak. Peyer Károly, Miákits Ferenc és a többiek képviselők akarnak lenni. És május elseje után elégedetten jelentik: *Íme, a dolgozók hallgatásukkal tüntettek!*

III. SZÁZSZOR ÚJRA

Karsay ott sodródik a május elsejei tüntető tömeggel a bécsi utcán. Szemébe húzza sapkáját. Vigyázni kell: a Horthy-rendőrség spiclijei szemmel tartják a forradalmárokat külföldön is.

Tegnap az „öreggel" – Landler Jenővel – beszélgetett. Karcsú termetű, barna fiatalasszony jött érte – fekete kötés volt a szemén, s útközben elpanaszolta: feltűnő ismertetőjele miatt az elvtársak nem engedik haza illegális munkára.

– Te vagy, fiam, az a bizonyos vasas bizalmi? – kérdezte Karsayt az „öreg". – Sokat hallottunk rólad. Jól csináljátok a dolgotokat. Nekünk most a szakszervezet talán a legfontosabb. Ott kell gyökeret vernünk. Segítünk mi is nektek, amennyire innen kintről lehetséges. De nagy óvatosságra intelek, azt hallottam, kissé vakmerő vagy, az ellenforradalom kegyetlen, nem ismer tréfát.

– A forradalom mindennél előbbre való, Landler elvtárs – felelte Karsay.

– Az, fiam. De sose csinálhatsz forradalmat emberek nélkül. Amit itt a tanfolyamon megtanultok, otthon majd felhasználjátok. A szocdemek választásra készülnek, jó alkalom, hogy a mieink is beszéljenek. A választási agitáció közben a kommunisták is szóhoz juthatnak, közelebb kerülhetnek a tömegekhez. Hozzá kell szoknotok a sokasághoz, a nyilvánossághoz. A terror sokáig lehetetlenné tette ezt számotokra. Most meg kell kísérelni, ahol csak lehet, a

legális, nyílt fellépést. Nem tudom, találkozunk-e még, szeretném, ha megfogadnád a tanácsomat.

– Hallgatlak, Landler elvtárs.

– Nos, újra mondom: a forradalomhoz emberek kellenek. Fiatal vagy, lesz még részed sok rosszban, és remélem, jóban is. Mindig törődj a mieinkkel, a harcosokkal. Vigyáznunk kell magunkra és egymásra is. Az agitáció során nem kell felfedni, hogy kommunisták vagytok. Egyszerűen csak becsülettel a munkásjogokért álltok ki. A meggondolatlanság mindnyájunkra veszélyes lehet. Sok szerencsét, fiam.

A május elsejei tüntetésen tízezrek meneteltek. Az Internacionálét énekelték. Utána a rohrerhüttei ünnepélyen gyűltek össze a bécsi kommunisták. Karsayt régi ismerőse, Hirossik János ott mutatta be Sallai Imrének. Vele egykorú, huszonöt éves lehetett Sallai. Sovány, sápadt fiatalember. Szemei izgatottan csillogtak, mint egy huncut kamaszé. Pedig nagyon komoly ember. De ha nevetett, gondtalan gyerekké változott.

Villám sújtotta öreg fa alá telepedtek. Hirossik zsíros kenyeret, főtt tojást és szalonnát pakolt ki a táskájából.

– Csak ízelítőnek – mondta, és elnézéstkérőn mosolygott. – Gondoljátok, hogy a Hűvösvölgyben vagyunk.

Mélyet sóhajtott.

– Simán kiértél? – kérdezte Dezsőt Sallai.

– Szobnál mentem át Csehszlovákiába, onnan már könnyebb volt. Az elvtársak segítettek Pozsonyban.

– Otthon nem tudják, hogy itt vagy?

– Nem.

– Egy hónap alatt sokat fogsz tanulni – mondta Sallai. – Mi az illegális neved?

– Kovács Dezső.

– Ezen a néven jelentkezz a tanfolyamon. Megbízható elvtársak a részvevők, de mindegyikünknek jobb, ha nem tudjuk egymás nevét.

Sallai elment, virslit és sört hozott. Uzsonna után Hirossik átadta a tananyagot: Lenin *Állam és forradalom* és *A harc útja* című műveit meg néhány más füzetet.

– Nem a legjobban mennek a dolgok – állapította meg beszélgetés közben Sallai. – Sokan nem értik még otthon, hogy az illegális párt tagjai egymaguk nem harcolhatnak eredményesen. A nem kommunista munkásokkal is együtt kell küzdenünk . . .

– Majd a Kommün meg az Ifjú Proletár segít valamit. Mi is érezzük, hogy szakítani kell a szűkkeblűséggel – mondta Karsay –, el kell fogadtatnunk magunkat a munkásokkal. Ezt csak úgy érjük el, ha mindent megteszünk, hogy semmiben se különbözzünk tőlük, köztük éljünk, olyanok legyünk mint ők.

– Igen, az újságok is segíthetnek. Legyen rájuk gondotok! Mi is küldünk cikkeket.

– Lehetőleg minél több helyre jusson el – szólt közbe Hirossik. – Ha kevés is a példány, kézről kézre adva sokan olvashatják.

– Amikor az antimilitarista munkát végeztük – emlékezett vissza Sallai –, négy éve már, ahol egy-két emberünk volt, ott az egész laktanya ránk hallgatott. Megesett, hogy este a parancsnok még gőgösen harsogta: „Bolsevik felforgatók itt pórul járnak. Ha valakit tetten érünk, hogy agitál vagy elégedetlenkedik, azt a falhoz állítjuk" – reggel pedig már ott lapultak röpcédulái a katonaládákban. Egy ördöngős fiú – vasas volt az is – tizenkilenc július elején, Kassától északra, ha jól emlékszem, Abosnál esett el szegény – Hirossik, te is ismerted –, azt is megtette, hogy a röpcédulát összesodorta és úgy tolta be minden fegyvercsőbe . . .

– Egyél, Kovács elvtárs – biztatták Karsayt –, és beszélj Budapestről. Milyen a tavasz a Duna-parton?

– Szép, akinek szép.

– Azt innen kintről is tudjuk – nevetett Hirossik. – Azt mondd, milyen a Gellérthegy meg Óbuda . . .

– Meg az Üllői út, a Nagykörút és a Váci utca?

– Nem változtak.

– Dehogynem.

– Már úgy értem, a külsejük . . .

– Dehogynem. Másmilyennek kell lenniük, mint amikor még minden a miénk volt – mondta Hirossik.

– Másmilyenek – hagyta rá Karsay. – Azzal kezdtem: kinek igen, kinek nem. Szép, de másoknak. Nekünk börtön most Magyarország.

Sallai nem szólt, csak sóhajtott.

– Hej, pedig mi mindenünk volt nekünk akkor – emlékezett Hirossik. – A mi tizenkilences májusunk! Csepel, Salgótarján, Szolnok, Miskolc! Szabolcs, ahonnan Tibor jött, Somogyország, Latinka Sándor. A szekszárdi direktórium . . . De sok már azóta a jeltelen sír . . .

– Az életről beszéljünk – mondta Sallai. – Emlékszel, Hirossik? Hogyne emlékeznél, te voltál a kormányzótanácsi biztos Kassán. Nagy nap volt: Kun Béla beszélt a Dóm téren! Felszabadítani jöttünk benneteket – mondta. – Nekünk mindegy, hogy dolgozó proletártestvérünk milyen nyelven beszél, szlovákul-e vagy magyarul, mi csak kétféle embert ismerünk, burzsoát és proletárt, elnyomót és elnyomottat . . .

Hűvös szél kerekedett a rohrerhüttei réten. Szedelőzködtek, útnak indultak.

– Holnapután este nyolcra légy a Liechtenstein Strassén, a Neue Wiener Bühne kávéházban – mondta Sallai. – Előadás lesz, a szuterénban.

Elbúcsúztak. Karsay hazament kijelölt szállására. Másnap nekikezdett a tanulásnak.

Gábor János május első napjaiban érkezett Budapestre. Jó, hogy nem korábban. Ezeknek a napoknak rendőri készültsége nem tette volna könnyűvé neki, hogy végre megpihenjen. Most talán mégis sikerül.

Azért jött, hogy dolgozzék, minden erejével. Miért álmodozik hát nyugalomról, pihenésről? Arca sápadt, megviselt, minden mozdulata elárulja kimerültségét. Aludni – erre van most szüksége mindenekelőtt. Két-három nyugodt napja legyen csupán, amikor a nappalok és éjszakák egybefolynak, s élvezheti a mély, gyógyító öntudatlanságot, a jóleső, tétlen nyújtózkodást. Aztán felfrissül, meggyógyul, újra a régi ember lesz.

Megreccsen a szürke katonapokróccal betakart vaságy, amikor mozdul. Csikorog a drótsodrony a matracok alatt. Zúg és az ablaküveghez csapódik a dongó, de emberi hang, utcai lárma nem ér el hozzá, s az udvar is, úgy látszik, elég csendes. Tegnap jött ide, ebbe a régi, kopott Ráday utcai házba albérlőnek, egy idős nyugdíjas hivatalnok-házaspárhoz. Szobáját fal választja el a lakás többi részétől, csupán a tágas előszoba közös. Jól körülnézett tegnap új lakhelyén. Új? Felsóhajt, s önkéntelenül elmosolyodik. Hosszú idő után ez az első lakása. Nagy utat tett meg, míg eljutott idáig.

Két alvás között kenyeret és sajtot rágcsál. Nehezen nyeli, mintha a torkának volna baja. Pedig csak az étvágya hiányzik. Kényszeríti magát az evésre, mert kutyául rossz bőrben van. Otthon, Tállyán – a háború előtt járt utoljára szülőfalujában – gyerekkori pajtásai sokszor évődtek vele. Azt mondták rá: „Plajbászember." Ez már akkor is találó volt, hát ha még most látnák. Majdnem egy méter nyolcvan magas, s alig több hatvan kilónál. De legalább más baja ne volna.

Fáj a veséje. Istentelenül megdögönyözték. Mi másért, mint hogy szándékosan megbetegítsék? Kérdezte is tőlük,

vajon nem azért csinálják-e. Újabb verés és kínzás volt a felelet.

Félálomban fekszik, a mennyezetet halványkék égnek látja, s mintha iskolás gyerek lenne, ott hancúrozik a kert alján, ahol a kis házuk áll. Aztán a környező utcákon kergetőznek. „Pandúr-zsiványt" játszanak . . .

Gábor János tanító néhány hete jött meg oroszországi hadifogságból több száz magával. Megérkezésük után valamennyiüket Csótra vitték, Veszprém megyébe, a „leszerelő táborba".

Másnap az elsők között fogták vallatóra: „Nos, tanító úr, sorolja fel hősi tetteit: miket vitt véghez odakint a vörösöknél?" Dehogy sorolta. Már jó előre eldöntötte magában: egyetlen szót se húznak ki belőle. „Magyar katona voltam, utász káplár, önkéntes – mondta a karvalyképű darutollasnak. – Megjártam Przemyslt és egy sereg ütközetet."

Horthy emberét ez a legkevésbé se hatotta meg. „Másról beszélsz?!" – sziszegte. Aztán már nem is kérdezett sokat. Ököllel ütötte a veséjét. Ráült a hasára, gyúrta, mint a tésztát az asszonyok. Amikor megunta, kiköttette. Ha elalélt, rúgásokkal térítették magához, vizet zúdítottak a nyakába.

. . . Hiába, nem esik jól a falat. Keserűnek érzi. Kifordul a szájából. Visszadől a nyikorgó vaságyra.

Vége felé jár a délután, hat óra lehet . . .

Huszonnégy éves volt Gábor János, az ostromlott Przemyslben, 1915 elején. A tábori papok azt hirdették: „Szűzanya köpenye védi a várat." A tisztek utánuk mondták. Az emberek hullottak, nem védte őket semmi. „Isten akarata, hogy Przemysl álljon" – mondta a századparancsnok, de örült, hogy – még a körülzárás előtt – elvezényelték az utászokkal. Nem sokkal ezután ő váll-lövést kapott. Ez volt

az első sebesülése. Az utolsó is, a frontnak ezen az oldalán. Mert nemsokára orosz fogságba esett.

A csóti szűrőtáborban azt szerették volna tudni: mi történt ezután. Mármint ezerkilencszáztizenhét után. Nem tudták meg. Egy Balogh József nevű a harminckilencesektől, vele egykorú ember, beismerte: vöröskatona volt, harcolt Wrangel ellen. Letartóztatták – elvitték a székesfehérvári katonai ügyészségre. Ez történt Gyurkó Istvánnal is – Etesről való parasztfiúval –, mert bevallotta, hogy vörös parancsnoki iskolát járt.

Megrázkódik. Fel kell ülnie. Émelyeg a gyomra, valahányszor eszébe jut: vallatás közben a százados megetetett vele egy cigarettát. „Dolgoztam Szibériában – hajtogatta makacsul –, nem voltam katona. A láblövés? Limanovánál kaptam." „Miért merev a bal kezed hüvelykujja?" „Utász voltam, százados úr."

„Hazudsz, az anyád istenit, bolsevik kutya! Megsértettelek, tanító úr? Hamar felizgatom magam ... Dohányzol? Tessék, méltóztass. Mit nézelődsz? Tüzet? Még mit ne, az ilyen gyújtogató kezébe? Edd meg!!"

Lefogták, beletömték. Napokig hányt utána. Attól rossz máig is a gyomra. Renczésnek hívták a századost.

Nem felejti el a nevét, amíg csak él. Sokszor hallotta tőle: „Héjjas Ivántól tanultam, hogyan kell bánni veletek!"

Éppen ma két hete, hogy megszökött Csótról. Előzőleg súlyos beteg volt, napokig hevert eszméletlenül. Hiába faggatták kinti dolgairól, hát megunták és homokzsákkal fejbevágták, majd egy mocskos kamrába dugták, megfeledkeztek róla. Óriási szerencsével menekült meg: egyik volt osztálytársára akadt az őrségben. Az őrzászlóalj tizedese hosszú habozás után vállalkozott rá: segíti a szökésben. „Nem árulsz el? – kérdezgette folytonosan. Egyezséget ajánlott: – Tudod mit? Elnézem, hogy megugorj, de ha elfognak, ne is haragudj, családom van, hogy bajba ne hozz, agyonlőlek."

Beleegyezett.

A pápa–bánhidai vasútvonal mellett terült el a csóti tábor. Nem volt gyerekjáték eljutni onnan Miskolcra. Félelemmel telített, szörnyű napokba került az út, míg odaért. Régi barátját kereste – a legjobb barátját – akivel együtt végezte a miskolci tanítóképzőt. Szép, békés családi otthonban találta. Ijedtség ült az arcán: „Bocsáss meg – mondta zavartan –, de magad is beláthatod . . .” Belátta. Megpróbálkozott egy másiknál, akivel valaha egy családhoz jártak udvarolni. Ilonkát találta otthon, a feleségét. „Béla . . .! – csapta össze a kezét. – Maga honnan került elő?” Amikor megtudta a választ, rémületében a kredencbe kapaszkodott. Az ura miatt rettegett. Bajba kerülhet. Most kapott állást a bankban. A szemével könyörgött: menjen el a házukból. Elment.

Már-már hatalmába kerítette a kétségbeesés. Érezte: ha valami véletlen nem jön a segítségére, menthetetlenül lebukik. Akire a legkevésbé mert volna gondolni, az segített rajta. Egy ismerős, akivel sose rokonszenvezett, akivel jóformán csak köszönő viszonyban volt. A kávéházban ült, és az ablakon keresztül ismerték fel egymást. Neki már megroggyantak a térdei a kimerültségtől. Lévai – újságíró a helyi liberális lapnál – kijött, nem kérdezett semmit. Fiákerbe tuszkolta és hazavitte. Három napig vendégeskedett nála.

Lévai papírokat szerzett, pénzzel is ellátta. Ezt nem akarta elfogadni, de végül is megegyeztek: Pestről majd visszaküldi.

Néhány nap múlva erre is sor kerül – gondolja. A miskolci iratokat azóta újakkal cserélte fel: Gábor János lett a neve. Budapesti lakos. Foglalkozása változatlanul: tanító. Állása még nincs, de „kilátásban van”. Így tudják a lakásadói is.

Bizonyára a homokzsáktól fáj olyan kibírhatatlanul a feje . . .

. . . Az első pesti éjszakát odakint töltötte a Hűvösvölgyben. Soha ilyen májusi éjszakát. Majdnem megfagyott. Az elvtársat, akivel találkoznia kellett, csak harmadnap találta meg. Mindössze néhány percet lehettek együtt. Bolyongott a pesti utcákon, rosszul ismerte a várost.

Azt szokták mondani: kicsi a világ. Van ebben valami. Lakás után járt, de sehol sem talált megfelelőre. Az Erzsébet körúton ráköszönt valaki: Szervusz, Béla! – Összerezzent. Talán el is pirult egy kicsit. Szerencsére nem vesztette el a lélekjelenlétét. A levélhordó köszönt rá. Megismerte: zempléni fiú, akárcsak ő. Újhely környéki. Félig szlovák, félig magyar. A szemébe nézett: látnia kellett, ahogy a postás meleg tekintetét várakozóan függesztette rá. Láttára könnyű, meleg ételre gondolt, betegnek való „becsinált szószra", gyenge csibehússal és tiszta fehér ágyra. Ez az ember jó szívvel lenne iránta – valahogy megérezte ezt –, ebben az emberben felébredtek a gyerekkori közös emlékek, ha kérné, segítene rajta. De nem kérheti, nem szabad felfednie magát, ezért mogorván, idegenül felelt: „Téved, uram. Gábornak hívnak."

„Te . . .? Hát nem a Buzdor Béla vagy . . .? Bocsánat . . .! – dadogta. – Valakire nagyon tetszik hasonlítani . . ." S már ment is tovább. Ő is. Egyszerre néztek vissza. A postás szemében hitetlenkedés látszott. De nem szólt többet. Befordult a következő házba. Ő pedig gondolatban ott járt a postáséknál a hűvös, almaszagú kis szobában. A szekrény tetején dunsztolt meggy piroslott, az asztalon üde abrosz – tiszta, mint a menyasszonyi fátyol –, az ablakon zöld organtin állta útját a legyeknek – ördög vinné, milyen lármát csap itt ez az ablak közé szorult dongó! – a kanapé a két ágy végénél bordó plüssel volt bevonva. Akkor ott az utcán meg kellett állnia egy pillanatra, reszketett a lába. „Mi vol-

na, ha megvárnám, míg lejön az emeletről . . .? Nem, nem szabad!"

Ment tovább. „Bútorozott szoba magános úrnak kiadó" – olvasta egy kapun. No, végre, talán ez . . . „Uraságod foglalkozása?" A fiatal nő, aki kérdezte, ijesztően csinos volt. „Eredetileg tanító. Most tisztviselő, de . . ." – felelte. – „Pillanatnyilag nem dolgozom. Rövidesen, ha indul a munka a gyárakban. Műszaki tisztviselői állás . . ."

„Honnan jött?" – kíváncsiskodott a lakásadónő, és kutatóan vizsgálta.

„Miskolcról" – felelte, mert hirtelen nem jutott más az eszébe.

„Rossz bőrben van. Meg kellene híznia kissé. Tán csak nem beteg?"

Gábor János elalszik újból. Napok óta nem borotválkozott, így nem látszik az állán húzódó kardvágás nyoma. Ennek az eredetét is sokszor firtatták Csóton. Harmincegy éves, de most jóval többnek látszik. Mielőtt bevonult, a diósgyőri vasgyárban tanította a kis iskolásokat.

Udvarolt Rózsinak, egy miskolci kislánynak. Nyúlánk, egyenes tartású, csinos fiú volt akkoriban. Megnézték, ha finom, lapos fonású girardi szalmakalapjában végigment a korzón. A széles, fekete kalapszalag jól illett a bajuszához. A hadifogolytáborban borotváltatta le. Azóta nem növesztette meg újra. Pedig ott messze, az Altáj vidékén, ahol a forradalom óta élt, legtöbb társának szakálla volt. Az oroszok néha tréfálkoztak vele. „Nem vagy te magyar! Francia, vagy angol vagy. Fekete legény, szakáll nélkül . . ." – Ezt Verocska mondta, amikor először kereste fel az ambulancián. Jót nevettek: Fehér szakáll – a pólyakötés – éktelenkedett az állán. „Nincs baj, a fejem megmaradt."

„Nem, dehogy vagyok beteg" – mondta a bútorozott szobás szőke fiatalasszonynak a Kinizsi utcában. Jól látta a helyzetet: sajnos, nem maradhat itt sem. „Szívesen gondját

viselném" – mosolygott rá kedvesen az asszony. „Visszajövök" – ígérte neki, és indult kifelé. „Hová siet? Miért? Pihenjen egy kicsit. Megkínálnám valamivel . . . Egy pohár frissítőt?"

Elhárította:

„Nem, köszönöm, nem."

Nem maradhatott olyan helyen, ahol belelátnának az életébe. Nem élhet kíváncsi szemek közelében. Nem fogadhatja el a szíves marasztalást, bármilyen jólesnék is.

Nagy sokára bukkant rá erre a második emeleti szobára, itt a Ferencvárosban, a Ráday utca ötvenháromban. Ez jó lesz. Ha kipiheni magát, munkához lát. Meg kell keresnie a szerteszét, elkülönülten dolgozó csoportokat, illegális pártsejteket. Ezt a megbízatást kapta odakint, tőle: Kun Bélától és azoktól a magyaroktól, akikkel együtt kiáltotta a „hajrá"-t tavalyelőtt ilyenkor Irkutszkban. Erő kell ahhoz, ami itthon várja.

A szenvedések és csalódások béklyóba verik a szíveket. A félelem nagy erő. Visszatartja, lehiggasztja az indulatokat, tétlenségre kárhoztatja a megfeszülő izmokat, lohasztja az elkeseredettek dühét. A fehéruralom elleni rohamra – bármennyire gyűlölik is – még nem lehet felsorakoztatni a proletárokat. Ezért volt néma a május elseje.

Úgy zajlott le a sejtülés, mint máskor. Hatan jöttek el, mint azelőtt. De a hangulat nyomott volt. Mintha egyikről a másikra átragadt volna a kedvtelenség: hiányzott a lángoló hév, a lelkesedés. Pázmány bizonygatta: – Ha kevesen vagyunk is, sok embert tudunk vezetni. Lám, a vasasok milyen kitartóan verekedtek . . . Ez még csak érthető – elvégre vasasok –, de most már a fásók is kezdenek kitenni magukért. Hogyan lehetett volna ezt elérni, ha nem

dolgoznak a szakszervezetekben a kommunisták, ha nem öntenek bátorságot az emberekbe?

– Igaz, így van – hagyták jóvá a többiek. – Tagadhatatlan.

Csak Lehner Pista hallgatott. Senki sem akarta megkérdezni, mi bántja. Még Lenke sem. Gondolták: majd kirukkol. De nem tette meg. Ezért váltak el egymástól nagy nyugtalansággal. Érezték: történt valami, csak nem tudták, mi a baj.

Az utóbbi napokban nyugtalanító jeleket észleltek. Lehner mintha kerülné őket. Lenkét is elhanyagolja, pedig már majdnem összetartoznak. Néha két-három napra is elmarad. S ha Lenke kérdezi, miért, azt feleli: „Dolgozom, kísérletezem. Édesapád is ezt tanácsolta. Nem emlékszel?"

Emlékezett Lenke, hogyne emlékezett volna. De hiszen éppen Pista tanította meg arra, hogy a szépet szeretni nem elég. Aki a szép győzelmét akarja, annak irtania kell a viszszataszítót. Versek? „Megértelek, Lenke, én is szeretem a szép regényt, verset. Csakhogy ... hányszor elmondta – mi haszna mindennek, ha a világ nem változik? Szerintem csak az ér valamit, ha olvasmányaiktól az emberek jobbak, okosabbak és – ami a fő – bátrabbak lesznek." És most ő mondja: „Dolgozom, édesapád is ezt tanácsolta." Hihetetlen. Amikor először hallotta, azt gondolta, tréfál. Vitatkoztak. Felcserélődtek a szerepek: most Pista véleménye volt elfogadhatatlan. Őt kellett volna meggyőzni, hogy nincs igaza. Kellett volna ... De nem tudta, és azóta se tudja rábírni, hogy belássa: rosszul okoskodik ...

Lenke elkeseredett. Napról napra reméli, egyszer csak kitör a nevetés Pistából, és azt mondja majd: „Megtréfáltalak." Vagy: „Rád ijesztettem." És jót kacag, amikor – ahogy megszokták tőle – a maga, néha túlságosan is magabiztos modorában elmondja: „Ki akartalak próbálni. Kíváncsi voltam: velem szemben is megvéded-e a helyes néze-

teket? Mert a te nézeteid a helyesek, és nem az enyémek. Hiszen és neveltelek rá, hogy így lass, így gondolkozz! Csak azért hajtogattam butaságokat, mert látni akartam, ellenkezel-e. Jól van, kiálltad a próbát." De erre Lenke hiába vár. Pista nem mondta ezt, sem mást, ami visszaállíthatná köztünk az összhangot. Mi lelte?

A fiúk sem akarták elhinni: Pista? Ugyan . . . Tréfálkoztak: „Talán riválisod akadt, Lenke? Adjunk neki egy kis szabadságot. Művész. Hadd rakoncátlankodjon kicsit, majd lecsillapodik." De aztán, ahogy teltek a napok, ők is mind zavartabbak lettek. Már nem tudják, hányadán állnak Pistával. De hisz akkor – riad meg Lenke –, ő maga is . . . elvégre . . . Pista hozta őt a mozgalomba. Egészen kívülről, idegenből. Rajta kívül más nem ismerte, az ő ajánlására fogadták be maguk közé.

Pista mostanában csak egyszer-kétszer fordult meg a fásoknál, legutóbb aztán a sejtülésről is elmaradt. Lenke látta a fiúk tanácstalanságát. Valami megfoghatatlan, megmagyarázhatatlan idegenkedés telepedett közéjük: talán már-már a gyanakvással határos.

– Hol van Pista?

– Nem tudom.

Pázmány kifakadt.

– Sehogy se tetszik ez nekem. Miért nem tudod? Udvarlód, vagy mi az ördög?

Lenke hallgatott. Lehajtotta a fejét. A sejtülés előtti napokban egyáltalán nem látta Pistát. Arra számított: itt találkozik vele. Pázmánytól bizonyosan megkapta az értesítést, hová kell jönnie. S lám, nem jött el.

– Végére kell járni ennek – mondja Zoli. – Lehner Pista nem zöldfülű gyerek. A május elsejei akcióban benne volt, nem lehetett rajta észrevenni semmit. Éppen olyan volt, mint máskor. Meg kell kérdezni. Talán bántja valami.

A sejtülést követő napon Lacival együtt ment el Lehnerékhez. Sírás fojtogatja Lenkét, ha erre a találkozásukra gondol. Pista lehetetlenül viselkedett. Szánalmasan erőlködött, szavai bizonytalanok, őszintétlenek voltak.

– Nem érted meg? – mondta szemrehányón Pázmánynak – művész szeretnék lenni. Szocialista művész. Nem volt módom tanulni, képzőművészeti főiskolára járni, sem arra, hogy valamelyik befutott nagyság védőszárnyai alá helyezzem magam. Nincs más lehetőség: minden szabad percemben a műveimmel akarok foglalkozni. Édesanyám nem tud támogatni. A magam erejére vagyok utalva. Nézd – mutatott a szobraira –, munkások, a mi életünk, a mi embereink.

– Értem – felelte Pázmány. Látszott: erősen gondolkozik. – De mit csinálsz ezekkel, ha előbb nem rakunk hozzá alapzatot? Talán Pázmány Pétert vagy Werbőczyt vagy irredenta szobrokat akarsz te is faragni? Mert más most nemigen kell. Te is tudod. Hát mi van veled?

– Megérthetnél – felelte kurtán. – Hallottam, te meg verset írsz.

– Írtam – javította ki Pázmány bosszúsan. – Rosszakat. Már abbahagytam . . . A te szobraid szépek . . .

Laci kínlódott, nem tudta, mit tegyen.

Ott folyt a beszélgetés Pista „műtermében". Pázmány először járt ott. Meglepte, zavarba hozta, amit látott. Nem számított rá. Megismételte: – Szépek. De azért a párt, a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség . . .

– Nem hagyom cserben. A művészet is lehet osztályharcos. Ezentúl azzal segítek.

– Hogyan mondod? – hitetlenkedett Pázmány. – Azzal segítesz? Te? Megtennéd, hogy kiválsz közülünk?

Lenke észrevette: Pázmány megijedt. Neki is reszketni kezdett a lába. Mi lesz most?

Arra gondolni se mert, hogy Pista . . . nem, az képtelen-

ség. Becsületes fiú, csak . . . De mi történhetett vele? Ilyen hirtelen, egyik napról a másikra . . . Ki zavarta meg a fejét?

– Pista, komolyan mondom – Lenkének elfúlt a hangja –, én nem értelek. Ezt te se gondoltad így, csak mondod . . . Szocialista szobrok – ebben az országban? Ahogy elnézem ezt ott – a fiatal munkás-figurára mutatott –, olyan, mint a tűz. Lángol az egész ember; a forradalom katonája. Hol állhatna? Talán a tőzsdepalota bejáratánál? Csupa fenyegetés, csupa ítélet . . . Vagy az ott – Pista kedves, térj észhez –, a gyűrött sapkás munkanélküli és a nyomortól összetört asszonya . . . Az talán valamelyik kastély parkjába való, oda, ahol a garden-partykat rendezik?

– Ne okoskodj.

– Te tanítottál, hogy megértselek.

– Mégse értesz.

– Nálad a hiba, nem gondolod? – fakadt ki Pázmány. – Talán akkor inkább mondd meg, az istenit neki, hogy dezertálni akarsz.

Harag öntötte el Pista arcát, de szokatlanul higgadtan felelt:

– Lehet. Higgy, amit akarsz. Én is tudom, mit akarok.

– Tudod? Tudod, hogy hívják ezt?

– Mit?

– Amit te akarsz . . . közönséges likvidátorság.

Pista szemében fény villant. Lenke azt hitte, valami nagy gorombaságot mond, vagy . . . De tévedett.

– Ne légy igazságtalan, Pázmány elvtárs – szólt rábeszélőn, türelmesen. – Nem vagyok és nem leszek soha szókevény. Hidd el, őszintén gondolom: a szocialista művészet nem érheti be kezdőkkel. Ha igazságunkat el akarjuk hitetni az emberekkel – a szívükre kell hatnunk először. Ha nem így csináljuk, elhibázzuk. Dilettánsok ehhez nem értenek. Művek kellenek és nem akármilyenek . . .

„Nem mond igazat – szorult össze Lenke torka. – Ő nagyon jól tudja, hogy a mozgalmi munkát és a művészi kísérletezést nem kell különválasztani, ezután is együtt csinálhatja mind a kettőt. Nem mond igazat. De miért?"

– Jobban értesz az ilyen dolgokhoz, mint én – felelte lecsillapodottan Pázmány. – Egyben-másban igazad lehet. De azt nem hiszem – tapintott ő is a lényegre –, hogy csak akkor lehet valakiből művész, ha a szobrain kívül mással nem törődik. Kommunista művészt csak a forradalmi mozgalom nevelhet.

– Most egy ideig nem akarok semmiben részt venni.

– Ez eltökélt szándékod?

– Elhatároztam, nem változtatok rajta.

Pázmány nem válaszolt. Nem kérdezett többet. Tétovázott, aztán kurtán köszönt és sarkon fordult. Lenke követte.

Szótlanul mentek egy darabig.

– Veled mi lesz? – kérdezte nagy sokára Lenkét.

– Mi lenne? Független vagyok. A magam fejével gondolkozom.

– Művész – mondta csendesen Pázmány. – Hitehagyott . . .

Megütötte Lenkét a szó.

– Ne ítéld el ilyen hirtelen – kérlelte. – Még visszajöhet. Láthattad, min dolgozik.

– Eh – legyintett Pázmány. – Megesett ilyesmi mással is. Ne gondold, hogy vele nem történhet meg. Kiegyenesedhetnek azok a görnyedt alakok, szétnyílhatnak az öklök. Faraghat helyettük daliákat, nagyurakat, díszmagyarban, akár lóháton is. Ilyesmiért jól fizetnek . . .

– Pista? Ne gondolj ilyet róla – tiltakozott a lány –, ne hidd, hogy erre képes lenne. Hiszen ismered te is . . .

A válasz elmaradt. Pázmány kutató pillantását érezte magán. Rosszallás volt a fiú tekintetében.

Néhány napja, hogy Lenkének valaki újságolta: Pistát látta az egyik mulatóhelyen. „Igen, egyedül volt – tette hozzá –, de mégis, ott volt." Nem akarta elhinni. Pistát sose érdekelte ilyenfajta szórakozás. Abban lelte örömét, ha bakancsban, hátizsákkal nekivághattak a budai hegyeknek. Azt igen, azt szerette. De mulatót? Hisz táncolni se tud . . . Aztán másnap találkoztak. Elhatározta, hogy tiszta vizet önt a pohárba: ha valóban szakítani akar a mozgalommal, akkor ő is szakít vele. Az illegalitás nem ismer félmegoldásokat. Habozott, hogy megkérdezze-e: tényleg mulatókba jársz? Félt. Azt mondja majd: „Most már minden rosszat elhiszel rólam?" Végül mégis kibökte. Pista egyáltalában nem háborodott fel. Sőt . . . „A Casino de Paris műsorát néztem meg – mondta –, a Hermina úton van. Nem került sokba. Szerény cehhet csináltam . . . Megnéztem már néhány ilyen helyet. Szükségem volt rá, hogy megfigyeljem a táncosok mozdulatát. Valami újat tervezek . . ."

Összeszorult Lenke torka: Mintha újból hallotta volna Pázmányt, amint a szobrokról példálózott: „A gyűrött nadrág kivasalódik . . ." Máris a táncosok mozdulatait akarja ellesni. Miféle szobrokhoz?

Végül tegnap, amikor újra találkoztak, nem tudta viszonozni a köszönését, a hangja is elakadt. Új felöltő volt rajta, új kalap, új cipő. „Mi van ma?" – fordult meg a fejében. Hamar rájött: nincs semmi. A lehető legközönségesebb csütörtök volt, s Pista tetőtől talpig kihuzakodott. Áradt belőle a szó: „Mit gondolsz, honnan jövök? A Képzőművészeti Társulat jubiláris kiállításán voltam. Van ott egy szobor, te . . . Pásztor János alkotása: Az elűzött. Ragyogó akt, csodálatos vonások. Megkapta a nagy aranyérmet. Micsoda szobor, ha látnád!"

Lenke menekült. Otthon elrejtőzött a szülei elől. Hogyan panaszolhatta volna el a bánatát, a kétségbeesését? Mi lesz vele? – folyton ez járt az eszében. „Mi lesz velünk? Mi

szállta meg ezt a fiút? Mi okozta a váratlan, hirtelen változást? Lehner Pista, a harcos, önmagához is szigorú forradalmár most mulatóba jár, flancol, és már a művészetről is valami egészen mást kezd mondani, mint eddig. Mit szólnak ehhez a fiúk?" És mit gondolnak őróla? Pázmány különösen. Hiszen továbbra is találkozik vele... Ezt lehet? Aligha. De miért is, miért?... „Talán neki is jobb lenne, ha hagynám. Bízzam a sorsára? Nem... ezt mégse tehetem. Nem áruló, csak... nem lehet az... de akkor miért?... és ha... nem... A fiúk? Pázmány? De Pista nem is titkolja. Mindegy neki? Neki, akinek mindennél fontosabb volt az elvtársak bizalma..." Ennyire félreismerte volna? Hiszen az képtelenség. „Ragaszkodhatom hozzá, hogy engedjenek továbbra is barátkozni vele? Bíznak még bennem egyáltalán? Talán már nekem se hisznek... Pista! Pista kedves – sír fel benne a kétségbeesés –, mit csinálsz? Hiszen te tiszta vagy, jót akarsz, ismerlek..."

Zoli a múlt héten felszabadult, és az Ipartestületben kiadták a segédkönyvét. Ott volt az apja, Flesch úr és Zsiga is. Zolit egyáltalában nem hatotta meg az ünnepélyes pillanat. Bosszankodott, amikor az apja odament Flesch Józsefhez, és elfogódott, halk hangon hálálkodni kezdett: – Köszönöm a fiamhoz való jóságát, kérem, tartsa meg atyai jóindulatában ezután is. – Alig várta, hogy vége legyen a cécónak. Mások is vizsgáztak – hozzá hasonló asztaloslegények –, s nem volt kétségük afelől, hogy nemsokára munka után nézhetnek más szakmában, vagy a munkanélküliség hetei, hónapjai várnak rájuk.

Zsiga már másnap megkörnyékezte: – Kijártam, hogy itt maradhass. Az igazat megvallva, nem ment könnyen. A főnök azt mondja, még mindig nem olyan a munkame-

net, hogy több segédre lenne szüksége. Sikerült rávennem, hogy tartson meg. Gondolom, jól tennéd, ha most már te is belépnél a szervezetünkbe.

– Ne legyen rá gondja, Szigeti úr – mondta Zoli, továbbra is magázva, mint inaskorában. – Bejártam már eddig is, most már persze hogy belépek.

– Hová?

– A szakszervezetbe.

– De melyikbe? Én a keresztényszocialistákat gondoltam, az való rendes magyar embernek.

– Én azt választom – felelte Zoli –, amelyikhez a többi magamfajta tartozik.

– Jó lesz meggondolni! – intette Zsiga, és faképnél hagyta.

Zoli nyugtalan lett. Józsit – pedig már jó ideje segéd – Zsiga nem merte ilyen ajánlatokkal zaklatni. Talán tudta, hogy úgyis hiába tenné? Mit jelenthet ez az ajánlat? Csak nem szimatolt ki valamit a rendőrség? Lehet, hogy azzal bízták meg Szigetit: tegye őt próbára? De nem, a rendőrség semmit sem tudhat. Lehet, hogy az apám tanácsára próbálkozik?

Eltelt egy-két nap. Zsiga, mintha csak úgy véletlenül jutott volna eszébe, újra szóba hozza a dolgot. Zoli már jó előre megbeszélte Józsival, mit feleljen, hogy elvegye kedvét a további próbálkozástól.

– Eldöntöttem, egyelőre nem lépek be sehová. Minek az nekem?

– Mindenkinek tartoznia kell valahová – érvel Zsiga. – Mindenki jól teszi, ha azokat támogatja, akik a vörösökkel szemben a műveltebb alkalmazotti rétegeket képviselik.

„No hiszen, te aztán nagyon művelt vagy" – gondolja Zoli, és bosszankodása ellenére majdnem elneveti magát. – Nem lépek be – feleli röviden.

Józsi is beleavatkozik a vitába:

– Nem köteles belépni – mondja –, talán kötelező, hogy mindenki politizáljon? Én se léptem be.

– Téged senki se hívott – mondja Zsiga. – Téged fel se vennének, ha éppen tudni akarod. Mindenki ismeri az apádat.

„Ez hát az oka, hogy nem hívták" – állapítja meg magában Zoli. Józsinak is szöget ütött a fejébe: vajon őt miért nem hívta Zsiga a kereszténytyszocialistákhoz? Most szinte büszkeséget érez: „Ismeri mindenki az apádat."

– Ne strapáld magad, Zoli se fog belépni – mondja gúnyosan.

– Tartsd a szád – ripakodik rá Zsiga.

– Nem tartom. Ne ugrálj olyan nagyon. Ne hidd, hogy félek tőled.

– Csak az anyádat nézem – morog Szigeti. – Különben már rég kipenderítettünk volna.

Akik hallják, nem tudnak hová lenni a csodálkozástól. Mintha kicserélték volna a szelíd, halk szavú Tóth Józsit. Zoli meg, ahelyett hogy csendben meghúzódna a kenyerére gondolva – a barátja mellé áll.

– Majd elbánunk veletek – robban ki Zsiga. – Azt hiszitek, nem tudjuk, hogy a vörösökhöz jártok?

A Ferenc körúton lassú léptekkel jár fel és alá Lehner Pista. Néhány perccel korábban érkezett a kelleténél. Hat órakor egy magas, fekete férfival kell találkoznia, akinek majd azt mondja: „Ön is Ábrahám fényképészhez tart?"

A tizenhármas számú házon tábla hirdeti: *Ábrahám Elemér fényképész*. Tükörüveges faliszekrényben megfakult képek sorakoznak: mirtuszkoszorús menyasszony frakkos-cilinderes vőlegénnyel; keresztbe tett lábakkal, divatos simicipőben hetyke bajszú férfiú, mellette virágcsokorral élete párja. Szív formájú ablakból, négylevelű lóheréből hajado-

nok és ifjak kukucskálnak. Pista mellényzsebéből órát vesz elő. Kiszámítja, ha lassan sétál, két perc alatt éppen odaér.

A férfi – csak ő lehet, aki vár rá – a kirakatnál áll. Előrehajol, mintha a legapróbb részletekig látni akarná a fotográfiákat. Az egyik nagy családi képet tanulmányozza; katonaruhás, kamáslis férfi ül kertiszéken, mellette áll az asszony, keskenyre szorított csípővel, bő szoknyában, magasra rakott konttyal. Kettőjük között csipkés abrosszal terített kisasztalon szöszke baba, akinek fiú voltát a kezében tartott, apró kutyafejben végződő sétapálca sejteti. A nézelődő férfinak kissé hátratolt keménykalap van a fején, vékony felöltője alól kiszögell a lapockacsontja.

Lehner megemeli a kalapját, és halkan kérdezi:

– Bocsánat, ön is Ábrahám Elemér fényképészhez tart?

Az idegen ránéz, és csóválja a fejét. Néhány másodpercig hallgat, aztán lassan, tagoltan azt mondja:

– Miért kér ön bocsánatot? És azt sem értettem, milyen keresztnevet mondott?

Lehner zavarban van. Összeszedi magát, és újra felteszi a kérdést:

– Ön is Ábrahám fényképészhez tart?

– A pontosság fontos – mondja az idegen és előremutat: – a fotográfus keresztnevéről nem volt szó. Sétáljunk a villamosmegállóig.

– Szóval te vagy? – veszi szemügyre Pistát. – Sokat tudok rólad. Egyelőre csupa jót, de azért ne bízd el magad, a munkánk nem lesz könnyű. No de, majd megbirkózunk vele... A legfontosabb, hogy nagy bajt ne csináljunk. Amazokkal hogyan állsz?

– Kikkel?

– Akikkel együtt dolgoztál. Az ifjúmunkásokkal.

– Egy hónapja nem találkoztam velük.

– Haragszanak? – Az idegen elmosolyodik. Végigméri Lehnert. – Elegáns vagy. Azelőtt is így jártál?

– Dehogy – legyint Pista. – Nem tudják, mit gondoljanak felőlem. Május elsejével búcsút vettem tőlük. Azt hiszik, hogy hátat fordítottam nekik.

– Jól van, nem baj – mondja a magas, sovány férfi. – Engem Jánosnak hívnak. Gondoskodunk majd neked is valami jó testhez álló névről, hogy az igazit mellőzhessük. Táncolni jársz?

– Nem.

– Rosszul teszed. Járj. Kispolgári dolognak tartod?

– Nem, de az igazat megvallva, nem is tudok táncolni.

– Járj – ismétli János –, tanulj meg. – Élj egy kicsit bohém módon. Így lásson a környezeted, a Tögl-gyáriak is. Ott egyáltalán ne politizálj. Tégy úgy, mintha már nem érdekelne.

Villamosra szállnak. Két megálló után gyalog mennek tovább.

– Mit szólna édesanyád, ha elköltöznél hazulról?

– Nehéz lenne megokolni.

– Hát a szobraid? Hallottam, tehetséges szobrász vagy.

– Attól, sajnos, még messze vagyok.

– Ne szerénykedj. Gondolom, jó lenne, ha legalább egy szobád volna, ahol nyugodtan dolgozhatsz ... De ... várj csak ... talán nem is fontos, hogy erről otthon tudjanak. Hetenként kétszer-háromszor hazajársz aludni.

– Édesanyám firtatná, hol maradozok el ...

– Azt mondod, egyik barátodnál dolgozol. A szobraid egy részét otthon hagyod, a többit odaviszed. A szoba a műtermed lesz.

A Viola utca sarkán, az Üllői út 81 alatt van Frühling Antal vendéglője: „Az arab szürkéhez". A homályos söntésben sokan tolonganak.

– Bemegyünk néhány percre – mondja János. – Innék két deci bort. Jobban alszom tőle, talán megizzaszt. Egy kicsit maródi vagyok.

– Forraltat kellene.

– Otthon nem akarok pepecselni. Nem szeretnék a lakásadóimnál iszákos hírébe keveredni.

Letelepszenek egy sötét sarokba.

– Azt a lakást vennéd át, amelyikben most én lakom. Jó hely, kipróbáltam. Én máshová megyek.

Gábor János közelebb húzza a székét.

– Várunk még két hetet. Úgy tudom, a megbízatást jól hajtottad végre. Ha figyelnek, láthatják, kispolgári módon élsz. Ne tartsd ezt titokban. Az ifik majd teljesen leveszik rólad a kezüket. – Mosolyogva méregeti Pistát. – Nagy csalódást okoztál nekik. Gyanús vagy előttük, azt hiszik, likvidáltál.

– Tudom.

– Nem baj. Meg kell hoznod ezt az áldozatot. Azt gondolják, felszámoltad illegális kapcsolataidat, s ezentúl csak a művészetnek élsz.

– Így mondtam.

– Így, fiú. Ügyes voltál, elhitték. Majd ügyelünk: nem hagyjuk, hogy nagyon rossz véleménnyel legyenek rólad. Elvégre, tisztességesebb, ha valaki bejelenti, hogy félreáll, mintha megszökik.

Koccint.

– Egészségedre!... Tehát két hét múlva. A lakásadókkal – idős házaspár – nem lesz baj. Úgy tudják majd, hogy én visszamegyek Miskolcra. Onnan jöttem ugyanis. Te éppen kapóra jössz lakást keresni. Hallottad, hogy van náluk kiadó. Az agyag- és gipszmunkákkal nem csinálsz nagy rendetlenséget?

– Majd vigyázok...

– Figyelj rám – súgja Gábor. – Készülj fel. Átveszed a technikai apparátust. Tudod, mi az?

– Tudom.

– Aligha tudod. A sokszorosítógép most annyi nekünk,

mint az embernek az egyik karja. Ha elveszti, béna, majdnem tehetetlen. Te őrzöd majd az új nyomdát. Az év eleje óta működik.

Pista bólint.

– Jól van. Akkor mához két hétre délután ötkor betoppansz a Ráday utca ötvenhárom, második emelet négybe. Megjegyezted? Nem írhatod fel, csak az emlékezetedbe. Nem fogod elfelejteni?

– Nem.

– Ismételd.

– Ráday ötvenhárom, második emelet négy.

– Azt mondom majd: felőlem mindjárt beköltözhet, uram. Ha akar. Te pedig, akarj. Kérni fogom: a holmim hadd maradjon másnapig. Beleegyezel. A gép az ágy alatt lesz. Azt mondod: a takarítást majd egy ismerősöd elvégzi.

– Ki lesz az?

– Tudtommal van egy lánykád, akivel együtt jársz.

– Jártam. De mostanában zavar támadt, hiszen . . .

Gábor ráteszi kezét a fiú karjára. – Nem kívánjuk, hogy lemondj róla. Rendes ember?

– De még milyen.

– Én is így tudom. Ha kérdezik, megmondhatod: a menyasszonyod. Egyszóval, megegyeztünk: segít neked a gépet kezelni. Kivonjuk őt is a sejtből. Hadd higgyék: nem tudott megválni tőled. A szerelmét választotta, nem a mozgalmat.

Gábor János sápadt arca kipirosodott a bortól.

– Menjünk – mondja.

Az Üllői úton – mielőtt elválnak – még megkérdezi:

– A címet nem felejtetted el?

Pista elismétli.

János összefogja mellén a kabátot. Kellemes, május végi este van, mégis vacog a foga.

Pelyhes állú szociáldemokrata agitátor beszél a Mária Valérián. A választásokról van szó. De amikor végignéz a hallgatóin, rájön: aligha lehet azok közül bárkinek is szavazati joga.

Estébe hajlik az idő. Józsi munkából jövet éppen szembe találja magát a gyűlésezőkkel. Rögtön felismeri: Kolozs a szónok.

Szemlátomást arról beszél, ami éppen eszébe jut. – Az imént benézett az egyik lakásba, ahová befolyt az esővíz – mondja. – Ezért van, hogy a gyermekek már csecsemőkorukban elpusztulnak, s amelyik megmarad, az is vérszegény, fejletlen. Valami keveset értek hozzá, mert orvos szerettem volna lenni, de elütöttek a tanulástól – mondja. – Tény és való: a nedves lakástól köhögnek. Ehhez járul még a rossz táplálkozás, és a mészsóban gyenge csontok meggörbülnek.

A körülötte állók figyelni kezdenek.

– Tudják – folytatja Kolozs –, az újságok is megírták, hogy Károlyi Imre gróf úr, az egyik leggazdagabb bankelnök a nyári meleg elől felköltözik másik lakásába, a svábhegyi villába, mert több van neki, és mind nyolc-tíz szobás. Véletlenül ismerem: híres ház. Ott volt ezernyolcszáznegyvenkilencben Görgey tábornok főhadiszállása.

Hümmögnek a Mária Valéria-telepiek.

– A napokban fent jártam a Széchenyi-hegyen – folytatja az újságíró. – Csak messziről láttam, mert proli oda nem mehet közel, ott golfoznak gondtalanul az urak. Nem tudom, érti-e valaki maguk közül, hogy mi az a golf. A golfpálya közelében nagy építkezés folyik. Kérdeztem a szakiktól, mit csinálnak. Hát csak mondják, hogy zárda lesz. Az Isteni Szeretet Leányainak otthona . . . Fontos, sürgős munka, dollárral fizetik a vállalkozót, mert Amerikában van az anyaintézet. Aztán elmentem egy másik híres villa előtt is. Az meg a Költő utcában van. Jókai Mór lakott benne va-

laha. Hallottak róla? Sok szép könyvet írt. Most a milliomos Fleissig Sándoré a háza, a tőzsde alelnökéé. Csak azért említem mindezt, mert láttam az előbb, milyen itt maguknál a berendezés. Düledező szekrény, nedves szalmazsák, rozzant takaréktűzhely. Fűvel tömött zsák a derékalj meg a párna, pokrócdarab a takaró.

Jórészt nőkből áll a gyülekezet. Legtöbbjük özvegyasszony, gyerekeikkel élnek a telepen.

Józsi szándékosan elhúzódik Kolozstól, nehogy zavarja a jelenlétével. Tetszik neki a bátorság, hogy Kolozs kiállt ide az idegen és barátságtalan emberek elé. Az itteniek bizalmatlanok. „Milyen jól beszél – állapítja meg magában Józsi –, talán rendesebb, mint gondoltam." Kolozs azt is felhozza, hogy a Mária Valéria-telepről a halottakat zsákban temetik, mert legtöbbjüknek koporsóra se jut.

Vannak a hallgatók között, akiknek nem tetszik ez a beszéd. Mit hánytorgatja fel ez az idegen a szégyenüket? Segíteni úgysem tud, minek emlegeti a nyomorúságot?

Morgolódnak néhányan, egyesek elmennek.

A szónoknak hirtelen megakad Józsin a tekintete. Kissé zavarba jön, feléje biccent. Egyszerre mindketten arra lesznek figyelmesek, hogy valami furcsa menet közeledik. Elöl Mozsár néni jön – Józsi megismeri, mindenki néninek hívja, pedig talán negyvenéves sincs még. Kolozs feltalálja magát. Abbahagyja a beszédet, és feléjük fordul:

– Jöjjenek közelébb!

Az asszonyok – mert azok valamennyien – odaérnek. Mozsár néni kérdés nélkül beszélni kezd:

– Tizenkét gyereket szültem – mondja –, de bizony hetet eltemettem. A tébécé tette, a tébécé, kedveseim. Nem tudom, maguk mivégből álltak itt össze, de már csak megmondom. Az apjukat is az vitte a másvilágra. Egy lány keres csak közülük.

Józsi előtt felrémlik a szép Gizi sápadt, vértelen arca.

Régen nem gondolt rá, s most ebben a percben megmarkolja szívét a szánalom. Hamar tönkremegy majd szegény, Jani aligha törődik már vele. Három poronty kapaszkodik Mozsárnéba. A negyedik kendőbe bugyolálva lóg a vállán.

– Hová mennek? – kérdi Kolozs az asszonyoktól.

– Koldulni, drágám, nem spacérozni – válaszolják. S már mennek is tovább, mint akiket sürget a dolog. Nem érnek rá beszédeket hallgatni.

A szónok is gyorsan végez a választási programmal:

– Mindenből új kellene ide – int lemondóan –, a régit begyógyítani, megfoltozni lehetetlenség . . .

Józsihoz lép, és a kezét nyújtja:

– Szervusz. Régen láttalak. A központ küldött ki. Megyünk most mindenfelé. Beszélünk az emberekkel. Sokan fognak ránk szavazni. Az egész munkásság, sőt még mások is. Ti?

– Én nem szavazok.

Elmosolyodik.

– Tudom, nem ezt kérdem. Mit csináltok? A barátod?

– Megvan. Felszabadult.

– Mégse jöttök a pártba? Nem gondoltátok meg magatokat? Álmodozás az, amibe a barátod belevisz. Úgy vettem ki a szavából, hogy bolsi a fiú.

– Nem tudom – szakítja félbe Józsi –, most nem járunk sehová.

– Udvarolsz?

– Igen.

Kolozs nevet. – Az se rossz – mondja. – De te komoly gyerek vagy, Jóska, sokat vártam tőled. Nem gondoltam, hogy így megfeneklesz. Most legalább annyit tehetnél, hogy szólnál az ismerősöknek a környéken: a Szociáldemokrata Pártra szavazzanak.

Józsi elgondolkodik. Választás lesz . . . A sejtben már sok szó esett erről. Pázmány nem valami nagy elismeréssel be-

szél a szocdemekről. A vezetők a képviselőségért törik magukat. De kire szavazzanak az emberek? Azok, akiknek szavazati joguk van . . . Pázmány, úgy látszik, nem gondolt erre, mert egy szóval se mondta, hogy a szocdemekre. Mit feleljen most Kolozsnak? Akárhogy nézi a dolgot, jogosnak látszik a kívánsága.

– Jól van – feleli –, szólok. A szüleim se szavaznak, de van, aki igen. Ismerősök . . .

Eszébe jut – a napokban hallotta –, hogy fiákeros uraság látogatott el többekhez a telepen. Bizonyára ez is a választás miatt volt . . .

– Beszélek, hogyne – ismétli, s most már maga is úgy érzi: mulasztás terheli, hogy eddig nem tette. Pázmánnyal is tisztázni kell ezt a dolgot.

– Hát jó – búcsúzik Kolozs. – Most sok még a tennivaló, de egyszer majd megint beszélgetünk. Talán lehiggad addigra a forrófejű barátod is.

A kocsigyárban egy reggel összesúgnak az emberek. Bartucz Kálmán nem jött be, a nyergesműhelyen némaság ül. Terussal történt valami – ennyit tudnak csupán. Rosenzweig Nándor többről is értesült.

– Baj történt – újságolja. Mutatóujját a szájára teszi. – A Zsiga úr miatt . . .

– Mi történt, Rózi bácsi? – tudakolják a munkások.

– A Bartucz lány állapotos lett – súgja Rosenzweig –, de Szigeti nem akar tudni róla. Szegény lány, gondolhatják . . . – Legyint. – Kétségbeesésében meggondolatlanságot csinált. Ki se tudom mondani, mennyire sajnálom. Fleschné nagyságos asszonytól hallottam. Ő mondta, hogy az öreg Bartucz bábáért szaladt, de az már nem mert a lányhoz nyúlni. Ez tegnap volt. A leány nem akart kórházba menni. Bartucz magán kívül hajtogatta, hogy megöl

Zsigát. Flesch úr csendesítette. Így hallottam. Azt ígérte, elsimítja az ügyet. De Neruska nem várt erre. Lúgkőoldathoz nyúlt szegény. Beleivott. Mentők, kórház... tudják, hogy van ilyenkor.

„Mi lesz, ha Jani megtudja" – ez volt Józsi első gondolata.

Zoli falfehér, a keze is remeg. Józsinak hirtelen eszébe jut barátja egy-egy korábban elejtett szava. Úgy látszik, Terus Zolinak is tetszett.

Nem úgy megy a munka, mint máskor. Nyomott a hangulat.

Zsiga nem mutatkozik. Flesch behívta a lakására, s atyailag próbált a lelkére beszélni. Az öreg Bakonyi hallott valamit: azt beszélik, Szigeti egy kisebb mester lányára vetett szemet. Szívesen elvenné: beházasodna. Különös, de még Langsádl Szepi is sopánkodik:

– Ilyet... Ez nem illő dolog!

Alighogy kimondja, betoppan Zsiga.

– Mit tanakodtok? – förmed rájuk. – Mi van itt, miféle kupaktanács?

– Semmi közöd hozzá – fordul szembe vele Zoli magából kikelve. Sose tegezte még Zsigát. Nem csoda, hogy az megvadul.

– Micsoda? Semmi közöm? Kivel beszélsz, az anyád istenit!

– Az anyámat szidod? – kiáltja Zoli, és ráveti magát Zsigára, aki fél fejjel magasabb, és legalább húsz kilóval nehezebb nála. – Mit tettél a Bartucz Terussal, te gazember?!

Szigeti megtántorodik. Zoli ökle úgy csap az arcába, hogy szája szélén nyomban kiserken a vér.

– Nesze! – lihegi Zoli. – Nesze, te senkiházi...

Az első ütést még kettő követi. Szigeti szerszámot ragad, azzal rontana Zolira. De ekkorra már Józsi is észbe kap:

közbeveti magát. Zoli elugrik a csapás elől, ő meg elkapja Zsiga karját, és oldalra rántja. Leesik a szerszámospolc. A lármára beszaladnak a többiek.

Zsiga arcán szétkenődött az orra vére, a haja zilált. A szégyen dühe lobog a szemében. Tán meg is ölné Zolit, ha nem állnák útját.

– Megállj, gazember, még megfizetsz! – fenyegetőzik.

Összecsődül a műhely.

– Hogyan volt? Miért történt?

– Bosszúálló – mondja Rózi bácsi, amikor Zsiga elmegy. – Ez rossz ember, fiacskám, nem nyugszik bele.

– Nem félünk – nyugtatja meg Józsi.

Alig telik bele tíz perc, Flesch úr már hívatja Zolit az irodába.

– Nincs elég munka, fiam – mondja hidegen. Szóhoz sem engedi jutni, és kiszámolja a járandóságát. – Isten vezéreljen az utadon, fiam.

A Magyar Vasművek és Gépgyárak Országos Egyesülete megígérte a munkásoknak: a lehetőségekhez képest figyelembe veszi „az árak emelésével előálló helyzetet", fokozatosan emeli a béreket. Megígérte: a sztrájkban részt vett munkásokat kivétel nélkül visszafogadja a gyárakba. Most pecsétes levélben mégis bizalmas utasítást küld ki az üzemek igazgatójához.

„Köriratunk szigorúan elzárva tartandó, a kézből ki nem adható, csakis gyárának legmegbittebb közegeivel ismertethető.

Tisztelettel kérjük, hogy a Roessemann és Kühnemann Gépgyár Rt., a Freissler Antal Felvonó és Gépgyár Rt., a Wertheim F. és Társa Pénzszekrény- és Felvonógyár Rt., a Corvin Vasöntöde Rt. és a Magyar Fémlemezipar Rt. gyá-

rakból kilépett, illetve kizárt és az idecsatolt mellékleteken felsorolt munkásokat t. Cím gyárában alkalmazni ne tessék, vagy ha már azok alkalmaztattak volna, úgy őket azonnal elbocsátani szíveskedjék."

– Derék dolog – helyesel Becker Ágoston. – Így kell eljárni.

„Egyszermind értesítjük t. Címet, hogy mintaasztalosok, famintaesztergályosok, öntők, formázók és magkészítők semmi körülmények között fel nem vehetők az újabb intézkedésig."

A körlevél alatt Kende Tódor neve díszeleg.

– Bravó! – csap az íróasztalra Becker, csak úgy táncol a tintatartó.

Antal Zolinak otthon se volt maradása. Jó ideje már, hogy nem tűrte szó nélkül apja megjegyzéseit. Visszafelelt neki, vitába szállt vele. Most, hogy a munkából is elbocsátották, végsőkig megromlott a viszony közöttük.

– A politizálásnak köszönheted – hallgatta nap nap után. – Ha kötelességtudó, szerény alkalmazott lettél volna, Flesch úr még ezt a rémes dolgodat is megbocsátotta volna. Megütni Szigetit, azt a jóravaló embert! – szörnyűlködött. – Mi lett belőled, mivé züllesztett a rossz társaság? Tudtam, én megmondtam előre, hogy ez lesz a vége. Bezzeg, ha megbecsülted volna magad, most is lenne saját kenyered.

Zoli megunta, nem tudta elviselni az örökös szemrehányást. A szakszervezetből ismerte Frommer bácsit, az öreg erzsébeti munkást, Miska apját. Azét a Miskáét, akit a sejtben Zsáknak hívnak. Igaz, a kőbányai Viktória gyárban –

ahol az öreg dolgozott – éppen üzemredukció van, hetenként csak négy napig dolgoznak, mégis Frommer bácsi gondolkodás nélkül felajánlja segítségét.

– Amíg a mi asztalunkra kerül valami – mondta –, neked is jut belőle. Majd ha lesz kereseted, fizetsz.

A sejt a Népligetben ülésezik. Pázmány Zsák Miskával jött, Lenkét is ő hívta meg. Józsinak és Zolinak utasítást adott, hozzák magukkal Molnár Lajost. Ő az, akit a műhelyben Puszának neveznek. Amióta Zoli eljött Fleschtől, Józsi a kocsigyárban leginkább vele barátkozott. Nem volt egészen bizonyos abban, hogy Molnár megérett-e a mozgalomba való bekapcsolódásra. De Pázmány azt mondta: „A művész elment, jöjjön helyette egy kovács." Zoli is támogatta Molnár Lajos felvételét: Kicsit faragatlan, darabos, de jóérzésű gyerek – így vélekedett róla.

Az előkészítés Józsi dolga volt.

– Összejárunk néhányan – magyarázta Puszának –, de tudnod kell, hogy szigorúan titokban. Ha kívülálló megtudná, bajba kerülnénk. Vigyáznunk kell, hogy meg ne sejtse senki, mert a rendőrség lecsapna ránk. A kommunistákat üldözik, és ha kézre kerítik valamelyiküket, megkínozzák, börtönbe vetik. De azon vagyunk, hogy ne történjék velünk ilyesmi. Dolgozni akarunk a fiatalok között.

Molnár nagy érdeklődéssel hallgatta.

– Zoli is köztetek van? – kérdezte.

– Ha eljössz, megtudod.

– Ha jónak látjátok . . .

Most itt ül a füvön a többiekkel, kavicsokat dobál a tenyeréből a keze fejére. Lenke teniszlabdával játszogat. Pusza hozzá hasonló kisasszonyfélével még sose volt ismeretségben, és azt hitte, nem is hozzá szól, amikor mindjárt tegezni kezdte. Pázmány komoly dolgokról beszél. És itt van

Zoli is, anogy előre sejtette. Arról van szó, hogy a szakszervezetben „tovább kell verni a vasat az ifjúsági titkárságért". Lajos kedvéért külön megmagyarázzák, mi az, és miért van rá szükség. Pázmány az *Ifjúmunkás* című szociáldemokrata újságból olvas fel egy részletet: „Figyelmeztetjük az ifjúmunkásokat – hangzik a cikk –, hogy az agitáció, szervezés és oktatás kérdéseiben a szakmai csoportokon kívül álló egyénekkel, akik között újabban számos azsan provokatőr találkozik – azsan provokatőr? ennek a szónak Józsi se tudja az értelmét –, bármilyen tetszetős jelszavakkal jöjjenek, szóba ne álljanak. De vigyázni kell azokra is, akik sorainkba befurakodnak alattomos aknamunkával az ifjúmunkás érdekeket károsan befolyásoló, az ifjúmunkásoktól idegen törekvéseknek érvényesítésére."

– Értitek? – kérdezi Pázmány, amikor az olvasást abbahagyja.

– Persze hogy értjük – mondja Zsák Miska. – Érzik a munkánkat, de nem merik nyíltan kimondani, hogy minket, kommunistákat, mószerolnak. Ezért emlegetik a provokátorokat.

– Azsan provokátort ír – mondja Józsi.

– A beugratókat értik alatta – magyarázza Pázmány –, de itt, ebben a cikkben miránk értik. Disznóság.

– A jobboldali vezetőség hangja.

– Tegnap egész nap fenn voltam a famunkás szakegyletben, a Népszínház utcában – kezdi Zsák Miska. – Csak éppen, hogy elüssem valamivel az időt. Aztán délután látom ám, hogy kézzel festett plakátokat aggatnak a falra. „Ki a természetbe, fiatalok!" – Várjatok csak: felírtam. – Gyűrött papírt kotor elő a zsebéből. Olvassa:

– Szívjátok tele összehúzódott tüdőtöket friss, egészséges levegővel, és teljetek meg a szabadság és a természet szeretetével.

Nevetnek.

– Jó tanács – mondja Józsi. – Meg is lehet fogadni. Szívjuk tele a tüdőnket levegővel.

– Abból nem lehet semmi baj – toldja meg Lenke. – Az osztályharcot szépen félrerakjuk.

Pázmány komolyra fordítja a szót:

– Az inasoknál négy-ötszáz korona a heti bér. Ebből nem telik semmire. Ha a szüleik nem tudják eltartani őket, legfeljebb a népkonyhai kotyvalékból tölthetik meg hébe-hóba a hasukat. Mehetnek a Róbert bácsihoz, sorba állni. Az emelést a munkáltatók megtagadják. Az inast szerződés köti, nem hagyhatja el a helyét... Nálunk, a vasasoknál, a vezetők csak kunyerálni tudnak. Memorandumokat szerkesztgetnek a kormányhoz, azt kérik, nyilvánuljon meg az ipartörvény szelleme, a jó családapa gondossága és más badarságokat. A tagság követeli az ifititkárságot. Jelöltünk volna, csakhogy... Majd meglátjuk. Mindenesetre tovább verekszünk.

– Hadd erősödjön a nyomás – toldja meg Zoli.

– Hol van Dezső? – kérdi váratlanul Józsi. – Nem tudsz róla valamit?

– Semmit – feleli kurtán Pázmány. Lenkére néz. – Te se?

– Honnan tudnék?

– No, csak azért gondoltam, mert Lehner újságolta, hogy Dezső rövid időre vidékre megy. De ez még május elseje előtt volt. Azt is mondta, hogy néhány napig lesz ott...

– Az édesanyja is azt mondta – szól közbe Zoli.

– Kinek az édesanyja? – kapja fel a fejét Pázmány.

– Kié? Dezsőé – mondja Zoli. – Néhány napja ott jártam.

– És?

– Semmi. A mamája is csak annyit tud, hogy vidéken van.

Pázmány sóhajt. – Meg kell tudni, mi van vele. Majd

én utánanézek. Nem értem, miért állította Lehner, hogy csak néhány napra megy. Honnan tudta?

Megint Lenkére néz.

A lány lesüti szemét. Mozdul a szája, mintha mondani készülne valamit, de nem szól.

Józsi másra tereli a szót:

– Elvtársak – kezdi –, a szociáldemokraták most erősen agitálnak a választásra. Jó lenne tudni, mit kell nekünk csinálnunk.

– Igaza van Józsinak – szólal meg Zoli. – Mit mondjunk az embereknek? Kire szavazzanak?

– Egyik kutya, másik eb – mondja Pázmány. – A burzsoáziának vannak hivatalos pártjai és piszkos támogatói. Az utóbbiak a szocdemek. Semmi közünk az ellenforradalmi rendszer parlamentjéhez. A proletárforradalom el fogja söpörni az egészet. A Kommunisták Magyarországi Pártja nem vesz részt a választáson.

– De az emberek részt vesznek – ellenkezik Józsi. – Kolozs György, a *Népszava* újságírója kint járt a Valérián, beszélt, és sokan hallgatták.

– Áruló! – vág a szavába Pázmány. – Ő szerkeszti ezt a szennylapot. – Meglobogtatja az *Ifjúmunkást*., amelyből az imént felolvasott. – Félrevezetik a proletariátust. Mandátum kell Peyernek meg Miákitsnak.

– De . . . – habozik Józsi – mégis, ha arról van szó, hogy ők-e vagy az ébredők . . .

– Csak két választás van – mondja Pázmány. – Horthy, vagy mi. Burzsoá terror, vagy proletárforradalom. A második magyar tanácsköztársaságért harcolunk.

– Addig azonban – próbálkozik Zoli – szerintem mégis jobb, ha a szociáldemokratákra szavaznak, akik egyáltalán szavazhatnak. Legfeljebb mi nem avatkozunk bele.

– Miért nem? – bátorodik neki Józsi. – Én megígértem

Kolozsnak, hogy szólok egy-két ismerősnek, szavazzanak rájuk.

– Te kapcsolatot tartasz Kolozzsal? – pattan fel Pázmány.

– Nem tartok, csak találkoztam vele, amikor kint járt gyűlést tartani. Világosan megmondtam.

– Helytelen, hogy szóba álltál vele. Ilyen alakokkal nem szabad tárgyalni.

– Nem tárgyaltam . . .

– Se barátkozni.

– Nem barátkozom. Tudok magamra vigyázni. Kommunista mindenkivel beszélhet.

– Tévedsz.

– Miért? Én nem félek, hogy levesznek a lábamról – heveskedik Józsi. – Ellenkezőleg: én akarok másokat kiokosítani. Hogyan tehetem, ha nem beszélek az emberekkel?

– Beszélhetsz, de ez a Kolozs . . .

– Ismerem – szakítja félbe Pázmányt Józsi. – De a választásról, azt hiszem, hibás a véleményed. Éppen most van alkalom arra is, hogy a mi politikánkról beszéljünk . . .

– A mi politikánkról? – Pázmány a fejét csóválja. – Az illegalitásnak szigorú előírásai vannak, azt ne felejtsd.

– Szigorúak – ismétli halkan Hintz Lenke. – Ez nem gyerekjáték. Mindent erre tettünk fel: az életünk, a mozgalom függ tőle.

– Persze – helyesel Zoli –, de mégis igaza van Józsinak, kell a politikánkról beszélgetni. A szervezeteinkről nem szabad, de a politikánkról kell. Mert mire jutunk az emberek nélkül? Kell a segítségük . . .

– Nem értek egyet Lenkével, ha csak az illegalitást tartja szem előtt – érvel Józsi. – Ha elszigetelődünk, semmire sem jutunk. Nekünk mindig, mindenütt ott kell lennünk az emberek között, ha örülnek, ha bánatuk van, mindenben osztozunk velük.

– Igazad van – ismerte el Lenke. – Ha nem így lenne, mi szükség lenne ránk?

Késő estig vitatkoznak a Népliget pázsitján.

Azt hittem, nem szeretsz már – súgja Márta, és a fiú karjába kapaszkodik. Súgja, pedig senki sincs a közelben. Süt a nap, de az Epreserdő hűs fái alatt elviselhetőbb a meleg. A levegő szinte mozdulatlan.

– Azt hittem, nem törődsz velem.

Józsi tiltakozni akar, de Márta nem hagyja szóhoz jutni.

– Már csak a politikára vagy kíváncsi. Hetek óta alig látlak, pedig tudhatnád, milyen nehéz most otthon. Amióta Zoli elment, apámmal nem lehet bírni. Tiltja, hogy találkozzam Zolival. Rólad meg egyáltalán hallani sem akar. Férjhez szeretne adni.

Józsi ijedten megáll.

– Kihez?

– Tudod, a főnöknő rokonához.

– Még mindig kerülget?

– Persze.

– És te?

– Kinevetem.

– Tudod, miért szeretlek most még jobban?

– Miért?

– Találd ki.

– Nem tudom.

– Ezért is és Zoli miatt is. Hogy mellette maradtál.

– Testvérem.

– Testvéred, de azért megtehetted volna, hogy apádra hallgatsz.

– Hogyisne. Tudod, hogy veletek érzek.

– Tudom. Drága vagy.

Józsi átöleli a derekát. – Gyere, üljünk le – hívja. Egy

letört ág kínál nekik helyet, amely recseg-ropog, ahogy önfeledten csókolóznak.

– Olyan vagyok, mint a megbabonázott – mondja a fiú. – Mindennap valami újat tudok meg mostanában. Sokat olvasok. Olyan ez, mintha villanylámpával bevilágítanék olyan alagutakba, amilyenekről azelőtt nem is tudtam. Csoda építmény a világ. Nem is gondolod, milyen érdekes. Tele van zegzugos folyosókkal, magas falakkal. Az láthat csak keresztül rajtuk, aki kikutatja a réseket. Én már kezdem megtalálni őket.

– Mondd – biztatja a lány.

– Gondold el: Szovjet-Oroszországról olvastam. – Józsi halkabbra fogja a szót. – Eddig apámtól hallottam róla, aztán Dezsőtől. Zolival is tanakodtunk, milyen lehet, mi van ott. Frommer bácsitól is kaptam könyveket. Leninről olvasok.

– Gyere gyakrabban – kérleli Márta. – Nem leszek terhedre. Azt se bánom, ha olvasol, ülök melletted a padon. Csak nézlek.

– Nem szabad. Ezeket a könyveket titokban lehet csak olvasni.

– Olvass este, és beszélj róluk mindig nekem is.

– Jó – egyezik bele Józsi. – Nem haragszol rám?

– Nem, dehogy. – Remeg a lány hangja. – Örülök, ha velem vagy.

– Tudod, mi a legérdekesebb? Nemrég még alig tudtam másra gondolni, mint arra, hogy nekünk nem nyílik virág, csak szenvedés és pusztulás vár az olyanokra, mint mi vagyunk. Ha a kabátom ujjára esett a tekintetem, szomorú lettem: a csuklómig ér. S szégyelltem, hogy a nadrág, amiben munkába járok, olyan, mint a kályhacső. Rövidebb a kelleténél legalább három ujjnyival.

– Bolondokat beszélsz – nevet a lány.

– Hagyd – folytatja Józsi –, hallgasd, mit akarok mon-

dani. Egyszóval, ha ilyeneken gondolkoztam, elfogott a reménytelenség. Most meg valahogy minden megváltozott. Akármilyen nehéz is, nagyon tudok bizakodni... Azt hiszem: nem fognak tudni legyőzni minket.

– Kevesen vagytok – sóhajt Márta.

– Sokan – feleli szenvedélyesen Józsi. – Sokan. Nagy a világ.

– Igaz – hagyja rá Márta.

A nap már elbújt valahol a hegyek mögött.

– Nem félsz? – kérdezi Márta.

– Mitől? Senki se bánthat itt minket. Nem akarunk mi rosszat senkinek.

Füves tisztáson legények heverésznek. Hangos beszédük elárulja: kártyáznak. Egy másik csoportban kockával játszanak. Távolabb egy pár birkózik. Nem lehet már visszafordulni. Meglátták őket. Egy legény, aki a kártyázók mögött áll, feléjük fordul, rájuk kiált:

– Mit tekeregtek itt?

Nem felelnek. Előbb zavartan megtorpannak, aztán tovább folytatják útjukat. Többen körülfogják őket, és hol tréfásan, hol fenyegetve ilyeneket kérdeznek:

– Mi keresnivalótok van erre? Kik vagytok?

Józsi megremeg. Arra gondol, miért is kellett, hogy ilyen rosszul végződjék ez a szép délután. Még megverik. Nem néz ki sok jót ezeknek a szeméből. Mindenre elszánt vagányoknak látszanak.

Nekikészül, hogy magyarázkodjék.

– Itt lakom a Valérián – kezdi. De valaki hirtelen szétlökdösi a körülöttük álló társaságot: Kefei Dugál Jani.

– Stiglic! – kiált örömmel, és átöleli a fiú vállát. – Az én barátom ez, kinek van vele baja?

– Udvarolgatsz, Józsikám? Jól van – veregeti hátba. – Kisztihand, kislány. Én jól megjártam – hallottad? – Elvette tőlem a Terust az a... Most meg...

– Azt hallom, meggyógyul – szól Józsi, hogy mondjon valamit.

– El van rontva az egész – legyint Kefei szomorúan. – Elveszett nekem örökre. Nem ússza ezt meg a Zsiga szárazon – mondja. Rázza az öklét, s a szeme megtelik könnyel.

Beszélni kell az emberekkel, gyárakban, irodákban, szemtől szembe. Csak az ellenség elől bújunk – mondja Gábor János Pistának. – Szervezzük és erősítjük a sejteket, gondoskodunk arról, hogy a munkások tudjanak rólunk. Előttük nem titkoljuk, hogy van párt, és dolgozik. A szegényparasztok közé is el kell mennünk. A mi újságunkat nekik is írjuk. Azt mondjuk el benne, amit Magyarországon egyetlen lap se írhat meg: az igazságot. Szívesen csinálod?

– Mindenért kárpótol. Amikor lehúzok egy stencilt, arra gondolok, aki majd olvassa. Ki lesz az, mit mond, hogyan fogadja a párt üzenetét?

– Az a fő, hogy mindig tudjuk, mire várnak feleletet a munkások. Most a parlamenti választások sok embert zavarba hoznak: kire szavazzanak? A szocdem vezetőségről már jó néhányszor véleményt mondtunk. Nem nagyon hízelgőt. Mégis: a szocdem párt, amely lényegében egy a szakszervezettel, legális küzdőtere a munkásosztálynak. Érdekünk, hogy fennmaradjon.

– Azt hiszem, jól beszéltünk eddig is – mondja Pista. – A szociáldemokrata pártot támogatjuk, de tovább hadakozunk az áruló vezetők ellen.

Vele egykorú diákokkal és ifjúmunkásokkal – Bécsből jöttek haza – készíti Lehner Pista a lapot. Az anyag nagy részét egy fiatal, alacsony termetű orvostanhallgató állítja össze. Társai – az egyik Komor Imre, a másik Révész Géza – készen juttatják el hozzá a cikkeket. Az ő dolga, hogy elkészítse a sokszorosítást.

Februárban kezdték a *Kommün* kiadását. Hónapok óta ez a szerény, meglehetősen kezdetleges külsejű újság a Központi Bizottság szócsöve. A párt általa szól tagjaihoz. De nemcsak hozzájuk. Hétről hétre megjelenő számait már jó néhány gyárban ismerik a munkások. Nem mind, de a legjobbak.

Újabb és újabb segítők érkeznek Bécsből. A forradalom bukása után kimenekült munkások, volt gyári bizalmiak. Az ifjúsági szervezők közül is hazajöttek néhányan. Odakint Landler Jenő foglalkozott velük.

Mostanában, hogy a Horthyhoz lojális osztrák kormány figyelmét a visszatérők elkerüljék, Bécsből tőzegkitermelési munkára mennek a határ közelébe. Onnan jönnek át alkalmas időben Magyarországra. Hamis papírokkal élnek itthon, veszélyben, nagy nehézségek között. De jelenlétük máris érezhető. Közülük kerülnek ki azok is, akik amikor egy-egy lapszám elkészül, felkeresik Lehner Pista összekötőjét – egy nemesfémes ifjúmunkást –, s átveszik tőle a *Kommün* néhány példányát. Viszik a Váci út elejére, a Schlick–Nicholson Gépgyárba – itt jól dolgozik a pártsejt, Szabó Imre és Németh János munkások vezetik –, a Lángba, a Roessemann és Kühnemann Gépgyárba, a kispesti Teudloff és Dittrichhez, Újpestre, a Váci úti Tungsramba.

Ha minden jól megy: néhány hét múlva a vidéki városokba is eljut a *Kommün*.

Gábor napjai lázas munkával telnek. Rég megfeledkezett minden bajáról. Lehner Pista is ritkán látja. Megbeszélnek egy-egy találkozót, összejönnek néhány percre. Gábor meghallgatja: rendben van-e minden az „apparátus" körül; jól működnek-e az összekötők; nem történt-e konspirációs hiba; nem észleltek-e gyanús dolgot; biztonságban van-e a nyomda? Néhány útmutatást, tanácsot ad, s máris búcsúzik.

Sem Pista, sem más nem ismeri Gábor János lakóhelyét. Ő veszi át a lappéldányok jelentős részét. A minap a nyol-

cadik kerületi Práter utcában egy kis cipészműhelyben jött össze valakivel, aki Salgótarjánból érkezett, a gépgyárból. Másnap a Kisfuvaros utcában, egy pincelakásban fiatal soproni diáklánnyal találkozott. A Hernád utcai papucsosmester lakásában majdnem két napig tanácskozott a győri pártsejt küldöttével. Kun Béla elvtárs külön a lelkére kötötte, hogy ha otthon győriekkel találkozik, küldjön a nevében üdvözletet az ágyúgyáriaknak – jól harcoltak a proletárdiktatúráért! Pestszentlőrincen az Ond utcában egy villamoskalauz lakásán idősebb szombathelyi elvtárs várt rá – vállalati könyvelő –, megkezdett munkájukhoz kért útmutatást. Egy ügyvéd háztartási alkalmazottja a Soroksári úton, gazdája távollétében átengedte kis szobáját, hogy a délelőtti órákban ott beszélgessen két fiatalemberrel. Az egyik Nagykanizsáról, a másik Zalaszentgrótról jött.

Még frissek a kommunista mártírok sírjai, de az élet erősebb: az elesettek helyébe új harcosok állnak.

– Mindig türelmetlenkedett. Még azt is mondta, hogy gyáva vagyok, és a végén kiderült, hogy ő az, aki . . . Hencegős, ha teheti, elkerül. Persze, kihuzakodott . . .

A fiúk – Józsi és Zoli – rég nem találkoztak Mészáros Palival. Most, hogy a panaszkodását hallgatják, nem szólnak. Mit is mondhatnának? Különösen Márk Guszti és Bódi Pista előtt?

Ők is odatelepedtek az asztalhoz, sakktáblát húztak maguk elé, s úgy tesznek, mintha elmerülnének a játékban. Bódi nem is állja meg sokáig, hogy ne szóljon.

– Lehner művész úr, a világmegváltó forradalmár – mondja gúnyosan –, elvonult a dicsőség pálmaligetébe.

Mészáros Pali megszeppen. Amit mondott, inkább Zolinak, Józsinak és a kőműves Miskának szólt, nem ezeknek. Elhallgat Márk és Bódi sosc tartoztak igazából közéjük.

Nem azért szidta Lehnert, hogy Bódinak örömet szerezzen vele. Volt idő, amikor azt hitték, hogy ez a Bódi közeledik hozzájuk. De csak látszat volt. Most, amióta nincs itt Lehner Pista, nem boldogulnak ezekkel. Márk jóindulatú, de közömbös, Bódi pedig újra olyan, amilyen régen volt. Gyanakvó és fölényes: lenézi őket. Magukra maradtak a fások között a Népszínház utcában.

– Vidéken jártam – mondja Karsay az első júliusi sejtülésen. Először van közöttük, amióta megjött Bécsből. Lenke, Zsák Miska eddig sohase látták, s természetesen Molnár sem ismeri. – Munkát kerestem kicsit csendesebb helyen. Tovább tartott, mint gondoltam.

Beszámoltatja a gyerekeket: mit csináltak a választások idején. – Ki-ki elmondja, amit tud.

– Huszonnégy szocdem ül Horthy parlamentjében – mondja Pázmány. – Ebből sok hasznunk nem lesz.

– Senki se hiszi, hogy a forradalomért dolgoznak – feleli Karsay. – De van ennek másik oldala is. A választási agitáció közben a munkások sok helyen megismertek bennünket. S ha megismertek, hallgatnak a szavunkra. Megértetjük magunkat velük.

Pázmány Józsira, Zolira és Miskára mutat: – Ezek a fásokhoz járnak a Népszínház utcába. Két szocdemük van ott, valamiféle kispolgárok. De azoktól inkább félniük kell. Az egyik tisztviselő, szerintem gyanús alak. Bajt hozhat ránk ez a barátkozás.

– Meg kell válogatni, kivel beszélgetünk, de a barátkozástól lemondani: a teljes kilátástalanságot eredményezné. Rokonszenvezők nélkül nem jutunk semmire.

– De ha egyszer illegalitásban vagyunk – aggályoskodik Pázmány.

– Értsd meg – magyarázza Karsay –, nem lehetsz jó

kommunista, ameddig meg nem tanulod: becsületes embereket a szociáldemokraták között is találsz. Liebknecht elvtárs is szociáldemokrata volt, nemcsak párttag, hanem vezető ember Berlinben. A német munkások nagy része is szocdem volt, akik között dolgozott.

A sejtülés végén Karsay szemügyre veszi az új fiúkat.

– Te is fás vagy? – kérdezi Miskát.

– Az apám az. A Viktóriában dolgozik. Én építő vagyok, kőműves.

– Nagyszerű. Örülök neked. Az építőmunkások belevaló gyerekek. Hanem, mondd csak, nincs ellene apád, hogy Zoli nálatok van?

– Ő hívta.

– Okvetlen el kellett jönnöd hazulról? – fordul Zolihoz.

– Nem ment másképpen.

Karsay a fejét csóválja. – Nem örülök ennek. És te? – fordul Molnár Lajoshoz. – Te hogy kerültél ide?

– Nekem is elegem van már a burzsujokból. Lámpavasra húznám valamennyit.

– Nocsak. Ilyen harcias vagy? Nem egészen így megy az, pajtás, nem így verjük mi az osztályellenséget.

A fiúk szedelőzködnek. Lenkét Karsay visszatartja.

– Te most hogy vagy velük? – kérdezi, ahogy magukra maradnak.

– Tudod, elvtárs, mi történt Lehner Pistával? – Lenke zavarában kérdéssel válaszol.

– Tudom.

– Gondolhatod ezek után.

– Te csak nem hiszed el róla? – kérdi Karsay.

– Mit?

– Amit a többiek. Hogy hűtlen lett hozzánk.

– Sokáig nem hittem.

– Most már elhiszed?

– Most se, csak . . .

– Miért nem beszélsz vele?

– Kerül.

– Hm . . . Megmondtam Pázmánynak: úgy döntöttünk, hogy kimaradsz a sejtből.

– Én?

– Te.

Lenke szeme könnybe borul.

– Tudtam . . .

– Mit?

– Hogy én se maradhatok köztetek.

– Kis bolond. – Széles tenyerével megveregeti a lány hátát. – Köztünk maradsz.

– Köztetek?

– Hát persze.

– Hogyan?

– Úgy, hogy teszem föl, Lehner Pistával fogsz dolgozni.

Lenke azt hiszi, nem jól hallotta.

– Lehner Pistával?

– Vele.

– Vele? Hogyan?

– Megharagudtam volna, ha te is elhiszed, hogy : . . Vagy akár csak kételkedtél volna benne . . . mert neked aztán igazán jól kell őt ismerned.

– Ismerem, de . . .

– Nos?

– Azt mondták . . . Meg ő maga is . . .

– Erre csak látszatból van szükség.

– Mire? Hiszen egyáltalán nem úgy él, ahogy . . .

– Értsd meg, minden a mi tudtunkkal történt.

– Nem egészen értem, de . . . Én sose akartam elhinni, hogy . . . Mondd hát, hol, mikor kezdjük el, és mit kell csinálni?

– Időben megtudsz majd mindent!

Molnár Lajos a Vendel utca környékén egy este összetalálkozik Mártával. Táncolt már vele, ismeri. Tudja, hogy Józsival jár. Mellészegődik.

– Nem zavarom?

– Nem – felel Márta barátságosan. Ő is tudja a fiúról: Józsi kollégája. Néhányszor említette már a nevét.

– Sajnálom Zolit, hogy kitették tőlünk.

– Mit csinálhatunk mármost? Majd talál más munkát.

– Az se jó, hogy hazulról elküldték.

– Nem jó – hagyja rá a lány. – Miért mondja ezt?

– Hát csak úgy. Zolit szerették. Nem kellett volna a Szigetivel . . .

Márta meghökken.

– Csak azért – magyarázkodik Molnár –, hogy megmaradhasson. Jobb lett volna, ha nem akaszkodik össze Zsigával. Különben velük vagyok én is.

– Kikkel?

– Zolival . . . Józsival is . . .

– Hol?

– Az titok – emeli fel kezét a fiú. – Veszélyes. Józsi nem beszél róla?

– Nem tudom, mire gondol – hárítja el Márta. – Semmilyen titokról nem szoktunk beszélni.

– Csak tréfáltam – mondja Molnár. – Tudja, pikkel ám rá a Zsiga.

– Kire?

– Józsira. Szólni kellene neki, Mártika, hogy vigyázzon. Nehogy ő is úgy járjon, mint Zoli.

– Miért nem szól neki?

– Nem akarom, hogy gyávának higgyen.

– Azt gondolja, ha nekem elmondja, és én továbbadom, nem tartja annak?

– Nem muszáj megmondani, hogy tőlem hallotta.

– Nem szoktam titkolózni.

– Jól van – békíti Lajos. – Nem is csak őket féltem, magát is

– Engem? Miért?

– Csak.

– De miért?

– Mi lenne, ha baj érné őket? – Pusza megvonja a vállát. – Tudja Isten, a politizálásból baj lehet.

– Politizálásból? Miért gondolja, hogy politizálnak?

– Barátjuk vagyok. Mondtam: velük vagyok én is.

– Miért van velük, ha úgy érzi: baj lehet belőle?

– Kell.

– Miért?

– Szervezett munkások vagyunk . . .

– Abból nem lehet baj.

– Abból talán nem, de . . .

Márta úgy érzi, jobb, ha nem kérdez többet. Furcsa ez a fiú.

– Engedik, hogy Józsival járjon ezután is?

– Ki ne engedné?

– A szülei.

– Nem tilthatják meg.

– Nem? Azt gondoltam . . .

Szótlanul mennek egy darabig. Után, zavartan búcsúzik Pusza a kapunál. Talán már meg is bánta, amit beszélt.

– Nem jól viselkedett a fiad, Veron – mondja Zsiga anyja Tóthnénak. – Zsigám pártját fogta, ő meg hálátlan.

– Józsi? Nem olyannak ismerem – felel Tóthné.

– Pedig az. Szembefordult a fiammal. A barátja kezdte. Annak ki is tették a szűrét. Mondtam Zsigának, kíméld a Veron gyerekét. Anyját tennék koldussá, ha Flesch kiadná az útját.

– Köszönöm a jóságodat – mondja Tóthné –, talán kol-

dus nem lennék, de szent igaz, a fiú keresetére vagyunk utalva. Az uram nemrégen kezdett dolgozni. Csak hát... Bizony, megmondom, ha már egyszer elkezdted: a Zsiga se volt becsületes.

– Kihez?

– Gondolom, tudnod kell, kihez. Beszélik.

– Mit?

– Úgy mondják, a Bartucz lány Zsiga miatt nyúlt lúgkőhöz.

– Mondják, mondják – önti el az epe Szigetinét. – Kell is az én fiamnak ilyen mezítlábas.

– Szép lány, az a híre. Tisztességesnek mondják. A fiad, éppenséggel semmi közöm hozzá, de az a hír járja, ígérte neki, hogy elveszi.

– Ígérte a fenét, nem volt vele szándéka a Zsigámnak. A leány apja szerette volna. Elhiszem, kedvére való parti lenne. Jó iparos a fiam, Flesch becsüli.

– Lehet – mondja Tóthné. – Az én Józsim nem avatkozik bele.

– Igenis beleavatkozott. – Zsiga rémítően megharagudott rá. Én tartottam vissza, hogy ki ne lódítsa.

– Jó, hogy olyan nagy a hatalma a más házában – fortyan fel Tóthné.

– Mit mondasz?

– Csak azt: szép a barátság meg a kímélet, de az én fiam is megdolgozik a kenyeréért, nem ajándékba kapja azt a kis pénzt.

– Nagy szó az máma, Veron, kár elkönnyelműsködni. De hiszen én visszatartom Zsigát, ne félj.

Józsinak megint van otthon hallgatnivalója.

– Hátha elküld?

– Az meglehet.

– Óvatosabb lehetnél.

– Az vagyok.

– Akkor meg minek ártod bele magad mindenbe?
– Mama, mama . . . megmondtam, miről van szo.
– Tudom, amit tudok. Minek hörcsögösködsz?
– Eszembe sincs hörcsögösködni. De te miért nem nekünk adsz igazat?
– Nektek adok én, fiam, csakhogy . . .
– Félsz?
– Persze . . . Gazember ez a Szigeti, mindenre képes. Az anyja se különb.
– Hát akkor?
– Félek, megérthetnéd.

A Mária Valérián nem olyan a nyár, mint a Dunakorzón. Ezt könnyen megállapíthatta Karl Irlet svájci pap is, a berni Paulus-templom vezető lelkésze. Pestre azért jött – mint mondotta –, hogy tanulmányozza a nyomort.

Gyerekek csapatától kísérve estefelé ért a Valériára, éppen akkor, amikor eszméletlenségig lerészegedve megjött az öreg Bódog és Krajczár, a veje.

Bódogné hisztérikusan sikoltozik, veszekszik asszony lányával. Krajczárné fuldoklik a zokogástól, tizenhét éves, tüdővészes öccse meg az ágyból könyörög:

– Csukjátok be az ajtót, fázom.

– Nem halsz meg egy kis friss levegőtől – förmed rá a nővére. – Meleg van kint is.

– De rossz lettél, Erzsi – nyögi a fiú elcsukló hangon.

– Az élet rossz – mondja a fiatalasszony. Kiégett szemmel, roskadtan ül a sarokban.

Ülne. De Krajczár belép, és máris ütni kezdi. A kitárt ajtó előtt kacagnak és sírnak a gyerekek. Öt-hat évesek, lányok és fiúk.

– Mire nőttök fel, ti nyomorultak? – jajgat Bódogné.

A tisztelendő úr alig lépte át a küszöböt, riadtan hátrál

Tisztes távolból meri megkockáztatni csupán, hogy reverendája redői alól elővegye jegyzetfüzetét s megörökítse a jelenetet. Sorra járja a lakásokat, és gondos precizitással jegyzi fel az adatokat az angolkóros és tüdőbajos gyerekekről.

– Ígértem, megtartottam a szavam. Láthatja, édes Dolly, Abbázia oly szép, mint lefestettem, s az Adria is olyan csodálatosan kék, amilyennek ígértem.

– Milyen nagyszerű – ujjong a vörös hajú Dolly elragadtatással. – Tódika, maga angyali, cuki fiú. Sose felejtem el, édes, hogy elhozott.

– Az ember ilyenkor szinte feledi a nehéz hétköznapokat, az áldatlan harcot – sóhajt Kende Tódor. – Tudja, drágám, vagy talán nem is tudja, milyen grandiózus, áldozatos munkát végzek a magyar gyáripar jövőjéért, versenyképességéért. Nem, önnek sejtelme sincs erről, de nem is fárasztom ilyen unalmas, hivatalos dolgokkal. Csak annyit: rám fér egy kis gondtalan pihenés.

– Mondotta, járt már itt, drágaságom.

– Hogyne, jártam.

– Ismer bizonyára minden szigetet, minden kis öblöt.

– De még mennyire. Holnap megmutatom önnek a jachtot is. Érdekes a története. A mi kezdeményezésünkre került az Adriára. A Vas- és Gépgyárak Országos Szövetségébe tömörült vállalkozóké. Ezúttal mi élvezzük majd – nevet és átfogja a vörös hajú táncosnő fehér vállát.

– Mi lesz a további program, drága – duruzsolja Dolly.

– Azt ígérte, megmutat nekem minden szépet. Emlékszik? Még a Tabarinban mondta.

– Szavamat állom, hányszor ismételjem? Néhány nap múlva felkerekedünk, és egy valóságos babérligetbe viszem el. Quaernero szigetére. Ez a legintimebb fürdőhely, pici-

kém – súgja. – Aztán . . . Elviszem, megismerheti a sós vizű Tomasevácot . . .

Az égető napsugarak elől buja délszaki parkokba húzódnak vissza, alkonyatkor pedig meghitt kettesben sétálnak a keskeny utcákon.

– A háború óta szemmel láthatóan elolaszosodtak ezek a helyek – mondja Kende. – Kissé zajosak. Nem baj. Holnap korán kelünk, lemegyünk a tengerpartra. Látni fogja, milyen isteni kék a láthatár.

– Ezt mondta? – csodálkozik Józsi.

Márta elmeséli neki, miről beszélt Molnár Lajossal.

Hosszan gondolkozik: mit tegyen?

„Nem szólok – határozza el –, nehogy az legyen, hogy féltékenységből beszélek."

„Lehet, hogy jószándékból szólt?"

Negyed- vagy ötödnapra, hogy Márta mindent elmondott, a műhelyben odalép hozzá Szórád Dini, és a fülébe súgja:

– A Pusza, ne hidd, nem olyan barátod, mint az Antal Zoli.

– Miért?

– Szigetivel susmusol.

– Teruska kisasszony, szólhatnék kegyedhez?

– Hagyjon – mondja a lány. Elfordítja a fejét, menekül. Nem büszkén, inkább szomorúan.

– Teruska kisasszony . . .

A lány szalad. Könnyek hullanak a szeméből. Jani nem látja ezt, már csak messziről követi. Meggyorsítja a lépteit, újból a közelébe jut.

– Teruska – suttogja –, örülök, hogy meggyógyult. Adjon alkalmat, hogy beszélhessek magával.

Terus csak rohan, szó nélkül. Hová? Bezárkózik a szégyenével. Úgy érzi, nem lehet többé senkié, senki se becsülné. Egyedül marad, örökre azt hiszi egyedül, a szégyenével, a bánatával, a betegségével.

– Nem tett rám jó benyomást az a Molnár – mondja Karsay Józsinak –, de gondoltam, megnéztétek. Ezek szerint mégse. Most már nincs mit tenni, szembe kell nézni a dolgokkal. Úgy tűnt, kicsit háryjánoskodó fiú. Lehet, hogy rosszul ítéljük meg? Ne legyünk bizalmatlanok ok nélkül.

– Majd jól megforgatjuk – mondja Józsi.

– Azt kell csinálni.

Józsi az üzemben szemmel tartja a kovácsműhelyt. Látja Puszát, hogy Szigetivel beszélget. Pedig már megbízták, menjen a Kálvária tér tizenkilencbe, ott van a harmadik emeleten a kovácsok szakszervezete – megnevezték, kit keressen, aki majd beavatja az ellenzék munkájába. Tán csak nem mondja el mindezt Zsigának?

Újra nyugtalan napok köszöntenek Józsira. Éjszaka keveset alszik, minden zajra felfigyel. Átkutatja zsebeit, eltüntet mindent, ami növelhetné a bajt, ha Zsiga rájuk küldi a rendőrséget. Elmondja gondjait Zolinak, aki nyugalomra és higgadtságra inti, akárcsak Karsay.

Pázmánnyal nem tudtak beszélni ezekben a napokban. Csak a sejtülésen találkoznak. A sejtülés meglepetést hoz: Pusza szokatlanul tevékeny. Szembetűnő, mennyire elemében van. Mindenbe beleszól. Végül kivágja:

– Eh, csak beszélünk, tenni kellene már valamit. Ennek így semmi értelme sincs.

– Mire gondolsz? Mit kellene tenni? – csap le rá Zoli.

– Nem tudom, de valamit kéne . . .

Pázmány felkapja a fejét:

– Nagyon igazad van, Molnár elvtárs, halljuk a javaslatot.

A fiú nem szól. Józsi unszolja:

– Mondd ki, mire gondolsz.

– Talán jó lenne átmenni Ausztriába.

– Ausztriába? – kérdik a többiek szinte egyszerre.

– Hagyjuk, hadd mondja – hajol közelebb Zsák. – Engem érdekel.

– Mi van Ausztriában? – kérdezi Pázmány.

– Bécsben? Sok vezető elvtárs – adja meg készségesen a felvilágosítást Molnár –, hallottam felőlük.

– Honnan? – csattan fel Józsi hangja.

– Tőletek is.

– Tőlünk ugyan nem – tiltakozik Zoli. – Semmiféle elvtársakról nem tudunk, akik Bécsben lennének.

– Miért lenne rájuk szükségünk? – kérdi Pázmány.

– Csak úgy gondoltam – nyeri vissza nyugalmát Molnár. – Mert így, magunkban, gyengék vagyunk.

– Magunkban? – ismétli Zoli.

– Persze, hiszen vezetőnk sincs. Mire megyünk? Nemrég jöttem közétek, de azt már látom, hogy sokkal egyik se tud többet a másiknál.

– Ez igaz – bólint Pázmány.

Józsi úgy érzi, véget kell vetni a játéknak. Pázmány, sajnos, nem tudja, miről van szó. Nem ismeri az előzményeket. Ha tűri, még nagyobb baj lehet a dologból. Pázmány még nekifog és olyat talál mondani, ami most már nem Molnár fülébe való. Józsit elragadja az indulat.

– Kimondom kereken: nem lehet bízni benned.

– Bennem? – hökken meg Pusza.

– Benned hát. Csélcsap vagy.

– Én? Hogy mersz ilyet állítani?

– A gyárban olyanok barátságát keresed, akik ellenségeink.

– Én? Kivel barátkozom én?

– Olyannal, aki szívesen a rendőrség kezére adna bennünket. Vedd tudomásul, ha sikerülne neki, tudnánk, hogy te okoztad. Azt is megmondom: jó, ha tudod, mi az áruló sorsa.

Józsi felindultan beszél. Ökölbe szorul a keze.

– Nem vagyok áruló – védekezik Pusza. – Hogy mersz ilyet mondani?

Józsi a karján érzi Zoli szorítását.

– Nem mondtam, hogy az vagy – feleli –, csak bánom, hogy ide hoztalak.

– El is mehetek, ha akarjátok – áll fel sértődötten a fiú.

– Maradj – szól parancsolóan Pázmány. – Ne civakodjatok, gyerekes dolog. Mondd meg inkább – fordul Molnárhoz, és elneveti magát –, mi akarsz lenni: püspök vagy kalaposinas?

Molnár csodálkozva bámul rá, a többiek se értenek semmit.

– Nem értelek – hebegi Pusza.

– Csak éppen eszembe jutott – üti el a dolgot Pázmány –, bolondság az egész. De mi egyebet kérdezhet az ember? Úgy csinál tréfából, mintha valóban törődne a politikával.

Kínos a hallgatás. Zoli hirtelen megkérdezi:

– Hiszel te a munkásosztály felszabadulásában?

– Persze – feleli Pusza bizonytalanul.

– Mit gondolsz, mikor lesz az?

– Honnan tudnám?

– Mégis?

– Ha én azt tudnám . . .

– Azt se tudod, hogy harcolni kell érte, és a harc nem babra megy?

– Tudom én.

– Nahát.

A beszéd megint elakad.

– Mondd meg nyíltan, a szemünkbe – szólal meg újra Józsi –, mi a véleményed az egészről? Ne hímezz-hámozz. Elég sokat beszéltünk veled, tudod, miről van szó.

– Tudom, csak . . .

– Mit csak?

– Kicsit félek. Ez talán nem baj . . .

– Mitől félsz?

– Megmondom – vágja ki Molnár. – Elhiszek mindent, amit mondtok, nem is változtatok az elvemen, de sokat gondolkoztam, meg beszélgettem is másokkal. Azt nem mondtam meg, ne féljetek, hogy köztetek vagyok, csak . . . Erről is, arról is hall az ember. Aztán . . . most már másképpen hallgatom ezeket a véleményeket is, mert már benne vagyok, rám is vonatkozik . . . Az járja, hogy aki kommunista, azt felakasztják. Örülhet, ha csak börtönbe kerül, ha netán kitudódik valami.

– Hallgasd meg, mit tanácsolok – húzódik Molnár mellé Zoli –, de nagyon gondold meg.

– Mit mondasz? – kérdezi Pázmány.

– Mindjárt – emeli fel a kezét Zoli. – Hadd mondjam el. Azt tanácsolnám, váljon ki közülünk békességgel. Menjen isten hírével. Ha nem árult el bennünket, akkor mostantól kezdve ne tudjunk egymásról semmit.

– Azért jó kollégák maradhatunk – helyesel Józsi. – De csak úgy, ha egy szót se szólsz. Ha akármelyikünknek valami baja esik, a te számládra írjuk.

– Miket beszéltek? – kacag Pázmány. – Esküszöm, az egésznek semmi értelme sincs!

A fiúk rosszallón néznek rá. Érthetetlen, milyen furcsán viselkedik. Zoli azért se hagyja. Ez nem játék. Pontot akar tenni Molnár Lajos ügyének végére.

– Ha valamennyiünket börtönbe zárnak, gondoskodtunk

róla, hogy legyenek, akik elővesznek. – Olyan vészjósló a hangja, hogy Molnár nem kételkedhet a szavaiban.

Pázmány elveszti a türelmét.

– Hebrencsek vagytok, félreismeritek Lajcsit – mondja indulatosan. – Én megbízom benne. Nem beszél a levegőbe. Gondoljátok meg: sok igazság van abban, amit mond.

Zsák felugrik. A pad előtt ült mostanáig törökülésben. Úgy foglalták el a padot, mintha kártyázni készülnének rajta. Dühösen ráförmed Pázmányra:

– Ha bízol benne, rólad is megvan a véleményem!

Pázmány nem veszti el a nyugalmát.

– Olyan vagy te, Frommer Miska, mint egy paprikajancsi – mondja derűsen. – Ülj le szépen. Akárhogy háborogsz, bizony meg kell alaposan gondolni. Gyerekes bolondságok ezek a mi összejöveteleink. Romantika, kalandvágy, semmi egyéb.

A fiúk szólni se tudnak.

– Csak baj lehet az ilyesmiből – folytatja Pázmány. – Lajos is bajba jönne, meg mi is. Meggondolatlanság. Tudjátok, ez olyan dolog – emeli fel a hangját, és nekikészül valami nagy lélegzetű mesének –, tudjátok ez olyan dolog – ismétli –, mint az, hogy egy időben verseket írtam. Nem volt elég, hogy a gázoktól majdnem megvakultam, otthon körmöltem a petróleumlámpa mellett. Összevissza firkáltam mindenféle fantazmagóriát. Ilyeneket: „Száll a labda, a Zsák kapus vetődik, de a labda kapufához verődik." Jó, mi? – nevet. – Csuda egy agyszülemény. Ilyeneket is írtam. De még az is többet ér, ha az ember ilyesmivel foglalkozik, vagy ha futballmeccsre jár, mint az ilyen meggondolatlanság. Ha a rendőrségen megtudnák, hogy összejárunk, azt hinnék, politizálunk, valami rosszban spekulálunk. Aztán verhetnénk a falba mind az öten a fejünket.

– De – próbál közbeszólni Frommer Miska.

Nem sikerül, mert Pázmány folytatja:

– Egyet mondok, kettő lesz belőle. Bonifác legyen a nevem, ha nem fogadjátok el, amit tanácsolok: oszoljunk szét, mint a füst. Maradjon a barátság, de ne jöjjünk össze többet. Erről az egészről senki egy szót se. Mindegyik arra gondoljon, veszélybe sodorhatja magát, a családját is meg a barátait. Kár volna ilyen gyerekség miatt . . .

Molnárhoz fordul:

– Magunkra vesszük a felelősséget, hogy egyikünknek se lesz semmi baja a másik könnyelműsége miatt. Együttes elhatározásból jártunk össze, így is oszlunk szét.

– Jól van – egyezik bele Pusza –, de azért nem kellene . . .

Bedecs Laci nem enged. Kimondja a végső döntést:

– Így kell ennek lennie. Neked volt igazad, Molnár. Én már régebben rájöttem, hogy szamárságot csinálunk. Ha nektek tetszik, találkozgassatok, én többet nem jövök össze senkivel semmiféle politizálásra. Van nekünk szakszervezetünk, nektek is, ha éppen politizálni akarunk.

– Igazatok van – helyesli Zoli, s már barátságosan mosolyog Molnárra. – Felejtsük el az egészet. Nem kell nekünk semmiféle csoport, nem akarunk egyletesdi játék miatt bajt hozni magunkra.

Józsi elkapja Pázmány biztató tekintetét.

– Hát persze – erősíti meg ő is.

Már nyújtják a kezüket egymásnak. S ezzel a kézszorítással elindulnak öten ötfelé. Ötük közül csak Molnár néz vissza, kicsit zavartan, hitetlenkedőn. Aztán meggyorsítja a lépteit.

– Jól csináltad – mondja másnap Karsay Pázmánynak. – A konspirációhoz értesz. Ám, ez csak egyik fele a dolognak. Tanulj meg jobban mozogni az emberek között. Enélkül nem vezetheted jól a sejtet. Azokat a helyeket, ahol eddig találkoztatok, messze kerüljétek el. Járjatok ki Erzsébetre, vagy menjetek át Kőbányára. A Kálvária téren

szóljatok az elvtársaknak – ez a te dolgod Pázmány –, ha Molnár próbálkozna, nehogy lépre menjen valaki . . . Egyébként azt hiszem, eljött az ideje, hogy átszervezzük a csoportot. Te majd vasas ifikből szervezel magadnak sejtet, a fásokat pedig különválasztjuk. Tóth Józsiról már most le kell mondanod. Más megbízást kap.

Pázmány nem ellenkezik.

– Ez itt Ady sírja – mutatja Karsay Józsinak. – Ez Jókaié. Az ott a Kossuth-mauzóleum.

A Kerepesi temetőben találkoznak a füves térség szélén, a mauzóleum mögött, ahol nincsenek sírok. Magas, sovány férfi sétál ott, lehajtott fővel, kezében sétapálcát tart.

Karsay hozzáküldi Józsit, ő maga gyors léptekkel a kapu felé veszi útját.

– Gábor – mutatkozik be a magas férfi. – Hírből már ismerlek, Tóth elvtárs.

„Tóth elvtárs", jaj de furcsa, senki sem szólította még így Józsit.

Szél se mozdul, virágok illata keveredik a fülledt melegben. A Mária Valéria felől kékesfekete felhők sötétlenek. Időről időre tompa mennydörgés hallatszik, és halványan villámlik.

A sírok között mennek, hol szorosan egymás mellett, hol megkerülve egy-egy dombot, sírkövet.

Józsi lehajol, leszakít egy duzzadt sárga bársonyvirágot. Szétmorzsolja a tenyerén, beleszagol.

– Büdöske – jegyzi meg Gábor –, afféle proletárvirág – és tovább folytatja a mondanivalóját. Józsi figyel. Az apja hangja. Ha behunyja a szemét, mintha őt hallaná. A gyermekkora jut eszébe. A Haller utca, a kis ház és Ládi néni, akivel a temetőbe járt néhanapján sírokat öntözni.

– Figyelsz? – kérdezi Gábor.

– Figyellek.

– Nagyobb feladatot akarunk rád bízni. Megértél rá; Kovács Dezső azt mondja: megedződtél, számíthatunk rád.

Józsinak nagyon jólesik az elismerés.

– Újra kell sok mindent kezdeni – mondja Gábor. – Ez nem lesz könnyű, de nem tétovázhatunk. Mersz vállalkozni nehéz munkára?

– Merek.

– Tudod, ki vagyok én?

– Nem. A neved megmondtad.

– Semmit se tudsz rólam?

– Semmit. Azaz . . .

– Mit tudsz?

– Annyit . . . az világos, hogy a pártot szervezed. Mostanában jöttél.

– Nem jól tudod. A pártot szervezem, persze, de nem most jöttem. Itt születtem, itt nőttem fel, ezen a földön, akárcsak te.

– Tudom, de . . .

– Igen. Közben háború volt, forradalom, miegymás. – Legyint. – Egyszóval, itt vagyunk. Már sokan csinálták előttünk is. Amióta a forradalom lángja lelohadt, sokan életükkel fizettek érte. Kun Béla elvtárs arra figyelmeztetett bennünket – tudod, ki ő? . . .

– Tudom.

– . . . arra figyelmeztetett bennünket, hogy ott legyünk mindenütt, ahol az emberek élnek, dolgoznak, szenvednek. Ott is, ahol szórakoznak. Kérdezhetnéd – mondja nevetve –, mit keresünk akkor a temetőben?

A mennydörgés erősödik. Éles villámlás jelzi a zivatar közeledtét.

– Itt nem zavar bennünket senki. Megbeszéljük a taktikát: hogyan kell dolgoznunk. Igazi mozgalmi területünk

a gyár, a szakszervezet, a munkásotthon, az ifjúmunkások gyülekezőhelyei. Egyetértesz?

– Persze. Én is úgy látom.

– Ismered Lehner Pistát?

– Ismerem.

– Vele fogsz dolgozni.

– De . . . nekünk azt mondta, nem akar már velünk dolgozni, csak a szobraival törődik.

– A párt utasítására tette. Vele kell felvenned a kapcsolatot.

– Szívesen . . .

– Figyelj tehát – mondja Gábor. – Vasárnap még ott lehetsz a találkozón, aztán . . .

Józsinak három nap múlva, hétfőn délután kettőkor a Ráday utca ötvenháromba kell mennie. Bekopog a második emelet négybe. Ott várja majd Lehner Pista és Lenke. Ha valaki megkérdi, kihez megy – olyan, akitől a választ nem lehet megtagadni –, akkor azt mondja: „A barátom és a felesége, azaz a jövendőbelije laknak itt." A barátja – a fásoktól ismeri – meghívta: nézze meg, mik kerülnek ki művészkedő keze alól.

Napbarnított arcú kirándulókat visz a hajó ezen a forró vasárnapon. Kora reggel egymás után érintik a kikötőket: Tahit – Tótfalut – Dunabogdányt – Kisoroszit – Nagymarost. Sok üdülő pihen a szentendrei szigeten is. Híres baracktermő vidék ez itt, Vác és Márianosztra között a Duna zebegény–nagymarosi hajlatában.

Börzsönyben, a Kisinóc lábánál, pontosabban a nagymaros–kóspallagi laposon fiatalok gyülekeznek. Feltűnés nélkül jönnek. Útközben nemigen csatlakoznak egymáshoz. Nem

is beszélgetnek, ha mégis, úgy tesznek, mintha véletlenül ismerkedtek volna össze.

Füves tisztáson találkoznak kora délelőtt. Józsi Mártával jött. – A fiú ismerősei közül többen itt vannak: Karsay és Bedecs Laci – Pázmány –, Zsák és Kelkó Miska a fűrésztelepi gattermunkás, Mészáros Pali és még ketten a Kölber kocsigyárból. No és persze Zoli. A többi ismeretlen: egy izmos, vállas fiatalember – azt mondják, orvostanhallgató –, egy diák, egy ezüstműves, sok vasas és építőmunkás, jó néhányan a bőrösöktől és a pékektől.

Egyelőre falatoznak. Kiteregetik maguk elé a hazulról hozott elemózsiát. Aztán énekelnek. Nem túlságosan hangosan, inkább csak maguknak. De olyan összhangban, mintha már sokszor találkoztak volna. Aztán körbeülnek, mint a kirándulo turisták szoktak.

Először az orvostanhallgató beszél, Gerőnek hívják. „A párt és a Kommunista Ifjúmunkások Szövetsége nevében üdvözlöm ezt a hosszú idő után először összehívott találkozót" – mondja. Arról beszél, hogy erősödik az ifjúkommunisták mozgalma, fellendül a forradalmi munka a fiatalok között.

Utána Karsay szól:

– Az önálló szakszervezeti ifjúmunkás titkárság megszervezése gyakorlatilag is napirendre került. Most már kénytelen-kelletlen a legfelsőbb szakszervezeti vezetőség is hozzájárult, csak éppen a maga emberét akarja megtenni a titkárság vezetőjének. A következő lépés, harcolni, hogy az legyen a titkár, akit mi akarunk, akiben bízunk.

Bedecs Laci a csepeli ifjúmunkások nevében elmondja, hogy a gyárban megalakult és működik a kommunista ifjúmunkás sejt.

Fekete pantallós, fehér inges parasztfiú lép középre.

– Pilisszántóról jöttem közétek – kezdi. – Jó szívvel, de gyászhírrel. Koszlánszky Pistát, barátunkat, megölték a

csendőrök. A héten történt. Bagi tiszthelyettes, az őrsparancsnok, gyűlölte, mert a választás előtt azon korteskedett, hogy Rádi Sándor idős munkásemberre, a szocialista jelöltre szavazzon a falu. A többség hallgatott is rá. Egyik este bál volt. A csendőrök ott kajtatták. Hiába bújt el Koszlánszky Pista a fészerben, meglelték. Halálra döfködték szuronnyal. De ezzel még nincs vége. Tisztességgel temettük el Pistát. Ment a koporsó után a fél falu. Visszafelé a templomajtónál ott álltak a csendőrök. Mondjuk: bevinnénk a zászlókat. A válasz: tűz. Egy kocsisember, Skripek Józsi bácsi két lába odalett. Komenda Sanyi, a szabómester kicsi fia élet-halál között lebeg ma is. Tizenkét éves. De az sem volt elég, elvtársak. Negyven embert elhurcoltak a csendőrök.

– Gyilkosok, egyszer megfizetnek minden gaztettükért – mondja Révész Géza, a húszéves ezüstműves. – Eljön az idő, amikor újra a nép kezében lesz a fegyver!

Néma megilletődöttség a válasz.

Lány áll ki a körbe, verset mond. Aztán kórusban énekelnek, mind többen és többen, ahogy megtanulják egymástól a dalt:

Fel vörösök, proletárok,
Csillagosok, katonák,
nagy munka vár ma reátok,
Állnak még a paloták.

Királyok, hercegek, grófok,
Naplopók és burzsoák,
Reszkessetek, mert feltámad
Az elnyomott proletár.

– Szervusztok – köszönti Józsit és Mártát Dezső. – Örülök, hogy együtt jöttetek. – Kettőtök közül téged ismerlek

régebben – mondja Mártának –, ha te nem is emlékszel rá. De itt – mutat a társaságra, – mégis te vagy az újonc.

Mellékjük heveredik a fűre. Sokáig beszélgetnek.

Mártát elhívják az éneklésre összefogódzott lányok. Dezső magára marad Józsival. Megkérdi:

– Gáborral rendben ment minden?

– Azt hiszem.

– Akkor holnaptól kezdve nem nagyon mutatkozhatsz ilyen sokadalomban. Olyan természetű lesz a munkád, hogy jobb, ha szabad időben a kislány mellett maradsz.

Dezső búcsúzik. Kelkó Mihályt keresi, vele akar még beszélni. Józsi Mártáért megy. Sietni kell, nem volna jó, ha Márta későn érne haza.

Zoli és Frommer Miska maradnak még.

Besötétedésig tart a találkozó. Tábortüzet nem gyújtanak. A csillagok fényesen ragyognak Nagymaros fölött.

– Jobban tennétek, ha nem avatkoznátok bele – mondja indulatosan Bódi Pista Zolinak egyik este a fásoknál. – Nem a ti dolgotok.

– Beleavatkozni nem tudunk – feleli Zoli –, de segíteni kötelességünk. Ártatlan emberek vannak Zalaegerszegen.

– Azt nem mi bíráljuk el, ki bűnös, ki ártatlan.

– Sajnos nem. Azt hittem, velük érzel – mondja Zoli. – Jó részük szociáldemokrata. Bizonyosan arra számítottak, hogy a választás után teszünk értük valamit.

– Ha a pártvezetőség jónak látja, majd megteszi – mondja Bódi.

– Addig pedig maradnak a verések – jegyzi meg Frommer Miska –, a fegyelmező gyakorlatok meg a gúzsbakötés.

– Honnan szerzed az értesüléseidet? – kérdi kihívóan Bódi.

– Egy időben a *Népszava* is írt ezekről a dolgokról, míg a választás előtt el nem csendesedett.

– Amíg a képviselőjelöltek el nem csendesítették – toldja meg Mészáros Pali.

– Gyerekes gyanúsítás! – Bódi dühös. – A szociáldemokrata pártot semmiféle egyéni érdek nem fogja elcsendesíteni. Senki se mondta a zalaegerszegieknek, hogy sztrájkoljanak és tüntessenek a hatóság ellen. Legfeljebb a bolsik.

– Ha nem csendesedtünk el, miért nem csapunk az asztalra? – kérdi ingerülten Zoli –, most már elég sok képviselőnk van a parlamentben.

– Nem a mi dolgunk – hajtogatja Bódi.

– Nem – mondja Frommer Miska. – Inkább tűrjük szó nélkül, hogy összeláncolva hozzák őket a táborból az ügyészségi fogházba, és lázadásért újra bíróság elé kerüljenek.

– Szerencsétlen dolog – szól közbe Márk Guszti –, de azzal nem változtathattok a sorsukon, hogy pénzt gyűjtögettek a szakszervezetben.

– Nem gyűjtögetünk semmit.

– Tudom – nevet élesen Bódi. – Mindig a nyomorúságról szónokoltok, de azért a Vörös Segély elfogadja a proli pénzét.

– Önként adják és szívesen – futja el a méreg Mészáros Palit –, mert a proliban van becsület, nem úgy, mint a . . . Ha neked nem tetszik, legfeljebb nem adsz. Tudtommal nem kért tőled senki. Minket pedig, légy szíves, ne keverj bele, mert mi semmit se gyűjtöttünk.

Pali még nem tagja a KIMSZ-nek, de mindenben támogatja.

– Nálunk tényleg nem fogtok gyűjteni.

– Nálunk a fűrésztelepen mindenki adott – avatkozik a beszélgetésbe egy fiatal munkás, aki távolabbról hallgatta

őket. – Így is kell. A többi szakmák se nézik ölbe tett kézzel, mit csinálnak az internálótáborbeliekkel.

Megnyerő külsejű, kerek képű, barna férfi szól közbe:

– Magának nincs igaza – fordul szembe Bódival. – A mi pártvezetőségünk nem sokat törődik az igazi harcos szocialisták érdekeivel. Mindjárt bolsit kiáltanak, ha valaki nyíltan beszél. Megkapták a munkások bizalmát, de nem sietnek rászolgálni.

– Kérem – tiltakozik Bódi –, ezt mondja el annak, akire tartozik.

– Semmit se tudnak kiverekedni a munkásoknak, ez az igazság! Ezért kezdődnek megint a sztrájkok. Mit gondolnak szaktársak, talán a Salgótarjáni Acélgyár és a szénbányák jókedvükből álltak tegnap?

Zoli, Zsák és Mészáros Pali meglepetten hallgatják. A salgótarjáni dolgokról még nem hallottak. Tetszik nekik az ismeretlen munkás. Bódinak annál kevésbé.

– Nem ismerem önt – mondja gőgösen, és hátrább húzódik.

De a kerek képű bajuszos tovább beszél:

– Ilyen módszerekkel, barátaim, nem jutunk messzire – és az *Ifjúmunkást* kotorássza elő a zsebéből. – Csak a türelmet és fegyelmet prédikálják. *„Egység, erő és fegyelem* – olvassa fennhangon. – *Az adott helyzethez kell simulni. Aki jelszavakat hangoztat, ócsárolja az irányító szerveket, egyletesdit csinál túlfűtött szenvedélyből vagy délibábos képzelődésből, és hamis vágányra akarja vinni a mozgalmat, hulljon el, mint a férges, rossz gyümölcs a mi élniakarásunk életerős fájáról.*" – Hallják ezt, kérem? Mérsékletet prédikál ebben a kiélezett helyzetben, amikor a munkásoknak cselekedniük kell. Ezért nincs önnek igaza, fiatal barátom – mondja Bódinak.

A fiúk buzgón helyeselnek. Új ismerősük még sokáig tanácskozik velük. A neve: Fekete.

Másnap és harmadnap a szakszervezeti helyiségben, a faipari üzemek egyik-másikában is választ találnak az *Ifjúmunkás* felhívására. Apró cédulákon, elmosódott sorokat: *„Le az áruló szociáldemokrata vezérekkel, fehér Magyarország bábáival!"*

Két nap múlva, éjszaka kopogtatnak Frommerék ablakán. A holdfényes, nyári éjszakában Miska, ahogy kinéz az ablakon, rendőrök társaságában felismeri kerek képű ismerősüket a Népszínház utcából. Felrázza Zolit: – Baj van. Alighanem értünk jöttek. Szaladj, ahogy vagy, a hátsó kerítésen kijutsz, csapd a nadrágodat a hónod alá.

Késő. „Fekete" lép be elsőnek az ajtón.

– Öltözzetek, velünk jöttök.

Nyitott automobilba tuszkolják őket.

S benn a Vigyázó utcai főkapitányságon már ott találják Mészáros Palit, Kelkó Miskát s még jó néhány ismerősüket.

Sokszor gondolt már Józsi a lebukás lehetőségére, de valahogy mindig úgy érezte, távoli a veszély – nem jön anélkül, hogy ne előznék meg vészjelek. Másrészt – gondolta –, rajtuk múlik, hogy ne legyen baj. Ha mégis előadódnék valami, annyi ideje talán marad, hogy valamilyen módon védekezhessen: eltüntessen minden áruló nyomot, vagy megszökjön maga is.

Mióta Zolit letartóztatták, a veszély dermesztően közel került hozzá.

Fél?

Szüntelenül Zolira gondol: mi lehet vele. Az apjától kitelik, hogy elmegy a rendőrségre és bejelenti: „A barátai vitték rossz útra." Figyeli Zsigát, nem árul-e el valamit a

tekintete. Úgy látszik, egyelőre nem tud semmiről. A többiek se szólnak.

Mártával nem találkozik. Éjjel keveset alszik. Anyjára gondol és Mártára. „Mi lesz, ha letartóztatnak? A mama belebetegszik. A papa keresete éppen csak kenyérre lesz elég. Ki tudja, mikor teszik ki megint a gyárból."

Verejték lepi el a homlokát. Mi lesz, ha Mártát is beviszik és megkínozzák? Jó volna, ha jönne valaki, és megmondaná, mit kell tennie! Dezsőt már jó ideje nem látta. Keresni nem meri. Bajt hozhat mindkettőjükre. Mit csináljon? Okos dolog, hogy vár? Talán még lenne ideje a menekülésre. De hogyan? Hová?

És ha még sincs egyelőre veszélyben? Ha megszökik, ezzel magára tereli a gyanút. A munkahelyéről sem hiányozhat. Szülei keresnék. És a pártmunka?

Gábor elvtárs – ez a csodálatos nyugalmú ember az egyetlen, aki eligazíthatná. De hol találja? Semmit sem tud róla. A címét sem. Egész éjszaka ébren van, csak a fáradtságtól ragad le néha a szeme. Aztán újból felébred. Gondolkozik: „Menjek, vagy maradjak? Menjek, vagy maradjak? Hová? Merre?" A halántéka lázasan lüktet. Mit tegyen? Mi a menekülés útja? Mi a helytállás útja?

A lebukás veszélye – érzi – közvetlenül a közelébe ért. Nem, elmenni nem lehet. Utasítás nélkül nem tehet semmit. Hová menne, mit csinálna, mivel indokolhatná meg? Maradni kell. De hátha éppen a veszélyt várja be? Nem okolják majd, hogy elmulasztotta az alkalmat, pedig lett volna ideje továbbállni?

„Talán nem is tudnak rólam – tűnődik. – Lehet, hogy nem is ismernek. Zoli? Nem fog beszélni. Nem lesz áruló. Ez egészen bizonyos. Tőle nem kell félni. Ha meg valamilyen módon mégis rám bukkannak, és odakerülök Zolihoz?"

„Méltó leszek a többiekhez. Semmit nem ismerek be. Néma leszek, mint a sír."

Bársonyvirág illatát érzi. Ott tépett egyet, a Kerepesi temetőben, amikor nemrég Gáborral beszélgetett. S a kis temetőben is abból a sárga virágból tépdesett gyerekkorában, amikor Ládi néni locsolta a csendes sírokat. Boldog, gondtalan volt akkor. A nagyon öreg Beke bácsi, az asztalos – hetvenéves is elmúlt már –, ritkás fehér bajusza a szájára lógott, drótkeretes okuláréját mindig az orra hegyén tartotta, csigát esztergált, pocikszöget vert a hegyébe, hogy ne kopjon el hamar. Ostort is csinált hozzá. Jó spárga kellett az ostorhoz. A nagyobb fiúk tanították meg, hogyan kell a spárgát a csigára csavarni lentről fölfelé, a rávésett négy-öt csatornába. Aztán, amikor a körülcsavart csigát hegyével a szilárd talajra helyezte, bal keze mutatóujjával gyengén egyensúlyba állította, jobb kezével megrántotta az ostort, hogy kioldódjék a csigára csavart madzag. Elkapta a bal keze mutatóujját, és a kis pirosra-zöldre mázolt csiga forogni, táncolni kezdett. A megrántott spárga adott lendületet a forgáshoz. Ezután már csak ütögetni, noszogatni kellett, óvatosan, érzéssel, s forgott, akár órákig is az ostorcsapásoktól.

Apró fehér káposztalepkék kergetőztek a kiskertben. Retek, újhagyma, néhány bokor paradicsom, kevés paprika is termett benne. Esténként, amikor nagyon kiszikkadt, kiszáradt minden, locsolgattak.

Hogy megváltozott minden, amikor megeredt a zápor: a föld fellélegzett, nyelte a vizet, s a virágok is mintha újjászülettek volna, mosolyogtak. A puffadt levelű lilászöld jegecskék megdagadtak, olyanok lettek, mint a parányi vánkosok. Milyen jó játék volt az is. A gyerekek leszakítottak egy-egy levelet, ujjukkal megnyomogatták, hogy a levél hártyás felülete elváljék a jegecske húsától. Aztán levegőt fújtak alá és kacagtak. A jegecske levele, ha felfúvódott, olyan volt, akár a zöldbéka. Igazi zöldbékák is ültek eső után a fűben és a fák levelein.

Nem tud aludni. A nyelve is kiszáradt. Ilyen lehetett gyermekkorában is a nyári szárazság, mígnem megeredt a jótékony zápor. Mikor lesz vége ennek a szárazságnak? Mikor hasad meg az ég? Mikor ered meg a felhőszakadás?

„Márta... Vajon ő is nyitott szemekkel tölti az éjszakát? Ő se tud aludni? Hogyan tudna? Aggódik a testvéréért. Nem haragszik, hogy nem vártam a varrodánál? Néhány napig nem szabad találkozni. Márta okos, tudni fogja, miért.

Dolgozni kell! Helyt kell állni, bármi lesz. Folytatni kell a munkát. Gábor elvtárs azt mondta: „Lapot kell adnunk a fiatalok kezébe. Másmilyent, mint az *Ifjúmunkás*. Igazat, bátrat, harcosat. Rád gondoltunk."

Jó, hogy itthon nem tudják, mi történt Zolival. Most apám, anyám se aludna.

Mi lesz ezután?

Józsi este megvárta Mártát a varroda közelében.

– Nem lesz baj, hogy megvártál?

Márta kedves, mint régen.

– Miért?

– Megláthat valaki.

– Lásson. Ha valaki kíváncsi rá: a menyasszonyom vagy.

Márta nevet, de szorongás van a hangjában:

– Apám bent volt érdeklődni Zoli felől. Nem tudom, mit mondtak neki.

– Engem nem említett?

– Nem, de azt emlegeti, kitagad, ha veled még egyszer meglát.

– És?

– Megszoktam már.

– Kérni akartalak – mondja Józsi –, menj el Frommer

bácsihoz a Viktóriába vagy a lakásukra, hátha ők többet tudnak a fiúkról.

– Elmegyek.

Márta megérinti Józsi kezét:

– Neked nem lesz bajod?

– Nem tudom.

– Féltelek.

– Ha Zolinak lehet, miért ne lehetne nekem is?

– Elég, hogy vele megtörtént. Vigyázz!

– Sajnálnál?

– Szeretlek.

Imbolyog a csónak, útjának nem tud irányt szabni az evezős.

– Nem ültél még csónakban? – hitetlenkedik Pázmány.

– Nem, ha mondom – erősítgeti Józsi. – Hol ültem volna?

– Jóra bíztuk a kormányzást! – nevet Pázmány. – Nem baj, csak kanalazgasd. Olvastam, hogy Pestre jönnek az oxfordi evezősök. Még szerencse, hogy nem neked kell velük versenyezni.

A csónak úgy tűnik – egy helyben áll. Nem sok vizet zavar Józsi kezében az evezőlapát. Csak olykor-olykor borzolja fel a víz sima tükrét.

– Min gondolkozol?

– Sokat töröm a fejem – mondja Józsi. – Tudod, milyen jó barátok vagyunk Zolival. Furcsa, hogy itt vagyok, ő pedig . . .

– Nem furcsa. Harctéren így van. Az egyik elesik, a másik továbbmegy.

– Igen, de mégis. Nehéz elképzelni, hogyan lesz tovább.

– Azért vagyunk itt, hogy megbeszéljük. Figyeld, hogyha itt lesznek a fiúk, mindjárt odaevezzünk.

– Lehet, hogy Zolit elítélik, és mi tovább dolgozunk?

– Miért ne?

– Én felkészültem rá, hogy mi is odakerülünk.

– Nem árt – feleli csendesen Pázmány. – De jobb, ha nem kerül rá sor.

– Persze. Tulajdonképpen arra is készülni kell, hogy bekövetkezik, meg az ellenkezőjére is. Már régebben így vagyok vele. Egyszer azt mondom magamban: helyükre állni, folytatni kétszeres erővel. Nem hagyjuk, nem és nem, azért se. Máskor – ez rossz érzés, le kell győzni – hiábavalónak látszik. Kihúzhatjuk egy ideig – gondoltam –, aztán mégis nekünk kell elbukni. Kevesen vagyunk, a tapasztalat se sok.

– Most szerezzük. És holnap többen, holnapután még többen leszünk.

– Most még nincs így. Tegnap többen voltunk, tegnapelőtt még többen. És három éve? Hogy megfogyatkoztunk három év óta.

– Hát a sztrájkok?

– Olyanok, mint a láz. Nem az egészségesek, a fiatalok, a harcosok láza, hanem a betegeké. Mintha a földre szorítottak vonaglása lenne. Mint mikor valakinek a mellére térdelnek, de összeszedi az utolsó erejét, és megrázza magát.

– A munkásosztály nem adja fel a harcot.

– Nem mondom, hogy feladja, de ilyen erővel aligha bírja soká. Kifárasztják, kiéheztetik, megtörik. Egyszer majd . . .

– Gyorsítanunk kell azt az időt.

– Tudom. Számot vetettem mindennel. Most kellene kezdenünk élni, de nem lehet. Azaz . . . a magunk módján élünk. Arra gondolok mindig, ha arra kerülne a sor, ne csalódjatok bennem.

Kavics hullott a tóba. Egy, aztán még egy, Pázmány veszi kezébe az evezőlapátot. Csendben siklik a csónak a Városliget felőli oldalra, ahol a parton füzek vetnek árnyékot.

A sötét partszegélyen új utasok szállnak be. Az egyik pékmunkás: Nagy Sándornak hívják – Nagymarosról ismeri Bedecs is, Józsi is –, a másik, vékony arcú csinos gyerek, egyetemi hallgató. Bemutatkozik:

– Komor Imre.

A csónak mélyebbre süllyed négyük alatt. Beeveznek a tó közepére. A part csendes. Néha egy-egy szerelmespár tűnik fel, azután azokat is elnyeli a sötétség.

Füttyjel hallatszik. Nem sípból, csak olyan, amilyet ajkukra illesztett két ujjukkal adnak le a fiatalok. Révész Géza jött meg, az ezüstműves. A csónak újra a parthoz siklik, az utasok létszáma teljes.

Révész a Tűzoltó utcában lakik egy mozigépésznél. A szállásadó rendes ember, szorgalmas *Népszava*-olvasó, de azért a fiatal lakó nem fedi fel magát előtte. Bejelentőlapján ez áll: „Nagy Dénes, igazságügy-minisztériumi segédfogalmazó." Ennek megfelelően ő otthon az albérleti szobában kizárólag *Nemzeti Újságot* olvas.

Jóllehet, nincs még húszesztendős, Révész megjárta már a forradalmi mozgalom sok harcterét. Együtt lakott a proletárdiktatúra emigránsaival a bécsi Florisdorf barakkjaiban, gyakran megfordult Sallainál a türkenstrassei ifjúsági titkárságon, s nemegyszer Landlernél is. Májusban még ő is odajárt a mariahilferstrassei kávéház szuterénjébe pártiskolára, ahol Landlert, Hirossikot, Sallait, Révait, Lengyel Gyulát hallgatták. Madarász Emil tanította a katonai ismereteket.

Sima a víztükör, csillagos az ég.

A csónak újra a tó közepén vesztegel.

– A pártsejt jól dolgozik Csepelen – kezdi beszámolóját Pázmány. – Összehoztuk az első ifjúmunkás csoportot is. Most már elmondhatjuk: újra él a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség a WM-ben.

– Vigyázzunk – mondja Komor. – Az illegális szerve-

zetekbe csak a legmegbízhatóbbakat kell felvenni. A sztrájkokat – ez most már bizonyos – Miákitsék segítségével végképp leverik. Erősödni fog a nyomás. A GYOSZ most keresztes háborúba kezd a forradalmi elemek ellen. Andréka el van rá szánva, hogy a szakszervezeti ellenzéket megtizedeli.

– Azt hiszik – jegyzi meg Révész –, hogy ha ártalmatlanná teszik a kommunistákat és a többi baloldali munkást, örökre elhárul a tőkések feje felől a sztrájk veszélye.

– Várhatják – szól Pázmány. – A nyomor kényszeríti sztrájkra a munkásokat.

– Az *Ifjú Proletárr*al nehezen boldogulunk – veszi át a szót Józsi. – Olyan cikkek kellenének, amilyeneket maguk a fiatalok írnának gyárakból, munkahelyekről.

– A kisiparban most kezd erősödni a sztrájkmozgalom – mondja Nagy Sándor.

Józsi folytatja: – A mesterek terveiről tanoncoktól kaptunk levelet. Az a címe, hogy Harcra készül a kutyaszövetség. Ez már valami. Ha a fiúk nem lennének a toloncban, azóta már sok ilyet kaptunk volna.

– Úgy hallatszik, bíróság elé kerülnek – mondja Pázmány.

– Feltehető – bólint Géza.

Komor megjegyzi:

– Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a kisiparosoknál dolgozó ifjúmunkásokat. De a legharcosabbak mégis a gyárak. Sorra kell venni egyiket a másik után. A Schlicknél már működik sejt.

– A Hoffherr–Schrantznál is – egészíti ki Pázmány.

– A Ganz Vagonban – toldja meg Révész – két ifjúmunkás sejt kezdett munkához. Amit Nagymaroson elhatároztunk, megcsináljuk: kiépítjük a sejteket, és összefogjuk, irányítjuk valamennyit.

A liget felől dalfoszlányokat sodor a szellő: „Nem tudom, mi az oka, tán a tavasz . . .”

Egy kis szünetet tartanak, aztán Révész Géza ismerteti az összejövetel célját:

– Azért vagyunk itt – mondja ünnepélyes hangon –, hogy megalakítsuk a Kommunista Ifjúmunkás Szövetség budapesti Végrehajtó Bizottságát. Elvtársak, nekünk kell ezt a tisztséget betöltenünk. Sajnos, nincs mód, hogy kivilágított teremben válasszunk vezetőséget. Egyelőre így is megteszi. Azok, akiket az ifjúmunkás mozgalomba bevontunk, még elég kevesen vannak. De ha valami nem jön közbe, s a munkát tovább tudjuk folytatni, akkor lassanként eljutunk minden fontosabb gyárba. Ezt tettük eddig is. Megyünk végig az üzemeken. Az egyikben a szakszervezetből ismerünk valakit, a másikban a sportolóktól, a harmadikban a sakkozók közül, a negyedikben az antialkoholistáktól, az ötödikben a természetjárók valamelyik csoportjából. Eggyel foglalkozunk, aztán eljutunk a másodikhoz, harmadikhoz. Kell, hogy minden gyárban legalább egy sejtünk működjön.

A Szépművészeti Múzeum mögött himbálózik már a csónak. Nem tett meg nagy utat. Rövid ideig tartotta hátán a tanácskozókat. Több hónapos, nehéz küzdelem után a városligeti tavon megalakult a KIMSZ Budapesti Végrehajtó Bizottsága.

Hatezer bányász sztrájkol Salgótarjánban: a pótműszaknak nevezett tizenkét órás munkaidő helyett nyolcórásért és ötvenszázalékos béremelésért. Chorin Ferenc, a Salgótarjáni Kőszénbánya Rt. vezére így nyilatkozik:

– Hát igen, a kommün alatt nyolc óra volt a munkaidő, de az régen volt. A pótműszakot nem engedhetjük el.

Karsayt a párt Salgótarjánba küldi. Amikor odaér, már

tetőpontján áll a harc. Letartóztatják a bizalmiakat, százötven bányászt hurcolnak a balassagyarmati börtönbe.

Csendőralakulatok veszik körül a bányatelepet. Ki akarják éheztetni a bányászokat. A csendőrök feltartóztatják a parasztokat, akik élelmet visznek nekik.

Újra tízezernyi vasas sztrájkol Pesten, újra leáll a többi szakma, még a malmok munkásai is. Vidékre is kiterjed a sztrájk. Már harmincötezer munkás tette le a szerszámot.

A csendőrség összefogja és kitoloncolja a külföldi honos bányászokat a nógrádi szénvidékről. A veszedelmeseket internálják. Azokat, akik társulati lakásban élnek, családostul kilakoltatják.

Elfogják Karsayt. Budapestre hozzák.

Rendőr és detektív között ül Andréka előszobájában.

Kiabálás hallatszik Andréka szobájából. A politikai osztály vezetője mérgelődik valakivel.

– Megértette? . . . Nahát . . . Tudni akarom, így lesz-e? . . .

Nyílik az ajtó. Kolozs György, az *Ifjúmunkás* új szerkesztője hagyja el Andréka szobáját. Karsay látásból ismeri. Amikor tekintetük összeakad, Karsay nem állja meg: gúnyosan elmosolyodik. Kolozs lesüti a szemét.

Karsay kerül sorra:

– Mit keresett Salgótarjánban? – szögezi neki a kérdést Andréka. – Maga régi ismerősünk, kedves elvtárs. Ha nem csal az emlékezetem, néhány hónapja, hogy őrizetbe vették sztrájkagitáció közben.

Karsay a torkát köszörüli.

– Kérem, annak semmi köze salgótarjáni látogatásomhoz.

– Ne köntörfalazzon, a munka beszüntetésére uszított maga Salgótarjánban is!

– Téved, főkapitány úr. Rokonoknál voltam.

– Kik a rokonai?

Karsay megnevezi őket.

Telefon Salgótarjánba. Egy óra múlva a válasz: A rokonok léteznek, Karsay náluk járt.

– Nemcsak azért volt ott – ráncolja a homlokát Andréka. – Ne higgye, hogy félrevezethet, ismerem a módszereiket, három évtizede dolgozom a szakmában.

– Rokonoknál voltam, főkapitány úr. Ezúttal mégis tévedni tetszik. Minden nyáron vidékre megyek. Másutt is vannak rokonaim.

– Ön rendkívül magabiztos, tisztelt Karsay úr.

– Nem terhel bűn. A szociáldemokrata párt tagja vagyok, régi vasmunkás. Becsületesen dolgozom. A munkám ellen nem lehet kifogás.

– Nem erről van szó – csap az asztalra Andréka. – Maga tiltott politikai tevékenységet folytat.

– Azt teszem, amit a többi szociáldemokrata. Pártunk alkotmányos alapon áll. Elég sokan szavaztak ránk. Nem állunk törvényen kívül.

– Ne oktasson engem. Arra feleljen, amit kérdezek. Megértette? A szociáldemokrata vezetőség a magafajta renitenskedőkkel, bolsi agitátorokkal nem vállal közösséget. Figyelmeztetem, hagyjon fel a lázítással, mert hamarosan Zalaegerszegen találja magát. Ősz szakálla lesz, mire kiengedem.

– Alaptalanok a vádak. Szociáldemokrata vagyok, és azt csinálom, ami a kötelességem.

– Utoljára úszta meg ép bőrrel – mondja Andréka. – Rendőri felügyelet alá kerül. Ez alól nem bújik ki. Ha a legcsekélyebb dolgot elköveti, gondunk lesz magára. Most elmehet.

Az *Ifjúmunkás* Kolozs lapja azon fáradozik, hogy meghiúsítsa a proletár ifjúság összefogását. A szakszervezetekben történt tömeges letartóztatásokra így utal:

„A megtévesztés és demagógia eszközeivel, radikálisnak

mondott és hangzatos jelszavakkal újból előtérbe tolakszik az a kisded társaság, mely a többnyire tapasztalatlanabb és a színes jelszavak áradata mellett a kalandos próbálkozások veszedelmét mérlegelni nem tudó tanoncok közül is számtalan áldozatot szedett. Felhívjuk a fiatal és idősebb munkásokat, tartsák távol maguktól ezeket a céljainktól idegen elemeket. Minket a tudásvágy és sorsjavítás vezérel, nem az éretlen puccsaik."

Hát igen: Andréka ügyesen fogalmaz.

Józsinak Pázmánnyal van találkozója Erzsébeten, a Csillag utcai munkásotthonban. Nem időznek ott semeddig, sétálni mennek.

– Lenin-sejt nincs többé – mondja Pázmány. – Zóliék... Lenke és te mást csináltok. Én Csepelen kezdek valamihez. Az a párt utasítása, hogy minden üzemben legyen pártsejt.

Egyébként, hallottam a gyerekekről.

– Mit?

– A Mosonyi utcában vannak a toloncházban. Éheztetik, verik őket. A napokban éhségsztrájkba kezdtek. Gondold el, maguk követelik, hogy vigyék őket Zalaegerszegre. Pedig tudják jól, mi van ott. Mégis...

– Úgy tudom, tőled kell kapnom a felhívást.

– Nálam van, megírtam.

Egy kapualjban Józsi átveszi, aztán elválnak.

A csepeli ifjúmunkások felhívását Józsi másnap reggel a műhelyben alulról a gyalupadhoz szögeli. Csak két nappal később húzza elő. Viszi a Ráday utcába, ahol az új lap készül, az *Ifjú Proletár*.

„*Bebörtönzött ifjúmunkásaink részére gyűjtést indítunk* – írja a felhívásban Pázmány –, *és már a nemzetközi ifjúmunkás héten, szeptember 1–7-ig megtudják börtönben levő ifjúmunkás testvéreink, hogy él a szolidaritás, az áldozatkészség, hogy élnek és léteznek a magyarországi kom-*

munista ifjúmunkások. A gyűjtés megszervezése a sajtvezető elvtársak feladata."

Az első példányokat Szórád Dini viszi Erzsébetre, Pázmány lakására. Dini a kocsigyárból.

– Bedecs Lacit keresd – figyelmezteti Józsi, mert eszébe jut régi látogatása „Pázmányéknál". Szórád Dini ne kövessen el ilyen baklövést.

A Ráday utcai ház második emeleti lakásában halkan surrog a sokszorosítógép. Lehner Pista és Lenke gondosan egymásra fektetik, szárítgatják az elkészült oldalakat. A *Kommün* készül. Gerő, a fiatal orvostanhallgató hozta a vezető cikk kéziratát: *„Három fehér esztendő"* a címe. Pista a friss, festéktől fényes papírlapot kiteregeti az asztalra és olvassa:

„A magyar proletariátus új harcok előtt áll. Mindent számon tart, hogy mindent számon kérhessen. Ugyanúgy számon tartja Korvin bíró-hóhérait, mint a tiszti gyilkosokat vagy a szociáldemokrata árulókat, akik ma még büszkén hirdetik, hogy »mi voltunk azok, akik szembeszálltunk a diktatúrával«. Az elmúlt három esztendő az eddigi magyar munkásmozgalom legszomorúbb fejezete."

Pista felemeli a hangját:

„... Az ellenforradalom meg akarta gyilkolni a forradalmat, s a forradalom visszadörögte neki:

Leszek! És minden nép előtt megint az élen járok én,
Nyakatokon, fejeteken, koronátokon állok én
Én lánctörő, én bosszúálló, én ítélő! Kardos kezem
Kinyújtom messzi s e rab világot szabaddá teszem!"

Andréka emberei szüntelenül a sarkában voltak. Karsay tudta, miért. A detektívfőnök a salgótarjáni kirándulás után, ha akarja, nyugodtan bent tarthatta volna. De nem akarta. Nagyobb fontosságot tulajdonított a személyének, mintsem hogy egyszerű izgatásért perbe fogassa. Várt. Elhatározta – ez már majdnem bizonyos –, hogy megfigyelteti, kikkel érintkezik. Karsay gyanította: bécsi tartózkodásáról is sejt már valamit a rendőrség.

Néhány napja kezdődött. A Rémi büfében vacsorázott. Fél hét volt. Ott kellett volna találkoznia negyed nyolckor valakivel, aki egy hete érkezett Pestre, és a Lánchíd utcai Fiume szállóban lakik.

Debrecenit evett tormával, s azt forgatta a fejében, milyen jólesik majd utána egy korsó sör meg egy félórás séta a találkozásig, amikor felfedezte: figyelik. Megdöbbent, de úgy tett, mintha semmit sem vett volna észre. A szeme sarkából most már ő is figyelte embereit.

Ketten voltak. Egyikük ismerősnek tűnt: honnan, honnan? Hirtelen rájött: a fehér ruhás, szalmakalapos, tömzsi férfit májusban Bécsben látta az Alserhof kávéházban. Hóbortos kinézésű férfiak ülték körül: nagy hajú művészek, költők, színészek. Sallai azt mondta a fehér ruhásról: „Hírlapírónak adja ki magát, valójában kalandor, veszedelmes elem. Feltehetően a bécsi rendőrség bizalmasa, de nincs kizárva az sem, hogy Pestre dolgozik."

A fehér ruhás éppen társa felé bólintott, amikor Karsay tekintete megakadt rajtuk. Nyilván róla beszéltek. Mintha hallotta volna: „Igen, ez az, a magas szőke."

Szerencsére volt még egy kis idő a találkozóig.

Ettől a perctől kezdve résen volt.

Legsürgősebb teendőjéhez kellett hozzákezdeni: elvinni a Rémi büféből a két spiclit, mielőtt a Központi Bizottság küldötte megérkezik a találkozóra. Mit tegyen, hogy ezek

mindketten kövessék? Ha egyikük itt marad, már baj lehet abból is.

Megitta a sört, komótosan megtörölte a száját, és odalépett egy jobban öltözött ismeretlen férfihoz:

– Lenne szíves megmondani, mennyi az idő?

– Háromnegyed hét – felelte a kérdezett. Ő ijedten a fejéhez kapott, s mintha önkéntelenül bukna ki belőle a szó, rávágta:

– Ilyen késő van?

Rohant, szinte törtetett kifelé. Nem látta, de megérezte: követik. A büfé előtt az utcán megállt, mintha habozna, milyen járműre szálljon. Végül egy konflisnak intett. – A Bazilikához – rendelkezett halkan.

A konflis döcögött. Nyugodtan hátradőlt az ülésen. Visszanézett. A fehér ruhás és kísérője akkor szálltak egy másik konflisra. „Gyertek csak" mondta magában, s elgondolta: néhány perc múlva az elvtárs körülnéz majd a büfében, nem találja ott, azonnal sarkon fordul, és eltűnik még a környékről is.

Már elmúlt hét óra, amikor halk léptekkel az egyik szent fehér szobra elé járult. Legszívesebben hangosan nevetett volna. Féloldalról hűséges kísérői feszült várakozással figyelték. Beült az egyik padba, s ott üldögélt egy félórán át. Valamivel nyolc előtt hazament. A detektívek a kapuig kísérték.

A következő napokat Karsay arra használta, hogy közvetítők útján – akikkel a legnagyobb óvatossággal, órákig tartó cikcakkos utazgatás után jött össze – értesítést küldött helyzetéről.

Beült az Aréna úti Luna moziba. Hintz Lenke előtte lépett a pénztárhoz, és megvette a jegyet. A mögötte levő helyet kérte. Szemrebbenésük sem árulta el, hogy ismerik egymást. Az utolsó felvonás alatt, amikor Douglas Fairbanks végső ostromra készült, hogy elhódítsa vetélytársa

szerelmét, és a nézőtéren csúcspontjára ért az izgalom, apró papírszeletet csúsztatott Lenke kezébe.

Gábornak szólt az üzenet.

„Figyelnek, kapcsolataimat akarják felgöngyölíteni. El kell tűnnöm. Hová menjek?"

Szóbeli üzenet ment a szakszervezet ellenzéki csoportjának. Édesanyja juttatta el Csepelre Cseszár Andráshoz. Bandi bácsi Pázmányt értesítette.

Gábor döntött: Karsaynak el kell hagynia az országot. Ezúttal hosszabb időre.

Sátoraljaújhelynél lépte át a csehszlovák határt. Olyan helyet keresett, ahol folytatni tudja pártmunkáját.

A jergliben, a Mosonyi utcai toloncházban minden talpalatnyi hely megtelt. A razziákon százával összeszedett „gyanús elemeket" a főkapitányságról idehozzák: internálják vagy rendőri felügyelet alá helyezik őket. Rengeteg a fővárosban a lakás és foglalkozás nélküli tengődő szerencsétlen, a bűnöző és a prostituált. Megtelnek a huzatos folyosók is. A hideg, esős éjszakákon egymás hegyén-hátán gyötrődnek az emberek. Nyár van, csontjaikat mégis kikezdi a nyirkos nedvesség.

Száz és száz munkás került toloncházba, kiváltképp sokan az ifjúmunkások közül. Ide hozzák a szakszervezetekben lebukott agitátorokat, a sztrájktanyákon elfogott „izgatókat", az ellenzéki magatartású munkásokat.

Került ide Debrecenből egy jámbor szabómester is: vörös szegfűcsokrot rendelt a virágüzletben. Amikor érte ment, már detektívek várták. Rendőri felügyelet alá helyezték azokat a debreceni vagon- és dohánygyári munkásokat is, akiket beavatott a titkába: Ha a szabadelvű jelölt győz, csokorral akarja megtisztelni. Láncra fűzve hurcoltak be százötven munkást Salgótarjánból.

Andréka Károlyt ezekben a napokban nevezték ki detektívfőnöknek. Meghagyták vezetése alatt a politikai osztályt. Előléptetése egybeesik az internálások nagy fellendülésével. A munkásmozgalom embereit bűnözőkkel zárják össze, de bánásmód tekintetében alaposan megkülönböztetik őket egymástól. Az éhezésből mindenkinek kijut, de a politikaiakat nap nap után megkínozzák, megverik. Ha bármilyen „rendetlenség" történik, ha „zendülési kísérlet" üti fel a fejét – a legkisebb tiltakozás, méltatlankodás is annak számít –, mindig a politikai őrizeteseket vonják felelősségre. Nyakló nélkül osztogatják a böjtöt, a sötétzárkát.

Az alvilág ismert figurái otthonosan mozognak itt. A nagypénzű zsiványoknak megfelelő összeköttetéseik vannak a rendőrségen. Hozzátartozóik élelmet, cigarettát hoznak be. Esténként azzal szórakoznak, hogy tréfát űznek a „cuvakszokból". Az újonnan jötteket hívják így, akik még nem ismerik a toloncház életét, akik riadtan és borzadva néznek körül, amikor a rendőrök az ajtón belökik őket.

A bűnözők legkedveltebb társasjátéka az „ügyészelés". A parancsnokság jóváhagyásával, az őrség lelkes érdeklődése közben űzik. Amikor a kín és a szenvedés az éjszakai órákban elcsendesedik, s a foglyok azt hiszik, néhány órára abbamarad a folytonos verés, kihallgatásra hívás és ordítozás, akkor kezdődik a „játék".

Dörömbölnek az ajtón, valaki babrál a lesőlyukon. A teremben dermedt csend van.

Tompán hallatszik a folyosóról:

– Figyelem! Csizmadia ügyész vagyok. Van itt maguk között egy Bokor Károly nevű egyén?

Dermedt csend.

Bokor Károly, akit már napközben kiszemeltek erre a szerepre, valahol a gonosz tréfát űzők sűrűjében reszket az ijedtségtől. Vagy azonnal jelentkezik a felszólításra, vagy

vár riadtan és gondolkodik, mitévő legyen. Előfordul, hogy gyanakszik.

– Feleljen az ügyész úrnak – biztatják a beugratók.

Ritka, aki sokáig ellen tud állni. Ha nagyon makacs, akkor az „ügyész úr" – valamelyik csirkefogó a bevágódottak közül, aki az ajtón belül lapul a sarokban, csizmába beszél, hogy távolinak tűnjön letompított hangja – mást szólít, valamelyik cinkosát:

– Mondja, fiam, tényleg nincs itt az a Bokor?

– Itt van, ügyész úr, kérem alázattal, de nem akar felelni.

– Noszogassák egy kicsit, hogy megtanulja, ki az a Csizmadia ügyész.

A halálra rémült Bokor végül is jelentkezik.

– Házas ember?

– Hány gyereke van?

– Szereti a családját?

– Jár templomba?

– Milyen a felesége, szőke vagy barna?

Csizmadia ügyész **„belemelegszik"**.

Családi és magánéletének **legrejtettebb titkairól** is kikérdezi a szerencsétlent.

– Ismerem magát – fenyegetőzik –, az irataiban minden benne van. Ha őszintén beszél, esetleg szabadlábra helyezem, de ha nem . . .

Folyik a pokoli játék. Az áldozat reszketve áll a fekvők sokaságában. Ráhull az ablakon beszűrődő holdfény.

A cinkosok közönsége nagyszerűen mulat.

Ha Bokor ellankad, újra egy beavatottat szólít a játékmester, és a kérdéseket már ilyen utasításokkal variálja:

– Mérjen le négy pofont ennek a Bokornak, de rendesen, fiam, hallani akarom.

– Na, Bokor, rúgja fenéken ezt a pofozómasinát, adja vissza a kölcsönt.

Bokor nem meri.

Biztatják. Az ügyész is.

Ha megteszi, százszorosan kapja vissza. A banditák már hahotáznak.

Az ügyész dörög:

– Csend legyen, mert agyonveretem az egész tetves bandát.

Úgy tesznek, mintha megszeppennének: elhallgatnak.

S legvégül – néha csak hajnalban, amikor „Csizmadia ügyész" elálmosodik, bűnöző társai, az emberi érzésektől régen megfosztott gonosztevők, betörők, zsebmetszők, aludni parancsolják Bokort – akkor az utolsó felvonás rendszerint így zárul:

– Bokor fiam, látom, maga ártatlan, rendes ember. Nem csalódtam magában. Fél hatkor zörgessen, hívja a kulcsárt, és mondja neki, hogy a Csizmadia ügyészhez megy. Szabadul.

S reggel – ezzel kezdődik a nap – Bokor zörög. Ha nem mer, zörgetnek helyette. A kulcsár nyitja az ajtót, és az őrszobára viszi a „szabadulót". Néha félholtra verik, néha valamivel enyhébben bánnak vele. Minden reggelre jut egy ilyen Bokor, hogy jól kezdődjék a nap. A rendőrök is szórakozni akarnak.

Első nap, amikor a fiúk idekerültek, az egyik törzsvendég – „mackós" volt, kasszafúró, s ez társai előtt nagy tekintélyt kölcsönzött neki – belekötött a kis Mészáros Paliba, aki ijedtnek, zavartnak látszott.

– Hát te, kisasszony, mi járatban vagy?

Pali nem felelt, a kasszafúró tovább kötekedett. Zoli és Zsák Miska közrevették barátjukat. Hárman sem voltak túlságosan félelmetesek, de beavatkozásuk átmenetileg eredményes volt. Éjszaka azután „kopogott az ügyész".

„Van köztetek egy Mészáros Pál nevű egyén?"

A „játék" elkezdődött. Nem tartott soká.

– Szaktársak, ne hagyjuk! – kiáltott valaki a sötétben. – Munkások ugrottak talpra, vasasok, fások, bőrösök, pékek. Verekedés támadt, de nem tartott sokáig. A provokátorok megkapták a magukét.

A politikaiakba nem nagyon mernek belekötni. Ők azonban nem érik be ennyivel. Szót emelnek a többiekért is. A küzdelem nehéz és kilátástalan: az őrség és a bűnözők nagy része együttműködik. Néhányukat, köztük Zolit, Palit és Miskát – valószínűleg az összetűzés miatt – néhány nap múlva átviszik a szemközti kisfogházba.

Itt aztán Zoliéknak és a többi politikai fogolynak a félórás séta közben egy alkalommal sikerül megállapodniuk: éhségsztrájkkal fogják kiharcolni, hogy bíróság elé állítsák őket.

Néhány nap múlva megkezdődik a toloncház politikai foglyainak éhségsztrájkja. Olyan a helyzet, hogy követeléseiket egy újabbal kell kiegészíteniük:

– Tárgyalást követelünk, vagy szállítsanak bennünket Zalaegerszegre, a táborba!

Zalaegerszeg nem sokban különbözik a pokoltól. A jerigli ezekben a hetekben maga a pokol.

– Hát ez a Zoli gyerek. Ki hitte volna? – mondja Bakonyi, amikor megérkezik a letartóztatások híre a kocsigyárba. – Állítólag vörös szervezkedésben volt benne.

– Szerencsétlen apja foghatja a fejét – vélekedik Langsádl Szepi. – Ismerem. Jóravaló, istenfélő ember, rendes nevelést adott neki.

Józsira néznek, mintha csodálkoznának, hogy még szabadon van. Ő magabiztosnak mutatja magát. Pedig . . .

Hírt kapott Zolitól: A Zrínyi utcában ájultra verték őket. Farkasgúzsbakötés, talpalás, bikacsök – ez volt a napi

program. A hírhedt Ökrös detektívcsoport foglalkozott velük.

„Vajon tényleg csak a Népszínház utcai ügy miatt vitték el őket? Lehetséges, hogy a szervezkedésről nem tudnak?" – Józsi szüntelenül mérlegeli a lehetőségeket, könnyednek mutatkozik, de ez keserves erőfeszítésbe kerül. „Karsayt már jó ideje megfigyelés alatt tartották. Igaz, ő azok közé tartozik, akik nyíltan is teljes erőbevetéssel dolgoztak. Lehet, hogy csupán a szakszervezeti munkájáról volt tudomásuk? Talán . . . De azt Karsay se hiszi, azért ment el."

„. . . Hátha taktikáznak csupán? Hátha mindent tudnak máris, csak várnak?"

Zolitól az üzenetet egy másik letartóztatott fivére, egy rőfössegéd hozta. Úgy látszik, magáról az ügyről nem szólt neki Zoli semmit. Pedig arról meg kellene tudni valamit. De hogyan? Hogyan? . . .

Zongoraalkatrészek is készülnek most a kocsigyárban. Az autókarosszéria-gyártás üres álmodozásnak bizonyult. Nem lesz belőle semmi. Flesch felvállalta egy hangszerkészítő cégtől: lábakat esztergál műhelyében. Józsi hetek óta ezen dolgozik.

. . . Múltkor – a Zoliék lebukása utáni napok valamelyikén – hívta Flesch úr. – Tóth fiam – ezúttal először szólította vezetéknevén –, fájront után menj haza átöltözni, aztán ugorj fel a Ferenciek tere kilencbe, Cziráky Lujza grófnő lakására. Vett egy zongorát, billeg a lába. Vigyél szerszámot. Nagyon vigyázz, tisztelettel viselkedj. A kegyelmes asszony fivére főrendiházi tag, a Hitelbank egyik feje.

Aki fogadta – harmincéves társalkodónőféle lehetett –, leült a zongorához, és játszott néhány futamot. Az ablakok tárva voltak. A ferencesek templomán a toronyóra hetet ütött. Fülledt meleg ült a városon. Józsi a nő háta mögül beleshetett a kottába. „Változatok egy gyermekdalra" – olvasta.

– Hangszerkészítő?
– Nem, csak a zongora lábát jöttem megnézni.
– Ó, asztaloslegény?
– Kocsigyártó segéd vagyok.
– Kocsi? . . . Mit ért akkor a zongorához?

Megjavította a zongora lábát, nem billeg már. A „Változatok egy gyermekdalra" első tételéből egy-két dallam azóta is kísérti. Most is.

„Meg kellene tudni valamit Zoliról, de hogyan? Nincs más mód, meg kell próbálni: hátha Mártát beengedik, hiszen közvetlen hozzátartozója."

Szerencse, hogy Szigeti Zsiga nincs már a gyárban. Bartucz fogadkozott, agyonveri, ha szeme elé kerül. Flesch csillapította egy ideig, de csakhamar észrevette, a többiek se gyűlölik kevésbé. Zsiga előtt ez már rég nem volt titok. Beállt a kismesterhez, akinek eladó lánya van.

– Nem azért mondom, Szigetit, tudhatják, nem kedveltem, de emlékszem, vele is hogyan szállt szembe ez az Antal gyerek, mint egy elvakult forradalmár. – Langsádl Szepi nem tud egykönnyen napirendre térni a dolog felett. – Nemhiába mondom, fiatal katolikus iparosember helye a Legényegyletben van, a politikára csak ráfizethet. Tudom, mit beszélek.

Józsi figyelmét teljesen leköti a zongoraláb. A grófék szobájára gondol megint – soha nem látott ilyet –, s a nőre a zongoránál. Nem tudja, ki volt, de a szavaira, a hangjára emlékszik: „Ó, asztaloslegény?" Mintha újra a „Változatok" dallamát hallaná. S a szoba . . . az a kép, erdő, kis patakkal, a hatalmas szőnyeg, az üvegszekrény kristályvázákkal, ezüsttel. A Mária Valériáról ment a Ferenczieknek terére. Ahogy Flesch kívánta: átöltözötten. Nevetséges volt. Így is ugyanúgy érezte magát, mintha talpig rongyban lett volna. Mintha sáros bakancsban taposott volna a szőnyegükre.

– Nehéz eldönteni, ki, mit, miért tesz, mit lát jónak –

hallja Bakonyi hangját. – A fiatalság nyugtalan. Kiutat keres a nehéz viszonyokból. Ezek a mai fiatalok nem sok jót láttak. Mire kinyílt a szemük, már vérben gázoltunk, dúlt a háború, szűkében volt minden. Most meg a következményei, és miegymás . . .

– Meg a miegymás – ismétli az egyik fényező –, mert a sújtás nem egyforma. Akadnak, akik megszedik magukat a háborúban.

– A hadigazdagok – állapítja meg Bartucz segédje, a sánta nyerges.

– Belerokkant az is, aki látszólag ép – viszi tovább a szót a fényező. – Benne marad az a négy év a csontunkban, tán még az utódainkéban is.

– Meglehet – mondja Bakonyi. – Azért nem tud belenyugodni egyik-másik fiatal a helyzetbe. Attól fél, hátha egyszer újra kezdik.

– Nagy-Magyarországért – szól Langsádl –, azért esetleg.

– Akármiért – vágja rá a fényező. – Nem akarják, hogy újra kezdjék.

– Csak a szocialisták, a vörösök nem akarnak a hazáért harcolni. Mindenhova berágják magukat, mint a szú. De megtisztítják tőlük az országot.

Józsi hallgatja őket. Most igazán nem látszik célszerűnek beleszólni.

A hadirokkant nyerges megvárja, amíg elviszi a jó szél Langsádl Szepit. Sose volt különösebben beszédes Józsival, de most mégis odamegy hozzá, és újságpapírba csavart kis csomagot dug a zsebébe.

– Ötszáz korona – súgja – Antalnak.

Megköszönni se tudja Józsi, a nyerges máris továbbmegy. Később Bakonyi áll elé:

– Juttasd el a Zoli gyereknek.

Ebédidőben pedig Rózi bácsi sündörög körülötte:

– Neked hoztam, fiam. Adtam máskor is, másnak is. Használd fel, ahogy akarod . . .

Már olyan sok a pénz Józsi zsebében – nem is tudja, mennyi –, hogy ijedten gondol rá: Nem lenne jó, ha megtalálnák nála. Persze, valójában nem is olyan sok. De itt adták össze, a Remete utcában, Fleschnél. Ez azt jelenti, hogy az emberek szánják és szeretik Zolit. Meg kell tartani, nagyra kell növelni ezt a szeretetet. A pártnak, a forradalomnak.

Kefei Dugál János megint verekedett. Ezúttal – talán először életében – ő lett a vesztes. Véglegesen. Katonák szúrták agyon, darutollasok.

Oldalába állt a bajonett, a bordái közé. Sokáig birkózott vele a halál, mígnem kétvállra terítette a kórházi ágyon.

Józsi akkor tudta meg, amikor a gyászhír már bejárta a Külső-Ferencvárost, a Vásárcsarnok, a Ferenc rakpart és a Mária Valéria környékét.

A temetőben Jani barátai – ismeretlen sápadt legények – emelték vállukra a díszes koporsót. Csendesek voltak és szelídek. Kik teremtették elő a koporsó árát? Kik fizették a papot? Miből?

Titok.

– Janim, drága aranyszívű fiam – sír az anyja. Gizivel megy, roskadozó léptekkel a gyászmenet élén.

Száz zenészt kívánt Jani – ez volt a végrendelkezése – majdnem ennyi gyűlt össze. Húzták kedvelt nótáit, végig a hosszú úton, a megásott sírig.

Kísérik a lányok. Nincs pirosító, festék az arcukon, a szájukon. Egyikük-másikuk ijesztően csúnya így, de olyan őszinte, tiszta könnyeket sírnak, amilyeneket valamikor kislány korukban.

Józsi távolabb áll Mártával. Összerezzen, amikor meglátja Mozsár Gizit. A lány ránéz. Szép szemeit ellepik a könnyek. Minden halott rajta is. A szemein kívül.

A pap felüti a bibliát. Szent János jelenéseinek könyvéből idéz: .... Én vagyok a vesék és szívek vizsgálója – mondotta az Úr –, és megfizetek kinek-kinek közületek a cselekedetei szerint. Kefei János testvérünk az Úrban, megmérettetik. Imádkozzunk, hogy az ítélet iránta legyen kegyes és irgalmas.

Miatyánk ki vagy a mennyekben . . .

Terust nem látja Józsi sehol.

Talán nem is tudja senki, csak ő egyedül, hogy neki, Terusnak szól Jani utolsó üzenete is. A sírnál – a láthatatlan rendező intésére – elhallgat a cigányok muzsikája. A nagy temető zsongásában megszólal a tűzoltóbáli zenészek hangszere, keservesen felsír a harmonika:

Mosolyogva jött el a halálom,
mint rózsák között hajnali álom.

A pap és a ministráns sietve elmennek.

Bartucz Terus nem hallja Jani búcsúját. Azt se tudja talán, hogy sírba hullott, akinek ő a megváltója lehetett volna.

– Nagyon szerette – mondja Józsi Mártának. – Hűséges szíve volt.

Hullanak a száraz göröngyök Janira. Tűz a nap.

„Szegény Jani, hidd el, ha nincs is itt, sose felejt el Terus" – vigasztalja gondolatban egykori barátját, pártfogóját Józsi. Talán kicsit önmagát is . . . Megtelnek a szemei könnyel. „Nem felejt el az Epreserdő, ne félj, Jani, a Liliom utcai csapszék sem. Emlékezni fog rád a koshomlokú is, akit »megdorgáltál« – Kellemesi úrhoz van szerencsém? –,

a »szürke kutya fia« és azok, akiket boros áldomásra hívtál, bántottál, védtél. Miért herdáltad el az életed, a nagy erőd, a bátorságod?"

Csendes hely az Elevátor kávéház a Ferenc körút elején. Biliárdozók látogatják és olyan vendégek, akik kapuciner mellett üldögélnek, olvasnak, beszélgetnek.

A József körút felől rikkancsok kiáltoznak: „Az Est! Az Est! Megjelent Az Est . . .! tíz korona. Az Est . . .!"

Egy tükrös oszlop melletti asztalnál – ahonnan minden jól látszik, a bejárat és az egész előtér – két férfi ül. Gábor János és a szőke joghallgató, akit a mozgalomban Ungvári Imrének ismernek.

„Marinovich főkapitány rendelete: minden utcai zavargót letartóztatnak!" – kiáltja az újságárus. – „Kilencvenkettő korona a kenyér ára. Elfogták a Népszínház utcai gyilkos cselédlányt. Az Est! Az Est . . ."

– A mai pesti élet tartalomjegyzéke – mondja keserű mosollyal a joghallgató.

– Igen – bólint Gábor –, az ébredők garázda csoportjait ijesztgeti a főkapitány. Népszövetségi emberek, jóvátételi bizottságok járnak-kelnek Pesten, nem akarják, hogy lássák . . . Beszéljünk a mi dolgainkról, nem célszerű itt sokáig időzni. Nem megy úgy, hogy minden Bécshez kapcsolódjék.

– A biztonság miatt szükséges, hogy minden szál a bécsi Ideiglenes Bizottság kezébe fusson össze – állapítja meg nagy határozottsággal a joghallgató.

– A biztonság nem mellékes. De mégis itthoni szervezetet kell létesíteni, ki kell építeni a pártot. Szükségünk van arra, hogy saját Központi Bizottságunk legyen. A pártsejteket itthonról kell irányítani.

– Ehhez még kevés az erőnk. Ha a sejtek vezetői isme-

rik egymást és különösen a felső vezetést, ez növeli a lebukás veszélyét.

– És miért csökkenti, ha az Ideiglenes Bizottság odakint van? Horthyéknak Bécsben is vannak besúgóik, nem is kevesen. Csak őket segíti, ha az érintkezés bonyolult, ha sokat kell utazgatnunk.

– Ezért fontos minden itthoni legális lehetőség kihasználása. Be kell épülni mindenhová, minden tömegszervezetbe.

– Igen, de ahhoz, hogy a beépült emberek eredményesen dolgozzanak, erős, központosított, zárt párt kell. Csak így irányíthatjuk őket. Érvényt kell szerezni a múlt őszi Komintern-határozatoknak.

Pincér sétál el az asztal előtt.

– Főúr – szól utána Gábor. – Parádi vizet ha kaphatnék.

– Igenis, hozom.

– Csót – mondja Gábor. – Még mindig a gyomromban hordom.

– Sovány vagy.

– Te nem panaszkodhatsz.

Valóban nem cingár fiú a joghallgató. Kerek, kissé lányos a képe is, de éles, átható tekintete akaraterejét mutatja.

Gábor egész pohárral önt, és kortyolgatva issza az ásványvizet.

– Véget kell vetni az áldatlan frakcióharcnak. Felőrli, megemészti legjobb erőinket. Amíg úrrá nem leszünk fölötte, úgy építünk, mint Kőműves Kelemen. Amit nappal felrakunk, éjjel leomlik.

– A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának irányelvei – mondja nagyon halkan Ungvári Imre – kötelező érvényűek valamennyiünkre.

– Kötelezők, de ne csak szavakkal ismerjük el. Tegyünk érte. Bizonyára így tartja jónak ő is: Uljanov.

– Nem is lehet másképpen.

– Velük mi van, mit tudsz róluk?

– Többségük a Mosonyi utcában.

– Áll az éhségsztrájk?

– Áll. Már beindult a tiltakozó akció és a gyűjtés. A lebukottak egyelőre szinte kivétel nélkül legális munkaterületről valók, szakszervezetiek leginkább.

– Mit gondolsz, illegális szervezeteinket nem fedték fel?

– Nem tudom. Mindenesetre teszünk óvintézkedéseket.

– Karsay?

– Csehszlovákiában. Jól csinálja a dolgát.

– A következő lépés?

– Megszervezzük a KIMSZ Központi Bizottságát. Itthon. A budapesti bizottság eredményesen működik.

– Kétszeres körültekintéssel és óvatossággal kell dolgoznunk – mondja Gábor. – Nagyon veszélyesnek látom a helyzetet. A rendőrség a pártot keresi. Lehetetlen, hogy ilyen nagyarányú lebukás ne juttatott volna rólunk adatokat a kezükbe. Gyanús a csend.

– Határozottan az. Lehet, hogy készül valami.

– Meg kell szigorítani a konspirációt. Jó lesz, ha a technikai apparátust mielőbb biztonságba helyezzük.

– Ezzel foglalkozom éppen – mondja a joghallgató. – A sejtek egyelőre nem jönnek össze, a terjesztéssel is vigyázunk.

Gábor János fizet – kávé habbal, parádi víz... Hetven korona.

Negyedórát üldögél még a joghallgató, aztán ő is nekivág. Budán lakik, a Királyhágó utcában.

Enyhe éjszaka van. A száztizenhatos villa előtt fiákerok állnak, s néhány autó. Az épület valamennyi ablaka világos. A legtöbbet szélesre tárták. Az emeleti társalgóból a házbeliek kihúzódnak a félkör alakú erkélyre.

Éjszaka csendes az Andrássy út.

Weiss Manfréd báró, a házigazda, fázik. Ma estére kimenőt kapott az Erzsébet királyné szanatóriumból. Kezelőorvosa kíséretével persze. Doktor Sharl sehol egyetlen percre sem hagyja magára.

– Fájdalmai vannak méltóságodnak. Látom, kínlódik. Ma nem kellett volna kijönnünk ...

– Fontos, kedves doktor, hallhatja, hiszen nincs titkom ön előtt. Talán adjon morfiumot. Egyet-mást el kell még rendeznem, mielőtt örökre lehunyom a szemem.

– Ismét borúlátónak méltóztatik lenni. Nincs rá ok. A csillapító javítja majd a közérzetet.

Injekció után az orvos félrevonul: az erkélyajtó melletti fotelből tartja szemmel az öregurat. Megkönnyebbült, arcvonásai kisimultak, élénken társalog. Sharl doktor, ha így látja, mindig csodálkozik: feltevése szerint csupán néhány hét van hátra Weiss Manfréd életéből – mégis – üzleti ügyei intézésében olyan fáradhatatlan, mintha most kezdené pályafutását, fiatalon, lobogó, vagyongyűjtő ambícióval.

Mr. Charles Godfrey Walkó Lajos kereskedelmi miniszterrel és Kornfelddel beszélget.

– Excellenciád találkozott már az Egyesült Államok új követével, mister Theodor Brentanóval?

– Még nem volt szerencsém.

– Remélem, rövidesen sor kerül erre. Mister Brentano kitűnően tájékozott a magyarországi viszonyokról. Alkalmam volt vele beszélgetni: rendkívüli örömére szolgál, hogy a nyugalom lényegében helyreállt önöknél.

– Mindenki tisztában van vele, mennyire fontos, hogy Brentano úr végre Budapesten van – mondja a kereskedel-

mi miniszter. A genuai konferencia nem hozta meg, amit kormányunk várt tőle. Ha ott kialakul egy antibolsevista európai egység – amint azt Lloyd George is szerette volna –, akkor abban Magyarországnak, ha mégoly kis állam is, meggyőződésünk szerint fontos szerep jutott volna. Kormányzó urunk hiába reménykedett ebben: Németország kiugrott, s így mindent összezavartak. Ami minket illet, egyedül az önök segítségével lábolhatunk ki a gazdasági csődből.

Kornfeld rosszallással megemlíti Andréka Károlynak: az éjszakai járókelőket már megint zaklatják különböző hangoskodó csoportok, belekötnek a békés sétálókba, erőszakoskodnak, verekszenek.

A detektívfőnököt kellemetlenül érintik Kornfeld szavai.

– Erélyes intézkedéseket teszünk – mondja kelletlenül.

– Nyugalomra van szükség – szólal meg a vendégek közül lovag Wahl Oszkár –, anélkül, ugyebár, nem stabilizálhatunk . . .

– Az önök országának jó híre van – veti közbe elnéző mosollyal Mr. Godfrey. – Egyik barátom járt itt nemrég, neves újságíró: Herbert Adams Gibbons. A Christian Science Monitorban azt írja: Budapesten az ember örömmel gondolhat arra, hogy a civilizáció egyik központjában van.

Kornfeld elneveti magát.

– Ezek szerint Mr. Gibbons nemcsak a te barátod, kedves Charles, sokkalta inkább a kormányunké . . .

– Of course! – hagyja rá Mr. Godfrey elértve a célzást.

– A nagyüzemek egy része már holnap dolgozik – jelenti Dessauer igazgató. – A munkavállalók megkapták a béremelést, de sok műhelyben előmunkálatokra van még szükség.

– Peyer képviselő garantálta a kormánynak, hogy végérvényesen rend lesz – jelenti ki Walkó.

Andréka közbeszól:

– Engedelmet, kegyelmes uram, de kénytelen vagyok aggodalmaimat kifejezni egyes szociáldemokrata vezetők szándékainak hatékonyságát illetően. Ezek az urak – bocsánat a szóhasználatért – csücsülnek a mandátumukon. A munkások körében nagyarányú uszítás folyik.

– Igen, lehetséges – hagyja rá a miniszter –, valószínű, hogy így van, talán nem is egészen a vezetőkön múlik a dolog. A lázítás jobban tud hatni az elkeseredett emberekre, mint a felelős tényezők józan szava.

– Kedves Károlyom – furakodik előre Wahl Oszkár –, ebben te vagy kérlek a specialista. Ha a szép szó nem használ, jöttök ti.

– Így van, bátyám, köszönöm az elismerést. Bár sok más körülmény is közrejátszik . . .

– Micsoda például? – kérdezi Walkó.

– Itt van mindjárt a hazatérő hadifoglyok problémája, kegyelmes uram. Nem méltóztatik elképzelni, milyen gondolatokkal, milyen hallatlanul veszedelmes eszmékkel térnek vissza ezek az emberek Szovjet-Oroszországból. Bármily szigorúsággal járunk el, végeredményben mégis széthurcolják a lázító tanokat, amelyekkel alaposan beoltották őket. Minden óvintézkedés dacára bejutnak a gyárakba is.

– A kommünnek nálunk nincs már talaja – mondja Wahl Oszkár.

– Ne méltóztass azt hinni – replikázik Andréka. – Titkon melengetik. Kérdezd csak meg az igazgató urakat, hogyan áll a helyzet Csepelen.

– Nálunk, kérem tisztelettel, valóságos udvaruk van az ilyen Oroszországból jött munkásoknak – mondja Dessauer. Csüggenek minden szavukon. Értesüléseink vannak, hogy egyikük valóságos előadást tartott, miképpen valósítják meg a kommunisztikus államban a különféle nemzetek köztársaságát.

Walkó búcsúzik a házigazdától.

A többi vendég is szedelőzködik. Sharl doktor azt tanácsolja: jobb lenne, ha betege a kimerítő beszélgetés után a szanatóriumban töltené az éjszakát.

– Kurblizzon a sofőr – utasítja a szobainast a kezelőorvos. – Méltóztassék készülődni – sürgeti az öregurat.

Bognárné – Olgi nagysád – már rég lemondott róla, hogy az unokaöccsét megkedveltesse Mártával. Hálát ad Istennek, hogy amikor akarta, nem sikerült. Jól nézne most ki. Legszívesebben megszabadulna ettől a lánytól: kommunista a fivére, börtönben ül.

Márta tudja, mi van a főnöknő zord tekintete mögött. Nem lesz maradása a varrodában. Gyárba készül.

– A Síp utcában van egy dohánygyár, aki teheti, messziről elkerüli – mondja Józsinak. – Oda talán felvesznek.

– Maradj a helyeden – tanácsolja Józsi.

– Ha maradhatnék . . .

Józsi elszomorodik.

– Lehet, hogy Zolit kiengedik – mondja a lánynak –, még nem dőlt el a sorsuk.

– Az enyém eldőlt. Kinéznek a varrodából.

– Te nem tehetsz semmiről.

– Törődik is azzal Bognárné. Árthatok az üzletnek.

– Akkor is, miért mennél abba a dohánygyárba?

– A legrosszabbnál kell kezdeni. Jobb, mintha sok próbálgatás után, csalódottan jut oda az ember. A Síp utcai gyárnak rossz a híre. Csak az megy oda, akinél már minden kötél szakad.

– Nem engedlek. Erre ne is gondolj.

– Ne félj, kibírom.

– Van könnyebb munka.

– Nincs más választásom. Apám teljesen megvadult. Vagy azt teszem ellenkezés nélkül, amit parancsol, vagy megyek . . .

– Akkor se oda. Egészségtelen. Ki tudja, hátha soká tart . . .

– Éppen azért.

– Lehet, hogy én is bekerülök.

– Megvárlak.

– Évekig tarthat . . .

– Akkor is . . .

– Milyen lesz az életünk, Márta? Mi lesz velünk évek múlva? Mikor lesz más világ?

Mély sóhajtás tör fel Józsi melléből.

– Mindig azon gondolkozom: Zoli kijön – talán én is vele együtt –, mihez kezd? Mihez kezdünk? Abba nem hagyjuk, nem hagyhatjuk . . . Akkor pedig? Munkát nem kapunk, hányattatás, üldözés, ez lesz a jövőnk. Ide is követsz?

– Megmondtam. Nem hiszed?

– Tíz év is beletelhet, húsz is . . .

– Szeretlek.

– Te szép vagy és fiatal. Nem neked való ez. Mi lenne, ha elherdálnád az éveket, aztán egyszer majd azt kérdeznéd: miért? Érdemes volt?

Mártának könny szökik a szemébe.

– Te mondod ezt? Úgy hiszel benne, mint a vallásos ember az Istenben, hogy érdemes, hogy megfordul egyszer a világ.

– Igen, hiszek benne. De azt nem tudom, mennyit kell rá várni.

– Melletted várom ki.

– És ha nem lehetsz mellettem?

– Akkor majd visszajössz.

– Vissza . . . Megeshet az ellenkezője is. Sokan nem jöttek vissza.

– Tudom. Te visszajössz. Mind visszajöttök. Zoli is, Dezső is.

– Márta, gondolj rá, megbánhatod. Féltelek.

– Jó lesz élni.

– Addig is kell.

– Az is élet. Ti választottátok. Osztozom veletek.

Most még olyan minden, mint a nedves, görcsös rönkfa. Hever csúful, barátságtalanul a vad erdőn, odadöntve az emberek útjába. Fagyok, viharok rágják, szabdalják róla a háncsot. Kevesen látják, hogy fényes, sima, finom deszkalapok bújnak meg benne mégis. Apró gömbök, mint a teniszlabdák, hengerek, kúpok, gúlák . . . Zongoralábak . . . Még kerek, pufók angyalfejek is. Ki kell faragni belőle. Lefejteni a kidőlt fa héját, szétfűrészelni, felszeletelni, legyalulni, megmunkálni, míg csak olyan nem lesz, mint a márvány. A nyers fában, a kőben, a vasban is benne van minden, amit ki akarunk emelni belőle. Idő, fáradság, véső, kalapács kell hozzá. Ilyen a világ is.

– Ugye, érdemes, Józsikám, ugye, hogy nekem is érdemes?

Frommer bácsi hívja Mártát:

– Gyere, lányom, hozzánk, ha jónak látod. Csendes hely lesz ez most már. Üres a ház.

A lány még nem döntött. Halogatja, amíg lehet. Apjának megjegyzéseket tesznek a Hitelbankban: „Antal úr, hogyan nevelte a fiát?"

Elmondja otthon gyűlölködőn, dühösen:

– Megint molesztáltak a nyomorult miatt. Megmondtam: kitagadom.

– Zoltán – sír az asszony –, ha ártatlan az a fiú?

– Nem ártatlan. Vörös. A küszöbömet nem lépi át többé. Még jó, hogy nem lakott itthon. Innen vitték volna el a lakásomból. Megölne a szégyen.

Márta amikor csak teheti, Frommeréknál van. Ott úgy fogadják, mint saját gyereküket. Pedig Frommer néni is sír eleget.

– Csendes, kedves gyerek a bátyád. Mit szól anyád? – kérdezi.

– Sír.

– Ő is? Haragszik a fiúra?

– Apám haragszik, anyám búsul.

– Én is azt teszem – mondja Frommerné –, tömlöcben senyvednek szegénykéim. Pedig én tudom, nem volt ártalmas gondolatjuk . . .

– Miska egyenes, rendes fiú.

– Te is azt mondod, ugye, kedves lányom? Mindenki szereti. Mégis elvitték az irgalmatlanok. Az apja azt mondja, hogy kiszabadulnak.

– Frommer bácsinak igaza van.

– Majdnem elfelejtettem, kislányom, az uram mondta: hogy én szóljak, hátha előttem jobban megnyílik a szíved: ha akarod, a párod is eljöhet, mindig szívesen látjuk.

– Nem párom még – pirul füle tövéig Márta. – De azért köszönöm.

Frommer bácsi eloszlatja Józsi aggodalmát:

– Gyere csak bátran. Nálunk már nem keres senkit a rendőrség.

Jó hűvös van az udvari szobában. Elhúzzák a nyitott ablak előtt a függönyt, csak a szellő lebbenti meg néha. Üldögélnek az öreg díványon. Jobb ott, mint az utcán kószálni. Megbámulják őket az idegenek, senkiről nem tudják, kicsoda. Félni kell az emberek szemétől.

Józsit a minap hívatta Flesch úr:

– Nem lesz veled baj, Tóth fiam?

– Mi baj lehetne, Flesch úr kérem?

– No, csak gondoltam. Antal a barátod, úgy hallom. Tulajdonképpen sajnálom, tehetséges, értelmes gyerek volt. Jó családból való. Kár érte. Te vigyázz magadra, fiam.

– Igenis, Flesch úr.

– Nem voltál benne ebben a dologban?

– Mire tetszik gondolni?

– Ebben az agitátorkodásban . . .

– Antalra is csak ráfogták, főnök úr kérem. Szakegyletben voltunk, mint mások . . .

– Semmiért nem vitték be.

– Nem tudom, Flesch úr. Nem láttam, hogy valamit is csinált volna, amit nem szabad.

– Remélem, rád nem gyanakszanak, nem hozol szégyent a cégemre.

– Tessék nyugodtnak lenni.

. . . Ezért is jobb Frommeréknél. Itt senki se látja őket. Senki?

Nyugtalanok a napok. Amikor még lopva csókolták meg egymást a népligeti padon vagy séta közben az Epreserdőben és hazafelé az úton, más volt a csókok íze. Azt mondták szavak nélkül: van még időnk, holnap, holnapután, sokáig . . . Most lázasan, forrón, hosszan csókolják egymást, mint a búcsúzók, mint a menekülők, a rejtőzők.

Munka után kijönni Erzsébetre, hosszú út, fáradságos. Egyszer Márta ér ki előbb, másszor Józsi. Visszafelé együtt mentek mostanáig.

A napokban . . .

A mozi előtt világos volt. Fiatal tiszt nézett az arcukba. Józsinak olyan érzése támadt, hogy nemcsak Mártát nézte. Fürkésző, kutató pillantást vetett őrá is.

Titkolta nyugtalanságát. Félórával később, az Üllői úton, amikor egyedül ballagott hazafelé, valami azt súgta: nézz

hátra! Ugyanazt a katonatisztet látta. Nem mert megállni, hogy szemügyre vegye. Inkább meggyorsította a lépteit.

Katonatiszt? – töprengett. – Lehetetlen. És ha mégis? Akkor annál rosszabb: fontos embernek tartják.

Szinte úgy esett be az ajtón. Szülei az asztalnál ültek, a petróleumlámpa mellett. Anyja harisnyát stoppolt, az apja bíbelődött: valaki megkérte, szorítsa meg a húsdarálót.

– Mi történt, gyermekem?

– Semmi, siettem.

– Ugyan, fiam. Anyádat nem csaphatod be. Meglátok én rajtad mindent. Valami bajod van, ugye?

Józsi nem felel.

– Zoliról hallottál valamit?

– Nem. Flesch faggatott: nem lesz-e baja velem is? Mi lehet, válaszoltam, semmit se csináltunk.

– Mit mondott?

– Semmit. Vigyázzak.

– Vigyázz is, fiam. Más nem történt?

– Nem.

– Hálisten!

Kinyitja Józsi a szekrényt. Nézelődik: nincs-e valami, ami jobb lenne, ha nem volna ott. Fülel: nem hall-e lépteket az ablak alatt.

Tóth Márton érti a jelenetet. Feleségére néz. Igyekszik nyugodt maradni. Látja: feszül már az asszonyban a rémület.

– A könyveid között nincs olyan? – kérdi Tóth csak úgy mellékesen.

– Nincs.

– Azért nem árt újra megnézni – szól az anyja remegő hangon. – Ki tudja, nem jut-e eszükbe kíváncsiskodni . . .

– Gyakoriak a házkutatások – mondja Tóth Márton. – A műhelyben van olyan, akinél kétszer jártak. Könyvek

– Csak nyugalom, kedves kisasszony. Én magát igen jól ismerem. Maga most szépen megmondja, hogy honnan jött.

– Hagyjon, kérem. Én magát soha nem láttam.

– Nem bántom, ne féljen. Mondtam, ismerőse vagyok. Pontosabban a fivéréé . . . Szereti?

– Kit?

– A fivérét. Azt kérdeztem, a fivérét szereti-e?

– Kérem, engedjen utamra.

– Egy percre még. Hogyne szeretné? A testvére. Nem tesz semmit az érdekében?

Mártában felrémlik: a múltkor, amikor a Mosonyi utcában járt, és beállt a kapu előtt kanyargó hosszú sorba, egy ilyenforma férfit látott kilépni a kapun. Végigmérte valamennyiüket. Emlékszik, a szomszédja – idős, jól megtermett néni – azt morogta a foga között: „Jézus verjen meg!" Ez volt-e vajon?

– Mit tehetek érte? – kérdi csendesen. – Mellette szól az igazsága.

– Úgy? Az igazsága?

– Az ártatlansága – igazítja helyre ijedten Márta.

– Gondolja? Vagy félre akar vezetni?

– Hagyjon, kérem, mennem kell.

– Mostanáig nem volt sietős?

Meghűl Mártában a vér.

– Mit beszél maga? Engedjen utamra, mert rendőrt hívok.

Az idegen gúnyosan nevet.

– Hívjon. Én azonban mást ajánlok. Legyünk barátok. Hazafias érzésű magyar lány, nemde? Édesapja, Antal Zoltán, kötelességtudó keresztény tisztviselő a Hitelbankban. Miért ellenkezne, amikor csupán egyszerű szívességre kérjük . . .

– Mire?

– Bizonyára ismeri fivére barátait. Ha nem is sokat, né-

után szaglásznak . . . – Csendesen kérdi: – Tiltott újságot nem tartasz magadnál?

Feláll, ő is a szekrénybe néz.

– Hová gondolsz, papa?

– Jaj nekem, csak ne jöjjenek – rémüldözik az asszony.

– Ha jönnek, itt lesznek – vonja meg vállát az ura.

Józsi az apjára néz. Magán érzi okos, bátorító tekintetét. „Miért is ijedezem?" korholja magát. „Mások éppen úgy észrevették volna a nyugtalanságom, mint ők."

Leül. Az anyja elébe teszi a vacsorát. Éhes, mégsem kívánja. Eszik, mert az apja szeme parancsolja, hogy egyék, de alig akar lemenni a falat a torkán.

Csend van, fullasztó borús este.

Nyugtalan Józsi éjszakája. Minden neszre felriad, dobálja magát a forró ágyon.

Reggel bosszankodik: képzelődött. Nevetséges az egész história azzal a tiszttel. Mi közük ilyesmihez a katonáknak?

Két nap múlva Frommeréknál találkoznak megint. Elmondja Mártának, mi történt. Ő se hiszi, hogy az a tiszt követte, akit a mozinál láttak.

– Időd se lehetett, hogy jobban szemügyre vedd – nyugtatja Márta. De azért azt ajánlja: ezúttal ne együtt menjenek haza.

Megy a lány a villamoshoz. Valaki megszólítja:

– Kisasszony!

Hátranéz. Nyúlánk fiatalember integet utána. Fehér nadrág, sötét zakó van rajta. Nem ismeri. Szaporázza a lépteit.

Az idegen újra kiált. Határozottan, parancsolón. Meg kell állni. Segítségkérőn néz körül. Az utca elég népes még.

– Lenne szíves néhány kérdésemre felelni? – A férfi elállja az útját.

– De kérem, kicsoda maga? – Márta hangja elfúlt az ijedtségtől.

hányat valószínűleg. Tudni szeretnénk: hogy és mint vannak, hogy szolgál az egészségük . . .

– Senkit se ismerek – feleli Márta, és fordul, menekülni készül.

– Nono! – A férfi megragadja a karját.

– Engedjen el!

– Csendesebben, kisasszony!

– Engedjen, mert sikoltok.

– Beszéljünk okosan. Nem lesz bántódása, csak tudni akarjuk . . .

– Hagyjon! – Márta eltaszítja a férfit. Fut a villamoshoz. Még eléri.

Az idegen utánanéz. Nem követi.

Csak a villamoson döbben rá, mi történt. „Jézus verje meg!" zakatolják a villamos kerekei. „Jézus verje meg!"

Nem tudja tovább fegyelmezni magát, sírva fakad. Szemére szorítja a zsebkendőjét. Az emberek kíváncsiak: Mi baj, kislány? – kérdezi a tekintetük.

Alig várja, hogy leszállhasson. Néptelen utcákon kószál, és sír, sír.

Addig, amíg meg nem könnyebbül. „Próba ez – mondogatja magában –, erősnek kell maradni."

Holnap Józsi újra várja. Elmenjen-e? Nem lesi-e megint a gyűlöletes, gonosz ismeretlen? Elmondja-e Józsinak, mi történt?

Álmatlan éjszakán át százszor végiggondolja a párbeszédet: „Bizonyára ismeri a fivére barátait!?"

„Tudta, hogy Józsival találkoztam?"

Ha elmondja, talán feleslegesen nyugtalanítja vele Józsit . . . Nem nagyobb baj, ha elhallgatja? Aligha. Józsi most elég óvatos. Azt mondta, amióta Zolit elvitték, nem jön össze senkivel. Így van, vagy csak mondja? Egyszerkétszer dolga akadt este, nem szólt róla, hogy hová megy. Azt is mondta: nem hagyják abba!

„Megmondom, mégis megmondom."

Márta fél. Olyan óvatosan megy, mint friss erdei csapáson az őzgida, hallgatózva, szimatolva, éles, kutató pillantásokkal figyel mindenfelé.

Az ég alján haragos morajlással sötét felhők gyülekeznek.

– Jókor jöttél, angyalom – öleli meg Frommer néni –, lóg az eső lába.

– Józsi?

– Odabent van.

Olvas. Az ablakhoz húzódott, mert sötét lett a szoba.

– Hadd nézzem: Krúdy Gyula: Andráscsik öröksége – olvassa a könyvtáblán. Honnan vetted?

– A Népszínház utcából.

– Jársz még oda?

– Nem. Dini hozta. Ártalmatlan könyv.

Ülnek a bevetett, zöld takarós ágy szélén, kéz a kézben. Odakint percről percre borul. Márta elmondja sorjában, pontosan, hogyan történt.

„Kisasszony, kiáltja valaki . . ."

– Idejövet nem láttad? – kérdezi Józsi izgatottan.

– Nem. Jól körülnéztem.

– Mást nem kérdezett?

– Nem.

– Mást nem mondott?

– Nem.

– Csak azt, hogy tudni akarják, mit csinálunk?

– Igen.

– Akkor talán mégse tudják . . .

Hallgatnak. Reszket a kezük. Nézik egymást. A nyugalmat, a biztonságot áhítozzák, az élet ízét, örömét szomjúhozzák, a szerelmet . . .

Lilás fény metszi ketté az eget recsegve, cikcakkban, mint kőre zuhant érett görögdinnyét a repedés. Megeredt, ömlik az eső.

– Mamácska, baj van – mondja Józsi.

– Mi az, drágám – ijed meg az anyja –, mi történt megint?

– Márta elveszti az állását a varrodában, most kezdene keresni valamit.

– Hát az bizony baj – mondja Tóthné megkönnyebbülten. Mindig valami nagy szerencsétlenségtől tart. – Éppen akartam mondani: munka után jártam én magam is egész nap. Tegnap is. Napok óta. Még nem akadt semmi, de nem hagyok fel a kereséssel.

– Miért, mama?

– Apád jobban érzi magát, kezd megerősödni. Ha nekem is akadna valami, meglennénk szűkösen négyen is.

– Négyen?

– Hát igen. Úgy gondolom, a nagyfiam megházasodik. Két asszony majd csak elbír vele . . .

Józsi másnap este elhozza Mártát. Nem véglegesen: látogatóba.

Tóthné rég nem látta. Elnézi: teltebb, de sápadtabb is. Komolyabb lett. Szép, halk szavú, éppolyan kedves, mint volt.

– Zoliról hallotok, kislányom?

– Jóformán semmit. Még mindig a Mosonyi utcában vannak.

– A szüleid küldenek neki valamit?

– Apám nem engedi. Anyu se mehet hozzá. Én elmentem, de nem engedtek be.

– Viszek én neki csomagot – mondja Tóthné –, ismerem a módját. Eleget kilincseltem mindenfelé az uram után.

– Veronka néni, ne tegye. Baja lehet belőle. Mit mond, ha megkérdezik, kije magának Zoli?

– Kitalálok valamit.

– Nem lesz jó.

– Dehogynem, kislányom. Azt is mondhatom: a kis menyem fivére. Nem?

Márta lesüti a szemét. Csak félve mer felnézni. Tóthné magához öleli.

– Én aranyos, csacsi lányom, ne félj. Elrendezünk majd mindent, kedves.

Nagy a szenzáció az Üllői úton. Az ötös számú ház – a *Pálffy Bank és Váltóüzlet* előtt izgatott csoportok tárgyalnak reggel óta. Megbukott a bank: „előkelő" tulajdonosa több mint százhúszmilliót spekulált el a tőzsdén.

A bankházat ostrom alá fogják a károsultak. Rendőrség veszi védelmébe a tisztviselőket.

Az Üllői úton, néhány házzal odébb van Pálffyék fényűző lakása. Elegáns urak és dámák rohangálnak ki-be. Szőnyeget, csillárt, képeket, asztalterítőket, ezüstöt, üveget, nippet hurcolnak kifelé. Pálffynak – mint mondják – nyoma veszett.

Tóthné ritkán megy el hazulról. Ma dolga volt, néhány órája útnak indult, s mintha megbolondult volna a világ: már a második kalamajka szemtanúja.

Korán reggel a Csengery utcában, az egykori Hamburg szálló előtt, csődült össze a nép. Rendőrség szórta ki a lakókat az utcára. Sírás, jajveszékelés verte fel a környéket. Az emberek azt beszélték, két menekült Wrangel-tiszt kapta meg a helyiségeket éjszakai mulatónak.

Itt meg a jómódúak csinálják a cirkuszt. Ezt mindenesetre jobb elnézegetni, mint a Csengery utcaihoz hasonló dolgokat.

Mi történt?

A szélsőjobboldali Nemzeti Hitelintézet érdekeltségéhez tartozó Pálffy bankház csúfosan megbukott. Vezetői elsikkasztották a bank egész betétkészletét.

A tegnapi üzletfelek – előkelő arisztokraták, csupa kékvérű – most a bankár hatszobás lakásában egymás kezéből tépik ki, ami még megkaparintható. Egyikük kivétette Pálffynéval a fülbevalóját, a másik részvényes a gyűrűit vette magához biztosítékul.

– Őméltósága hisztérikusan jajveszékel – hozza a hírt egy kifestett lány. – Azt kiabálja, hogy férjét szerencsétlen pénzügyi akciók tették tönkre. Nem tudják, az mi? – kérdezősködik.

– Micsoda?

– A szerencsétlen pénzügyi akció.

– Tudja a hóhér. Né, hogy rohannak!

Futnak a károsultak a Kereskedelmi Bank Vámház körúti fiókjába. Hírét vették, hogy a bankár saját betéte ott van elhelyezve.

Az ottani igazgató sajnálkozik:

– Elkéstek, uraim. Pálffy direktor úr röviddel ezelőtt kinyitotta széfjét, és elvitte a tízmillióját. Mindössze ennyije volt.

– Villája, birtoka van Rákospalotán, keressük ott!

– Pécelen is van villája, menjünk oda!

– A tőzsdén máris fizetésképtelennek nyilvánították – adják szájról szájra a hírt. – Micsoda botrány! Felháborító!

Olyan az Üllői úton a két ház környéke, mintha frontesemények tárgyalnának az izgatott, hadonászó csoportok.

Tóthné vállat von, csóválja a fejét: hányféle gond, hányféle baj létezik a világon . . .

– Sírva könyörögtem Bognárnénak, tartson meg. Azt mondja, elvadultál, figyelmetlen vagy, nem felelsz udvariasan a megrendelőnek, ha szól hozzád . . .

Márta türelemmel hallgatja az anyját. Mindegy, mit mon-

dott neki Olgi nagysád, az igazság más. Alig várja, hogy kívül lássa őt a varrodán.

– Zoli felől is kérdezősködött. Rossz néven veszi, hogy ugyanabba a baráti körbe tartoztok mindketten.

– Vegye csak rossz néven. Nem vagyok rá kíváncsi.

– A kenyéradód . . .

– Attól megyek a falnak, amit tőle kapok . . .

– Durva lettél, közönségesen beszélsz – törölgeti a szemét Antalné.

– Finomkodhatnék, de nincs kedvem. A barátainkat is kifogásolja . . . Már nem kommendál az Árpinak?

– Sajnos, már nem említi. Célzást tett rá, hogy jártak nála tudakolózni. Felőled is kérdezték. Apád, ha megtudja, oda lesz szegény. Úristen, ennyi szerencsétlenség.

Márta remegő keze végigsimítja a haját.

– Megmondhatja neki, anyuka. Ettől már nem lesz nagyobb a baj. Sőt, mást is mondjon meg apának. Gyárba megyek dolgozni.

– Hová?

– Gyárba.

– Jézusom. Nem tudod, mit beszélsz. Elment az eszed, Márta?

– Hát mi egyebet tehetnék, édesanyám?

– Jaj, de megátalkodott vagy. Így jártunk a gyermekeinkkel. Mit meg nem tettünk volna értetek, mit oda nem adtunk volna nektek – apád is, én is, hogy vigyétek valamire . . . Az egyik börtöntöltelék, a másik . . .

Márta nem felel.

– Még megsegíthet az Isten. Ha megbecsülöd magad, talán Bognárnénál maradhatsz. Ha Zoliról kiderülne, hogy ártatlan, hogy csak a társaság keverte bele . . .

– A mi társaságunk?

– Ahová folytonosan elmászkált. Te is tudod.

– A szakszervezetbe járt. Mindenki járhat oda. Mást ő se csinált.

– Adná az Isten. Akárhogy is, de gyárba nem mehetsz! Apád nem engedné. Én se. Ne is emlegesd többé.

Antalné sír.

– Hova süllyed ez a család. Uramisten, hova süllyed?

Miért nem engedik ki az anyákat a harctérre? Ha elkísérhetnék fiaikat a lövészárokba, és ott lehetnének mellettük, talán szavuk, reszkető kezük, anyai szívük megvédené őket. Megragadnák a döfésre emelt szuronyt: ne hatoljon a bordák közé, ne törje át azok mellkasát, akiket kínnal szültek életre, ne állítsa meg fiaik szívverését.

Nehéz álma volt Tóthnénak.

Józsi a harctérre ment. Szakasztott olyan volt, mint Márton tizennégyben, amikor a nehéz útra indult. „Józsikám – kérlelte –, ne menj, maradj." Rá se hallgatott. „Mennem kell, anyám! Nincs visszaút. Az ellenség erős. Megöl, ha tétlenek maradunk. Menni kell."

„Fiam, maradj leghátul – kérlelte. – Nem mehetsz a végén? Elöl rohansz, golyó, bajonett, szilánk leghamarabb ér. Menj, ha más is megy, ha muszáj, ha valóban menni kell. De várj még egy kicsit!"

„Nem lehet, anyám, nem lehet."

Vörös szegfű volt Józsi gomblyukában. A sapkáján valami tollféle, mint a mostani katonáknak, de a sapkarózsa helyén piros virág . . .

„Nem maradhatok, nem is várhatok, mama – makacskodott Józsi. – Zoli is itt van . . ."

Akkor csörömpölés hallatszott, és valami nagy sötét kapualjból kilépett Zoli. Magas, vállas volt, sokkalta termetesebb, mint amilyennek utoljára látta. Furcsa volt az öltözete: daróc uniformis, papi csuha, vagy mi a csoda? Mi

csörömpöl? Zoli a két kezét előrenyújtotta, földig vastag lánc függött róla. Iszonyatosan rozsdás, annyira, hogy az összeverődéstől szállongott a fojtogató, köhögtető rozsdapor. Fuldoklott Tóthné, a torkához kapott. Zoli mintha pap lett volna: felnyújtotta a két karját. Ahogy Úrnapján Hunker prelátus úr szokta az oltári szentséggel a Bakáts téri templom előtt. Valamit magasra emelt Zoli. Mi az? Nagy vasgolyó, rozsdás láncokhoz volt erősítve. Emelte magasra a feje fölé a nehéz kölöncöt. Jaj, csak le ne ejtse! Szűzanyám! – Veríték lepte el Tóthné homlokát, felnyögött álmában. Csattogva szétrobbant a vasgolyó: kardok, puskák hullottak ki belőle. Utánuk kapott Zoli a láncos kezével. Józsi meg kardot emelt fel, csillogót, fényes veretűt, és a derekára kötötte. Tóthné sírt. Legvégül Márta jelent meg menyasszonyi fátyolban, mirtuszkoszorú díszlett lehajtott fején. Sírt Márta is. Búcsúzkodtak.

„Mentek hát?" – kérdezte Tóthné a fiúkat.

„Megyünk" – felelték, és már léptek is.

„Veletek megyek – kiáltotta –, ott leszek mellettetek."

Gyorsan mentek a fiúk, ő utánuk, de nem bírta szívvel, tüdővel. Azok ketten nagyokat léptek. Sár volt, Márta fátylát is befröcskölték, de nem néztek semmit. Rohantak. Nőtt a távolság. Igyekezett utolérni őket. Nem tudta. Elbukott. „Józsikám! Fiam!"

– Veronka, Veronka, mi lelt? Beteg vagy? – ébresztgeti az ura.

– Te Márton – súgja az urának –, ugye, jó ember a fiunk?

– Az – feleli Tóth Márton. Álmos, a falnak fordul. – Jó hát.

– Te, Márton . . . kommunista csak jó ember lehet, ugye?

– Rossz embernek mi keresnivalója lehetne köztük?

– Aki közéjük áll, ha igaz a szíve, azért teszi, mert a jókat pártolja. Nem?

– Világos. Mondtam én ezt már.

– Mondtad . . . Te . . . alszol?

– Nem. Csak beszélj.

– Mi lenne . . . kimondani is félek . . . mi lesz, ha a gyereket baj éri?

– Ne bolondozz. Milyen baj érné?

– Te, Márton, beszélj velem, ahogy kell. Ne vezess félre. Láthatod, megérzem. Egyik nap . . . nem akartam szólni . . . három civil járt erre. Két fiatal meg egy öregebb. Sose láttam őket. Olyan jól öltözött, gyanús alakok voltak. Idebámultak. Utánuk néztem, sehová se mentek be. Félek, rettegek, Márton.

– Ne félj, szegénykém. Aludj. Ha baj lenne, már bekövetkezett volna. A barátja bent van. Ha tudnának Józsira valamit, akkor már rég nem lenne itthon.

– Verik őket?

– Megteszik.

– Tudom én.

– Aludj, Veronka, ne gyötörd magad.

– Te, Marci, tudod, mit gondoltam?

– Mit?

– Szerzek egy kis pénzt, valami harapnivalót, dunsztost. Elviszem én magam a Zolinak. Megpróbálok bejutni hozzá.

– Szép a szándékod, de hogyan gondolod ezt?

– Eszembe jutott, hogy elmegyek a Haller utcába, van ott egy-két régi szomszéd. Ezek akkor is jószívvel voltak hozzám, amikor bent voltál. Olyat is tudok, akivel patrongyárba jártam. Ad, ha van neki. És itt a telepen is . . . A Bakos, a fiatalabbik, aki Oroszországban volt fogoly, az velük érez. Kovács Aranka néni is, aki azzal az egylábú árussal él, ismered . . . tizenkilencben a Dunapalotában takarított. Kellnerné is összeszed valamit.

– Ez a terved?

Tóth Márton szeméből kiröpül az álom.

– Ez.
– Hát csak óvatos légy.
– Ne félj, tudok vigyázni magamra.
– Jól van. Derék teremtés vagy te, Veronka. Akkor én meg azt csinálom, hogy írok Sziki Gerzsonnak. Értésére adom virágnyelven, hogy miről van szó. Talán akad a komáinál valami a szőlőkben. Akkor nemcsak Zolinak, a többinek is küldhetünk belőle.

A sütőmunkások ott tanyáznak a Dohány és a Szövetség utca sarkán az első emeleten. Mostanában közöttük is sok a munkanélküli. Akik dolgoznak, azok többnyire álmosak. Sápadt az arcuk, karikás a szemük. Ülnek a sakktábla mellett, erőlködnek, hogy fogjon az agyuk. De a végén elbóbiskolnak. Az olvasás kiváltképp nem megy nekik, hiszen jóformán sose alusszák ki magukat. A pékségben éjfélkor kezdik a munkát. Az inasok mennek be legelőbb. A munka délelőtt tízig, tizenegyig is eltart. A tanonc még ekkor se mehet haza. A legtöbb mester megkívánja, hogy a gyerek a műhelyből átmenjen a konyhába, segítsen a feleségének az ebédfőzésnél. Olykor mosogatni is neki kell. Aztán egy-két óra morzsadarálás, majd fahordás következik: előkészület a begyújtáshoz, az új sütéshez. Bizony tizenhárom-tizennégy órás munka után nem lehet virgonckodni.

Nagy Sándornak telik az erejéből, hogy a délutánokat olvasással töltse, vagy a vele egykorú fiatalokkal beszélgessen. Özvegy édesanyja már aprócska korában Pestre küldte rokonokhoz, hogy azok járassák iskolába. A rokonok is szegények voltak, szűkösen éltek. Amikor kikiáltották a Tanácsköztársaságot és a városligeti fasorban a református fiúotthon tanoncinternátus lett, beadták oda. Ott kezdett Sanyi ismerkedni a világgal. A *Vörös Újság*ot olvasta, gyűlésekre járt, a francia forradalomról tanult. Július végén azt

mondták nekik: „Na gyerekek, most, hogy első alkalommal a prolik is nyaralhatnak, elmentek Nagyberekre két hétre. Szedjetek néhány kilót magatokra."

Augusztus elsején indultak. De a vonatnál gyorsabban ért le Nagyberekre a hír: megbukott a Tanácskormány, végóráit éli a munkáshatalom! Az ellenforradalmárok már várták őket a balatoni állomáson. Ahogy leugráltak a vonatról, megbotozták őket. „Nesze nektek üdülés, mocskos fajzat!" A gyerekek jajveszékeltek. Nagy üggyel-bajjal visszavergődtek Budapestre. Az internátusból kidobták őket. Amikor néhány hete a városligeti tavon csónakáztak, eszébe jutott – de nem akarta a többieket saját dolgaival untatni –, három éve hat hétig éjszakázott a Vajdahunyad vár boltívei alatt.

Egy esztendő is beletelt, amíg elszegődhetett inasnak a Mayer-féle pékségbe a Német utcába.

Jóval ezután összeakadt néhány ismerőssel a volt tanonc-internátusbeliek közül. Ahányan voltak, annyifelé szóródtak, annyifelé keresték a boldogulást. Akadt olyan is, aki már hallani se akart azokról az időkről. De volt egy, aki hű maradt. Ő azzal az eggyel tartott. Barátok lettek, és keresték az utat: hová? merre?

Megtalálták.

A városligeti csónakázás óta minden szabad perce a mozgalomé. Most látszólag gondtalanul elmerül az olvasásba, de figyeli közben az óramutatót. Tóth Józsival kell itt találkoznia. Anyagot hoz, amit ő és egy új fiú a Petneházy utcai kenyérgyárból eljuttatnak majd a sütőmunkások között dolgozó elvtársakhoz.

Nyílik az olvasóterem ajtaja. Megjött Józsi. Révész Géza is vele van. Sokan járnak ki-be, zajonganak, vitatkoznak az emberek, itt feltűnés nélkül találkozhatnak. A két fiú letelepszik az asztalhoz. Bemutatja nekik társát, a kenyérgyári segédet.

Józsi és Géza beszélgetésbe kezdenek, böngészgetik az újságokat. Úgy viselkednek, mintha semmiféle határozott cél nem vezetné őket.

Aztán Józsi átnyúl az asztalon, elhúzza Nagy Sanyi elől a könyvet. Forgatja a kezében, belelapoz. Az ölébe ejti, és ott tartja jó ideig. S mialatt élénken folyik tovább a beszélgetés, becsúsztatja a könyv lapjai közé a *Kommün* néhány példányát. Vékony papírból készül, de azért szétnyomja a könyv lapjait. Nem marad ott soká, csak éppen addig, amíg Nagy Sanyi kiszedi és zsebre rakja. Többször fordul az ingajárat az asztal alatt.

Révész Géza és Tóth Józsi elköszönnek a két péktől. Kőbányára mennek, a Maglódi útra. Ott van a Spitzer vendéglő. Két fiatal famunkással kell ott találkozniuk. Mindkettő Népszínház utcai ismerős, de ott most már a legkevésbé sem biztonságos. Józsi nem mehet oda illegális lappal a zsebében. A Neuschloss–Lichtig Gyömrői úti telepéről való az egyik fiú, a másik a cég lőrinci üzeméből.

Pontos időre érkeznek. Fröccsöt isznak, és Józsi összeismerteti a két fiút Révésszel.

– Részt vettek a gyűjtésben – mondja. – Rendes gyerekek.

Két karton között, melyek a kőbányai sört hirdetik, átkerül a *Kommün* néhány példánya először az egyik, aztán a másik Neuschloss-gyárihoz.

A két fiú ottmarad a vendéglőben, Géza és Józsi búcsúzik.

Még egy útjuk van. Nem is rövid. Újpesten, a Mező utcában fájront után vár rájuk egy lány. A többiekkel jön ki a Magyar Pamutipar telepéről. A lány égszínkék fejkendőt visel és szegfűcsokor van a kezében. Rá kell nevetni. Ha visszanevet, akkor ő az, aki átveszi az újságot.

Rendben megy minden. Terjesztik, olvassák a *Kom-*

münt. Elcsigázott munkásasszonyok a Hitelbank részvényeseinek textilgyárában, asztalosok a Viktória bútorgyárban, munkanélküliek Budafokon, vasasok Csepelen, Erzsébeten és a Kőbányai úton.

„Az agyonüldözött munkásosztály szorosra fűzött láncait megoldotta a magyar burzsoázia, de csak éppen annyira, hogy kezébe tudja venni a kantárszárat, a munkásosztály pedig tovább tudja vinni a kapitalizmus igáját" – írja a lap.

Fél hatkor reggel megverik az ablakot, s kezük már az ajtó kilincsén van.

– Nyissák ki azonnal! Rendőrség.

Józsi és az apja éppen öltözködnek. Tóthné kávét melegít. Egymásra néznek, szólni sincs idejük.

– Szűzanyám – suttogja az asszony.

– Ne ijedj meg – mondja Tóth Márton elfúló hangon. Reszket a keze, ahogy elhúzza az ajtó reteszét.

– Tóth Józsefet keressük.

– Én vagyok – szól halkan Józsi.

– Maga az apja, Tóth Márton, igaz? Régi jó ismerős. Hiába, az alma nem esik messze a fájától. Álljon félre innen.

– Miről van szó, kérem?

– Majd megtudja. Nem értette, hogy álljon félre?

– Te velünk jössz – mondják Józsinak.

Közrefogják.

– Kutasd ki a zsebeit – intézkedik az idősebbik detektív.

Semmi sincs Józsinál.

– Nyissa ki a szekrényajtót, jóasszony – parancsolnak

Tóthnéra. – Mozogjon. A sublótot is, azt a katonaládát is a sarokban. Az kié?

– Enyém volt – szól Tóth Márton.

– Kinyitni mindent. Egy-kettő, gyerünk.

– Te nem voltál katona? – kérdik Józsit.

– Nem voltam.

– A kommün alatt se?

– Akkor se.

– Gyerek volt még a lelkem, egy lépést se tett nélkülem – veti közbe magát Tóthné. – Nem csinált semmi rosszat a fiam, miért akarják elvinni?

– Lesz egy kis beszélgetnivalónk. Egyébként tudjuk, hogy kitűnő gyerek.

– Az is, megkérdezhetik akárkitől, hogy milyen . . .

– Na, csak végezze a dolgát, asszonyom. Megnézzük, van-e egy kis Kun Béla-küldemény a háznál . . .

– Honnan lenne, kérem? – tiltakozik Tóth Márton.

– Ne beszéljen olyan sokat, hallja-e. A fiát nevelte volna tisztességre.

– Soha senkinek nem tett rosszat.

– Elég a trécselésből – lökik félre Tóthnét. – Nincs időnk magával szórakozni.

Egyikük a szekrényt dobálja össze, a másik kiforgatja a ládát. A sublótfiókból is a padlóra kerül minden.

– Könyv van?

– Akad egy-kettő – bólint Józsi.

– Persze, nekik ne volna? Könyv kell a bolsi uraknak. Abból tanulják, hogyan kell a kistisztviselő házát elkommunizálni, mint kell istállót csinálni a templomból. Lássuk . . .

Józsi leszed a stelázsiról néhány könyvet. A detektív találomra felüti az egyiket. Guy de Maupassant: *Erős mint a halál.*

– Ez is kommunista, mi?

– Miért lenne – húzza el a száját Józsi.

– Ne pofázz!

Tóthné halkan sikolt. A fiatal detektív fenyegetőn emeli a kezét Józsira. De meggondolja magát.

– A fene ott egye! – a konyha sarkába hajítja a könyvet, a küszöbről egyenesen a tűzhely elé.

– Ahá! – húz ki diadalmasan egy puha fedelű vastagabb füzetet az edények mögül. Hangosan olvassa: Fényes László, a forradalom okai és a Tisza-bűnper vádjai. Védőbeszéd a tárgyaláson.

– Ezt ki olvasta?

– Én – feleli Józsi.

– Mi közöd ehhez? . . . Különben odabent majd kiderítjük. Bűnjelként lefoglaljuk.

– Pesten adták ki, a könyvtárból hoztam. Mi ebben a bűn?

– Kuss! Tartsd a szád. Csak a kérdésünkre felelsz. Az újságokat, röplapokat hova rejtetted?

– Milyen újságokat?

– Ne add a tudatlant.

– Hagyd, majd felfrissül az emlékezete.

– Szóval, nem vagy hajlandó megmondani, hol dugdosod az illegális anyagot?

– Miféle anyagot?

– Szájaskodsz? Na várj csak . . .

– Az illegális újságok, a röpcsik hol vannak?

– Sehol sincsenek.

– Majd megmondja, ne időzz vele. Gyerünk.

– Józsikám – tör ki a zokogás Tóthnéból.

– Majd visszajön, ha okos lesz – mondja az idősebbik detektív. – Mondja neki, ne titkolja, amit tud.

– Nem tud az semmit, elhihetik – lép előre Tóth Márton. – Semmi rosszat nem tett.

Tóthnét félrelökik, amikor ölelésre nyújtja a karját. A

szekrénynek dől, rázza a zokogás. Köténye csücskét összemarkolva a szájára szorítja.

Halottsápadt Tóth Márton is. Reszket a hangja:

– Vigyázz magadra, fiam!

Nem sejti Józsi, hová viszik az Üllői úton, míg be nem fordulnak a Remete utcába.

A fiatal detektívvel az utcán marad. Az idősebbik belép a kapun.

Miért mehetett be? Azért, hogy bejelentse Fleschnek az ő letartóztatását? Nem valószínű. Puszáért? Azt hiszik, hogy . . . vagy talán éppen Pusza műve? . . . Lehet. De attól még bevihetik őt is, hogy eltereljék róla a gyanút. Történt már ilyen. Szórád Diniért? Akkor mindent tudnak . . . Mégis talán jobb, ha őt, mint Puszát.

– Adj' isten, Józsikám, miért nem jössz be? – köszön rá az öreg Bakonyi. Most érkezik munkába, megáll. – Mi lelt, te fiú? Fehér a képed. Beteg vagy?

– Táguljon innen – mordul rá a detektív.

Józsinak vér szalad az arcába, amikor az idős ember ijedt tekintetét látja. Szeretne bocsánatot kérni tőle. Miatta érte a durva sértés. De nincs rá mód. Nem is szükséges: Bakonyi tudja már, látja, hogy miről van szó.

Szórád Dinit hozza a detektív.

– Szervusz, Józsi – köszön Dini legényesen.

– A szátokat befogjátok, ne merjetek mukkanni sem. Ha szökni próbáltok, lövünk. Indulás!

– Beszélsz végre, vagy szíjat hasítsak a hátadból?!

Felügyelő úrnak szólítják társai a „kihallgatás" vezetőjét. Mészárosnak is beillene a nagyvágóhídon, ha nem em-

bereket hajtanának a keze alá. Andréka azt mondta neki délután: Vegye ezeket kezelésbe!

Már késő este van, de még mindig semmi . . . Nem beszélnek.

Sokan kerültek be a Zrínyi utcai főkapitányságra. Józsi csak Nagy Sanyit látta eddig: véres arccal vezették el mellette a folyosón. Később úgy tűnt, mintha a szomszéd szobából Lehner Pista hangját hallotta volna. Dühösen tiltakozott – a szavakat Józsi nem értette pontosan –, aztán zuhogtak az ütések, nehéz léptek alatt dobogott a padló.

Nyílik az ajtó: Komor Imrét taszítja be maga előtt egy jól megtermett detektív. A sápadt arcú fiatal diákon látszik: alaposan megkínozták.

– Ismered? – kérdezi a detektív.

Józsi úgy tesz, mintha kutatna az emlékezetében. Enyhén szédül – sok ütést kapott a fejére. A csónakázás jut az eszébe: mintha a városligeti tó sima tükrét látná felcsillanni, mintha a part felől halkan szűrődő zenét hallaná: „Nem tudom, mi az oka, tán a tavasz . . .” A diák szemének kutató tekintetét érzi magán. Várakozón kapcsolódik az övébe.

– Nem ismerem, sose láttam.

– Mozgasd meg az eszed – rivall rá a kísérő detektív, és tenyerével az arcába sújt. – Neked nem adott utasításokat sejtszervezésre? Újságot, röpcédulát nem kaptál tőle?

– Sose láttam, hát nem is adhatott.

– Neeem? Na figyeld csak, mereszgesd a szemed, mindjárt több példányt látsz belőle.

Nehéz ütések zuhannak Józsi koponyájára.

Mire abbahagyják az ütlegelést, a diákot már elvezették. Öröm halk rezgése fut át Józsi szívén. „Sose láttam – ismételgeti – sose láttam.”

– Kik voltak a fásoknál a sejt tagjai?

– Milyen sejté?

– Ne add a hülyét, ne kérdezz vissza, mert . . . Bent van az egész banda, száz vörös bitang. Úgyis megtudjuk.

– Nem volt semmilyen sejt.

– Ki irányított benneteket? Kit ismertél a bécsi vagy a moszkvai futárok közül?

– Futár? Nem is hallottam ilyent.

Négy detektív állja körül. Szíjat tart kezében az egyik, a másik gumibotot, vastag nádpálca van a harmadiknál, a negyedik lapáttenyerű. Szerszám nélkül is félelmetes. Összezárul Józsi körül a gyűrű.

Zuhognak az ütések.

– Beszélsz?

– Mit mondjak? . . . Csak a szakszervezetbe jártam.

– Hát Karsay elvtárs? Vele mi dolgod volt?

– A szakszervezetben.

– Nem ismerted?

– Egyszer láttam, amikor a sztrájkok kezdődtek. Kora tavasszal. A kocsigyárban, nálunk. Elvitte a rendőrség.

– Később nem találkoztál vele?

– Nem.

– Hazudsz, te . . . kell még? Kell? A jó anyád istenit!

– Hol találkoztatok? Hányszor?

– Sehol.

– Hát a híres barátod? Vagy sógorod már? Az a nagypofájú, az Antal . . .

– Nem tudom.

– Mit nem tudsz? Hiszen éjjel-nappal együtt voltatok. Antal hányszor találkozott Karsayval? Hányszor?

– Ő se . . . nem . . . egyszer se.

– Fel kell frissíteni az agyát – mondja a kihallgatás vezetője.

– Na, próbálj csak szépen, nyugodtan gondolkozni. Mikor, kitől hallottál először a KIMSZ-szervezetről?

– Senkitől nem hallottam. Csak a szakszervezetben voltam tag.

– No, ülj csak a padlóra – parancsolnak rá.

– Tegyünk terítőt alá, hogy ne legyen piszkos a nadrágja.

„Harry paszta jobb a legjobbnál!" – hirdeti egy falra rajzszögezett plakát. Leszakítja a legfiatalabb detektív. Felgyűrt ingujjal, lelkesen tevékenykedik. Röhögve teríti Józsi alá. – Parancsolj helyet foglalni.

– Húzd fel a térded! Jobban húzd fel!

Két csuklóját a bokáihoz szíjazzák.

Hosszú gyalogsági puskák állnak a sarokban. Az egyiket felemelik, bedugják Józsi térdei alá. Pattanásig feszíti szét a két könyökét, a lábait, a hátgerincét.

Két íróasztal áll a szobában, egymással szemben. Átjárásnyi hely van köztük. Hátralökik Józsit: beveri fejét a padlóba. Megragadják a puskát két végénél és felemelik. Néhány másodpercre elsötétül előtte a világ. Arra eszmél, hogy függ a két íróasztal között, fejjel lefelé, mint piacon vett csirke a háziasszonyok kezében. A puska tusa az egyik asztalon, csöve a másikon. Feje majdnem a padlót éri, nadrágja kifényesedett ülepét fordítja a mennyeknek. Andréka istenfélő munkatársai akarják így, nem tehet róla.

A cipőjét már korábban lehúzták. Akár a kalapácsütések, úgy csattannak a talpán, nádpálca és gumibot, felváltva. Úgy érzi, szikrák pattannak ki a füleiből, mint amikor két villamos feszültséggel telített drót vége összeér.

Fejébe tódul a vér, forogni kezd vele a szoba.

– Beszélni fogtok, vagy meggebedtek!

„Nem beszélek" – fogadkozik magában. „Nem!" Gurgulázó nyögés tör fel a torkából, de összeszorítja a száját, ajkát véresre harapja.

Az asztalon, a kis barakklakásban kormosan pislog a petróleumlámpa. Megvilágítja apja sápadt, figyelő arcát.

„A kis Simon Pista húszéves volt, akár ha őt látnám, ahogy a fiadat nézöm, Marci" – mondja Sziki Gerzson. „Összedrótozták a kezét, felakasztották, mert verset mondott a városháza előtt" . . .

Lehner Pista hirtelen haragú. Tenyerével borzolgatja szöghaját. Jól odamond Czédlinek. Örül, mert jól fog a festék. Szépen olvasható a *Kommün* cikke: Három fehér esztendő.

Hogyan is szól az a vers? „Leszek! És minden nép előtt megint az élen járok én, Nyakatokon, fejeteken, koronátokon állok én. Én, lánctörő, én bosszúálló, én ítélő! Kardos kezem kinyújtom messzi, s e rab világot szabaddá teszem!"

Édesanyám! Márta! Itt vagyok, Gábor elvtárs, ne félj, hallgatok . . . Én mégis szeretem a bársonyvirágot . . . Kellemesi úrhoz van szerencsém? Politika? Mi abban a haszon? Jani, Terus . . .

Kificamodott a bokám, biztos úr . . . ilyen nagy szemű cseresznye volt a cipődobozban, mint a Lenke kalapján . . . Márta . . . Márta . . .

Jó volna nyújtózni. Feszülő testében megroppan a gerinc. Gondolatai még világosak. „Roppanhat, törhet, de ne hajoljon" – mondaná Karsay. Furcsa így a világ. Minden felfordult? Flesch úr csak a szolid üzletmenetelt akarja. Ilyet még nem is látott talán. Szigeti Zsiga örülne . . .

Dobogás hallatszik, a folyosón valaki felordít. Ütések zuhannak, távolabb egy nő sikolt.

– Pofázol? Ha makacskodsz, megdöglesz!

„Márta, ha így látnál!" – villan át az agyán. „Édesanyám! . . ."

Nehéz gyötrelmes ez az út. Végig kell járni mégis, ha százszor gúzsba kötik is, százszor újra kell kezdeni. Egyenes gerinccel, forró szívvel, felszegett fejjel kell végigjárni.

Dübörög, kavarog, szikrázik, vörös fényben forog minden. Feje tetején áll a világ!

TARTALOM

I. A HARMADIK FEHÉR ESZTENDŐ

II. VIHAROS ÉJSZAKA 127

III. SZÁZSZOR ÚJRA 267

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója
Szerkesztette Hargitai György
A borító Pap Klára munkája
Műszaki vezető Mózes Tibor
Műszaki szerkesztő Szilvássy György
A szedést 1978. VIII. 17-én kezdték meg
Megjelent 1979. III. 31-én.
Terjedelme 19,6 (A/5) ív
78.1554/1 – Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bolgár Imre vezérigazgató

Ár: 18,– Ft

Embert próbáló idők viharában, a forradalmakat követő harmadik esztendőben találkoznak Budapesten a külső Ferencvárosból jött fiatalok azokkal az elszánt emberekkel, akik sem törvénynek, sem a végzet akaratából valónak nem hajlandók elfogadni a rosszat, a szégyenletest, az embertelent. Együtt és mind merészebben szembefordulnak kíméletlen ellenségeikkel, jóllehet tudják: szabadságukkal, életükkel fizethetnek érte.

A József Attila-díjas író második kiadásban megjelenő könyvével a közelmúlt évtizedek magyar történelmének egyik izgalmas, mondhatnánk kalandos, eseményekkel teli időszakába kalauzolja az olvasót. Azt akarja, hogy vele együtt érezze: annak az erkölcsi tisztaságnak, hitnek és meggyőződésnek, amely a múltban a küzdőknek erőt adott, a mi mai életünkben is maradéktalanul érvényesülnie kell.